178 C NO-3745

वारकरी संजीवन
अर्थात्
आध्यात्मिक जीवन

Q:69
155H9

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

Q:69 3745
155H9
Panduranga.
Adhyatmik jivan

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

Q169
155H9

P. G. Gundhakar Swami
3745 Math Sanstan
Barsi

SHRI JAGADGURU VISHWARADHYA JNANAMANDIR
(LIBRARY)
JANGAMAWADIMATH, VARANASI

Please return this volume on or before the date last stamped
Overdue volume will be charged 1/- per day.

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ॐ

॥ श्रीविठ्ठल प्रसन्न ॥

" संख्यारहित जीवना । असंख्य जीवपाळणा ।
नमो तुज संजीवना । पुंडलिकधना पांडुरंगा ॥

ज्ञा. म. कृत नमनस्तोत्र.

वारकरी संजीवन

अर्थात्

आध्यात्मिक जीवन

प्रकाशक

ह. भ. श्री. फुलचंद गोवर्धनदास खडलोया (सोलापूर)

भूमिका लेखक व संपादक

ह. भ. प. श्रीकृष्णदास लोहिया महाराज
श्रीकृष्णदास निवास, पंढरपूर.

शके १८७१] आवृत्ति पहिली [सन १९४९

५०००

विजयादशमी

किंमत १। रुपया.

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

मुद्रकः—
गोविंद यशवंत गुणे
चिंतामणी प्रेस, कोल्हापूर.

9:69
155H9

प्रकाशकः—श्रीयुत ह. भ. फुलचंद गोवर्धनदास खडलोया
सोलापूरकर यांनीं श्रीकृष्णदास निवास, घ. नं. ३२२७
विजापूरगल्ली, श्रीक्षेत्र पंढरपूर येथें प्रसिद्ध केलें.

SRI JAGADGURU VISHWARADHYA
JNANA SIMHASAN JNANAMANDIR
LIBRARY
Jangamawadi Math, Varanasi
Acc. No. ......3745......

संपादकः—
श्री. ह. भ. प. श्रीकृष्णदास लोहिया महाराज,
श्रीकृष्णदास निवास, पंढरपूर.

(संपादकांनीं सर्व हक्क आपल्या स्वाधीन ठेविले आहेत.)
CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

समर्पणपत्रिका

ज्या श्रीहरिच्या कृपाप्रसादानें आम्हास परमदयालु
ब्रह्मविद्वरिष्ठ
ह. भ. प. श्रीबंकटस्वामीमहाराज
हे श्रीगुरु लाभले असून
श्रीसंतमुकुटमणि योगिराज श्रीज्ञानेश्वर माऊलींच्या
चरणीं श्रद्धापूर्वक अनुराग उदित झाला त्या
भक्तवत्सल श्रीरुक्मिणीप्राणसंजीवन

★ सच्चिदानंदघन प्रभु श्रीपांडुरंग ★

चरणीं
ही वारकरी संजीवनाची अल्पकृति परमादरानें
व कृतज्ञतेनें नम्रतापूर्वक समर्पण करितों.

संतचरणरज
श्रीकृष्णदास लोहिया

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

" उगवलें विंब अद्वैत स्वयंभ । नाम हें सुलभ—
विठ्ठलराज " ॥ १ ॥ नि. नाथ

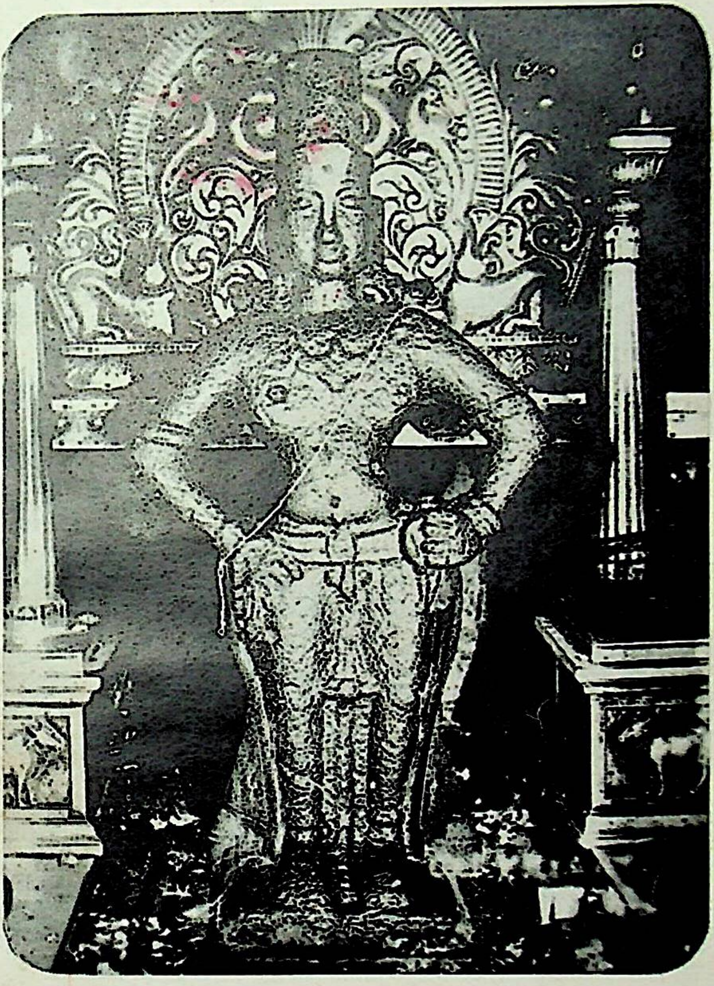

" रुक्मिणीरमण दयाघन, अघनाशन प्रभु उभा कसा ठेला
पुंडलिकें जन तरण्या कटिकर ठेवूनि उभा असा केला ॥ १ ॥
श्रीपुंडलीकवरदा, दासासुखदा भवाब्धि तरण्याला
शरणागत आम्ही झालों भक्तिसुखाचा आनंद लुटण्याला ॥ २ ॥

—श्रीकृष्णदास लोहिया

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

प्रकाशकाचे दोन शब्द

परमदयाघन कृपानिधि भक्तकामकल्पद्रुम श्रीपांडुरंगकृपेनें "वारकरी संजीवन अर्थात् आध्यात्मिक जीवन" हा ग्रंथ छापून प्रसिद्ध करण्याचा सुयोग या दासास प्राप्त झाला याबद्दल त्या दयाघन प्रभूचे कृतज्ञतापूर्वक उपकार स्मरून दोन शब्द लिहिण्याचें साहस करीत आहे. भाविक जनतेच्या पूजापाठांतून नित्य नियमासाठीं ह. भ. प. पूज्य श्रीकृष्णदासजी लोहिया महाराज यांनीं पूर्वींचेच प्रसिद्ध असलेले साधुसंतांचे कांहीं ग्रंथ व निवडक स्तोत्रें, विष्णुसहस्रनाम, भगवद्गीता वगैरे ग्रंथ एकत्रित करून नित्योपयोगी अशा 'वारकरी संजीवन अर्थात् आध्यात्मिक जीवन' या ग्रंथाची रचना करून मुमुक्षु जनहितार्थ त्याचें प्रकाशन करून प्रसिद्ध करण्याची या दासास आज्ञा केल्यामुळें मला हा सेवेचा सुयोग प्राप्त करून दिल्याबद्दल हा दास त्यांचा कृतज्ञतापूर्वक आभारी आहे. आमच्यासारख्या सांसारिक व्यापानें वेढलेल्या लोकांना महाभारत, रामायण, भागवतादि विस्तीर्ण ग्रंथ वाचण्यास, श्रवण करण्यास व विचार करण्यास सवड मिळणें शक्य नसल्यामुळें थोडा वेळ मिळेल तेवढ्यांत साधुसंतांचें मनोगत कळण्यास या संजीवनांतील प्राकृत व संस्कृत भागांतील 'चांगदेवपासष्टि' व 'अनुभवामृत', 'चिरंजीवपद', 'भगवद्गीतादि' आध्यात्मिक ग्रंथांचा विचार श्रीगुरूंच्या साहाय्यानें केल्यास व प्रतिदिवशीं 'श्रीज्ञानेश्वरमहाराजकृत नमनस्तोत्र', 'हरिपाठ', 'विष्णुसहस्रनामादि' निवडक स्तोत्रें नित्य नियमानें म्हटल्यास त्याचें जीवन आध्यात्मिक बनून तो निजात्मसुखाला प्राप्त होऊन श्रीपांडुरंगचरणकमलाच्या भक्तीचा स्वाद त्यास अखंड भोगण्यास मिळेल यांत शंका नाहीं.

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

या वारकरी संजीवन ग्रंथांत जें श्रीपांडुरंगाचें खास छायाचित्र देण्यांत आलें आहे त्याचा ब्लॉक श्री. ह. भ. प. पूज्य श्रीकृष्णदासजीमहाराज यांचे व आमचे बडवे श्रीमंत नरहर वासुदेव यांनीं समस्त बडवे मंडळाच्या संमतीनें तयार करून आम्हांस दिला याबद्दल समस्त बडवे मंडळाचें व आमचे बडवे श्रीमंत नरहर वासुदेव ऊर्फ काकासाहेबांचें आम्ही आभारी आहोंत.

कोल्हापूर येथील चिंतामणी प्रेसचे व्यवस्थापक व कार्यकारी मंडळीनें या ग्रंथाच्या छपाईचें काम उत्तम, सुवाच्य व वेळेवर करून दिल्याबद्दल त्यांचे व ह. भ. प. रामभाऊ यादव व श्रीयुत पराडकर यांनीं प्रुफें वगैरे तपासण्याचें कामीं सहाय्य केल्याबद्दल त्यांचे आम्ही आभारी आहोंत.

शेवटीं हा 'वारकरी संजीवन ग्रंथ' मनुष्यमात्रांचें जीवन बनून लोक वैदिकमार्गानुसार धर्मतत्पर होत्साते भक्तिसुखाचा आनंद घेवोत अशी श्रीपांडुरंगचरणीं प्रार्थना करून हे प्रस्तावनारूपी दोन शब्द पुरे करतो.

श्रीक्षेत्र पंढरपूर, आश्विन शु॥ १० (विजयादशमी) शके १८७१	श्रीपांडुरंगदासानुदास, **फुलचंद गोवर्धनदास** **खडलोया** (सोलापूर).

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

॥ श्री ॥

" वारकरी संजीवन अर्थात् आध्यात्मिक जीवनाची "

भूमिका

श्रीरुक्मिणीपांडुरंग प्रसन्न

वसुदेवसुतं देवं कंसचाणूरमर्दनं ।
देवकीपरमानंदं कृष्णं वन्दे जगद्गुरुम् ॥

जी वस्तु आपणास ज्या कामासाठीं एखाद्यापासून मिळाली त्याच कामासाठीं आपण त्या वस्तूचा उपयोग केला पाहिजे. जर त्या वस्तूचा उपयोग आपण फालतु कामांत केला तर ज्याच्यापासून ती वस्तू ज्या करारानें ज्या कामासाठीं आणली व त्या कामांत वापरली नाहीं तर आपण वस्तु देणाराचे गुन्हेगार ठरतो. उदाहरणार्थः—आपणांस शेतीखात्यांत बागाइताकरतां विहिरींतून पाणी काढण्यासाठीं ऑइल एंजिन कंट्रोल भावानें मिळावें म्हणून आपण सरकारच्या शेती (Agricultured) खात्याकडे अर्ज केला व त्याप्रमाणें विहिरीवर बसवण्याकरितां आपणास एंजिन मिळालें. परंतु आपण त्या एंजिनचा उपयोग शेतीकडे न करतां गांवांत फाउंडेशन करून पिठाचे गिरणीसाठीं केला तर आपण जसे सरकारचे गुन्हेगार ठरतों, या दृष्टांताप्रमाणें आपणांस हें मनुष्यशरीर प्राप्त झालें आहे अथवा दिलें आहे. तें देणारानें ज्या कार्यासाठीं ज्या करारानें दिलें त्याच कार्यासाठीं त्याचा उपयोग आपण केला नाहीं तर आपणास ज्यानें देह दिला त्याचे आपण गुन्हेगार ठरूं. हा मनुष्यदेह " देवे दिला देह भजना गोमटा. " कोणीं दिला म्हणाल तर " देवे दिला " असें तुकाराममहाराज म्हणतात. कशाकरितां दिला तें कारणही ठिकठिकाणीं सुचवितात. " भजनासाठीं दिला " अथवा " दिलीं इंद्रियें हात पाय कान । डोळे

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

मुख बोलाया वचन। जेणें तूं जोडशी नारायण। नासे जीवपण भवरोग ॥१॥"

अनिष्टनिवृत्ति व इष्टप्राप्तीसाठीं दिला. ही अनिष्ट निवृत्ति म्हणजे काय? व इष्टप्राप्ति म्हणजे काय? याचा विचार पुढें करूं. तूर्त एव-ढेंच सांगावयाचें कीं, हा मनुष्यदेह स्वर्गांतील देवादिकांना देखील दुर्लभ आहे. "इहलोकीचा हा देह। देव इच्छिताती पाहे ॥१॥" कुठले देव म्हणाल तर भागवतकार म्हणतात, "स्वर्गिणोऽप्येतमिच्छन्ति लोकं निर-यिणस्तथा" ॥ भा. अ. २०।१२ "ज्यांसी स्वर्गभोगाची थोर जोडी। जींहिं अमरत्वाची उभविली गुढी। जे पडले स्वर्गाचे चांदवडी। ते वांछिती आवडी नरदेहातें ॥१२५॥" "स्वर्गींचे अमर इच्छिताती देवा। मृत्युलोकीं व्हावा जन्म आम्हां ॥१॥" असा देवादिकांना दुर्लभ असणारा मनुष्यदेह प्राप्त झाला ही महद्भाग्याची गोष्ट होय. सहजासहजीं ही गोष्ट घडणें शक्य नाहीं. "पावलो हा देह काकतालीन्यायें। न घडे उपाये घडो आले ॥१॥" अघडती गोष्ट घडून आली. कारण "दुर्लभो मानुषो देहो" साधुसंतांनीं मनुष्यदेहाचें दुर्लभत्व जागजागीं वर्णन केलें आहे. "नरदेह दुर्लभ जाणा रे तुम्ही वासुदेव वासुदेव म्हणा." असा दुर्लभ मनुष्यदेह प्राप्त होऊन त्याचा विनियोग आपण फालतु कामाकडे करतों. 'विषयओढीं भुलले जीव। आतां यांची कोण करील कींव। नुपजे नारायणीं भाव। पावोनी ठाव नरदेह ॥ १ ॥' भगवान देखील पश्चात्तापाचे उद्गार काढतात कीं, "पाहे पां शरिराचिया गांवा। जयालागीं आले पांडवा। तो कार्यार्थ आघवा। सांडूनिया ॥ १०५ ॥ इंद्रियग्रामींचें राजबिदीं। अहंममतेचिया जल्पवादी। विकारांतरांची मांदी। मेळविताती ॥ १०६ ॥ ज्ञा. अ. ७"

भगवान् म्हणतात, अर्जुना, पहा, ज्या कामाकरतां या शरीररूपी गांवाला तें आले तो कार्यभाग सर्व सोडून देऊन इंद्रियरूपी गांवाच्या राजरस्त्यावर मी माझेपणाचे बडबडीनें नानाप्रकारच्या विकारांचे समुदाय ते मिळवितात.

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

प्रमाण–'देवधर्म सांदी पडले सकळ । **विषयीं गोंधळ गाजतसे.**' मनुष्यमात्रांना स्वकर्तव्याचा विसर पडून ते विषयार्जनांत शरीराचा विनियोग करतात. अर्थात् मीं वर लिहिल्याप्रमाणें "जी वस्तु आपणांस ज्या कामासाठीं मिळाली ती वस्तु त्याच कामाकरतां न वापरली तर तो जसा गुन्हा ठरतो तसें हा नरदेह ज्या कामाकरितां प्रभूंनीं अदृष्टवशात् दिला त्याचा उपयोग ज्यांनीं ज्यांनीं त्या कामाकडे केला नाहीं ते ईश्वराचे गुन्हेगार ठरून यमाच्या शिक्षेला पात्र होतात. " नरके पच्यमानश्च यमेन परिभाषितः । किं त्वया नार्चितो देवः केशवः क्लेशनाशनः ॥ १ ॥ " " जे नाहीं भजले एका भावें हरी । तया दंड करी यमधर्म ॥ १ ॥ यमधर्म म्हणे तया दोषियासी । कां रे केशवासी चुकलेती ॥ २ ॥ चुकले ती कथा पुराण–श्रवण । होते तुम्हां कान डोळे मुख ॥३॥ " याचें कारण प्रायः लोकांना ही गोष्ट माहीत नाहीं कीं, हा देह कोणीं दिला ? व कशासाठीं दिला ? म्हणून ते त्याचा उपयोग भगवद्भजनाकडे न केल्यामुळें दुःखयातनेस पात्र होतात. एवढ्याकरितां या दोन गोष्टींचा आपण विचार करूं.

(१) मनुष्यदेह

पहिला प्रश्न हा आहे कीं, नरदेह कोणीं दिला ?— कित्येकांचे मतें शुक्रशोणिताचें मिश्रण झालें कीं, हा देह तयार होतो. यालाच स्वभाववाद असें म्हणतात. भगवंतांनीं सोळाव्या अध्यायांत असुरी संपत्तीच्या वर्णनप्रसंगीं या नास्तिकमताचा उल्लेख करतांना असें म्हटलें आहे कीं,

> **असत्यमप्रतिष्ठं ते जगदाहुरनीश्वरम् ।**
> **अपरस्परसंभूतं किमन्यत् कामहैतुकम् ॥ ८ ॥ १६ अ.**

ते असुरी संपत्तीचे लोक हें जग असत्य व धर्माधर्मव्यवस्थितीरहित आणि ईश्वररहित आहे. तें कामहेतुक व स्त्रीपुरुषाच्या परस्पर संयोगानें उत्पन्न होणारें आहे, असें म्हणतात. जो कांहीं सृष्टीचा व्यवहार चालतो तो सहजच निसर्गानें चालत आहे. त्याला कोणी चेतनकर्ता ईश्वर वगैरे मानण्याची

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

आवश्यकता नाहीं. शास्त्रमर्यादा, विधिनिषेध, धर्माधर्म, स्वर्ग, नरक, पापपुण्यादिकांचा त्यांच्या मतांत अत्यंताभाव आहे. "म्हणोनी देवो गोसावी। तो धर्माधर्म भोगवी। आणि परत्राच्या गांवीं। करी तो भोगी ॥ ३०६ ॥ परी परत्र ना देवो। न दिसे म्हणोनी ते वावो। आणि कर्ता निमे मा ठावो। भोग्याशी कवणु ॥ १०७ ॥ म्हणोनी नरक स्वर्गु। नव्हे पापपुण्य भागु। जें दोहीं ठायीं सुखभोगु। कामाचाचि तो ॥ ३०९ ॥ याकारणें कामें। स्त्रीपुरुष-युग्में। मिळती तेथ जन्मे। आघवें जग ॥३१०॥" ते म्हणतात कीं, स्त्री व पुरुषांची जोडपी जेथें कामोपभोगाच्या इच्छेनें एकत्र होतात तेथें हें जग उत्पन्न होतें. अर्थात् सृष्टीच्या बुडाशीं जर कोणी चेतनकर्ता नाहीं तर या देहाचा कर्ता कोणी असेल व त्यानें हा देह दिला म्हणून त्याचे उपकार मानण्याची आवश्यकताच नाहीं. आज जगांत हाच वाद (हेंच मत) विशेषत्वानें थैमान घालत आहे. (बोकाळला आहे) देहापलीकडे कोणी उपास्य देवता म्हणून यांना मान्य नाहीं. म्हणून केवळ देहाचीच उपासना करण्यांत यांचें सर्व आयुष्य खर्ची पडतें. पण या लोकांच्या लक्षांत ही गोष्ट येत नाहीं कीं, या देहाला आपण इतकें जपतां जपतां किंवा व्यवस्था ठेवतां ठेवतां हें शरीर पडलें कसें? यांतील हालचाल कां बंद पडली? देह तर जडमूढ पडला असून यांतील जीवात्मा कुठें गेला? कोणत्या तत्त्वानें हें शरीर चलनवलन करीत होतें, या सर्व प्रश्नांचें उत्तर द्यावें लागेल कीं, 'येनेक्षते शृणोतीदं जिघ्रति व्याकरोतिच। स्वाद्वस्वादू विजानाति तत्प्रज्ञानमुदीरितम् ॥ (पंचदशी ५-१)' श्रीविद्यारण्यस्वामींनीं या शरीराचें चलनवलनादि खानपानादि व्यवहार चैतन्यसत्तेनें होतात असें प्रतिपादिलें आहे. तें चेतनरहित शरीर म्हणजे शव-प्रेत झालेलें आपण पाहतों. अर्थात् 'चाले हें शरीर कोणाचिया सत्ते। कोण बोलविते हरिविण ॥ १ ॥ देखवी ऐकवी एक नारायण। तयाचें भजन चुको नका ॥ २ ॥ तु. म.' त्या चैतन्याला शास्त्रांतून 'प्रज्ञानं ब्रह्म' असें म्हटलें असून भक्तिसांप्रदायांतून देव, हरि, नारायण असें म्हणतात. या स्वभाववादी लोकांना ईश्वरानें एवढीशी

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

साधारण बुद्धि दिली नाहीं कीं, एखाद्या गांवाला पाटील वगैरे कोणी कर्ता नसला तर त्या गांवचा व्यवहार सुव्यस्थित चालत नाहीं. जिल्ह्याचा अधिकारी नसला तर त्या जिल्ह्यांत सुव्यवस्था राहात नाहीं. देशाचा राजा राज्यासिंहासनावर नसला तर चोहोंकडे बेबंदशाही (बंडाळी) माजतें. मग या सृष्टीच्या बुडाशीं जर कोणी चेतनकर्ता नसेल तर ही सृष्टि सुव्यवस्थित कशी चालेल ? वेळच्यावेळीं सूर्यानें उगवावें, वाऱ्यानें क्षणभरसुद्धां स्वस्थ राहूं नये, अग्नीनें जाळावें, मेघानें वर्षाव करावा, डोंगरानें आपलें आसन सोडूं नये, समुद्रानें आपली मर्यादा उल्लंघन करूं नये, (जर दहावीस मैल मर्यादा सोडून समुद्र अलीकडे आला तर मुंबई, मद्रास, कराची या शहरांचें काय होईल कोण जाणें !) पृथ्वीनें सर्व प्राण्यांचा भार वहावा हा धाक या सर्वांना कुणाचा ? किंवा हें सर्व निसर्गानें चालतें ? याचें उत्तर श्रुति भगवतीनें असें दिलें आहे. ‘ भयादस्याग्निस्तपति भयात्तपति सूर्यः । भयादिन्द्रश्चवायुश्च मृत्युर्धावति पञ्चमः ॥ क. व. २।६।४.’ या मंत्रांतील अस्य या पदानें परमात्मसत्तेनें सृष्टीचे सर्व व्यवहार चालतात असें सूचित केलें आहे. भगवान देखील गीतेंत असेंच प्रतिपादन करतात. ‘ गतिर्भर्ता प्रभुः साक्षी निवासः शरणं सुहृत् । प्रभवः प्रलयः स्थानं निधानं बीजमव्ययम्॥ गी. अ. ९।१८ ’ ‘ तो विश्वश्रियेचा भर्ता । मीचि गा पंडुसुता । मी गोसावी समस्ता । त्रैलोक्याचा ॥ २८० ॥ आकाशें सर्वत्र वसावें । वायुनें नावभरी उगें नसावें । पावकें दहावें । वर्षावें जळें ॥ २८१ ॥ पर्वती बैसका न संडावी । समुद्रीं रेखा नोलांडावी । पृथ्वीया भूतें वहावी । हे आज्ञा माझी ॥ २८२ ॥ ’ तात्पर्य– श्रुतिस्मृतिपुराणांतून याचा स्पष्ट निर्देश केला आहे कीं, सृष्टीचा कर्ता सर्वतन्त्र स्वतंत्र सर्वज्ञ असा परमेश्वर आहे. स्वभावतः सृष्टी होऊं शकतच नाहीं.

‘ जगतां यदि नो कर्ता कुलालेन विना घटः । चित्रकारं विना चित्रं स्वत एव भवेत्तदा ॥१॥ ’ अर्थः– जगाचा जर कोणी कर्ता नसेल तर

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

कुंभारावांचून घट व चित्रकारावांचून चित्राहि आपोआपच होईल. परंतु तसें झालेलें अद्याप कोणाच्याही प्रत्ययास आलेलें नाहीं. यावर एक दृष्टांत येथें उद्धृत करतों. त्यायोगें स्वभाववाद्यांचें कसें चुकतें हें वाचकांच्या लक्षांत येईल.

एक आंग्लविद्याविभूषित गृहस्थ देवधर्म न मानणारे निसर्गवादी मताचे होते. ते नेहमीं म्हणत कीं, मी देव, शास्त्र कांहीं मानीत नाहीं. देव असता तर दिसला नसता कां? ईश्वराचें अस्तित्व मानणाऱ्या मनुष्याच्या पुरुषार्थाची हानी होते. देव पाहिजे कशाला? उन्हाळ्यांत उन्हाळा, पावसाळ्यांत पावसाळा, हिवाळ्यांत हिवाळा असा सृष्टिक्रम सहजच चालू आहे. ज्वारी पेरली कीं ज्वारीच येते, बाजरी पेरली कीं बाजरी, गव्हाचें गहूं वगैरे. तसेंच मनुष्य मेला कीं पुन्हां मनुष्यच होतो. पशूंचे पशू, पक्षांचे पक्षी होतात. पापपुण्य वगैरे कांहीं नाहीं. सृष्टि म्हणजे निसर्गानें केलेलें सौंदर्यप्रदान होय. असें ते नेहमीं म्हणत. परंतु त्यांचा मुलगा प्राग्जन्माच्या पुण्याईनें त्यांच्या विरुद्ध संस्काराचा असलेमुळें जरी तो शिक्षण घेऊन सुशिक्षित झाला होता तरी ईश्वर, शास्त्र व साधुसंतांच्या वचनावर विश्वास ठेवणारा असा आस्तिक भावनेचा असल्यामुळें त्याला बापाचें हें बोलणें पटत नसें.

एके दिवशीं वडील आकरा वाजतां ऑफिसला गेले असतां त्यांनीं दत्तात्रयाचें चित्र फारच सुंदर काढलें. एक वृक्ष आहे, त्याखालीं दत्तात्रय उभे आहेत, जवळ गाय उभी आहे, दोन तीन कुत्रे आहेत, असें तें रंगभरीत चित्र काढून वडिलांच्या बैठकींत टेबलावर ठेवलें. पांच वाजतां रावसाहेब ऑफिसांतून आले असतां कपडे बदलतांना त्यांची दृष्टि त्या टेबलावर ठेवलेल्या चित्राकडे गेली व विचारलें कीं, " बाळू, अरे हें दत्तात्रयाचें चित्र इतकें सुंदर कोणीं काढलें ? " तेव्हां बाळासाहेब म्हणाले, ' दादा ! अहो, चित्र काढणारा दुसरा कोणी नसून तें नेचर आहे. सिसपेन उठली व तिनें

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

पुष्ठ्यावर औटलाइन आंखली व प्रत्येक रंगाच्या कांड्यांनीं त्यांत हवा तसा रंग भरला. त्यामुळें हें चित्र तयार झालें.'

हें ऐकून त्याचे वडील म्हणाले, "अरे बाळू, तूं मूर्ख तर नाहींस ! शिसपेन, रंगाच्या कांड्या जड बिचाऱ्या, त्या चित्राची कल्पना कशा करूं शकतील व त्यांत रंग कसा भरूं शकतील ? त्याचा कल्पक कोणी तरी मनुष्य असला पाहिजे, व त्यानें आपल्या कल्पनेप्रमाणें चित्राची सुंदर रेखाटणी करून त्यांत रंग भरला असला पाहिजे." यावर बाळासाहेब म्हणाले, "तसें नाहीं हो दादा ! तें चित्र म्हणजे निसर्गानें केलेलें सौंदर्यप्रदान होय." हें ऐकून रावसाहेब मुलावर रागावले व म्हणाले कीं, "अरे, हें चित्र जर कोणी नेचर आहे असें म्हणेल तर त्याला मी **गाढव** म्हणेन." हें ऐकून बाळासाहेब म्हणाले, "दादा ! चित्रांतील गाय, कुत्रें, वृक्ष, दत्तात्रयाची मूर्ति उत्तम रंगभरीत आहे म्हणून तिला नेचर म्हणणाऱ्यास तुम्ही गाढव म्हणणार !" रावसाहेब म्हणाले; 'हो ! हो ! अवश्य म्हणणार!' तेव्हां बाळासाहेब म्हणाले, 'दादा, या सृष्टींतील सौंदर्य गाई घोडे मनुष्यादि हजारों प्राणी, हजारों प्रकारचीं फुलें फळें, त्यांची भिन्न भिन्न रुचि-रव असें सृष्टिसौंदर्य आहे कीं, ज्याची 'मनसाऽपि अचिंत्यरचनारूपं इदं जगत्' ह्या जगाचीं तर मनानेंहि ज्याच्या रचनेविषयीं कल्पना करतां येत नाहीं त्या जगाला Nature म्हणजे निसर्ग म्हणणाऱ्यास **गाढवाचें बाप** म्हटलें तर काय हरकत आहे ?' हें ऐकून रावसाहेब हंसले, व म्हणाले, 'बाळू, पर्यायानें तूं मला गाढव ठरविलेंस.' बाळासाहेब म्हणाले, 'दादा, तसा अर्थ (उद्देश) नाहीं; पण आपण थोडा विचार करा कीं; ज्या चित्राची कल्पना करणारा जसा चित्राहून भिन्न कोणी मनुष्य असला पाहिजे असें आपण म्हणतां ना ! त्याचें रहस्यच असें आहे कीं, चित्र जड असून त्याचा कल्पक जसा त्याहून भिन्न ! मनुष्य म्हणजे चेतन, क्रियावान् व

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ज्ञानवान् पाहिजे तसेंच ही सृष्टि जड असून तिचा कल्पक कोणी चेतन असा सर्वज्ञ सर्वशक्तिमान असलाच पाहिजे. त्यालाच शास्त्रांतून ईश्वर, ब्रह्म असें म्हणतात.

महर्षि व्यासांनीं ब्रह्मसूत्राच्या प्रथम अध्यायाच्या पहिल्या अधिकरणाच्या प्रथम सूत्रांत " अथातो ब्रह्मजिज्ञासा ॥ १ ॥ " ब्रह्माची जिज्ञासा करावी असें म्हटल्यानंतर सहजच प्रश्न उपस्थित होतो कीं, ' किं लक्षणं तद्ब्रह्म ' ब्रह्माचें काय लक्षण आहे ? याचें उत्तर दुसऱ्या सूत्रांत दिलें. " जन्माद्यस्य यतः ॥ २ ॥ " ह्या जगाचे जन्मादि (उत्पत्ति, स्थिति, लय) ज्याच्यापासून होतात तें ब्रह्म होय. या सूत्राचें विषयवाक्य म्हणजे तैत्तिरीय श्रुति होय. " यतो वा इमानि भूतानि जायन्ते । येन जातानि जीवन्ति । यत्प्रयन्त्यभिसंविशन्ति । तद्विजिज्ञासस्व । तद्ब्रह्मेति (तैत्ति० ३। १) "

साधुसंत देखील असेंच प्रतिपादन करतात. 'ज्ञा. म. ३३२ आदिपुरुषां जय विश्वंभरिता नानापरी तुझा खेळू । जया ब्रह्मगोळु कल्पकोडी घडी मोडितां नलगे वेळु । ' अथवा ' एकले न कंठेचि म्हणोनिया येणें । केलीं निर्माण वो चौदाही भुवनें ॥गगन चंद्र सूर्य मेघ तारांगणें । पांचही महाभूतें भौतिकें भिन्नें भिन्नें वो ॥ १ ॥ ऐसा लाघविया मायासूत्रधारी ॥ ध्रु० ॥ ' अथवा ' जयापासोनि सकळ । महीमंडळ हें झालें ॥ १ ॥ तो एक पंढरीचा राणा । नये अनुमाना श्रुतीसी ॥ २ ॥ ' सारांश ही सृष्टि जीवाच्या भोगाकारितां परमेश्वरानें केली. याचा अर्थ असा नाहीं कीं, तो नैय्यायिकमताप्रमाणें कुलालासारखा निमित्तकारण आहे. तर असें नसून ' यथोर्णनाभिः सृजते गृह्णतेच ' या ऊर्णनाभीच्या (कोळ्याच्या) दृष्टांताप्रमाणें प्राणी अदृष्टवशेंकरून तो अभिन्ननिमित्तोपादानकारण आहे. अर्थात् संपूर्ण जगत् जर परमेश्वरानें रचलें आहे तर जगदंतःपाती हें शरीर कोणीं केलें असावें तर त्यांनींच केलें आहे. ' मज कर्त्याची प्राप्ति । होआवयालागीं निश्चितीं । स्वांशें प्रकाशोनी ज्ञानशक्ती । पौरुषी प्रकृति म्यां केली ॥ २४६ ॥ ए. भा. अ. ७ व. असें भगवान् म्हणतात.

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

सूक्ष्मसृष्टीची रचना केली तरी त्यांत जिवाला शुभाशुभकर्मांचा भोग होणें शक्य नाहीं म्हणून अपंचिकृत भूतांचें पंचीकरण करून या स्थूळ शरिराची रचना भगवंतांनीं केली. " तद्भोगाय पुनर्भोग्य भोगायतन-जन्मने । पञ्चीकरोति भगवान् प्रत्येकं वियदादिकम् ॥२६॥ पञ्चद० तत्त्व-विवेक. " भगवंतांनीं अपंचिकृत भूतांचें पंचीकरण कां केलें म्हणाल तर जिवाच्या ठिकाणीं कर्तृत्व भोक्तृत्व त्याच वेळां दिसून येतें कीं, जेव्हां तो जीव कर्मानुसार एखाद्या स्थूल देहांत प्रवेश करतो. 'ज्ञा.अ. १५–परी कर्ता भोक्ता ऐसें । हें जीवाचें तैंचि दिसे । जैं शरीरीं कां पैसे । येकाधिये ॥३६१॥ जैसा आथिला आणि विलासिया । तैंचि वोळखों ये धनंजया । जैं राजसेव्या ठाया । वस्तीसि ये ॥३६२॥ तैसा अहंकर्तृत्वाचा वाढु । कां विषयेंद्रियांचा धुमाडु । हा जाणिजे तैं निवाडु । जैं देह पावे ॥३६३॥ ' भगवान म्हणतात, अर्जुना, जसा एखादा पुरुष ऐश्वर्यसंपन्न व विलासी आहे हें तेव्हांच ओळखतां येतें कीं, जेव्हां तो एखाद्या प्रसिद्ध अशा राजधानीच्या ठिकाणीं राहावयास येतो त्याप्रमाणें अहंकाराचें आधिक्य अथवा विषय व इंद्रियें यांचा धुमाकुळ, यांची स्पष्टता त्याच वेळेला दिसून येतें कीं जेव्हां जीवाला कर्मानुसार एखादा स्थूल देह प्राप्त होतो. तात्पर्य, स्थूल देहावांचून जीवाला कोणतेंही कार्य करतां येत नाहीं अथवा सुखदुःखाचा भोग घेतां येत नाहीं. एतदर्थ भगवंतांनीं अपंचिकृत भूतांचें पञ्चीकरण करून हें स्थूल शरीर जिवास दिलें, याच अभिप्रायानें तुकाराम महाराज म्हणतात, " दिलीं इंद्रियें हात पाय कान । डोळे मुख बोलाया वचन " अथवा " देवें दिला देह भजना गोमटा " ही गोष्ट प्रायः लोकांना माहित नाहीं कीं, हा देह सहजच प्राप्त झाला कां कोणीं दिला. एथपर्यंतच्या विचारानें साधु-संतांच्या वचनावरून ही गोष्ट सिद्ध झाली कीं, हा देह प्रभूंनीं दिला.

पण तो कशाकरितां दिला असा दुसरा प्रश्न आहेच.

प्रश्न दुसरा:–देवांनीं देह कशासाठीं दिला? याचें उत्तर तुकाराम महाराज देतात कीं, " दिलीं इंद्रियें हात पाय कान । डोळे मुख बोलाया वचन ।

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

जेणें तूं जोडसी नारायण । नासे जीवपण भवरोग ॥१॥ ',
चैतन्याला जीवपणा प्राप्त होणें हा मोठा रोग आहे. ज्ञानेश्वर महाराज यालाच क्षयरोगाची उपमा देतात. " आत्मया जीवबुद्धि । जे लागली होती **क्षयव्याधी** " देहबुद्ध्यादि अनात्मपदार्थ मी आहें म्हणजे मी जीव आहें असा भ्रमाचा क्षयरोग आत्म्याला झाला आहे. या जीवपणामुळेंच चैतन्याला जन्मावांचून जन्मावें लागतें व मरणावांचून मरावें लागतें. वास्तविक जीवाचें मूळस्वरूप असें आहे कीं, " न जायते म्रियते वा कदाचिन्नायं भूत्वा भविता वा न भूयः । अजो नित्यः शाश्वतोऽयं पुराणो न हन्यते हन्यमाने शरीरे ॥२०॥ गी. अ. २ " अथवा " कदाचिदात्मा न मृतो न जायते। न क्षीयते नापि विवर्धतेऽनवः॥ निरस्तसर्वातिशयः सुखात्मकः। स्वयंप्रभः सर्वगतोऽयमद्वयः ॥ ३५ ॥ –रामगीता " याप्रमाणें अजर, अमर, अविनाशी सुखरूप आत्म्याला जीवदशा प्राप्त झाल्यामुळें म्हणजेच देहादिकाशीं तादात्म्य केल्यामुळें प्राप्त असलेलें सुख तिरोहित (रुद्ध) झालें असून जीवस्वरूपीं नसलेलें जन्ममरणाचें दुःख प्राप्त झालें, **हेंच आहे अनिष्ट.** " प्रथम केला गर्भी वास । काय ते सांगावे सायास । दुःख भोगिलें नवही मास । आलो जन्मास येथवरी ॥ १ ॥ तु. म. " अथवा " काय सांगूं गर्भीची यातना । मज भोगिता नारायणा ॥ " तुकाराम महाराज जन्मसमयींच्या दुःखाबद्दल देवाजवळ उद्गार काढतात कीं, हे प्रभो, नवमहिनेपर्यंत मातेच्या उदरांत अतिशय कष्ट सहन करावे लागले.

गर्भांत कोणत्या प्रकारचें दुःख जीवाला कसें सोसावें लागतें याचें वर्णन नाथमहाराजांनीं भागवताच्या १० व्या अध्यायांत केलें आहे. ' मातेच्या जठरकुहरीं । विष्ठामूत्रांच्या दाथरीं । अधोमुख नवमासवरी । उकडी भारी जठराग्नी ॥ २८ ॥ विष्ठालेपु चहूंकडे । नाकीं तोंडीं कृमी किडे । गर्भवासींचे कष्ट गाढे । कोणापुढें सांगेल ॥ २९ ॥ कट्वम्ल लवण मेळें । गर्भवतीचे पुरती डोहळे । त्वचेवीण गर्भांग पोळे । तेणें दुःखे लोळे

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

अतिदुःखी ॥ ४३० ॥ ते गर्भोदरींची व्यथा । नेणती माता आणि पिता । तेथ नाहीं कोणी सोडविता । जीवींची व्यथा जीव जाणे ॥ ३१ ॥ ज्या ठायाची करूं नये गोठी । प्रकट दाऊं नये दिठी । ते योनिद्वारें अतिसंकटीं । जन्म शेवटीं जीवासी ॥ ४३२ ॥' अशा संकोचित द्वारांतून जन्म घेतांना जीवाला असें दुःख भोगावें लागतें, त्याचप्रमाणें मृत्युसमयींही अतिशय क्लेश सोसावे लागतात. 'एरव्हीं आयुष्याचें सूत्र विघडतां। भूतांची उमटें खडाडता । काय न मरतयाही चित्ता । युगांतु नोहे ? ॥ १८२॥ ज्ञा. अ.७' भगवान म्हणतात, अर्जुना, सहज विचार करून पाहिलें तर आयुष्याची दोरी तुटली कीं, मरणाऱ्या प्राण्याची खळबळ उडते व ते मृत्युसमयींचे क्लेश पाहून न मरणाऱ्याच्याही चित्ताला प्रलयकाळ ओढवला असें वाटत नाहीं काय ? तर होय. याप्रमाणें जन्ममृत्यूचें भयंकर दुःख जीवाला भोगावें लागतें तेंही एका जन्माचें किंवा एका मरणाचें नव्हे तर 'पुनरपि जननं पुनरपि मरणं पुनरपि जननी जठरे शयनम् ।' 'किती जन्म झाला फेरा । गणित नाहीं जी दातारा.' हजारों वेळां जन्मावें लागतें व हजारों वेळां मरावें लागतें किन्तु 'एकएक योनी कोटी कोटी फेरा' असें जिवाला लाखों जन्ममरणांचें दुःख भोगावें लागतें. 'जन्ममरणापरतें दुःख । कोणतें आणिक सांग पां ॥ १ ॥' व हेंच आहे अनिष्ट.

जीवाला नको म्हणजे काय तर दुःख, आणि पाहिजे म्हणून काय तर सुख, हेंच आहे इष्ट. अर्थात् अनिष्टनिवृत्ति म्हणजेच दुःखनिवृत्ति व इष्टप्राप्ति म्हणजे सुखप्राप्ति व्हावी. एतदर्थ मनुष्यदेहाची रचना आहे. यद्यपि जीवमात्रांना अनिष्ट असें दुःख नको व इष्ट असें परमसुख पाहिजे तथापि अनिष्टनिवृत्त्यर्थ व इष्टप्राप्त्यर्थ जीवानें मनुष्येतर हजारों शरीरें धारण केलीं तरी ही गोष्ट पार पडणें शक्य नाहीं. कारण 'इतर देहाचिया ठायीं । हा विचारूचि नाहीं । केवळ शिश्नोदर पाही । व्यवसावो देही करिताती । ए. भा. २५८.' इतर योनींतून अनिष्ट असें दुःख भोगीत

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

असतां त्या दुःखाला कंटाळून जीवात्मा प्रभूला शरण गेला. "किती वेळां जन्मा यावें । किती व्हावें फजीत ॥ १ ॥ म्हणोनिया जीव भ्याला । शरण गेला विठूशीं ॥२॥ तु. म."

दयाघन परमात्म्यानें या अत्यंत दुःखनिवृत्यर्थ व परमानंदप्राप्त्यर्थ जीवाला हा नरदेह दिला. 'दिला करुणाकरें । मनुष्यदेह सत्संग ॥१॥' कारण 'वेदत्रयीच्िया पाना । नये अन्यत्र लागो अर्जुना । जे मनुष्यावांचुनि विधाना । विषय नाहीं ॥१७८॥ ज्ञा. अ. १५' कारण तिन्ही वेदांचे आज्ञेला मनुष्याशिवाय दुसरें कोणी पात्र नाहीं. म्हणून एवढ्या-करितां जीवाला अनिष्ट अशी दुःखनिवृत्ति व इष्ट अशी परमानंदप्राप्ति ज्या शरिरानें करून घेतां येईल अशा मनुष्यशरिराची रचना भगवंतांनीं केली. भागवत अ. ९–

सृष्ट्वा पुराणि विविधान्यजयाऽऽत्मशक्त्या
वृक्षान् सरीसृपपशून खगदंशमत्स्यान् ।
तैस्तैरतुष्ट हृदयः पुरुषं विधाय
ब्रह्मावलोकधिषणं मुदमाप देवः ॥ २८ ॥

होचि जाणावया निजरूपातें । पूर्वी तेणें श्रीअनंतें । निजमायेचेनि हातें । केली बहुतें शरीरें ॥ ३२१ ॥ एकें केलीं जे भूचरें । एकें ते केली खेचरें । एकें केलीं जळचरें । चरें अचरें ती एकें ॥ २२ ॥ वृक्ष सर्प पशु-दंश । राक्षस पिशाच बक हंस । मत्स्यकच्छादि अशेष । सृजी बहुवस योनींतें ॥ २३ ॥ ऐशा चौऱ्यायशी लक्ष योनी । सृजूनी पाहे परतोनी । तंव निजप्राप्ती लागोनी । न देखे कोणी अधिकारी ॥ २४ ॥ ऐशिये देखोनि सृष्टीतें । सुख न वाटेचि देवातें । मग मानवी प्रकृतीतें । आदरें बहुतें निर्मिली ॥२५॥ बाहुल्यें मनुष्यदेहीं । निजज्ञान घातलें पाहीं । जेणें ज्ञानें देहीं । विदेह पाहीं पावती ॥ २६ ॥ आहारनिद्राभयमैथुन । सर्वा योनींसी सम-

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

समान । मनुष्यदेहींचें ज्ञान । अधिक जाण सर्वांशीं ॥ २७ ॥ देखोनि मनुष्यदेहासी । सुख झालें भगवंतासी । अधिकार ब्रह्मज्ञानासी । येणें देहेंसी मत्प्राप्ती ॥ ३२८ ॥

याप्रमाणें भगवत्प्राप्तीला योग्य असा मनुष्यदेह मिळाला असतां याच शरीरानें '**तैसे येणेंचि शरीरें** । शरिरा येणें सरें । किंबहुना येरझारे । चिरा पडे ॥ १३६ ॥ ज्ञा. अ. १२' अनिष्ट अशी दुःखनिवृत्ति करतां येते तसेंच "**तें सुख येणेंचि देहें** । पाय पाखाळणिया लाहे । जो भूत वैषम्यें नाहे । विषमबुद्धि । १०७५ ज्ञा. अ. १३.' याच शरिरानें इष्ट अशी सुखप्राप्तीही करून घेतां येते. एवढ्याकरतांच भगवंतांनीं जीवाला 'दिला करुणाकरें । मनुष्यदेह सत्संग ॥' असें तुकाराम महाराज म्हणतात.

मनुष्यदेहाचें कर्तव्य

येथपर्यंतच्या विचारानें मनुष्यदेह कोणीं दिला ? व कशासाठीं दिला हें सप्रमाण सिद्ध झालें कीं, देह देवांनीं दिला व तो कृतार्थ होण्यासाठीं दिला. 'निजात्मप्राप्ती लागोनी । देवें केली मनुष्ययोनी' म्हणून प्रत्येक मनुष्यानें भगवंताचे उपकार स्मरून कृतज्ञतापूर्वक त्याचें भजनपूजनादि केलें पाहिजे. 'तयाचें भजन चुकूं नका' हेंच प्रत्येक मनुष्यमात्राचें स्वकर्तव्यपालन होय. ज्या उद्देशानें आपण नरदेह धारण केला तें कार्य प्रधान समजून बाकीचीं कामें अप्रधान समजलीं पाहिजेत. अनिष्टनिवृत्ति व इष्टप्राप्ति भगवतसाक्षात्कारावांचून होणें शक्य नाहीं. मनुष्य स्वप्रयत्नानें गरिबाचा श्रीमंत होईल, बाळ्याचा बाळासाहेब होईल, रावस्याचा रावसाहेब होईल, काय वाटेल तें होतां येईल. परंतु अनिष्टनिवृत्ति व इष्टप्राप्ति भगवत्साक्षात्कारावांचून कोणत्याहि लौकिक उपायानें होणें शक्य नाहीं. श्रुति भगवती सांगते:—

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

"यदा चर्मवदाकाशं वेष्टयिष्यान्ति मानवाः ।
तदा देवमविज्ञाय दुःखस्यान्तो भविष्यति" श्वेता. श्व. ६।२०

ज्यावेळेला मनुष्य परिछिन्न व मूर्त कातड्याप्रमाणें विभु व अमूर्त अशा आकाशाला गोळा करून मुरळीवजा करतील त्याच वेळेला देवाला न जाणतां मनुष्याच्या दुःखाचा अंत होईल. परंतु हें होणें अशक्य कोटींतील आहे. जन्ममृत्यूचें उल्लंघन करण्याकरितां परमात्म्यालाच जाणलें पाहिजे. श्रुतिः-'तमेव विदित्वाऽतिमृत्युमेति नान्यः पन्था विद्यतेऽयनाय' श्वेता. श्वे. ३-८-३५ "तरति शोकं आत्मवित"

(१) मृत्युउल्लंघन (२) शोकतरण (३) ग्रंथीभेद (४) संशयछेद आणि (५) कर्मक्षय, हे परमात्मस्वरूपाला जाणल्याखेरीज होणें शक्य नाहीं. म्हणूनच ज्ञानेश्वर महाराज म्हणतात, 'कांहीं नेणोनिया आन। एकला विठ्ठलचि जाण ॥ १ ॥ पुढति पुढति मना। एकला विठ्ठलचि जाणा ॥ २ ॥ गुरुगम्य हे तयाची खूण। एकला विठ्ठलाचि जाण ॥३॥'

सारांश परमात्मस्वरूपाची ओळख झाल्याखेरीज आत्यंतिक दुःख-निवृत्ति आणि परमानंदप्राप्ति होणें शक्य नाहीं. 'जे जाणतले यासाटीं। संसार काढूनियां काटी। जिरोनि जाइजे पोटीं। नित्यानंदाच्या ॥ ८६६ ॥' भगवान म्हणतात, अर्जुना, जें ज्ञेयस्वरूप (परमात्मतत्त्व) जाणल्यामुळें संसाराचें कुंपण काढून म्हणजेच संसाराचा निरास करून नित्यानंदाच्या पोटांत जिरून जावें म्हणजे नित्यानंदरूप व्हावें येवढी शक्ति परमात्मज्ञानांत आहे. अतः तें ज्ञान संपादन करणें मनुष्याचें आद्यकर्तव्य आहे. 'भा. अ.९ मनुष्यदेहींचेनि ज्ञानें। सच्चिदानंद पदवी घेणें। एवढा अधिकार नारायणें। कृपावलोकनें दिधला ॥ ३३० ॥ नरदेह परमपावन। पावोनि न साधी ब्रह्म-ज्ञान। तो लांडा गर्दभ जाण। पुच्छेंवीण दुपायी ॥ ३४८ ॥ मनुष्यदेही ब्रह्मज्ञान। पुढील जन्मीं मी करीन। म्हणे तो नागवला जाण। सोलीव अज्ञान त्याचेंनी ॥३४९॥' म्हणजे अवश्य संपादन करून दुःखसंबंधरहित

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

सुखाला प्राप्त होतो; व तें ब्रह्मज्ञान ज्या सद्‌गुरूंच्या मुखानें सत्शास्त्र श्रवण केलें असतां महावाक्यविचारानें हृदयांत उदयाला येतें त्या सद्‌गुरूची भेट व सत्शास्त्रश्रवण भगवंताचे अनुग्रहावांचून होत नाहीं.

' यावन्नानुग्रह साक्षाज्जायते परमेश्वरात् ।
तावन्न सद्‌गुरुः कश्चित्सच्छास्त्रमपि नो लभेत ॥१॥ यो.वा.'

भगवंताचा अनुग्रह झाल्यावर कोणत्याच गोष्टी दुर्मिळ राहात नाहींत. ' जरी हा हो कृपा करील नारायण । तरी हेंचि ज्ञान ब्रह्म होय ॥१॥ ' भगवत्कृपा संपादन करण्यास नारदांनीं भक्तिसूत्रांत अखंड भजन करणें असें सांगितलें आहे. " अव्यावृतभजनात् " ॥३६॥ ना. भ. सतत प्रेमयुक्त अंतःकरणानें भजन करणारास हा ज्ञानयोग भगवान देतो असें गीताकार म्हणतात. " तेषां सततयुक्तानां भजतां प्रीतिपूर्वकम् । ददामि बुद्धियोगं तं येन मामुपयांति ते ॥१०॥ गी. अ. १० " ' वासुदेवे भगवति भक्तियोगः प्रयोजितः । जनयत्याशु वैराग्यं ज्ञानं यत्तदहैतुकम् ॥१–२–७ ' श्रीकृष्ण परमात्म्याच्या ठिकाणीं प्रथम भक्ति उत्पन्न झाली म्हणजे भक्तीपासून वैराग्य व वैराग्यापासून उपनिषदांत वर्णिलेलें ज्ञान प्राप्त होतें. " पुढें भक्तीनें धरिलें हातीं । मागें ज्ञान वैराग्य धर्म येती । स्थिर केलीं जीं आचपळें होतीं । सिद्ध आणुनि लाविली पंथीं गा " ॥१॥ परमात्मभक्तीनें सर्व गोष्टी साध्य होतात यांत संशयच नाहीं. म्हणून प्रत्येक मनुष्यानें आपलें आध्यात्मिक जीवन बनविण्यासाठीं ' कांहीं थोडा बहुत लागपाठ । करा भक्तिभाव धरा बळकट । तनमन ध्यान द्या लावुनिया नीट । जरी करणें असेल गोड शेवट गा ॥१॥'

सारांश प्रत्येक मनुष्यमात्राचें कर्तव्य आहे कीं, साधुसंतांच्या वचनावर विश्वास ठेऊन त्यांनीं दाखविलेल्या मार्गानेंच गेले असतां आपलें परम कल्याण होईल. " मार्ग दावुनि गेले आधी । दयानिधी संत ते ॥ १ ॥ तेणेंचि पंथे चालो जातां । न पडे गुंता कोठें कांहीं ॥ २ ॥ नि. रा. आमचा

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

काल भगवत्भक्तीला प्रतिकूल आहे; ज्या आध्यात्मिक जीवनानें जीवाचें परम कल्याण होतें असा साधुसंतांचा व श्रीहरिगुरुकृपेनें आमचा अनुभव आहे, त्या आध्यात्मिक जीवनाकडे आधुनिक लोकांचें लक्ष नाहीं, त्याचें शिक्षण दिलें जात नाहीं, त्याच्या शाळा नाहींत, कॉलेजें नाहींत, त्याच्याकरतां एक पैचा देखील कोणी त्याग करण्यास तयार नाहीं. "पैं दृष्टादृष्टाचिये जोडी- । लागीं भांडवल न सुटे कवडी । जेथ सर्वस्वें हानि तेथ कोडी । वेंचिती गा ॥५०८॥ ज्ञा. अ. ९." भगवान म्हणतात, अरे अर्जुना, ज्याच्यापासून इहपरलोकीचा लाभ होतो त्याकरितां एक कवडीदेखील कोणी खर्चण्यास तयार नाहीं. आणि ज्या भौतिक जीवनांतील शहाण-पण संपादन करण्यानें अंतिम कांहींच साध्य होत नाहीं, त्याच्याकरतां मात्र शाळा, कॉलेज, हायस्कुल वगैरे द्वारा कोट्यावधी रुपये खर्च होत असून धार्मिक जीवनापासून जीवाला परावृत्त करण्याचे प्रयत्न केले जात आहेत; त्याचें कारण गुरुजी (ह. भ. प. ब्रह्मविद्वरिष्ठ श्रीरंगनाथमहाराज पर-भणीकर) नेहमीं म्हणत असतात कीं, ब्रह्मीभूत श्रीगुरु दादा (ह. भ. प. विनायकबुवा साखरेमहाराज) असें म्हणत असत कीं—पाश्चात्य विद्येनें या लोकांचें चित्त अशुद्ध झाल्यामुळें त्यांना वैदिक विद्येचें महत्त्व वाटत नसून वेदवेदांतशास्त्रज्ञ व्यास, वशिष्ठ, शुकाचार्यादिकांचें महत्त्व न कळल्यामुळें हे सुशिक्षित लोक, जर्मन तत्त्ववेत्ता कँट असें लिहितो, तर नित्से असें म्हणतो, रशियन तत्त्ववेत्ता मार्कस् असें म्हणतो व लेनिन असें लिहितो, ग्रीक तत्त्ववेत्ता ॲरिस्टॉटल असें प्रतिपादन करितो, वगैरे पाश्चात्य लोकांचें कौतुक करतात, परंतु यांच्या बुद्धींत असा विचार येत नाहीं कीं, अरे हे कँट, नित्से, मार्कस् लेनिन, डार्विन, ॲरिस्टॉटल वगैरे माणसें पंचीकृत भौतिक तत्त्वांचे शोधक असे **जडवादी** असून यांचा अपंचिकृत अशा अतींद्रिय विषयांत आणि निजात्मस्वरूपांत प्रवेश नसल्यामुळें यांची योग्यता भगवान श्रीकृष्ण, प. श्रीमहर्षि व्यास, वसिष्ठ, शुकाचार्यादि थोर पुरुषाएवढी असणें शक्य आहे काय?

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

साधुसंत आध्यात्मिक तत्त्वाचे **अनुभवी** असे **चेतनवादी** आहेत; पण ही गोष्ट चित्ताच्या अशुद्धतेनें यांच्या लक्षांत न आल्यामुळें सद्यःकालांत साधुसंतांच्या वचनाची अवहेलना होऊन पामर लोकांच्या मताला महत्त्व प्राप्त होणें हाच कलिकाल होय. "पहा हो कलीचें महिमान । असत्यासी रिझले जन । पापा देती अनुमोदन । करिती हेळण संतांचें ॥ १ ॥ थोर या युगाचें आश्चर्य । ब्रह्मकर्म उत्तम सार । सांडुनियां द्विजवर । दावलपीर स्मरताती ॥२॥ राहिले वर्णाश्रमधर्म । अन्योन्य विचरती कर्म" अथवा "गीता लोपली गायत्रीं । भरले चमत्कार मंत्रीं । अश्वाचिये परी । कुमारी विकिती वेदवक्ते ॥ ३ ॥" अशा विपरित कलिकालात निदान इहपरलोकी कल्याणइच्छु भाविक श्रद्धावान विचारी मनुष्यानें तरी 'मुकती तीं द्यावी मुकों । आपण नये त्यांचे शिकों ॥ १ ॥ भाविकांनीं दुर्जनांचे । कांहीं मानूं नये साचे ॥ २ ॥' नास्तिक दुर्जनांचा सहवास सोडून सत्संगतींत भक्तिपथानें गेल्यास त्याचें जीवन आध्यात्मिक बनून तो कायमचा सुखी होईल. एवढ्याकरितां मार्गदर्शक म्हणून साधुसंतांच्या ग्रंथाधारें या वारकरी संजीवन ग्रंथाची योजना श्रीहरिगुरुकृपेनें झाली आहे.

"आध्यात्मिक जीवन" संपादण्यासाठीं मनुष्यानें "वारकरी संजीवन ग्रंथांतील" प्रमेय (विषय) आत्मसात करणें म्हणजेच स्वकर्तव्यपालन करणें होय. या संजीवन ग्रंथांत भजन आहे, भक्ति आहे, ज्ञान आहे, परमात्मसाक्षात्कार करून देणारें भगवद्गीतारूपी सत्शास्त्र आहे, गीतेच्याद्वारां उपदेश करणारा चराचर परमगुरु असा भगवान श्रीकृष्ण उपदेशक आहे. नित्यनेमाकरितां हरिपाठ, विष्णुसहस्रनाम, वगैरे ग्रंथ यांत आहेत. व परमात्मस्वरूपाची ओळख (ज्ञान) होण्यासाठीं चांगदेवपासष्टी, अनुभवामृतादि आध्यात्मिक ग्रंथ या वारकरी संजीवनांत आहेत. यांतील समग्र ग्रंथांचें महत्त्व वर्णन करूं गेलों तर स्वतंत्र असा एक ग्रंथ लिहूनही या ग्रंथांचें महत्त्व वर्णन केलें जाणार नाहीं. शिवाय या ग्रंथाचें वैशिष्ट्य मी वर्णन केलें तरच लोकांना

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

कळेल असें नसून भक्तिसंप्रदायांतील लोकांशीं " वारकरी संजीवनांतील " ग्रंथ नित्य परिचयाचे आहेत. सर्वतोप्रकारें मार्गदर्शक म्हणजे वारकरी संजीवनांतील ग्रंथ होत. म्हणून प्रत्येक मनुष्यानें शुद्ध आचरणानें राहून यांचे नित्यनियमानें विचारपूर्वक पठण, पाठणादि केलें असतां त्याचें जीवन आध्यात्मिक बनून तो कायमचा सुखी होईल.

कोणते नियम मनुष्यानें नियमितपणें पाळल्यास त्याची जीवनयात्रा सफल होईल अशी नियमावली पुढें परिशिष्टांत दिली आहे.

तसेंच या संजीवनांतील ग्रंथांचें महत्त्व त्यांच्याच वचनाधारें पुढें परिशिष्टांत उद्धृत केलें आहे.

या ग्रंथांत कांहीं निवडक स्तोत्रें दिलीं आहेत. त्यांपैकीं "श्रीमुकुंदाष्टक नांवाचें स्तोत्र" रचियते (पुण्यांतील माझे प्रियबंधु नि. क. यो. श्रीयुत मुरलीधर लोहिया यांचे पितृचरण तीर्थस्वरूप श्रीचतुर्भुज काकाजी यांनीं स्थापन केलेल्या श्रीमुकुंदभवन संस्कृत पाठशाळेंत त्यांच्या आश्रयी राहून तेथील सुप्रसिद्ध वे. शा. पंडित श्रीशंकरशास्त्री मारुलकर यांच्या कृपेनें विद्या संपादन करून पाठशाळेंत कांहीं दिवस अध्यापनकार्य करून हल्लीं श्रीयुत ह. भ. प. फुलचंदजी खडलोया यांच्या आश्रयी सोलापूर येथें वास्तव्य करून तेथील सिद्धेश्वर विद्याप्रसारक मंडळानें चालविलेल्या करंजकर हायस्कूलच्या संस्कृत अध्यापकपदावर आरूढ असलेले) माझे परमस्नेही भागवतानुरागी कविशेखर पंडित राधाकृष्ण तिवारी हे होत. हें मुकुंदाष्टक भक्तिरसपरिपूर्ण असल्यामुळें तेंही आम्हीं या निवडक स्तोत्रमालिकेंत संग्रहित केलें आहे.

या वारकरी संजीवन ग्रंथाच्या प्रकाशनासंबंधीं माझे प्रेमी श्री.ह.भ.प. फुलचंदजी खडलोया सोलापूरकर यांना सूचना केली असतां त्यांनीं प्रेमादरानें ती सूचना मान्य करून या ग्रंथाचें प्रकाशन स्वखर्चानें केलें

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

असून थोडी घस सोसून ग्रंथाची स्वल्प किंमत ठेवून जनताजनार्दनाच्या सेवेंत सादर केल्याबद्दल आम्ही त्यांना शुभ आशीर्वादात्मक धन्यवाद देतों.

शेवटीं 'वारकरी संजीवन अर्थात् आध्यात्मिक जीवन' हा ग्रंथ लोकांचे प्रेमादरास पात्र होऊन भाविकजन यांतील प्रत्येक ग्रंथाचें श्रवण, मनन, निदिध्यासन करून निजात्मस्वरूपीं तल्लीन होवून कांहीं स्तोत्रें नित्यनियमानें पाठ करून भक्तिसुखाचा स्वाद घेवोत, अशी जगच्चालक प्रभू श्रीपांडुरंगचरणीं प्रार्थना करून ही लांबलेली भूमिका पुरी करतों.

विजयादशमी
शके १८७१
श्रीक्षेत्र पंढरपूर.

हरिॐ
संतचरणरज
श्रीकृष्णदास लोहिया

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

विषयानुक्रमणिका
भाग पहिला.

विषय	पृष्ठांक
१ श्रीज्ञानेश्वरमहाराजकृत नमनस्तोत्र	१
२ श्रीज्ञानेश्वरमहाराजकृत हरिपाठ व गुरुवारचे अभंग (३१-३७)	९
३ श्रीएकनाथमहाराजकृत हरिपाठ	१८
४ श्रीएकनाथमहाराजकृत चिरंजीवपद	२६
५ श्रीचांगदेवपासष्टि	२९
६ अमृतानुभव	३४

भाग दुसरा
नित्योपयोगी श्लोकसंग्रह

७ प्रातःस्मरण पहिलें	९४
८ प्रातःस्मरण दुसरें	९५
९ स्नान व सूर्यनमस्कारविधि	९६
१० तीर्थप्राशन	९८
११ भोजनविधि	९८
१२ दीपवंदन	९९
१३ श्रीपरब्रह्मस्तुति	९९
१४ श्रीशिवस्तुति	१००
१५ श्रीविष्णुस्तुति	१००
१६ श्रीरामस्तुति	१०२

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

१७ श्रीमारुतिस्तुति १०३
१८ श्रीकृष्णस्तुति १०३
१९ श्रीगुरुस्तुति १०६

निवडक स्तोत्रें

२० श्रीपांडुरंगाष्टक १०७
२१ श्रीहरिशरणाष्टक १०९
२२ श्रीमुकुन्दाष्टक १११
२३ श्रीगोविन्दाष्टक ११३
२४ श्रीदीनबन्धुअष्टक ११५
२५ रामरक्षास्तोत्र ११७
२६ षट्पदी १२२
२७ निर्वाणदशक १२३
२८ कौपीनपंचक १२५
२९ आत्मषट्क १२६
३० साधनपञ्चक १२८
३१ श्रीविष्णुसहस्रनाम १३०
३२ श्रीमद्भगवद्गीता १५४
३३ सामुदायिक प्रार्थना २२०

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ॐ

॥ श्रीविठ्ठलप्रसन्न ॥

वारकरी संजीवन अर्थात् अध्यात्मिक जीवन

भाग पहिला

१

श्रीज्ञानेश्वरमहाराजकृत नमनस्तोत्रप्रारंभ:

नमो कालकौतुहल । नमो चक्रचालक गोपाळ । नमो विश्वप्रतिपाळ । प्रभंजन ॥ १ ॥ नमो शिवशिवेशा । नमो शिवादिविश्वेशा । नमो रूपा अष्टदिशा । व्यापक नारायणा ॥ २ ॥ नमो सकळ गर्भोद्भवा । नमो चित्तचालकभावा । नमो विष्णुमूर्ति देवाधिदेवा । श्रीविठ्ठला ॥ ३ ॥ नमो भजनशील व्यापका । नमो ज्योतिर्लिंगदीपका । नमो नमो तुज एका । आत्मव्यापका जगद्गुरु ॥ ४ ॥ नमो श्रीये श्रीनिवासा । नमो आगमपरेशा । नमो ज्ञानगम्याधीशा । प्रतिकुळा ॥ ५ ॥ नमो स्वलीलाविनटा । नमो स्तुतिवैकुंठपीठा । नमो रूपादिश्रेष्ठा । वैकुंठींचिया ॥ ६ ॥ नमो दर्शनस्पर्शना । नमो उपरतीनिधाना । नमो तितिक्षादारुणा । कमळालया ॥७॥ नमो त्रिगठी आदटा । नमो त्रिगुणा तूं उद्भटा । नमो सत्वरूप सद्टा । ब्रह्मनामा ॥८॥ नमो राजेश्वरा हरी । नमो विगळित संहारि । नमो वाचा वक्ता

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

करी । वाचाळ वाक्पुष्पी ॥ ९ ॥ नमो तमहर्ताकर्ता । नमो सकळसंहर्ता । नमो काळकाळूदाता । रक्षिता हरिभक्ता ॥ १० ॥ तुज नमो हरहरेश्वरा । नमो न देखो दुसरा । नमो वेदांत-सागरा । सर्वेश्वरा तुज नमो ॥ ११ ॥ श्रुति निराश्रय नमो । नमो ज्ञानरूप नमो । नमो द्वैतनिरसन नमो । करी तूं निजकरें ॥ १२ ॥ नमो व्यक्ताव्यक्तहरी । नमो मायासंहारकेसरी । नमो सर्वांच्या माजघरीं । नांदसी तूं आत्मारामा ॥ १३ ॥ जिवशिव नमो तुज । नमो सर्वजीवबीज । नमो तूंचि सहज । गरुडध्वजा श्रीविठ्ठला ॥ १४ ॥ लीलेस्तव नटारंभ । नमो जग-दादिअखिलस्तंभ । उभा राहोनी प्रतीभ । भीमातीरीं पंढरीये ॥ १५ ॥ नमो ऐशिया रूपेशा । नमो त्रैलोक्यविस्तारठसा । नमो आदिपरेशा । जगदादीशा युगादि ॥ १६ ॥ नमो पुरुषो-त्तम परेशा । नमो सकळही उदासा । करूनि जीवरूप ठसा । नांदसी तूं चराचरीं ॥ १७ ॥ मधुसूदना तुज नमो । मधुमाधवा हृदयरमो । नमो मधुरगीततमो । माजघरीं आत्मयाचिये ॥ १८ ॥ त्रिविधतिमिरनाशा । परमपरमानंदउल्हासा । नमो पुरविसी आशा । हरिभक्ताची श्रीहरी ॥ १९ ॥ नमो वासनाचक्रचाळी । नमो तंडनितंडगली । नमो सर्वेही हारिली । प्रपंचरचना ॥ २० ॥ नमो श्रीधर श्रीकर । नमो सर्वसंग निर्विकार । नमो निष्कृतिनिकार । हरिसी नामें एक ॥ २१ ॥ नमो शांतिदयाक्षमा । नमो कृपाकर पुरुषोत्तमा । नमो कासव-दृष्टीसमा । निष्कलंकनाथा ॥ २२ ॥ नमोऽविद्याविश्वायछेदका ।

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

नमो एकार्णवपावका। नमो द्वादशअर्का। सुभापका वेदवक्त्या ॥ २३ ॥ नमो चित्तचकोरहर्त्या। नमो सर्वकारणकार्यकर्त्या। नमो तुजवांचोनी सत्या। विवेक प्रत्यया पैं नये ॥ २४ ॥ नमो अद्वैत अनंता। नमो निर्द्वंद्वभोक्ता। नमो नित्यानित्यस्मरता। तुज नमो नमो ॥ २५ ॥ नमो दुर्गतीहरणा। नमो सर्वहरण-भरणा। नमो सर्वदुष्टनिवारणा। भयहरणा जगदीशा ॥२६॥ नमो शिवशक्तिसमलिंगा। नमो भक्षक काळवेगा। रुद्रादित्या वसु पैं गा। सम सर्वांगा परमपरेशा ॥ २७ ॥ नमो कृत्रिमदहना। नमो कृशकरणहरणा। नमो प्रतिपाळकरणा। नारायणा तुज नमो ॥ २८ ॥ नमो इंद्रियें नियंत्या। नमो प्रपंच अकृत्या। नमो दीनादित्या। सकळवृद्धि तूंची ॥ २९ ॥ नमो अवधूत-दत्ता। नमो अपरमितासिता। नमो सर्वांगुष्ठसत्ता। तूं चाळिता हृषिकेशीं ॥ ३० ॥ नमो दुष्टदर्पादर्पा। नमो चमत्कार गंगा सर्पा। नमो नमो हरणपापा। नमो स्वल्पारामकृष्णा ॥ ३१ ॥ नमो चतुर वेददीप्ता। नमो हरणकारण तूं सुप्ता। जागृतीस्वप्न-गुप्ता। सत्य सुप्ता महाविष्णु ॥३२॥ नमो देवेश्वरसूक्ता। महा-मोहामहाहर्ता। मंदमंदनियंता। नमो नारायणा ॥ ३३ ॥ स्थिरनिरनिर्झरा। नमो विद्वद अनुकारा। नमो विवेकसागरा। महानादा ॥ ३४ ॥ नमो मुखदंत सदना। नमो भक्षकभुवना। शुक्लांबर शुक्लवर्णा। दयाघना गुणनिधीं ॥ ३५ ॥ मृतामृता नमो नमो। नमो श्रुतिशास्त्रसमो। नमो हा गर्व नमो। पद्म-गर्भानंतानंदा ॥ ३६ ॥ नमो चिदाकाशव्याप्ता। चित्सत्ता

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

चळणासत्ता । चित्स्वरूपादिरूपा । भुवनदीपा महामूर्ति ॥३७॥ नमो एकएकार्णव । नमो कल्पादि गुणवैभव । नमो सकळ हे दैव । हे भाव पै तुझे ॥ ३८ ॥ गोगोपाळ नमो नमो । गोविंद गुण विष्णुधर्मो । नमो चित्त चिंतनीं रमो । सर्वकाळ तुझ्या चरणीं ॥ ३९ ॥ ध्वजवज्रांकुशा । ध्वजनीळविकाशा । ध्वजांबरा अष्टादिशा । निळिमा भासती श्यामांकिता ॥ ४० ॥ सुषुप्तीचें जें सत्य । तें नमो तुज कृत्य । असो जसें अमित्य । तें तें क्षमा करीं स्वामी ॥४१॥ नमो निर्धारनियंता । नमो सुस्वरूपदाता । नमो आलिया पदार्था । क्षमा करीं स्वामी ॥ ४२ ॥ नमो चित्तविभ्रमा । नमो धार्य धैर्य नमा । नमो पुराणपुरुषोत्तमा । पाहें कांसपदृष्टीं ॥ ४३ ॥ पैसायदाना नमो । परमपरेशा नमो । ध्यानांतर नमो । तुझ्या चरणीं केशवा ॥ ४४ ॥ आग्रहनिहंत्या नमो । सुग्रह परी नमो । अनंत नित्यधर्मो । वैकुंठ गुणग्राम नमोनमस्ते ॥ ४५ ॥ आत्मादृश्य दृश्यमाना । द्रष्टादृश्य नित्यघना । सुस्वरूपा जगज्जीवना । तुज नमो स्वामी ॥४६॥ दीप्ता दृश्य अदृश्य । जीवन दिसशी सादृश्य । जीवमय हें भाष्य । तुज नमो ॥ ४७ ॥ परमपरब्रह्मा । आदिब्रह्मा तूं रामा । भक्तालागीं तूं साउमा । तुज नमो ॥ ४८ ॥ नमो नमो एकतत्त्वा । बाह्यमुद्रा शुद्धसत्वा । योगारूढ परतत्त्वा । सबाह्य पावसी तुज नमो ॥ ४९ ॥ वेदादिपरमवक्ता । वेदादि तूंचि कर्ता । तुजवांचोनी सर्व सत्ता । नमो भोक्ता न देखो ॥ ५० ॥ ज्योतिर्मय

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

रूप तुझें । सर्वतत्त्वा तूंच बीज । नमो तूंचि सहज । पुढती पुढती नमो नमो ॥५१॥ परब्रह्मपरात्पर । परमतत्त्व परमसार । परमगुह्य परमविचार । तुज नमो नारायणा ॥ ५२ ॥ घिघड विघड सुघड । जाडाजाड अवघड । द्वैताद्वैत जोडाजोड । कर्ता कार्यंता तुज नमो ॥ ५३ ॥ संख्यारहित जीवना । असंख्य जीवपाळणा । नमो तुज संजीवना । पुंडलिकधना पांडुरंगा ॥ ५४ ॥ निर्गुण सगुणरूपा । देवादेव तूं सोपा । तुझी झालिया कृपा । नमन बापा तुझिया चरणीं ॥५५॥ नमो नमो तारका । तूं ब्रह्मनामविशेखा । नमो तुजवांचोनी सखा । योगियांसी पै नाहीं ॥ ५६ ॥ युगादि युगत्रय । युग योग योगमय । हे तुज पासाव होय । ऐशिया तुज नमो ॥ ५७ ॥ नमो नमो नम । नाहीं नाहीं तुजसी सम । ऐसा परापश्यंति नेम । वदलिया चारी ॥ ५८ ॥ चहूंमुक्तिपरतत्त्वा । पंचभु जो बद्धसत्वा । षड्‌मार्ग गुणसत्वा । ग्रास न करिसी तुज नमो ॥ ५९ ॥ चिद्रूद चिंद्विलासा । भानुबिंबा प्रतिप्रकाशा । नमो तेजतेजसा । आदि-सूर्या ॥६०॥ ऐसा चहुं ग्रंथींचा क्लेशु । वाउगाची वाहे सोसु । तिमिर त्रिगुण असोसु । तो तूं सत्यांशु तोडी माझा ॥ ६१ ॥ साही नाडी चक्रभ्रमें । वाहतां इंद्रियांचीं ग्रामें । आडखळांनीं साउमे । नये ऐसें करी नमो ॥ ६२ ॥ बाध्य बाधा कर्मांची । सर्वसत्ता या भ्रमाची । नमन करूनिया तुमची । तुम्हांसी अर्पिली स्वामी ॥ ६३ ॥ यमधर्माचिया सत्ता । कर्मधर्माचिया पंथा । कर्मधर्म तो विधाता । ऐशिया नेमिता तुज अर्पिला

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

॥ ६४ ॥ दमशमसमान । इडापिंगळासुषुम्न । साही चक्रें दरुपण । तुझीं तुज अर्पिलीं ॥६५॥ मनश्रवनयोगधारण । तूं याशीं पै कारण। समतुके अवघे गुण। तुझ्या चरणीं निक्षेपिले ॥६६॥ हे भूतभौतिक प्रचंड । जन्मउत्पत्तीचे अंड । जन्मजुगादि ब्रह्मांड । खंडाविखंड तूं जाणता ॥ ६७ ॥ प्रचुरचर्या चित्ताची । धावन वळण आंकोचनाची । सूचना जे चमत्काराची । तेही अर्पण तुज सदा ॥ ६८ ॥ निर्वासना वासनायुक्त । गुंतलें राहिलें जेथें चित्त । तेथें तूं धांवोनी अनंत । सोडविसी वासना मम ॥ ६९ ॥ सूक्ष्म अविचार बोला । बोलिं नातुडे व्यर्थ गेला । तो म्यां बुझावोनि संबोखिला । मग लाविला तुझ्या पंथीं ॥ ७० ॥ नित्यधर्माचिया वोळी । चळल्या चुकल्या कोण चाळी । त्यासी वेद तुझा प्रतिपाळी । त्या तूं सांभाळी परब्रह्म ॥ ७१ ॥ श्रुतिस्मृतींचीं वचनें । त्याची आंगरींगमार्गस्थानें । कीर्तनीं गुणवर्णनें । हेही नारायणें अंगिकारावीं ॥ ७२ ॥ उदंडविदंडवितंड । देहद्वारा अभंड । जे जे दिसे भ्रंश अंडांड । ते शुभ्रचंड सांभाळी ॥ ७३ ॥ देहभरणाची ममता । देह पोखिती जे सत्ता । त्याहीवरील सूक्ष्मता । तें कृपावंता सांभाळी ॥ ७४ ॥ तिमिर त्रिगुण अवघें । जें जें आलें असेल वोघें । तें तें मी नेघे । तूं सकळ वेगें सांभाळीं ॥ ७५ ॥ योनीचियां कष्टा । वरी वासना होती भ्रष्टा । संसार हा कटकटा । रतलों तुझ्या चरणीं ॥ ७६ ॥ विद्यावयसाकुल । ब्रह्मकर्म आचार्यशीळ । गेले आले विन्हळ । ते तूं दयाळ सांभाळीं ॥ ७७ ॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

नाना जन्म अवतार। नाना शास्त्रांचे निर्धार। नाना गोत्र उच्चार। तुझा विचार तूं जाणसी ॥ ७८ ॥ पाठ वेदादि वचनें। शास्त्रदृष्टि अवलोकनें। कीर्तनीं गुण वानणें। हींहि नारायणें अंगिकारावीं ॥७९॥ सर्वमय सर्व सपाट। त्यावरीं करूनि चालिलों वाट। चंद्रसूर्यनक्षत्रें घनदाट। करूनि एकवटांपायरी ॥८०॥ सर्व अंडांचें ब्रह्मांड। मी न म्हणे अंडाअंड। खंडे करूनियां निखंड। प्रचंड मी तुजसी बोले ॥८१॥ रोमरंध्रीं ब्रह्मांडें। सकल विराट-मय खंडे। ऐसीं महत्भूतें प्रचंडें। तुझ्या अंगीं दातारा ॥८२॥ तूं विश्वरूपपटाची घडी। तारकब्रह्माचि उघडी। मी या निज-दृष्टीनें चोखडी। तुझी मूर्ति न्याहाळिन ॥ ८३ ॥ तें न सुटे निजकळे। येऱ्हवीं हें नाकळे। तुझियें कृपागुणें आकळे। तुझिया दासा निजभक्ता ॥ ८४ ॥ अनंत त्या नामाचा संकेत। मन मुरालें जेथें निर्धुत। तूंपणें परमाद्भुत। परमानंदा ॥८५॥ गुणाग्र गोसावी राम। गुणसमुद्र तूं गुणग्राम। सकळभूतांचा विश्राम। तुज नमो ॥ ८६ ॥ नमन केलिया विभूती। चित्त रमलें झाली विश्रांति। तुज देखिलिया श्रीपती। न राहे चित्तीं तळमळ ॥ ८७ ॥ नमन हेंचि थोर दिसे। एऱ्हवीं तरंगाकार भासे। देखिलें तितुकें नासे। नैश्वर्य ऐसी श्रुति बोले ॥ ८८ ॥ नमन हेंचि परम। नमन हें सुवर्म। नमन हेंचि आत्माराम। करूं निघाले ॥ ८९ ॥ नमन हाचि अनुभव। नमन हाचि मुख्य भाव। नमन हाचि पैं देव। देवाधिदेव तूं पावसी ॥९०॥ नमन हेंचि श्रेष्ठपीठा। नेतसे तुझिया वाटा। तुज ऐसा श्रेष्ठा।

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

मग या वाटा करावित्र ॥ ९१ ॥ नमन हेंचि तारक । नमन हाचि विवेक । नमनेवीण त्रैलोक्य । आडमार्गीं रिघताती ॥९२॥ नमन लटिकें नव्हे नव्हे । नमन भलतियांसीं न साहे । जें साह्य सखा होय । श्रीनिवृत्ति ॥ ९३ ॥ नमनाएवढा मंत्र । नाहीं नाहीं धुंडितां शास्त्र । विचारलक्षणपात्र । तोचि जाणें येथींचे ॥ ९४ ॥ नमन करी ब्रह्मा श्रेष्ठ । नाभिककमळीं धरी वैकुंठ । नमन करी नीलकंठ । तीथें मस्तकीं वंदिती ॥ ९५ ॥ इंद्रचंद्रमहेंद्र थोर । नमनेवीण नैश्वर । अंडामध्यें चराचर । नमनेवीण न तरती ॥ ९६ ॥ श्रीगुरुकृपा जैं होय । तैं नमनाची ऐसी सोय । पाऊनि सुगम उपाय । नमो नमस्ते तुज ॥ ९७ ॥ नमस्ते नमस्ते नमस्ते । पुढती पुढती नमस्ते । समाधिसुख अस्ते । नमोनमः करितां ॥९८॥ नमो नमो आदिपीठा । शिवादिगुणवरिष्ठा । येथें येऊनि वैकुंठा । समाधिशेज घातली॥९९॥ महाविष्णु तूं योगरूपा । महारूपाचिया स्वरूपा। महादित्या अरूपा । कोटिसूर्यतेजसा ॥१००॥ शंखचक्रानें मंडित । करकमळ तुझें मिरवत । पदक हृदयावरी शोभत । आणि श्रीवत्सलांछन ॥१॥ अनंतबाहूचा मेळ । तो तूं चतुर्भुज गोपाळ । मुकुट विराजित तेजाळ । कोटिसूर्याहूनि प्रभा ॥२॥ पीतांबर माळ कंठीं । सर्वांगीं चंदनाची उटी । हिरे माणिकें कटितटीं । अनंतकळा फांकती ॥३॥ क्षुद्रघंटिकांच्या वोळी । घणघणाट तयां तळीं । देहुडा पाउली निश्चळीं । वेणु वाजविसी सुस्वरें ॥४॥ रुणझुण रुणझुण । ऐसा नाजविसी वेणु ।

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

सुंदर तूं श्यामतनू । अलंकापुरीं उभा असती ।।५।। सभोंवतें गोपाळ तुझे । ते अंतरंग सखे माझे । पुंडरिक तरी सहजें । प्राणसखा पैं माझा ।।६।। ऐसा ज्ञान उद्बोध बोलें । ज्ञानाज्ञान निरसलें । विज्ञानहि हारविलें । दृश्यदृष्टेपणेंसी ।।७।। बापरखुमादेवीवरु । समाधि देऊनिया स्थिरु । वरी ठेऊनियां अभयकरु । वर देऊनि राहिला ।।१०८।।

इति श्रीज्ञानेश्वरमहाराजकृत नमनस्तोत्र समाप्त

श्रीज्ञानेश्वरमहाराजकृत हरिपाठ

१ सुंदर तें ध्यान उभे विटेवरी । कर कटेवरी ठेऊनिया ।।१।। तुळसीहार गळां कासे पीतांबर ।। आवडे निरंतर हेंचि ध्यान ।।२।। मकर कुंडलें तळपतीं श्रवणीं ।। कंठीं कौस्तुभमणी विराजीत ।।३।। तुका म्हणे माझें हेंचि सर्वसुख ।। पाहीन श्रीमुख आवडीनें ।।४।।

२ देवाचिये द्वारीं उभा क्षणभरीं ।। तेणें मुक्ति चारी साधियेल्या ।।१।। हरिमुखें म्हणा हरिमुखें म्हणा ।। पुण्याची गणना कोण करी ।। २ ।। असोनि संसारीं जिव्हे वेगु करी ।। वेदशास्त्र उभारी बाह्या सदा ।। ३ ।। ज्ञानदेव म्हणे व्यासाचिये खुणें ।। द्वारकेचे राणे पांडवां घरीं ।। ४ ।।

३ चहूं वेदीं जाण साहि शास्त्रीं कारण ।। अठराहि पुराणें हरिसी गाती ।। १ ।। मंथुनी नवनीता तैसें घे अनंता ।। वाया व्यर्थ कथा सांडी मार्गु ।।२।। एक हरी आत्मा जीवशिवसमा ।।

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

वायां तूं दुर्गमा न घालीं मन ॥ ३ ॥ ज्ञानदेवा पाठ हरि हा वैकुंठ ॥ भरला घनदाट हारि दिसे ॥ ४ ॥

४ त्रिगुण असार निर्गुण हें सार ॥ सारासारविचार हरिपाठ ॥ १ ॥ सगुण निर्गुण गुणाचे अगुण ॥ हरीवीण मन व्यर्थ जाय ॥२॥ अव्यक्त निराकार नाहीं त्या आकार ॥ जेथोनी चराचर हरिसी भजे ॥ ३ ॥ ज्ञानदेवा ध्यानीं रामकृष्ण मनीं ॥ अनंत जन्मोनी पुण्य होय ॥ ४ ॥

५ भावेंवीण भक्ति भक्तीवीण मुक्ति ॥ बळेंवीण शक्ति बोलूं नये ॥ १ ॥ कैसेनि दैवत प्रसन्न त्वरीत ॥ उगा राहे निवांत शिणसी वायां ॥२॥ सायास करिसी प्रपंच दिनानिशीं ॥ हरीसी न भजसी कोण्या गुणें ॥ ३ ॥ ज्ञानदेव म्हणे हरिजप करणें ॥ तुटेल धरणें प्रपंचाचें ॥ ४ ॥

६ योगयागविधी येणें नव्हे सिद्धी ॥ वायांचि उपाधी दंभधर्म ॥ १ ॥ भावेंवीण देव नकळे निःसंदेह ॥ गुरुविण अनुभव कैसा कळे? ॥२॥ तपेंविण दैवत दिधल्यावीण प्राप्त ॥ गुजेंवीण हित कोण सांगे ॥३॥ ज्ञानदेव सांगे दृष्टांताची मात ॥ साधूंचे संगतीं तरणोपाय ॥ ४ ॥

७ साधुबोध झाला तो नुरोनियां ठेला ॥ ठायींच मुराला अनुभव ॥ १ ॥ कापुराची वाती उजळली ज्योती ॥ ठायींच समाप्ती झाली जैशी ॥ २ ॥ मोक्ष रेखें आला भाग्यें विनटला ॥ साधूंचा अंकिला हरिभक्त ॥ ३ ॥ ज्ञानदेवा गोडी संगती सज्जनीं ॥ हारि दिसे जनींवनीं आत्मतत्त्वीं ॥ ४ ॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

८ पर्वताप्रमाणें पातक करणें ॥ वज्रलेप होणें अभक्तांसी ॥१॥ नाहीं ज्यासी भक्ति तो पतित अभक्त ॥ हरिसी न भजत दैवहत ॥२॥ अनंत वाचाळ बरळती बरळ । त्यां कैसेनि गोपाळ पावे हरि? ॥ ३ ॥ ज्ञानदेवा प्रमाण आत्मा हा निधान ॥ सर्वांघटीं पूर्ण एक नांदे ॥ ४ ॥

९ संताचे संगती मनोमार्गे गती ॥ आकळावा श्रीपती येणें पंथें ॥१॥ रामकृष्ण वाचा भाव हा जीवाचा ॥ आत्मा जो शिवाचा राम जप ॥ २ ॥ एकतत्त्वनाम साधिती साधन ॥ द्वैताचें बंधन न बाधिजे ॥३॥ नामामृत गोडी वैष्णवां लाधली॥ योगियां साधली जीवनकळा ॥४॥ सत्वर उच्चार प्रल्हादीं बिंबला ॥ उद्धवा लाधला कृष्णदाता ॥५॥ ज्ञानदेव म्हणे नाम हें सुलभ ॥ सर्वत्र दुर्लभ विरळा जाणे ॥ ६ ॥

१० विष्णूवीण जप व्यर्थ त्याचें ज्ञान ॥ रामकृष्णीं मन नाहीं ज्याचें ॥१॥ उपजोनि करंटा नेणें अद्वैतवाटा ॥ रामकृष्णीं पैठा कैसेनि होय? ॥२॥ द्वैताची झाडणी गुरुवीण ज्ञान ॥ तया कैचें कीर्तन घडेल नामीं? ॥३॥ ज्ञानदेव म्हणे सगुण हें ध्यान ॥ नामपाठ मौन प्रपंचाचें ॥४॥

११ त्रिवेणी संगमीं नानातीर्थें भ्रमी ॥ चित्त नाहीं नामीं तरि तें व्यर्थ ॥१॥ नामासी विन्मुख तो नर पापिया ॥ हरिवीण धांवया नपवे कोणी ॥ २ ॥ पुराणप्रसिद्ध बोलिले वाल्मीक ॥ नामें तिन्ही लोक उद्धरती ॥३॥ ज्ञानदेव म्हणे नाम जपा हरीचें ॥ परंपरा त्याचें कुळ शुद्ध ॥ ४ ॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

१२ हरि उच्चारणीं अनंत पापराशी ।। जातील लयासी क्षणमात्रें ।।१।। तृण अग्निमेळें समरस झालें ।। तैसें नामें केलें जपतां हरी ।।२।। हरि उच्चारण मंत्र हा अगाध ।। पळे भूत-बाधा भेणें तेथें ।।३।। ज्ञानदेव म्हणे हरि माझा समर्थ ।। न करवे अर्थ उपनिषदां ।।४।।

१३ तीर्थ व्रत नेम भावेंविण सिद्धी ।। वायांचि उपाधि करिसी जना ।।१।। भावबळें आकळे येऱ्हवीं नाकळे ।। करतळीं आवळे तैसा हरी ।।२।। पारियाचा रवा घेता भूमीवरी ।। यत्न परोपरी साधन तैसें ।।३।। ज्ञानदेव म्हणे निवृत्ति निर्गुण ।। दिधलें संपूर्ण माझ्या हातीं ।।४।।

१४ समाधी हरीची समसुखेंवीण ।। न साधेल जाण द्वैतबुद्धी ।। १ ।। बुद्धीचें वैभव अन्य नाहीं दुजें ।। एक्या केशीराजें सकळ सिद्धी ।। २ ।। ऋद्धिसिद्धि निधी अवघीच उपाधी ।। जंव त्या परमानंदीं मन नाहीं ।।३।। ज्ञानदेवीं रम्य रमलें समाधान ।। हरीचें चिंतन सर्वकाळ ।।४।।

१५ नित्य सत्यामित हरिपाठ ज्यासी ।। कळिकाळ त्यासी न पाहे दृष्टी ।।१।। रामकृष्ण उच्चार अनंतराशी तप ।। पापाचे कळप पळती पुढें ।।२।। हरिहरिहरि हा मंत्र शिवाचा ।। म्हणती जे वाचा तयां मोक्ष ।।३।। ज्ञानदेवा पाठ नारायण नाम ।। पाविजे उत्तम निजस्थान ।।४।।

१६ एक नाम हरी द्वैतनाम दुरी ।। अद्वैतकुसरी विरळा जाणे ।।१।। समबुद्धि घेतां समान श्रीहरी ।। शमदमावैरी हरी

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

झाला ॥२॥ सर्वांघटीं राम देहादेहीं एक ॥ सूर्यप्रकाशक सहस्त्ररश्मीं ॥३॥ ज्ञानदेवा चित्तीं हरिपाठ नेमा ॥ मागिलिया जन्मा मुक्त झालों ॥४॥

१७ हरी बुद्धी जपे तो नर दुर्लभ ॥ वाचेसि सुलभ रामकृष्ण ॥१॥ रामकृष्ण नामीं उन्मनी साधिली ॥ तयासी लाधली सकळसिद्धि ॥ २ ॥ सिद्धि बुद्धि धर्म हरिपाठीं आले ॥ प्रपंचीं निवाले साधुसंगें ॥३॥ ज्ञानदेवीं नाम रामकृष्ण ठसा ॥ येणें दशदिशा आत्माराम ॥४॥

१८ हरिपाठ कीर्तिमुखें जरी गाय ॥ पवित्राचि होय देह त्याचा ॥१॥ तपाचे सामर्थ्यें तपिन्नला अमूप ॥ चिरंजीव कल्प वैकुंठीं नांदे ॥२॥ मातृ पितृ भ्राता सगोत्र अपार ॥ चतुर्भुज नर होऊन ठेले ॥३॥ ज्ञानगूढगम्य ज्ञानदेवा लाधलें ॥ निवृत्तीनें दिलें माझ्या हातीं ॥४॥

१९ हरिवंशपुराण हरिनामसंकीर्तन ॥ हरिवीण सौजन्य नेणें कांहीं ॥१॥ तया नरा लाधलें वैकुंठ जोडलें ॥ सकळही घडलें तीर्थाटन ॥२॥ मनोमार्गें गेला तो येथें मुकला ॥ हरिपाठीं स्थिरावला तोचि धन्य ॥३॥ ज्ञानदेवा गोडी हरिनामाची जोडी ॥ रामकृष्णीं आवडी सर्वकाळ ॥४॥

२० वेदशास्त्रप्रमाण श्रुतीचें वचन ॥ एक नारायण सार जपा ॥१॥ जपतपकर्म हरीविण धर्म ॥ वाउगाचि श्रम व्यर्थ जाय ॥२॥ हरिपाठें गेले ते निवांतचि ठेले ॥ भ्रमर गुंतले सुमनकळिके ॥३॥ ज्ञानदेवीं मंत्र हरिनामाचें शस्त्र ॥ यमें कुळगोत्र वर्जियेलें ॥४॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

२१ नामसंकीर्तन वैष्णवांची जोडी ॥ पापें अनंत कोडी गेलीं त्यांचीं ॥१॥ अनंत जन्मांचें तप एक नाम ॥ सर्वमार्ग सुगम हरिपाठ ॥२॥ योगयागक्रिया धर्माधर्ममाया ॥ गेले ते विलया हरिपाठें ॥३॥ ज्ञानदेवीं यज्ञयागक्रियाधर्म ॥ हरी-विण नेम नाहीं दुजा ॥४॥

२२ काळवेळ नाम उच्चारितां नाहीं ॥ दोन्ही पक्ष पाही उध्दरती ॥१॥ रामकृष्ण नाम सर्वदोषां हरण ॥ जडजीवां तारण हरि एक ॥२॥ हरिनाम सार जिव्हा या नामाची ॥ उपमा त्या दैवाची कोण वानी ॥३॥ ज्ञानदेवा सांग झाला नामपाठ ॥ पूर्वजां वैकुंठ मार्ग सोपा ॥४॥

२३ नित्यनेम नामीं ते प्राणी दुर्लभ ॥ लक्ष्मीवल्लभ तया-जवळी ॥१॥ नारायण हरि नारायण हरि ॥ भुक्ति मुक्ति चारी घरीं त्यांच्या ॥ २ ॥ हरिवीण जन्म तो नर्कचि पै जाणा ॥ यमाचा पाहुणा प्राणी होय ॥३॥ ज्ञानदेव पुसे निवृत्तीसी चाड ॥ गगनाहूनि वाड नाम आहे ॥४॥

२४ सात पांच तीन दशकांचा मेळा ॥ एकतत्त्वीं कळा दावी हरी ॥१॥ तैसें नव्हे नाम सर्वमार्गां वरिष्ठ ॥ येथें कांहीं कष्ट न लगती ॥२॥ अजपा जपणें उलट प्राणाचा ॥ तेथेंही मनाचा निर्धारु असे ॥३॥ ज्ञानदेवा जिणें नामेंविण व्यर्थ ॥ रामकृष्णीं पंथ क्रमियेला ॥४॥

२५ जप तप कर्म क्रिया नेम धर्म ॥ सर्वांघटीं राम भाव-शुद्ध ॥१॥ न सोडी रे भावो टाकी रे संदेहो ॥ रामकृष्णीं

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

टाहो नित्य फोडी ॥ २ ॥ जातवित्तगोत कुळशीळमात ॥ भजे कां त्वरित भावनायुक्त ॥३॥ ज्ञानदेवा ध्यानीं रामकृष्ण मनीं ॥ तेणें वैकुंठभुवनीं घर केलें ॥ ४ ॥

२६ जाणीव नेणीव भगवंतीं नाहीं ॥ उच्चारणीं पाहीं मोक्ष सदां ॥ १ ॥ नारायण हरी उच्चार नामाचा ॥ तेथें कळिकाळाचा रीघ नाहीं ॥२॥ तेथील प्रमाण नेणवे वेदांसी ॥ तें जीवजंतूंसी केंवि कळे ॥३॥ ज्ञानदेवा फळ नारायणपाठ ॥ सर्वत्र वैकुंठ केलें असें ॥४॥

२७ एकतत्त्वनाम दृढ धरी मना ॥ हरीसी करुणा येईल तुझी ॥१॥ तें नाम सोपारें रामकृष्ण गोविंद ॥ वाचेशीं सद्गद जपे आधीं ॥२॥ नामापरतें तत्त्व नाहींरे अन्यथा ॥ वायां आणिका पंथा जाशी झणीं ॥३॥ ज्ञानदेवा मौन जपमाळ अंतरीं ॥ धरोनी श्रीहरि जपे सदां ॥४॥

२८ सर्वसुख गोडी सर्वशास्त्र निवडी ॥ रिकामा अर्धघडी राहूं नको ॥ १ ॥ लटिका व्यवहार सर्व हा संसार ॥ वायां येरझार हरीविण ॥ २ ॥ नाममंत्र जप कोटि जाईल पाप ॥ कृष्णनामीं संकल्प धरूनि राहे ॥ ३ ॥ निजवृत्ति काढी सर्व माया तोडी ॥ इंद्रियां सवडी लपों नको ॥ ४ ॥ तीर्थव्रतीं भाव धरीरे करुणा ॥ शांतिदयापाहुणा हरि करी ॥ ५ ॥ ज्ञानदेवा प्रमाण निवृत्तिदेवीं ज्ञान ॥ समाधिसंजीवन हरिपाठ ॥ ६ ॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

२९ नामसंकीर्तन साधन पैं सोपें ॥ जळतील पापें जन्मांतरींचीं ॥१॥ न लगती सायास जावें वनांतरा ॥ सुखें येतो घरा नारायण ॥२॥ ठायींच बैसोनी करा एकचित्त ॥ आवडी अनंत आळवावा ॥३॥ रामकृष्णहरि विठ्ठल केशवा ॥ मंत्र हा जपावा सर्वकाळ ॥४॥ यावीण असतां आणिक साधन ॥ वाहातसें आण विठोबाची ॥५॥ तुका म्हणे सोपें आहे सर्वांहूनी ॥ शाहाणा तो धणी घेतो येथें ॥६॥

३० देवाचिये द्वारीं उभा क्षणभरीं ॥ तेणें मुक्ति चारी साधियेल्या ॥१॥ हरि मुखें म्हणा हरि मुखें म्हणा । पुण्याची गणना कोण करी ॥२॥ असोनि संसारीं जिव्हे वेगु करी ॥ वेदशास्त्र उभारी बाह्या सदा ॥३॥ ज्ञानदेव म्हणे व्यासाचिये खुणें ॥ द्वारकेचे राणे पांडवां घरीं ॥४॥

३१ सत्य गुरुरायें कृपा मज केली ॥ परि नाहीं घडली सेवा कांहीं ॥१॥ सांपडविलें वाटे जातां गंगास्नाना ॥ मस्तकीं तो जाणा ठेविला कर ॥ २ ॥ भोजना मागती तूप पावशेर ॥ पडिला विसर स्वप्नामाजीं ॥३॥ काय कळे उपजला अंतराय ॥ म्हणोनियां काय त्वरा झाली ॥४॥ राघवचैतन्य केशवचैतन्य ॥ सांगितली खूण माळिकेची ॥ ५ ॥ बाबाजी आपुलें सांगितलें नाम ॥ मंत्र दिला रामकृष्णहरि ॥६॥ माघो शुद्ध दशमी पाहुनी गुरुवार ॥ केला अंगीकार तुका म्हणे ॥ ७ ॥

३२ माझिये मनींचा जाणोनियां भाव । तो करी उपाव गुरुरावो ॥१॥ आवडीचा मंत्र सांगितला सोपा । जेणें नोहे

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

गुंफा कांहीं कोठें ॥२॥ जातीपुढें एक उतरले पार । हा भवसागर साधुसंत ॥३॥ जाणत्या नेणत्या ज्या जैसी आवडी । उतार सांगडी तापे पेटे ॥४॥ तुका म्हणे मज दावियेला तारू । कृपेचा सागरू पांडुरंग ॥५॥

३३ घालूनियां भार राहिलों निश्चिंती । निरविलें संतीं विठोबासी ॥१॥ लावूनियां हात कुरवाळिला माथा । सांगितलें चिंता न करावी ॥२॥ कटीं कर समचरण साजिरे । राहिला भीवरे तीरीं उभा ॥३॥ खुंटले सायास आणीक या जीवा । [illegible] केशवा पाय तुझे ॥४॥ तुज वाटे आतां तें करीं अनंता ।

२४ वा अभंग चुकून पडला आहे त्याचे जागीं हा अभंग म्हणावा—

२४ माझ्या विठोबाचा कैसा प्रेमभाव । आपणचि देव होय गुरु ॥ १ ॥ पढिये देहभाव पुरवी वासना । अंतीं तें आपणापाशीं न्यावे ॥ २ ॥ मागें पुढें उभा राहे सांभाळित । आलिया आघात निवारावे ॥ ३ ॥ योगक्षेम त्याचे जाणे जडभारी । वाट दावी करीं धरूनियां ॥ ४ ॥ तुका म्हणे नाहीं विश्वास ज्या मनीं । पहावें पुराणीं विचारूनी ॥ ५ ॥

सहजा[illegible] कृपा केली गयनीनाथा ॥२॥ वैराग्य तापला स[illegible] ठेला जो लाधला शांतीसुख ॥३॥ निर्द्वंद्व निःशंक विचरतां महीं । सुखानंद हृदयीं स्थिरावला ॥४॥ विरक्तीचें

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

२९ नामसंकीर्तन साधन पैं सोपें ॥ जळतील पापें जन्मांतरींचीं ॥१॥ न लगती सायास जावें वनांतरा ॥ सुखें येतो घरा नारायण ॥२॥ ठायींच बैसोनी करा एकचित्त ॥ आवडी अनंत आळवावा ॥३॥ रामकृष्णहरि विठ्ठल केशवा ॥ मंत्र हा जपावा सर्वकाळ ॥४॥ यावीण असतां आणिक साधन ॥ वाहातसें आण विठोबाची ॥५॥ तुका म्हणे सोपें आहे सर्वांहूनी ॥ शाहाणा तो धणी घेतो येथें ॥६॥

३० देवाचिये द्वारीं उभा क्षणभरीं ॥ तेणें मुक्ति चारी साधियेल्या ॥१॥ हरि मुखें म्हणा हरि मुखें म्हणा । पुण्याची गणना कोण

वेदशास्त्र उभा

खुणें ॥ द्वारके

३१ सत्य

सेवा कांहीं ॥

तो जाणा ठी

पडिला विसर

म्हणोनियां क

सांगितली खू

नाम ॥ मंत्र दिला रामकृष्णहरि ॥६॥ माघ शुद्ध दशमी पाहुनी गुरुवार ॥ केला अंगीकार तुका म्हणे ॥ ७ ॥

३२ माझिये मनींचा जाणोनियां भाव । तो करी उपाव गुरुरावो ॥१॥ आवडीचा मंत्र सांगितला सोपा । जेणें नोहे

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

गुंफा कांहीं कोठें ॥२॥ जातीपुढें एक उतरले पार । हा भव-सागर साधुसंत ॥३॥ जाणत्या नेणत्या ज्या जैसी आवडी । उतार सांगडी तापे पेटे ॥४॥ तुका म्हणे मज दावियेला तारू । कृपेचा सागरू पांडुरंग ॥५॥

३३ घालूनियां भार राहिलों निश्चिंती । निरविलें संतीं विठोबासी ॥१॥ लावूनियां हात कुरवाळिला माथा । सांगितलें चिंता न करावी ॥२॥ कटीं कर समचरण साजिरे । राहिला भीवरे तीरीं उभा ॥३॥ खुंटले सायास आणीक या जीवा । [illegible] केशवा पाय तुझे ॥४॥ तुज वाटे आतां तें करीं अनंता । [illegible]हणे संतां लाज माझी ॥५॥

[illegible] माझिये मनींचा जाणा हा निर्धार । जिवासी उदार [illegible] आतां ॥१॥ तुजविण दुजें न धरी आणिका । भय [illegible]क्का टाकियेली ॥२॥ ठायींचा संबंध तुज मज होता । [illegible]नंता केला संतीं ॥ ३ ॥ जिवभाव तुझ्या ठेवियेला [illegible] हेंचि आतां नाहीं लाज तुम्हां ॥ ४ ॥ तुका म्हणे घातला हवाला । न सोडीं विठ्ठला पाय तुझे ॥ ५ ॥

३५ आदिनाथ उमा बीज प्रगटिलें । मच्छिंद्रा लाधलें [illegible]जस्थिती ॥ १ ॥ तेचि प्रेममुद्रा गोरक्षा दिधली । पूर्ण कृपा केली गयनीनाथा ॥२॥ वैराग्यें तापला सप्रेमें निवाला । ठेला जो लाधला शांतीसुख ॥३॥ निर्द्वंद्व निःशंक विच-रतां महीं । सुखानंद हृदयीं स्थिरावला ॥४॥ विरक्तीचें

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

पात्र अन्वयाचें सुख ।। येऊनि सम्यक अनन्यता ।।५।। निवृत्ती गयनी कृपा केली पूर्ण । कूळ हें पावन कृष्णनामें ।।६।।

३६ आदिनाथ गुरु सकळ सिद्धांचा ।। मच्छिंद्र तयाचा मुख्य शिष्य ।।१।। मच्छिंद्रानें बोध गोरक्षासी केला ।। गोरक्ष बोळला गयनीप्रती ।।२।। गयनीप्रसादें निवृत्ती दातार ।। ज्ञानदेवा सार चोजविलें ।।३।।

३७ अवघाचि संसार सुखाचा करीन ।। आनंदें भरीन तिन्ही लोक ।।१।। जाईन गे माये तया पंढरपुरा ।। भेटेन माहेरा आपुलिया ।।२।। सर्व सुकृताचें फळ मी लाहीन ।। क्षेम मी देईन पांडुरंगा ।।३।। बापरखुमादेविवरु विठ्ठलाची भेटी ।। आपुलिये संवसाटी करूनि ठेला ।।४।।

।। इति श्रीज्ञानेश्वरमहाराजकृत हरिपाठ समाप्त ।।

श्रीएकनाथमहाराजकृत हरिपाठ

१ हरीचिया दासां हरि दाही दिशा । भावें जैसा तैसा हरि एक ।। १ ।। हरि मुखीं गातां हरपली चिंता । त्या नाहीं मागुता जन्म घेणें ।। २ ।। जन्म घेणें लागे वासनेच्या संगें । तेचि झाली अंगें हरिरूप ।।३।। हरिरूप झालें जाणणें हरपलें । नेणणें तें गेलें हरीचे ठायीं ।। ४ ।। हरिरूप ध्यानीं हरिरूप मनीं । एकाजनार्दनीं हरि बोला ।। ५ ।।

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

२ हरि बोला हरि बोला नाहीं तरी अबोला। व्यर्थ गलबला करूं नका ॥ १ ॥ नको नको मान नको अभिमान। सोडी मीतूंपण तोचि सुखी ॥२॥ सुखी जेणें व्हावें जग निववावें। अज्ञानी लावावे सन्मार्गासी ॥ ३ ॥ मार्ग जया कळे भाव भक्तिबळें। जगाचिये मळें न दिसती ॥ ४ ॥ दिसती जनीं वनीं प्रत्यक्ष लोचनीं। एकाजनार्दनीं ओळखिलें ॥ ५ ॥

३ ओळखिला हरि धन्य तो संसारीं। मोक्ष त्याचे घरीं सिद्धीसहित ॥१॥ सिद्धि लावी पिसे कोण तया पुसे। नेणों राजहंसें पाणी कायी ॥२॥ काय तें करावें संदेही निर्गुण। ज्ञानानें सगुण ओस केलें ॥३॥ केलें कर्म झालें तेंचि भोगा आलें। उपजले मेले ऐसे किती ॥४॥ एकाजनार्दनीं नाहीं यातायाती। सुखाची विश्रांती हरिसंगें ॥५॥

४ जें जें दृष्टीं दिसे तें तें हरिरूप। पूजा ध्यान जप त्यासी नाहीं ॥१॥ वैकुंठ कैलासीं तीर्थक्षेत्रीं देव। तयाविण ठाव रिता कोठें ॥२॥ वैष्णवांचें गुह्य मोक्षाचा एकांत। अनंताचा अंत पाहतां नाहीं ॥३॥ आदि मध्य अंतीं अवघा हरि एक। एकचि अनेक एक हरी ॥४॥ एकाकार झाले जीव तेचि दोन्ही। एकाजनार्दनीं ऐसें केलें ॥५॥

५ नामाविण मुख सर्पाचें तें बीळ। जिव्हा नव्हे काळसर्प आहे ॥१॥ वाचा नव्हे लांब जळो त्याचें जिणें। यातना भोगणें यमपुरी ॥२॥ हरीविण कोणी नाहीं सोडविता। पुत्र बंधु कांता संपत्तीचे ॥३॥ अंतकाळीं कोणी नाहीं या सांगाती।

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

साधूचे संगती हरि जोडे ॥४॥ कोटिकुळें तारी हरि अक्षरें दोनी । एकाजनार्दनीं पाठ केली ॥५॥

६ धन्य माय व्याली सुकृताचें फळ । फळ तें निर्फळ हरीविण ॥१॥ वेदाचेंहि बीज हरि हरि अक्षरें । पवित्र सोपारें हेंचि एक ॥२॥ योगयागव्रत नेम धर्म दान । न लगे साधन जपतां हरी ॥३॥ साधनाचें सार नाम मुखीं गातां । हरि हरि म्हणतां कार्यसिद्धी ॥४॥ नित्यमुक्त तोची एक ब्रह्मज्ञानी । एकाजनार्दनी हरि बोला ॥५॥

७ बहुतां सुकृतीं नरदेह लाधला । भक्तीविण गेला अधो-गती ॥१॥ बाप भाग्य कैसें न सरेंचि कर्म । न कळेचि वर्म अरे मूढा ॥२॥ अनेका जन्मांचें सुकृत पदरीं । त्याचे मुखा हरि पैठा होय ॥३॥ राव रंक हो कां उंच नीच याती । भक्तीविण माती मुखीं त्याच्या ॥४॥ एकाजनार्दनीं हरि हरि म्हणतां । मुक्ति सायुज्यता पाठी लागे ॥५॥

८ हरिनामामृत सेवी सावकाश । मोक्ष त्याचे भूस दृष्टी-पुढें ॥१॥ नित्य नामघोष जयाचे मंदिरीं । तेचि काशीपुरी तीर्थक्षेत्र ॥२॥ वाराणशी तीर्थ क्षेत्रा नाश आहे । अविनाशासी पाहे नाश कैंचा ॥३॥ एका तासामाजीं कोटि वेळां सृष्टी । होती जाती दृष्टी पाहे तोची ॥४॥ एकाजनार्दनी ऐसे किती झाले । हरिनाम सेविलें तोचि एक ॥५॥

९ भक्तीविण पशू कशासी वाढला । सटवीनें नेला कैसा नाहीं ॥ १ ॥ काय माय गेली होती भूतापाशीं । हारि नये

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

मुखासी अरे मूढा ॥ २ ॥ पातकें कारितां पुढें आहे पुसता । काय उत्तर देतां होशील तूं ॥ ३ ॥ अनेक यातना यम करवील । कोण सोडवील तेथें तुजला ॥४॥ एकाजनार्दनीं सांगताहे तोंडें । आहा वाचा रडे बोलतांची ॥ ५ ॥

१० स्वहिताकारणें संगती साधूची । भावें भक्ति हरीची भेटी तेणें ॥ १ ॥ हरि तेथें संत संत तेथें हरी । ऐसे वेद चारी बोलताती ॥ २ ॥ ब्रह्मा डोळसा तें वेदार्थ नाकळे । तेथें हे आंधळे व्यर्थ होती ॥ ३ ॥ वेदार्थाचा गोवा कन्या अभिलाष । वेदें नाहीं ऐसें सांगितलें ॥ ४ ॥ वेदाचीं हीं बीजाक्षरें हरि दोनी । एकाजनार्दनी हरि बोला ॥ ५ ॥

११ सत्पद तें ब्रह्म चित्पद तें माया । आनंदपदीं जया म्हणती हरी ॥१॥ सत्पद निर्गुण चित्पद सगुण । सगुण निर्गुण हरिपायीं ॥ २ ॥ तत्सदिति ऐसें पैल वस्तुवरी । गीतेमाजीं हरि बोलियेले ॥ ३ ॥ हरिपदप्राप्ति भोळ्या भाविकांसी । अभिमानियांसी गर्भवास ॥ ४ ॥ अस्ति भाति प्रिय ऐशीं पदें तिन्हीं । एकाजनार्दनीं तेंचि झालें ॥ ५ ॥

१२ नाकळे तें कळे कळे तें नाकळे । वळे तें नावळे गुरूविण ॥१॥ निर्गुणीं पावलें सगुणीं भजतां । विकल्प धरितां जिव्हा झडे ॥२॥ बहुरूपी धरी संन्याशाचा वेश । पाहोन तयास धन देती ॥३॥ संन्याशाला नाहीं बहुरूपी याला । सगुणी भजला तेथें पावे ॥४॥ अद्वैताचा खेळ दिसे गुणागुणी । एकाजनार्दनीं बोलियेलें ॥५॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

१३ ओळखिला हरि सांठविला पोटीं । होतां त्याची भेटी दुःख कैंचें ॥१॥ नर अथवा नारी हो कां दुराचारी । मुखीं गातां हरि पवित्र तो ॥२॥ पवित्र तें कुळ धन्य त्याची माय । हरि मुखें गाय नित्य नेमें ॥३॥ काम क्रोध लोभ जयाचे अंतरीं । नाहीं अधिकारी ऐसा येथें ॥ ४ ॥ वैष्णवांचें गुह्य काढिलें निवडुनी । एकाजनार्दनीं हरि बोला ॥५॥

१४ हरि बोला देतां हरि बोला घेतां । हांसता खेळतां हरि बोला ॥१॥ हरि बोला गातां हरि बोला खातां । सर्व कार्य करितां हरि बोला ॥२॥ हरि बोला एकांतीं हरि बोला लोकांतीं । देहत्यागा अंतीं हरि बोला ॥३॥ हरि बोला भांडतां हरि बोला कांडतां । उठतां बैसतां हरि बोला ॥४॥ हरि बोला जनीं हरि बोला विजनीं । एकाजनार्दनीं हरि बोला ॥५॥

१५ एक तीन पांच मेळा पंचविसाचा । छत्तीस तत्त्वांचा मूळ हरी ॥१॥ कल्पना अविद्या तेणें झाला जीव । मायोपाधि शिव बोलिजे रवी ॥ २ ॥ जीव शिव दोनी हरिरूपीं तरंग । सिंधु तो अभंग नेणों हरी ॥ ३ ॥ शुक्तीवरी रजत पाहतां डोळां दिसे । रज्जूवरी भासे मिथ्या सर्प ॥ ४ ॥ क्षेत्रक्षेत्रज्ञाते जाणताती ज्ञानी । एकाजनार्दनीं हरि बोला ॥ ५ ॥

१६ कल्पनेपासुनी कल्पिला जो ठेवा । तेणें पडे गोंवा नेणों हरी ॥ १ ॥ दिधल्यावांचूनि फळप्राप्ति कैंची । इच्छा कल्पनेची व्यर्थ बापा ॥ २ ॥ इच्छावें तें जवळी हरीचे चरण । सर्व नारायण देतो तुज ॥ ३ ॥ न सुटे कल्पना अभिमानाची

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

गांठी । घेता जन्म कोटी हरि कैंचा ॥ ४ ॥ एकाजनार्दनीं सांपडली खूण । कल्पना अभिमान हरि झाला ॥ ५ ॥

१७ काय नपूंसका पद्मिणीचे सोहळे । वांझेसी डोहळे कैंचे होती ॥ १ ॥ अंधापुढें दीप खरासी चंदन । सर्पा दूधपान करूं नये ॥ २ ॥ क्रोधी अविश्वासी त्यांसी बोध कैंचा । व्यर्थ आपुली वाचा शिणवूं नये ॥ ३ ॥ खळाची संगती उपयोगासी नये । आपणा अपाय त्याचे संगें ॥४॥ वैष्णवीं कुपथ्य टाकिलें वाळूनी । एकाजनार्दनीं तेचि भले ॥ ५ ॥

१८ न जायेचि ताठा नित्य खटाटोप । मंडुकीं वटवट तैसें ते गा ॥ १ ॥ प्रेमावीण भजन नाकाविण मोती । अर्थाविण पोथी वाचुनी काय ॥२॥ कुंकुंवा नाहीं ठाव म्हणे मी आहेव । भावाविण देव कैसा पावे ॥ ३ ॥ अनुतापाविण भाव कैसा राहे । अनुभवें पाहे शोधूनियां ॥ ४ ॥ पाहतां पाहणें गेलें ते शोधुनी । एकाजनार्दनी अनुभविलें ॥ ५ ॥

१९ परिमळ गेलिया वोस फूल देठीं । आयुष्या शेवटीं देह तैसा ॥ १ ॥ घडिघडि काळ वाट याची पाहे । अझूनि किती आहे अवकाश ॥ २ ॥ हाचि अनुताप घेऊनि सावध । कांहीं तरी बोध करीं मना ॥ ३ ॥ एक तास उरला खट्वांग-रायासी । भाग्यदशा कैसी प्राप्त झाली ॥ ४ ॥ सांपडला हरि तयाला साधनीं । एकाजनार्दनीं हरि बोला ॥ ५ ॥

२० करा रे बापांनो साधन हरींचें । झणीं करणीचें करूं नका ॥ १ ॥ जेणें नये जन्म यमाची यातना । ऐसिया

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

साधना करा कांहीं ॥ २ ॥ साधनांचें सार मंत्रबीज हरी। आत्मतत्त्व धरी तोचि एक ॥ ३ ॥ कोटि कोटि यज्ञ नित्य ज्याचा नेम। एक हरिनाम जपतां घडे ॥ ४ ॥ एकाजनार्दनीं न घ्यावा संशय। निश्चयेंसी होय हरिरूप ॥ ५ ॥

२१ बारा सोळा जणी हरीसी नेणती। म्हणोनि फिरती रात्रंदिवस ॥१॥ सहस्र मुखांचा वर्णितां भागला। हरि जया झाला तेणें सुखें ॥२॥ वेद जाणूं गेला पुढें मौनावला। तें गुह्य तुजला प्राप्त कैचें ॥३॥ पूर्वसुकृताचा पूर्ण अभ्यासाचा। दास सद्गुरूचा तोचि जाणें ॥४॥ जाणते नेणते हरीचे ठिकाणीं। एकाजनार्दनीं हरि बोला ॥ ५ ॥

२२ पिंडीं देहस्थिति ब्रह्मांडीं पसारा। हरीविण सारा व्यर्थ भ्रम ॥ १ ॥ शुक याज्ञवल्क्य दत्त कपिलमुनी। हरीसी जाणोनी हरिच झाले ॥ २ ॥ यारे यारे धरूं हरिनाम तारूं। भवाचा सागरू भय नाहीं ॥ ३ ॥ साधुसंत गेले आनंदी राहिले। हरिनामें झाले कृतकृत्य ॥ ४ ॥ एकाजनार्दनीं मांडिलें दुकान। देतो मोलाविण सर्व वस्तु ॥ ५ ॥

२३ आवडीनें भावें हरिनाम घेसी। तुझी चिंता त्यासी सर्व आहे ॥ १ ॥ नको खेद करूं कोणत्या गोष्टीचा। पति तो लक्ष्मीचा जाणतसे ॥ २ ॥ सकळ जीवांचा करितो सांभाळ। तुज मोकलील ऐसें नाहीं ॥ ३ ॥ जैशी स्थिति आहे तैशापरी राहे। कौतुक तूं पाहे संचिताचें ॥ ४ ॥ एकाजनार्दनीं भोग प्रारब्धाचा। तुझा हरिकृपें त्याचा नाश झाला ॥ ५ ॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

२४ दुर्बळाची कन्या समर्थांनें केली । अवदशा निमाली दरिद्राची ॥१॥ हरिकृपा होतां भक्तां निघतीं दोंदें । नाचती स्वानंदें हरिरंगीं ॥ २ ॥ देव भक्त दोन्ही एकरूप झाले । मुळींचें संचलें जैसें तैसें ॥ ३ ॥ पाजळली ज्योति: कापुराची वाती । ओवाळितां आरती भेद नुरे ॥ ४ ॥ एकाजनार्दन कल्पाचि मुराला । तोचि हरि झाला ब्रह्मरूप ॥ ५ ॥

२५ मुद्रा ती पांचवी लाऊनियां लक्ष । तो आत्मा प्रत्यक्ष हरि दिसे ॥ १ ॥ कानीं जें पेरिलें डोळां तें उगवलें । व्यापकें भरिलें तोचि हरी ॥ २ ॥ कर्म उपासना ज्ञानमार्गीं झाले । हरिपाठीं आले सर्व मार्ग ॥३॥ नित्य प्रेमभावें हरिपाठ गाय । हरिकृपा होय तयावरी ॥ ४ ॥ झाला हरिपाठ बोलणें येथुनी । एकाजनार्दनीं हरि बोला ॥ ५ ॥

२६ अवघेंचि त्रैलोक्य आनंदाचें आतां । चरणीं जगन्नाथा चित्त ठेलें ॥ १ ॥ माय जगन्नाथ बाप जगन्नाथ । अनाथाचा नाथ जनार्दन ॥ २ ॥ एकाजनार्दनीं एकपणे उभा । चैतन्याची शोभा शोभतसे ॥ ३ ॥

२७ हरीचिया दासां हरि दाही दिशा । भावें जैसा तैसा हरि एक ॥ १ ॥ हरि मुखीं गातां हरपली चिंता । त्या नाहीं मागुता जन्म घेणें ॥ २ ॥ जन्म घेणें लागे वासनेच्या संगें । तेचि झाली अंगें हरिरूप ॥३॥ हरिरूप झालें जाणणें हरपलें । नेणणें तें गेलें हरीचे ठायीं ॥ ४ ॥ हरिरूप ध्यानीं हरिरूप मनीं । एकाजनार्दनीं हरि बोला ॥ ५ ॥

॥ इति श्रीएकनाथमहाराजकृत हरिपाठ समाप्त ॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

श्रीएकनाथमहाराजकृत चिरंजीवपद.

चिरंजीवपद पावावयासी । आन उपाय नाहीं साधकासी ॥ किंचित् बोलों निश्चयेंशीं । कळावयासी साधकां ॥ १ ॥ येथें मुख्य पाहिजे अनुताप । त्या अनुतापाचें कैसें रुप ॥ नित्य मृत्यु लागला समीप । न मनीं अल्प देहसुख ॥२॥ म्हणे नरदेह किमर्थ निर्मिला । तो मीं विषयस्वार्थी लाविला ॥ थिता परमार्थ हातिंचा गेला । करी वहिला विचार हा ॥ ३ ॥ ऐसा अनुताप वाहतां । तंव वैराग्य ये तयाच्या हातां ॥ त्या वैराग्याची कथा । ऐक आतां सांगेन ॥ ४ ॥ तें वैराग्य बहुतांपरी। आहे गा हें अवधारी ॥ सात्विक राजस तामस त्रिप्रकारीं । योगीश्वरीं बोलिजे ॥ ५ ॥ नाहीं वेदविधी आचार । नेणें सत्कर्म साचार ॥ कर्म धर्मी भ्रष्टाकार । तो अपवित्र तामस ॥ ६ ॥ त्याग केला पूज्यतेकारणें । सत्संग सोडूनि पूजा घेणें ॥ शिष्यममता धरोनि राहाणें । तें जाणणें राजस ॥ ७ ॥ वैराग्य राजस तामस । तें न मानेच संतास ॥ तेणें न भेटे कृष्णपरेश । अनर्थास मूळ तें ॥८॥ आतां वैराग्य शुद्ध सात्विक । जें मी जगद्वंद्य मानीं यदुनायक ॥ तें तूं सविस्तर ऐक ॥ मनीं निष्टंक बैसावया ॥९॥ भोगेच्छा विषयक । ते तों सांडी सकळिक ॥ प्रारब्धें प्राप्त होतां देख । तेथोनी निष्टंक अंग काढी ॥१०॥ कां जे विषय पांच आहेती । ते अवश्य साधका नाडिती ॥ म्हणोनी लागों नेदी प्रीति । कवणे रीतीं ऐक पां ॥११॥ जेणें धरिला शुद्ध परमार्थ । त्यासी जनमान

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

हा करी अनर्थ । तेणें वाढे विषयस्वार्थ । ऐक नेमस्त विचार हा ॥१२॥ वैराग्य पुरुष देखोनी । त्याची स्तुति करिती जनीं ॥ एक सन्मानें करुनी । पूजे लागोनी पैं नेती ॥१३॥ त्याचें वैराग्य कोमळ कंटक । नेट न धरीच निष्टंक ॥ देखोनि मान स्तुति अलोलिक । भुलला देख पैं तेथें ॥१४॥ जनस्तुति लागे मधुर । म्हणती उद्धरावया हा हरीचा अवतार ॥ आम्हा-लागीं जाहला स्थिर । तेणें धरी फार शब्दगोडी ॥१५॥ हा पांच विषयांमाजीं प्रथम । शब्दविषय संभ्रम ॥ स्पर्शविषय सुगम । उपक्रम तो ऐसा ॥१६॥ नाना मृदु आसनें घालिती । विचित्र पर्यंक निद्रेप्रती ॥ नरनारी शुश्रूषा करिती । तेणें धरी प्रीति स्पर्शगोडी ॥१७॥ रुपविषय कैसा गोवी । वस्त्रेंभूषणें देती बरवीं ॥ तेणें सौंदर्य करी जीवीं । देहभावीं श्लाघ्यता ॥ १८ ॥ रुपविषय ऐसा जडला । रसविषय कैसा झोंबला ॥ जें जें आवडे याला । गोडगोड अर्पिती ॥ १९ ॥ ते रसगोडी करितां । घडी न विसंबे धरी ममता । मग गंधविषय ओढितां । होय तत्वतां त्यां कैसा ॥२०॥ आवडे सुमन चंदन । बुक्का केशर विलेपन ॥ ऐसे पांचही विषय जाण । जडले संपूर्ण सन्मानें ॥२१॥ मग जे जे जन वंदिती । तेचि त्याची निंदा करिती ॥ परि अनुताप नुपजे चित्तीं । ममता निश्चितीं पूजकांची ॥ २२ ॥ म्हणाल विवेकी जो आहे । त्यासी जनमान करील काय ॥ हें बोलणें मूर्खाचें पाहे । जया चाड आहे मानाची ॥२३॥ ज्ञात्यासी प्रारब्धगती । मान झाला तरी नेघों म्हणती ॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

परी येथेंचि गुंतोनि न राहती । उदास होती तत्काळ ॥२४॥ या परी साधकाच्या चित्ता । मानगोडी न संडे सर्वथा ॥ जरी कृपा उपजेल भगवंता । तरी होय मागुता विरक्त ॥२५॥ तो विरक्त कैसा म्हणाल । जो मानलें सांडी स्थळ ॥ सत्संगीं राहे निश्चळ । न करी तळमळ मानाची ॥ २६ ॥ मांडीना स्वतंत्र फड । आंगा येईल अहंता वाड ॥ न धरी जीविकेची चाड । न बोले गोड मनधरणी ॥ २७ ॥ नावडे प्रपंचीं वैसणें । नावडे कोणाशीं बोलणें ॥ नावडे योग्यता मिरवणें । बरवें खाणें नावडे ॥ २८ ॥ नावडे लौकिक परवडी । नावडती लेणीं लुगडीं ॥ नावडे परान्न गोडी । द्रव्यजोडी नावडे ॥२९॥ नावडे स्त्रियांत वैसणें । नावडे स्त्रियांचें पाहणें ॥ नावडे स्त्रियांचें रगडणें । त्यांचें बोलणें नावडे ॥ ३० ॥ नको नको स्त्रियांचा सांगात । नको नको स्त्रियांचा एकांत ॥ नको नको स्त्रियांचा परमार्थ । करिती आघात पुरुषासी ॥ ३१ ॥ म्हणाल गृहस्थ साधकें । स्त्रिया सांडोनि जावें कें ॥ येच अर्थी उत्तर निकें । ऐका आतां सांगेन ॥ ३२ ॥ तरी स्वस्त्रियेवांचोनी । नातळावी अन्य कामिनी ॥ कोणे स्त्रियासन्निध वाणी । आश्रयो क्षणीं न द्यावा ॥ ३३ ॥ स्वस्त्रीसही कार्यी पुरतें । पाचारावें स्पर्शावें निरुतें ॥ परी आसक्त होउनियां तेथें । सर्वथा चित्तें नसावें ॥ ३४ ॥ नरनारी शुश्रुषा करिती । भक्ती ममता उपजविती ॥ परी शुद्ध जो परमार्थी । तो स्त्रियांचें संगती न वैसे ॥ ३५ ॥ अखंड एकांतीं वैसणें । प्रमदासंगें न राहणें ॥ जो

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

निःसंग निरभिमानें । त्यानें वैसणें सर्वदा ॥ ३६ ॥ कुटुंब आहाराकारणें । अकल्पित नमिळे तरी कोरान्न करणें ॥ ऐसे स्थिती जें वर्तणें । तें जाणणें शुद्ध वैराग्य ॥ ३७ ॥ ऐशी स्थिति नाहीं ज्यासी । तंव कृष्णप्राप्ती कैंची त्यासी ॥ यालागीं कृष्णभक्तासी । ऐशी स्थिती असावी ॥ ३८ ॥ यास्थिती-वेगळा जाण । कृष्णीं मिळे तो अज्ञान ॥ तो सकळ मूर्खांचें अधिष्ठान । लटिकें तरी आण देवाची ॥ ३९ ॥ हे बोल माझिये मतीचे । नव्हति गा साचे ॥ कृष्णें सांगितलें उद्धव-हिताचे । ते मी साच बोलिलों ॥ ४० ॥ साच न मानी ज्याचें मन । तो विकल्पी न पवे कृष्णचरण ॥ माझें काय जाईल जाण । मी बोलोन उतराई ॥ ४१ ॥ साधावयास वैराग्यज्ञान । मनुष्यदेहीं करावा प्रयत्न ॥ सांगे एका जनार्दन । आणीक प्रयत्न असेना ॥ ४२ ॥

॥ इति श्रीचिरंजीवपद समाप्त ॥

श्रीचांगदेवपासष्टि.

स्वस्ति श्री वटेशु । जो लपोनि जगदाभासु । दावी मग ग्रासु । प्रगटला करी ॥ १ ॥ प्रगटे तंव तंव न दिसे । लपे तंव तंव आभासे । प्रगट ना लपाला असे । न खोमता जो ॥ २ ॥ बहु जंव जंव होये । तंव तंव कांहींच न होये । कांहीं नहोनि आहे । अवघाचि जो ॥ ३ ॥ सोनें सोनेपणा उणें । न येतांचि

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

झालें लेणें । तेंवि न वेंचितां जग होणें । अंगें जया ॥ ४ ॥ कल्लोळकंचुक । न फेडितां उघडें उदक । तेंवीं जगेंसी सम्यक् । स्वरूप जो ॥ ५ ॥ परमाणूंचिया मांदिया । पृथ्वीपणें न वचेनि वायां । तेवि विश्वस्फूर्ति इयां । झांकवेना जो ॥ ६ ॥ कळांचेनि पांघुरणें । चंद्रमा हरपों नेणें । कां वन्ही दीपपणें । आन नोहे ॥ ७ ॥ म्हणोनि अविद्यानिमित्तें । दृश्य द्रष्टृत्व वर्ते । तें मी नेणें आइतें । ऐसेंचि असे ॥ ८ ॥ जेंवि नाममात्र लुगडें । येऱ्हवीं सूतचि तें उघडें । कां माती मृद्भांडें । जयापरी ॥ ९ ॥ तेंवि द्रष्टादृश्यदशे- । अतीत दृङ्मात्र जें असे । तेंचि द्रष्टादृश्य-मिसें । केवळ होय ॥ १० ॥ अलंकार येणें नामें । असिजे निखिल हेमें । नाना अवयवसंभ्रमें । अवयाविया जेंवि ॥ ११ ॥ तेंवि शिवोनि पृथ्वीवरी । भासती पदार्थाचिया परी । प्रकाशे तें एकसरी । संवित्ति हे ॥ १२ ॥ नाहीं तें चित्र दाविती । परि असे केवळ भिंती । प्रकाशे ते संवित्ति । जगदाकारें ॥ १३ ॥ बांधियाचिया मोडी । बांधा नहोनि गुळाची गोडी । तयापरि जगपरवडी । संवित्ति जाण ॥ १४ ॥ घडियेचेनि आकारें । प्रकाशिजे जेंवि अंबरें । तेंवि विश्वस्फूर्ति स्फुरे । स्फूर्तिचि हे ॥ १५ ॥ न लिंपतां सुखदुःख । येणें आकारें क्षोभोनि नावेक । होय आपणिया सन्मुख । आपणाचि जो ॥ १६ ॥ तया नांव दृश्याचें होणें । संवित्ति द्रष्टृत्वा आणिजे तेणें । बिंबा बिंबत्व जालेपणें । प्रतिबिंबाचेनि ॥ १७ ॥ तेंवि आपणाचि आपुला पोटीं । आपणया दृश्य दावित उठी । द्रष्टादृश्यदर्शनत्रिपुटी ।

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

मांडे तें हे ॥ १८ ॥ सुताचिये गुंजे । आंतबाहेर नाहीं दुजें । तेंवि तिनपणेंविण जाणिजे । त्रिपुटि हे ॥ १९ ॥ नुसधें मुख जैसें । देखिजतसे दर्पणमिसें । वायांचि देखणें ऐसें । गमों लागे ॥२०॥ तैसें न वचतां भेदा । संविति गमे त्रिधा । हेंचि जाणे प्रसिद्धा । उपपत्ति इया ॥२१॥ दृश्याचा जो उभारा । तेंचि दृष्टृत्व होय संसारा । या दोहींमाजिला अंतरा । दृष्टि पंगु होय ॥२२॥ दृश्य जेथवां नाहीं । तेथवां दृष्टि घेऊनि असे काई । आणि दृश्येंविण कांहीं । द्रष्टृत्व असे ? ॥ २३ ॥ म्हणोनि दृश्याचें जालेपणें । दृष्टि द्रष्टृत्व होणें । पुढती तें गेलिया जाणें । तैसेचि दोन्ही ॥ २४ ॥ एवं एकचि झाली ती होती । तिन्ही गेलिया एकचि व्यक्ति । तरी तिन्ही भ्रांति । एकपण साच ॥ २५ ॥ दर्पणाच्या आधीं शेखीं । मुख असताचि असे मुखीं । माजी दर्पणअवलोकीं । आन कांहीं होये ? ॥ २६ ॥ पुढें देखिजे तेणें बगें । देखतें ऐसें गमों लागे । परी दृष्टीतें वाउगें । झकवित असे ॥ २७ ॥ ह्मणोनि दृश्याचिये वेळे । दृश्यद्रष्टृत्वावेगळें । वस्तुमात्र निहाळे । आपणाशीं ॥ २८ ॥ वाद्यजातेंविण ध्वनी । काष्ठजातेंविण वन्ही । तैसें विशेष ग्रासुनी । स्वयेंचि असे ॥ २९ ॥ जें ह्मणतां नये कांहीं । जाणों नये कैसेंही । असतचि असे पाही । असणें जया ॥ ३० ॥ आपुलिया बुबुळा । दृष्टि असोनि अखम डोळा । तैसा आत्मज्ञानीं दुबळा । ज्ञानरूप जो ॥ ३१ ॥ जें जाणणेंचि कीं ठाईं । नेणणें कीर नाहीं । परि

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

जाणणें म्हणोनियांही। जाणणें कैचें ? ॥ ३२ ॥ यालागीं मौनेंचि बोलिजे। कांहीं नहोनि सर्व होईजे। नव्हतां लाहिजे। कांहींच नाहीं ॥ ३३ ॥ नाना बोधाचिये सोयरिके। साचपण जेवीं एकें। नाना कल्लोळमाळिके। पाणी जेंवि ॥ ३४ ॥ जे देखिजतेविण। एकलें देखतेपण। हें असो आपणिया आपण। आपणाचि जे ॥३५॥ जें कोणाचे नव्हतेनि असणें। जें कोणाचें नव्हतां दिसणें। कोणाचें नव्हतां भोगणें। केवळ जो ॥३६॥ तया पुत्र तूं वटेश्वराचा। रवा जैसा कापुराचा। चांगया मज तुज आपणयाचा। बोल ऐके ॥ ३७ ॥ ज्ञानदेव म्हणे। तुज माझा बोल ऐकणें। तें तळहाता तळीं मिठी देणें। जयापरी ॥ ३८ ॥ बोलेंचि बोल ऐकिजे। स्वादेंचि स्वाद चाखिजे। कां उजिवडें देखिजे। उजिडा जेंवि ॥ ३९ ॥ सोनिया वरकल सोनें जैसा। कां मुख मुखा हो आरिसा। मज तुज संवाद तैसा। चक्रपाणि ॥ ४० ॥ गोडिये आपुली गोडी। घेतां काय न माये तोंडीं ?। आम्हां परस्परें आवडी। तो पाडु असे ॥ ४१ ॥ सखया तुझेनि उद्देशें। भेटावया जीव उल्हासे। कीं सिद्धभेटी निसकुसे। ऐशिया विहे ॥ ४२ ॥ घेवों पाहे तुझें दर्शन। तंव रूपा येवों पाहे मन। येथें दर्शना होय अवजतन। ऐसें गमों लागे ॥ ४३ ॥ कांहीं करी बोले कल्पी। कां न करी न बोले न कल्पी। ये दोन्ही तुझ्या स्वरूपीं। न घेति उमस ॥ ४४ ॥ चांगया तुझेनि नांवें। करणें न करणें न व्हावें। हें काय म्हणों परि न धरवे।

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

मीपण हें ॥४५॥ लवण पाणियाचा थावो। माजि रिघोनि गेलें पाहो। तंव तेंचि नाहीं मा काय घेवो। माप जळा ॥४६॥ तैसें तुज आत्मयातें पाही। देखों गेलिया मीचि नाहीं। तेथें तूं कैचा काई। कल्पावया जोगा! ॥ ४७ ॥ जो जागोनि नीद देखे। तो देखणेपणा जेंवि मुके। तेंवि तूंतें देखोनि मी ठाकें। कांहीं नहोनि ॥ ४८ ॥ आंधाराचे ठाईं। सूर्यप्रकाश तंव नाहीं। परी मी आहें हें कांहीं। नवचेचि जेंवि ॥ ४९ ॥ तेंवि तूंतें मीं गिवसी। तेथें तूंपण मीपणेंसी। उखतें पडे ग्रासीं। भेटीचि उरे ॥ ५० ॥ डोळ्याचे भूमिके। डोळा चित्र होय कौतुकें। आणि तेणेंचि तो देखे। न डंडळितां ॥ ५१ ॥ तैसी उपजतां गोष्टी। न फुटतां दृष्टि। मी तूंवीण भेटी। माझी तुझी ॥ ५२ ॥ आतां मी तूं या उपाधी। ग्रासूनि भेटी नुसधी। ते भोगिली अनुवादीं। घोळघोळं ॥५३॥ रुचातियाचेनि मिसें। रुचितें जेविजें जैसें। कां दर्पणव्याजें दिसे। देखतें जेंवि ॥ ५४ ॥ तैसीं अप्रमेयें प्रमेयें भरलीं। मौनाचीं अक्षरें मलीं। रचोनि गोष्टी केली। मेळियेचि ॥५५॥ इयेचें करूनि व्याज। तूं आपणयातें बूझ। दीप दीपपणें पाहे निज। आपुलें जैसें ॥ ५६ ॥ तैसी केलिया गोठी। तया उघडिजे दृष्टी। आपणिया आपण भेटी। आपणामाजी ॥ ५७ ॥ जालिया प्रळयीं एकार्णव। अपार पाणियाची धांव। गिळी आपुला उगव। तैसें करीं ॥ ५८ ॥ ज्ञानदेव म्हणे नामरूपें-। विण तुझें साच आहे आपणपें। तें स्वानंदजीवनपें। सुखिया

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

होईं ॥ ५९ ॥ चांगया पुढतपुढती । घरा आलिया ज्ञानसंपत्ति । वेद्यवेदकत्वही अतीतीं । पदीं बैसें ॥ ६० ॥ चांगदेवा तुझेनि व्याजें । माउलिया श्रीनिवृत्तिराजें । स्वानुभव रसाळ खाजें । दिधलें लोभें ॥ ६१ ॥ एवं ज्ञानदेव चक्रपाणी ऐसे । दोन्ही डोळस आरिसे । परस्पर पाहतां कैसें । मुकले भेदा ॥ ६२ ॥ तियेपरि जो इया । दर्पण करील ओविया । तो आत्माएवढिया । मिळेल सुखा ॥ ६३ ॥ नाहीं तेंचि काय नेणों असे । दिसे तेंचि कैसें नेणों दिसे । असे तेंचि नेणों आपैसें । तें कीं होइजे ॥ ६४ ॥ निदेपरौतें निदैजणें । जागृति गिळोनि जागणें । केलें तैसें गुंफणें । ज्ञानदेवो म्हणे ॥ ६५ ॥

॥ इति श्रीचांगदेवपासष्टि समाप्त ॥

श्री.

अमृतानुभव.

प्रकरण पहिलें.

यदक्षरमनाख्येयमानंदमजकेवलं ॥ श्रीमन्निवृत्तिनाथेति ख्यातं दैवतमाश्रये ॥१॥ गुरुरित्याख्यया लोके साक्षाद्विद्या हि शांकरी ॥ जयत्याज्ञा नमस्तस्यै दयार्द्रायै निरंतरम् ॥ २ ॥ सार्धं केन च कस्यार्धं शिवयोः समरूपिणोः ॥ ज्ञातुं न शक्यते लग्नमिति द्वैतच्छलान्मुहुः ॥ ३ ॥ अद्वैतमात्मनस्तत्त्वं दर्शयंतौ मिथस्तराम् ॥ तौ वंदे जगतामाद्यौ तयोस्तत्त्वाभिपत्तये ॥ ४ ॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

मूलाग्राय मध्याय मूलमध्याग्रमूर्तये ॥ क्षीणाग्रमूलमध्याय नमः पूर्णाय शंभवे ॥ ५ ॥

ऐशीं हीं निरुपाधिकें । जगाचीं जियें जनकें ॥ तियें वंदिलीं मियां मूळिकें । देवोदेवी ॥ १ ॥ जो प्रीयुचि प्राणेश्वरी । उलथे आवडीचिये सरोभरी ॥ चारुस्थळीं एकाहारी । एकाआंगाची ॥ २ ॥ आवडीचेनि वेगें । एकएकातें गिळिती आंगें ॥ कीं द्वैताचेनि पांगें । उगाळिते आहाति ॥ ३ ॥ जी एकाचि नव्हे एकसरे । दोघा दोपण नाहीं पुरे ॥ काय नेणो साकारें । स्वरूपें जिये ॥ ४ ॥ कैशी स्वसुखाची अळुकी । जे दोनीपण मिळूनि एकी ॥ नेदेतीच कवतुकी । एकपण फुटो ॥ ५ ॥ हा ठावोवरी वियोगभेडे । जे बाळ जगायेवढे ॥ वियाली परी न मोडे । दोघुलेपण ॥ ६ ॥ आपुलिये आंगीं संसारा । देखिलिया चराचरा ॥ परी नेदितीच तिसरा । झोंक लागों ॥ ७ ॥ जया एके सत्तेचें बैसणें । दोघां एका प्रकाशाचें लेणें ॥ जे अनादी एकपणें । नांदती दोघें ॥ ८ ॥ भेदु लाजोनि आवडी । एकरसीं देत बुडी ॥ जो भोगपाया थाव काढी । द्वैताचा जेथें ॥ ९ ॥ जेणें देवें संपूर्ण देवी । जियेवीण कांहींना तो गोसावी ॥ किंबहुना एकोपजीवी । एकएकाची ॥१०॥ कैसा मेळ आला गोडिये । दोघे न माती जगीं इये ॥ कीं परमाणूहि माजी उवाये । मांडिली आहाती ॥११॥ जिहीं एकएकावीण । न कीजे तृणाचेंही निर्माण ॥ जिये दोघे जीवप्राण । जिया दोघा ॥ १२ ॥ घरवाते मोटकी दोघे । जैं गोसावी सुजे रिघे ॥ तैं दंपत्यपणें जागे । स्वामिणी जे ॥१३॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

जया दोघांमाजी एकादें । विपायें उमजलें होय निदें ॥ तरी घरवात गिळुनी नुसधें । कांहींना करी ॥ १४ ॥ दोहीं आंगांची आटणी । गिवासित आहाती एकपणीं ॥ जाली भेदाचिया वाहणी । आधाधीं जियें ॥ १५ ॥ विषो एकमेकांची जियें । जियें एकमेकांची विषयीं इयें ॥ जिहीं दोघीं सुखियें । जियें दोघें ॥ १६ ॥ स्त्रीपुरुषनामभेदें । शिवपण एकलें नांदे ॥ जग सगळें अधाधें-। पणें जिहीं ॥ १७ ॥ दो दांडीं एक श्रुती । दोहीं फुलीं एक वृति ॥ दोहीं दिवीं दीप्ती । एकीची जेवीं ॥ १८ ॥ दो ओंठीं एकी गोष्टी । दो डोळां एकी दृष्टी ॥ तेवीं दोघीं जिहीं सृष्टी । एकीचि जे ॥ १९ ॥ दाऊनि दोनीपण । एकरसाचें आरोगण ॥ करीत आहे मेहूण । अनादि जे ॥ २० ॥ जे स्वामीचिया सत्ता-। वीण असो नेणें पतिव्रता ॥ जियेविण सर्वकर्ता । कांहीं ना जो ॥ २१ ॥ जे कीं भाताराचें दिसणें । भाताराचि जियेचें असणें ॥ नेणि-जती दोघेजणें । निवडूं जियें ॥ २२ ॥ गोडी आणि गुळु । कापूर आणि परिमळु ॥ निवडुं जातां पांगुळु । निवाडु होय ॥ २३ ॥ समग्र दीप्ती घेतां । जेवीं दीपाचि ये हाता ॥ तेवीं जियेचिया तत्वता । शिवूचि लाभे ॥ २४ ॥ जैशी सूर्यें मिरवे प्रभा । प्रभे सूर्यत्वचि गाभा ॥ तैशी भेद गिळित शोभा । एकाचि जे ॥२५॥ कां बिंब प्रतिबिंबा द्योतक । प्रतिबिंब बिंबा अनुमापक ॥ तैसें द्वैतमिसें एक । बरवत असे ॥ २६ ॥ सर्व शून्याचा निष्कर्षु । जियां बाइला केला पुरुषु ॥ जेणें दादुलेन

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

सत्ता विशेषु । शक्ति जाली ॥ २७ ॥ जिये प्राणेश्वरीवीण । शीवींहि शीवपण ॥ थारो न शके ते आपण । शीवे घडली ॥२८॥ ऐश्वर्येंशी ईश्वरा । जियेचे अंग संसारा ॥ आपण होउनी उभारा । आपणाचे जे ॥ २९ ॥ पतीचेनि अरूपपणें । लाजोनि अंगाचें मिरवणें ॥ केलें जगायेवढे लेणें । नामरूपाचें ॥ ३० ॥ ऐक्धाचाही दुकाळा । बहुपणाचा सोहळा ॥ जिये सदैवेचिया लीळा । दाखविला ॥ ३१ ॥ आंगाचिया आटाणिया । कांतु उवाया आणिला जिया ॥ स्वसंकोचें प्रिया । रुढाविली जेणें ॥ ३२ ॥ जियेतें पहावयाचिया लोभा । चढे दृष्टत्वाचिया क्षोभा ॥ जयेतें न देखतुचि उभा । आंगाचि सांडी ॥ ३३ ॥ कांतचिया भिडा । अवला होये जगायेवढा ॥ अंगाविला उघडा । जियेवीण ॥ ३४ ॥ जो हा ठाव मंदरूपें । उवाइले-पणें हारपे ॥ तो जाला जियेचेनि पडपे । विश्वरूप ॥ ३५ ॥ जिया चेवविला शीवु । वेद्याचे वोगे वहु ॥ वाढीतपेशी जेउ । घाला जो ॥ ३६ ॥ निदेलेनि भातारे । जे विये चराचरे ॥ जियेचा विसावला नुरे । आंबुलेपणही ॥ ३७ ॥ जंव कांत लपो वैसे । तंव नेणिजे जियोद्देशे ॥ जिये दोघे आरिसे । जिया दोघा ॥ ३८ ॥ जियेचेनि अंगलगें । आनंद आपणा आरोगू लागे ॥ सर्वभोक्तृत्वही नेघे । जियेवीण कांहीं ॥३९॥ जया प्रियेचें जें अंग । जो प्रियु जियेचें चांग ॥ कालवूनि दोन्ही भाग । जेविते आहाति ॥४०॥ जैशी कां समीरेसकट गति । कां सोमेसकट कांती ॥ तैसी शिवेंसी शक्ति । अघवीच

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

जे ॥४१॥ कां कस्तूरीसकट परिमळु । कां उष्मेसकट अनळु ॥ तैसा शक्तीशी केवळु । श्रीशीवूचि जो ॥ ४२ ॥ राती आणि दीवो । पातली सूर्याचा ठावो ॥ तैसे आपुलिया साची वावो । दोघे जिये ॥ ४३ ॥ किंबहुना तिये । प्रणवाक्षरी विरुढातिये ॥ दशेचीही वैरीये । शीवशक्ति ॥ ४४ ॥ हे असो नामरूपाचा भेदशिरा । गिळित एकार्थाचा उजिरा ॥ नमो तया शीवबोहरा । ज्ञानदेवो म्हणें ॥ ४५ ॥ जयाच्या रूपनिर्धारी । गेली परेसी वैखरी ॥ सिंधूसीं प्रलयनीरी । गंगा जैसी ॥ ४६ ॥ जया दोघांच्या आलिंगनीं । विरोनी गेलीं दोनी ॥ अघवीयाचि रजनी । दिठीच जे ॥ ४७ ॥ वायू चळवळेशी । जिराला व्योमाचिये कुशी ॥ अटला प्रळयप्रकाशी । सप्रभभानु ॥ ४८ ॥ तेवी निहाळिता थयाते । गेले पाहणेनशी पाहते ॥ पुढती घरौते वरौते ॥ वंदिली तिये ॥ ४९ ॥ जयाच्या वाहणी । वेदक्रु वेद्याचें पाणी ॥ न पिये पण सांडपी । आंगाचीही करी ॥ ५० ॥ तेथ मी नमस्कारा । लागी हो दुसरा ॥ तरी लिंग-भेद पऱ्हा । जोडू जावो ॥ ५१ ॥ परी सोनेनसी दुजे । नव्हतु लेणे सोना भजे ॥ हें नमन करणें माझें । तैसें आहे ॥ ५२ ॥ सांगता वाचेते वाचा । ठावो वाच्य वाचकाचा ॥ पडता काय भेदाचा । विटाळु होये ॥ ५३ ॥ सिंधु आणि गंगेची मिळणी । स्त्रीपुरुष नामाची भिरवणी ॥ दिसतसे तरी काय पाणी । द्वैत होईल ॥ ५४ ॥ पाहेपा भास्य भासकता । आपुला ठाईं दाविता ॥ एकपण काय सविता ।

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

मोडीतसे ॥ ५५ ॥ चांदाचिया दोंदावरी । होता चांदणियाची विखुरी ॥ काय उणे दीसीवरी । गिंवसोपा दीपु ॥ ५६ ॥ मोतियाची कीळ । होय मोतियावरी पांगुळ ॥ अगळे निर्मळ । रूपा ये की ॥ ५७ ॥ मात्राचिया त्रिपुटिया । प्रणवू काय केला चिरटिया ॥ कीं णकार ती रेघटीया । भेदवला काई ॥ ५८ ॥ अहो ऐश्वर्याचें मुद्दल न ढळे । आणि साजिरेपणाचा लाभ मिळे ॥ तरी स्वतरंगाची मुकुळें । तुरंबु कां पाणी ॥५९॥ म्हणोनि भूतेशुभवानी । वंदिलीं न करोनी सिनानी ॥ मी निघालों नमनी । तें हे ऐसें ॥ ६० ॥ दर्पणाचेनि त्यागें । प्रतिबिंब बिंबीं रिगे ॥ कां बुडी दीजे तरंगे । वायूचा ठेला ॥ ६१ ॥ नातरी नींद जातखेवो । पावे आपुला ठावो ॥ तैशी बुद्धित्यागे देवीदेवो । वंदिलीं मिया ॥ ६२ ॥ सांडूनि मीठपणाचा लोभु । मिठें सिंधुत्वाचा घेतला लाभु ॥ तेवी अहं देउनि मी शंभु । शांभवी जालो ॥ ६३ ॥ शिवशक्ति समावेशें । नमन केलें म्या ऐसें ॥ रंभागर्भ आकाशे । रिघाला जैसा ॥ ६४ ॥

इति श्रीसिद्धानुवादे श्रीमदनुभवामृते शिवशक्तिसमावेशनमनंनाम प्रथमं प्रकरणं संपूर्णं ।

प्रकरण दुसरें

आतां उपायवनवसंतु । जो आज्ञेचा आहेवतंतु । अमूर्ताचि परी मूर्तु ॥ कारुण्याचा ॥ १ ॥ मोडोनी मायाकुंजरु ।

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

मुक्तमोतियाचा वोगरु ॥ जेवविता सद्गुरु । निवृत्ति वंदु ॥२॥ अविद्येचे आडवे । भुंजीत जीवपणाचे भवे ॥ तया चैतन्याचे धांवे । कारुण्ये जो की ॥ ३ ॥ जयाचेनि आपांगपातें । बद्ध मोक्षपणीं आते ॥ भेटे जाणतया जाणते । जयापाशीं ॥ ४ ॥ कैवल्यकनकाचिया दाना । जो न कडसी थोरसाना ॥ द्रष्ट्याचिया दर्शना । पाढाउ जो ॥ ५ ॥ सामर्थ्याचेनि बिकें । जो शिवाचेंही गुरुत्व जिंकें ॥ आत्मा आत्मसुख देखे । आरसा जिये ॥६॥ बोधचंद्राचिया कळा । विखुरल्या एकवळा ॥ कृपापुनीव लीळा । करी जयाची ॥ ७ ॥ जो भेटलियाचि सवे । पुरति उपायाचे धांवे ॥ प्रवृत्तिगंगा स्थिरावे । सागरीं जिये ॥ ८ ॥ जयाचेनि अनवसरे । द्रष्टा ले दृश्याचे मोहिरे ॥ जो भेटतखेव सरे । बहुरुपाचि हे ॥ ९ ॥ अविद्येचे काळवखे । कीं स्वबोधसुदिनीं फांके ॥ सीतले प्रसादार्के । जयाचेनि ॥ १० ॥ जयाचेनि कृपासलिलें । जीवू हा ठाववरी पाखाळे ॥ जें शीवपणही वोविळें । अंगीं न लवी ॥ ११ ॥ राखो जाता शिष्याते । गुरुपणही धाडिले थिते ॥ तरी गुरुगौरव जयाते । सांडिचिना ॥ १२ ॥ एकपण नव्हे सुसास । ह्मणूनि गुरुशिष्याचे करुनि मिस ॥ पाहणेचि आपली वास । पाहतचि असे ॥ १३ ॥ जयाचेनि कृपातुषारे । परतले अविद्येचे मोहिरे ॥ परिणमे आपारे । बोधामृते ॥ १४ ॥ वेद्या देता मिठी । वेदकूही सुये पोटी ॥ तऱ्ही नव्हेचि उशिटी । दिठी जयाची ॥ १५ ॥ जयाचेनि सावाये । जीवू ब्रह्मउपर लाहे ॥ ब्रह्म

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

तृणातळी जाये । उदासे जेणे ।। १६ ।। उपास्तीवरीराबतिया । उपायफळी येती मोडूनिया ।। वारिवांडिले जयाचिया । अनुज्ञा का ।। १७ ।। जयाचा दिठिवा वसंतु । जंव न रिघे निगमव-नाआतु ।। तंव आपुलिये फळी हातु । न घेपती ही ।। १८ ।। पुढे दृष्टीचेनि अलगे । खोची की निवटे मागें ।। येवढे या जैता नेघे । आपणपे जो ।। १९ ।। लघुत्वाचेनि मुदले । बैसला गुरुत्वाचे सेले ।। नासूनि नाथिले । सदैव जो ।। २० ।। नाहीं ते जळी बुडिजे । तै घनवटे जेणे तरिजे ।। जेणें तरिलि-याहि नुरिजे । कवणी ठायी ।। २१ ।। आकाश हें सावेव । न बंधे आकाशाची हाव ।। ऐसे कोणीएक भरीव । आकाश जो ।। २२ ।। चंद्रादि सुशीतळे । घडली जयाचेनि मेळे ।। सूर्य जयाचेनि उजाळे । कडवसेनी ।। २३ ।। जीवपणाचेनि त्रासे । यावया आपुलीये दशे ।। शिवही मुहूर्त पुसे । जया जोशियातें ।।२४।। चांदिणे स्वप्रकाशाचें । लेइला द्वैतदुणीचें ।। तऱ्ही उघडेपण नवचे । चांदाचें जया ।। २५ ।। जो उघड कीं न दिसे । प्रकाश कीं न प्रकाशे ।। असतेपणेंचि नसे । कव्ह-णीकडे ।। २६ ।। आतां जो तो इहीं शब्दीं । के मिळवू अनु-मानाची मांदी ।। हा प्रमाणाही वो नेदी । कोणाही मा ।।२७।। जेथें शब्दाची लिही पुसे । तेणेशीं चावळो बैसे ।। दुजयाच्या रागी रुसे । एकपणा जो ।। २८ ।। प्रमाणाची परी सरे । तै प्रमेयेची अविष्करे ।। नवल मेचु ये धुरे । नाहींपणाची ।।२९।। कांहींबाही अळुमाळु । देखे येखादे वेळु ।। तरी देखे तेही

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

विटाळ । जया गांवीं ॥ ३० ॥ तेथें नमने का बोले । केउती सुये पाउले ॥ आंगीं लावूनि नाडिले । नावचि येणें ॥ ३१ ॥ नव्हे आत्मया आत्मप्रवृत्ति । वाढवितां के निवृत्ति ॥ या नामाची वाय बुंथी । सांडीचिना ॥ ३२ ॥ निवर्त्य तंव नाहीं । मा निवर्तवी हा कांई ॥ तरी कैसा बैसे ठाई । निवृत्ति-नामाच्या ॥ ३३ ॥ परी सूर्यासी अंधकारु । कै जाहला होता गोचरु ॥ तरी तमारी हा डगरु । आलाचि कीं ॥ ३४ ॥ तैसें लटिके येणें रूढे । जड येणें उजिवडे ॥ न घडे तेही घडे । याचिया मावा ॥ ३५ ॥ हां गा मायावशे दाविशी । ते माइक म्हणूनी वाळिशी ॥ अमाइक तव नव्हशी । कवणाही विषयो ॥ ३६ ॥ शिव शिवा सद्गुरु । तुजला गूढा काय करु ॥ एकाही निर्धार धरु । देतासी कां ॥ ३७ ॥ नामें रुपें बहुवसे । उभारुनि पाडिली वोसे ॥ सत्तेचेनि अवेशें । तोषलासी ना ॥ ३८ ॥ जीवू घेतलिया उणें । चालो नेदिसी साजणें ॥ भृत्यु उरे स्वामीपणें । तेही नव्हे ॥ ३९ ॥ विशेषाचेनि नांवें । आत्मत्वही न साहवे ॥ किंबहुना नव्हे । कोण्हीचि यया ॥४०॥ राती नुरेचि सूर्या । ना तरी लवण पाणिया ॥ नुरे जेवि चेइलिया । नीद जैशी ॥ ४१ ॥ कापुराचे थळीव । नुरेचि आगीची बरव ॥ नुरेचि रूप नांव । तैसे यया ॥ ४२ ॥ याच्या हाता पाया पडे । तव वंद्यत्वें पुढे न मंडे ॥ न पडेचि हा भिडे । भेदाचिये ॥ ४३ ॥ आपणाप्रति रवि । उदो न

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

करी जेवी ॥ हा वंद्य नव्हे तेवी । वंदनासी ॥ ४४ ॥ कां समोरपण आपुलें । न लाहिजे कांहीं केलें ॥ तैसें वंद्यत्व घातलें । हिरोनी येणें ॥ ४५ ॥ आकाशाचा अरिसा । नुठी प्रतिबिंबाचा ठसा ॥ हा वंद्य नव्हे तैसा । नमस्कारासि ॥४६॥ परी नव्हे तरी न हो । हे देखासी कां भेवो ॥ परी वंदीतयाही ठावो । उरो नेदी ॥ ४७ ॥ आंगौनि एकुणा झोलु । फेडि-ताचि तरि तो बाहिरिलु ॥ कडु फिटे आतुलु । न फेडीताचि ॥ ४८ ॥ नाना बिंबपणासरिसे । घेउनि प्रतिबिंब नासे ॥ नेलें वंद्यत्व येणें तैसे । वंदतेनसी ॥ ४९ ॥ नाहीं रूपाची जेथें सोये । तेथें दृष्टीचें कांहींच नव्हे ॥ आम्हा फळले हे पाये । ऐशिया दशा ॥ ५० ॥ गुणातेलाचिया सोइरिका । निर्वाहिली दीपकळिका ॥ ते कां होईल पुळिका । कापुराचिया ॥ ५१ ॥ तया दोहो परस्परे । होय ना जव मेल्हेरे ॥ तंव दोहीचेहीं सरे । सरिसेचि ॥ ५२ ॥ तेविं देखेना मी ययाते । तंव गेले वंद्य वंदिते ॥ चेइलिया कांते । स्वप्नींचि जेवी ॥ ५३ ॥ बिंब-हुना इया भाषा । द्वैताचा जेथें उपखा ॥ फेडुनियां स्वसखा । श्रीगुरु वंदिला ॥ ५४ ॥ याच्या सख्याची नवाई । आंगीं एकपणा रुप नाहीं ॥ आणि गुरुशिष्य दुवाळीही । पवाडु केला ॥ ५५ ॥ कैसा आपणा आपण । दोंवीण सोयरेपण ॥ हा वाहूनि विलक्षण । नाहीं ना नोहे ॥ ५६ ॥ जग अवघें पोटीं साये । गगनाएवढे होऊनि ठाये ॥ कीं तेचि निसी साहे । नाहींपणाची ॥ ५७ ॥ कां पूर्णते तरी आधारू । सिंधू

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

जैसा दुर्भरू ।। तैसा विरुद्धा पाहुणेरू । याच्या घरीं ।। ५८ ।।
तेजा तमातें कांहीं । परस्परे निके नाहीं ।। परी सूर्याच्या ठाईं।
सूर्यचि असे ।। ५९ ।। एक ह्मणता भेदें । ते कीं नानात्वें
नांदे ।। विरुद्धे आपणया विरुद्धे । होतील काई ।। ६० ।।
ह्मणोनि शिष्य आणि गुरुनाथु । या दोही शब्दाचा अर्थु ।।
श्रीगुरुचि परि होतु । दोहीं ठाईं ।। ६१ ।। कां सुवर्ण आणि
लेणें । वसतें एके सुवर्णें ।। वसते चंद्र चांदिणे । चंद्रीचि जेवी
।। ६२ ।। नाना कापूर आणि परिमळु । कापूराचि केवळु ।।
गोडी आणि गुळु । गूळाचि जेवि ।। ६३ ।। तैसा गुरु शिष्य
मिसे । हाचि एकु उल्हासे ।। जरी कांहीं दिसे । दोनीपणें ।।६४।।
आरसा आणि मुखी । मी दिसे हे उखी ।। हे आपुलिये ओळखी।
जाणे मुख ।। ६५ ।। पहा पा निरंजनी निदेला । तो निर्विवाद
एकला ।। परी चेता चेववीता जाला । दोनी तोचि ।। ६६ ।।
जे तोचि चेता तोचि चेववी । तेवी हाचि बुझे हा बुझावी ।।
गुरुशिष्यत्व नांदवी । ऐसेन हा ।। ६७ ।। दर्पणेवीण डोळा।
आपुले भेटीचा सोहळा ।। भोगिता तरी लीळा । सांगतो हे
।। ६८ ।। एवं द्वैतासी उमसो । नेदी ऐक्याशी विसकुसो ।।
सोइरिकीचा अतिसो । पोखीतसे ।। ६९ ।। निवृत्ति जया नांव।
निवृत्ति जया बरव ।। जया निवृत्तिची राणीव । निवृत्तीची
।। ७० ।। वांचोनि प्रवृत्तिविरोधें । कां निवृत्तीचेनि बोधे ।।
आणिजे तैसा वादे । निवृत्ति नव्हे ।। ७१ ।। आपणा देऊनि
राती । दिवसा आणि उमाती ।। प्रवृत्ति वारी निवृत्ति । नव्हे

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

तैसा ॥ ७२ ॥ ओपसरयाचें बळ । घेऊनि मिरवे कीळ ॥ तैसें रत्न नव्हे निखिळ । चक्रवर्ती हा ॥७३॥ गगनही सूनी पोटी । जैं चंद्राची पवळे पुष्टी ॥ तैं चांदिणें तेणेंसी उठी । आंग जयाचे ॥ ७४ ॥ तैसे निवृत्तिपणासी कारण । हाचि आपणया आपण ॥ घेयावया फूलाचि झाले घ्राण । आपुली दृति ॥७५॥ दिठी मुखाचिये बरवे । पाठीकडूनि जैं पावें॥ तैं आरसे घांडोळावे । लागती काई ॥ ७६ ॥ कीं रातीं हन गेलिया । दिवस हन पातलिया ॥ काय सूर्यपण सूर्या । होआवे लागे ॥ ७७ ॥ हाणोनी बोध्य बोधोनी । घेपे प्रमाणे साधूनि ॥ ऐसा नव्हे भरवसेनी । गोसावी हा ॥७८॥ ऐसें करणयावीण । स्वयंभचि जे निवृत्तिपण ॥ तयाचे श्रीचरण । वंदिले ऐसे ॥७९॥ आतां ज्ञानदेवो ह्मणे । श्रीगुरुप्रणामे येणें ॥ फेडिली वाचाऋणें । चौही वाचांची ॥ ८० ॥

इति श्रीसिद्धानुवादे श्रीमदनुभवामृते श्रीगुरुस्तवनकथनंनाम द्वितीयप्रकरणं संपूर्ण.

प्रकरण तिसरें

पश्यंचेनि वोभाटे । आत्मयाची झोप लोटे ॥ पूर्ण तऱ्ही ऋण न फिटे । जे चेणेंचि नीदकीं ॥१॥ येऱ्हवी परादिका चौघी । जीव मोक्षाच्या उपेगी ॥ अविद्येसवे आंगीं । वेंचती कीर ॥२॥ देहासवे हात पाये । जाती मनासवे इंद्रियें ॥ कां सूर्यासवे

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

जाये । किरणजाळ ॥ ३ ॥ नातरी निद्रेच्चिये अवधी । स्वप्नें मरती आधीं ॥ तेवि अविद्येचे संबंधीं । अटती इया ॥ ४ ॥ सूतें लोहें होती । ते रसरूपें जिती ॥ जळोनि इंधनें येती । वन्हीदशे ॥ ५ ॥ लवण आंगें विरे । परि स्वादें जळीं उरे ॥ नीद मरोनि जागरें । जीइये निदें ॥ ६ ॥ तेवि अविद्येसवे । चौथी वेचिती जीवे ॥ तत्वज्ञानाचेनि नांवें । उठतीच इया ॥७॥ हा तत्वज्ञानदिवा । मरोनी इहीं लावावा ॥ तरी हाही शीण-लेवा । बोधरूपेचि ॥८॥ येऊनि स्वप्न मेळवी । गेलिया आप-णपा दावी ॥ दोन्ही दिठी नांदवी । नीद जैशी ॥ ९ ॥ जिति अविद्या ऐशी । अन्यथा बोधाते गिवशी ॥ तेचि यथाबोधेशी । निमाली उठी ॥ १० ॥ परी जिती ना मेली । अविद्या हे जाकळी ॥ बंधमोक्षी घाली । बांधोनियां ॥ ११ ॥ मोक्षाचि बंधु होये । तरी मोक्ष शब्द कां साहे ॥ अज्ञाना घरी त्राये । बाउगी यांची ॥ १२ ॥ बागुलाचेनि मरणें । तोषावे कीं बाल-पणें ॥ येरा तो नाहीं ना कोणे । मृत्यु मानावा ॥ १३ ॥ घटाचे नाहींपण । फुटलेयाची नागवण ॥ मानितसे ते जाण । ह्मणो ये कीं ॥ १४ ॥ ह्मणोनी बंधचि तंव वावो । ना मोक्षा के प्रसवो ॥ परी मरोनी केला ठावो । अविद्या तया ॥ १५ ॥ आणि ज्ञान बंधु ऐसें । शिवसूत्राचेनि मिसे ॥ ह्मणितले असे । सदाशिवे ॥ १६ ॥ आणि वैकुंठीचेनिही सुजाणें । ज्ञानपाशीं सत्वगुणें ॥ बांधिजे हे निरोपण । बहु केलें ॥ १७ ॥ परी शीवें कां श्रीवल्लभें । बोलिले यणेंचि लाभें ॥ मानू ते हे लाभे ।

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

न बोलतांही ॥ १८ ॥ जें आत्मज्ञान निखिळ । तेही घे ज्ञानाचें वळ ॥ तैं सूर्ये चिंती सबळ । तैसें नोहे ॥ १९ ॥ ज्ञानें श्लाघत् आहे । तैं ज्ञानपण धाडिले वाये ॥ दीप वांचोनि दिवा लाहे । तैं आंग भूललाचि कीं ॥ २० ॥ आपणपे आपणापाशी । नेणतां देशोदेशी ॥ आपणापे गिवसी । हें कीरू होये ॥ २१ ॥ परि बहुतां कां दिया । आपणापे आठवलिया ॥ ह्मणे मी यया । कैसा रिझो ॥ २२ ॥ तैसा ज्ञानरूप आत्मा । ज्ञानेंचि आपुली प्रमा ॥ करितसे सोहमा । ऐसा बंधु ॥ २३ ॥ जें ज्ञान स्वयें बुडे । म्हणोनी भारी नावडे ॥ ज्ञानें मोक्षु घडे । ते निमालेनि ॥ २४ ॥ ह्मणोनी परादिका वाचा । तो शृंगारु चौ आंगाचा ॥ एवं अविद्याजी-वाचा । जीवत्वत्यागी ॥ २५ ॥ आंगाचेनि इंधनें उदासु । उठोनि ज्ञानाग्नी प्रवेशु ॥ करी तेथें भस्मलेशू । बोधाचा उरे ॥ २६ ॥ आंगीं लाविलिया विभूति । ते परीमाणूही झडती ॥ परी पांडुरत्वें कांती । राहे जैशी ॥ २७ ॥ जळीं जळा वेगळु । कापूर न दिसे अवडळु ॥ परी होऊनि परिमळु । उरे जेवी ॥ २८ ॥ ना वोहळलाआंगीं जैसे । पाणी पाणीपणें नसे ॥ तऱ्ही वोल्हासाचेनि मिसे । आथीच ते ॥ २९ ॥ नातरी माध्यान्हकाळी । छाया न दिसे वेगळी ॥ असे पायातळी । रिगोनिया ॥ ३० ॥ तैसें ग्रासूनि दुसरे । स्वरूपीं स्वरूपाकारे ॥ आपुलेपणे उरे । बोध जो का ॥ ३१ ॥ तें ऋणशेष वाचा इया । न फेडवे मरोनिया ॥ तें पाया पडोनि

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

मियां । सोडविले ॥ ३२ ॥ ह्मणोनि परा पश्यंति । मध्यमा हन भारती ॥ या निस्तरिलिया लागती । ज्ञानी अज्ञानीची ॥ ३३ ॥

इति श्रीसिद्धानुवाद श्रीमदनुभवामृते वाचाऋणमोचनं नाम तृतीयप्रकरणं संपूर्णं ॥ शुभं भवतु ॥

प्रकरण चवथें.

आतां अज्ञानाचेनि मारें । ज्ञान अभेदें वावरे ॥ नीद साधूनि जागरें । नांदिजे जेवि ॥ १ ॥ कां दर्पणाचा निवाला । ऐक्यबोधू पाहिला ॥ मुख भोगी आपुला । आपणाचि ॥ २ ॥ ज्ञान जियातिया परी । जगीं आत्म्यैक्य करी ॥ तैं सुरिया खोचे सुरी । तैसें जाहलें ॥ ३ ॥ लावी आत ठाउनि कोपट । तो साधी आपणया सकट ॥ कां बांधलेया चोरट । मोटेमाजी ॥ ४ ॥ आगी पोतासाचेनि मिसे । आपणपे जाळिले जैसे ॥ ज्ञानाज्ञाननाशे । तैसें जाहलें ॥ ५ ॥ अज्ञानाचा टेका । नसताही ज्ञान अधिका ॥ फाके जव उफका । आपुला पडे ॥ ६ ॥ वात दशाही ते निमालियां । येणे जे ये उवाया ॥ ते केवळ नाशावया । दीपाचे परी ॥ ७ ॥ उठणें कीं पडणें । कुंभाराचे कोण जाणे ॥ कां फाकणें कीं सुकणें । जाउळाचे ॥ ८ ॥ तरंगाचे रुपा येणें । तयाचि नांव निमणें ॥ कां विजूचे उदैजणें । तोचि अस्तु ॥ ९ ॥ तैसें पिऊनि अज्ञान । तंववरी वाढे ज्ञान ॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

जंव आपुले निधन । निःशेष साधे ॥ १० ॥ जैसें कल्पांतींचे भरिते । स्थळां जळां दोहींते ॥ बुडविल्या अरौते । राहोचि नेणे ॥ ११ ॥ कीं विश्वाही वेगळ । वाढे जैं सूर्यमंडळ ॥ तैं तेजतम निखिळ । तेंचि होये ॥ १२ ॥ नाना नीद मारोनी । आपणपें हिरोनी ॥ जागणे ठाके होउनी । जागणेंचि ॥ १३ ॥ तैसें अज्ञान अटोनिया । ज्ञान येते उवाया ॥ ज्ञानाज्ञान गिळोनिया । ज्ञानचि होये ॥ १४ ॥ ते वेळीं पुनिवा भरे । ना आवसा सरे ॥ तें चंद्रचि उरे । सतरावी जैशी ॥ १५ ॥ कां तेजांतरे नाटोपे । कोणे तमे न शिंपे ॥ ते उपमेचे जाउपे । सूर्यचि होय ॥ १६ ॥ ह्मणोनी ज्ञानें उजळे । कां अज्ञाने रुळे ॥ तैसें नव्हे निर्वाळे । ज्ञानमात्र जे ॥ १७ ॥ परि ज्ञानमात्रे निखळे । तेंचि कीं तया कळे ॥ काई देखिजे बुबुळें । बुबुळा जेवी ॥१८॥ आकाश आपणपया रिघे । काइ आगी आपणया लागे ॥ आपुला माथा वळघे । आपण कोण्ही ॥ १९ ॥ दिठी आपणया देखे । स्वाद आपणया चाखे ॥ नादु आपुलें आइके । नादपण ॥ २० ॥ सूर्य सूर्यासी विवळे । कां फळ आपणया फळे ॥ परिमळु परिमळे । घेपत असे ॥ २१ ॥ तैसें आपणया आपण । जाणते नव्हे जाण ॥ ह्मणोनी ज्ञानपणेंवीण । ज्ञानमात्र जे ॥ २२ ॥ आणि ज्ञान ऐशी सोये । ज्ञानपणेंचि जरी साहे ॥ तरी अज्ञान हें नोहे । ज्ञानपणेंचि ॥ २३ ॥ जैसें तेज जें आहे । तें अंधारें कीर नव्हे ॥ मा तेज तरी होये । तेजासी काई ॥ २४ ॥ तैसें असणें आणि नसणें । हें नाहीं

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

जया होणें ॥ आतां मिथ्या ऐसें येणें । बोले गमे ॥ २५ ॥
तरी कांहीं नाहीं सर्वथा । ऐशी जरी व्यवस्था ॥ तरी नाहीं हे
प्रथा । कवणासी पा ॥ २६ ॥ शून्यासिद्धांतबोधु । कोणी
सत्ता होय सिध्दू ॥ नसता हा अपवादु । वस्तूसी जो ॥२७॥
माल्हविता दिवे । माल्हविते जरी मालवे ॥ तरी दीपु नाहीं
हे फावे । कवणासी पा ॥ २८ ॥ कीं निदेचेनि आलेपणें ।
निदेले ते जाय प्राणे ॥ तरी नीद भली हे कोणे । कोणासी
पा ॥ २९ ॥ घट्ट घट्टपणें भासे । तद्भंगें भंगु आभासे ॥
सर्वथा नाहीं तैं नसे । कोण्हे म्हणावें ॥ ३० ॥ म्हणोनी
कांहींनाहीं पण । देखता नाहीं आपण ॥ नोहोनी असणें-
नवीण । असणें जे ॥ ३१ ॥ परि आणिका कां आपणया ।
न पुरे विखो होआवया ॥ म्हणोनी न असावया । कारण कीं
॥ ३२ ॥ जो निरंजनीं निदेला । तो आणिकी नाहीं देखिला॥
आपुलाही निमाला । आठवूं तया ॥ ३३ ॥ परी जीवें नाहीं
नोहे । तैसें शुद्ध असणें आहे ॥ हें बोलणें न साहे । असे-
नाहींचे ॥ ३४ ॥ दिठी आपणया मुरडे । तैं दिठीपणही
मोडे ॥ परी नाहीं नोहे हें फुडे । जाणेंचि ते ॥ ३५ ॥ कां
काळा राहे काळवखा । तो आपणा ना आणिकां ॥ न चोजवे
तऱ्ही आसिका । हा मी बाणे ॥ ३६ ॥ तैसें असणें कां
नसणें । हें कांहींच मानूसवाणें ॥ नसोनि असणें । ठायें ठावो
॥ ३७ ॥ निर्मळपणीं आपुला । आकाशाचा संचु विराला ॥
तो स्वयें असे पुढिला । कांहीं ना की ॥ ३८ ॥ कां आंगीं

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

LIBRARY
Jangamawadi Math, Varanasi
Acc. No. 3745

कीं निर्मळपणीं । हारतलिया पोखरणीं ॥ हें आणिका वांचूनि पाणी । सगळेंच आहे ॥ ३९ ॥ आपणया भागू तैसें । असणेंचि जें असे ॥ असेनाहीं ऐसें । सांडूनियां ॥ ४० ॥ निद्रेचें नाहींपण । निशालियाही जागेपण ॥ असिजे कां नेण । कोणी होऊनि जैसें ॥ ४१ ॥ कां भूमि कुंभ ठेविजे । तै सकुंभता आपजे ॥ तो नेलिया म्हाणिजे । तेणेंविणें ॥ ४२ ॥ परी दोन्ही हे भाग । न शिवती भूमीचें आंग ॥ ते वेळीं भूमि तैसें चांग । चोख जें असणें ॥ ४३ ॥

इति श्रीसिद्धानुवादे श्रीमदनुभवामृते ज्ञानअभेदकथनं नाम चतुर्थप्रकरणं संपूर्ण ॥

प्रकरण पांचवें.

सत्ता प्रकाश सुख । या तिहीं तिहींउणे लेख ॥ जैसें विष-पणेंचि विख । विखा नाहीं ॥१॥ कांति काठिण्य कनक । तिन्ही मिळोनि कनक एक ॥ द्राव गोडी पियूख । पियूखचि जेंवि ॥२॥ उजाळ द्रुति मार्दव । या तिहीं तिहींउणीव ॥ हे देखिजे सावेव । कापुरीं येके ॥ ३ ॥ आंगें कीर उजाळ । कीं उजाळताचि मवाळ ॥ कीं दोन्ही ना परिमळ । मात्र जे ॥ ४ ॥ ऐसे ये कापूरपणीं । तिन्हीं इये तिहींउणी ॥ इयापरी आटणी । सत्ता-दिकांची ॥५॥ येऱ्हवी सच्चिदानंद भेदें । चालिली तिन्ही पदें ॥ परी तिन्ही उणी आनंदें । केलीं येणें ॥ ६ ॥ सत्ताचि

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

कीं सुखप्रकाशु । प्रकाशूचि सत्ताउल्हासु ॥ हें न निवडे मिठांशु । अमृतीं जेवीं ॥ ७ ॥ शुक्लपक्षीच्या सोळा । दिवसा वाढती कळा ॥ परी चंद्र मात्र सगळा । चंद्रीं जेवी ॥ ८ ॥ थेंबीं पडतां उदक । थेंबां धरु ये लेख ॥ परी पाडिलाठायीं उदक । वांचूनि आहे ॥ ९ ॥ तैसें असताचिया व्यावृत्ति । सत ह्मणूं आले श्रुति॥ जडाचिया समाप्ती । चिद्रूप ऐसें ॥ १० ॥ दुःखाचेनि सर्व नाशें । उरलें तें सुख ऐसे ॥ निगादिले निश्वासें । प्रभूचेनी ॥ ११ ॥ ऐशी सदादि प्रतियोगिये । असदादि तिन्ही ये ॥ लोटिता जाली त्राये । सत्तादिकां ॥ १२ ॥ एवं सच्चिदानंदु । आत्मा हा ऐसा शब्दु ॥ अनव्यावृत्तिसिध्दु । वाचक नव्हे ॥ १३ ॥ सूर्याचेनि प्रकाशे । जें कांहीं जड आभासे ॥ तया तो गिवसे । सूर्य काई ॥ १४ ॥ तेवि जेणें तेजें । वाचेसी वाच्य सुजे ॥ ते वाच्या प्रकाशिजे । हें कें आहे ॥ १५ ॥ विषो नाहीं कोणाही । जया प्रमेयत्वचि नाहीं ॥ तया स्वप्रकाशा काई । प्रमाण होये ॥ १६ ॥ प्रमेय परिच्छेदें । प्रमाणत्व नांदे ॥ तीं काई स्वतःसिद्धे । वस्तुच्या ठाईं ॥ १७ ॥ एवं वस्तूशीं जाणों जातां । जाणणेंचि वस्तु तत्वता ॥ मग जाणणें आणि जाणता । कैचा उरे ॥ १८ ॥ म्हणोनी सच्चित्सुख । हे बोल वस्तुवाचक ॥ नव्हती हे शेष । विचाराचे ॥ १९ ॥ ऐसेन इये प्रसिद्धे । चालली सच्चिदानंदपदें ॥ मग द्रष्ट्या स्वसंवादे । भेटती जेव्हां ॥ २० ॥ तेवेळीं वरषोनी मेघु । समुद्र होऊनि वोघु ॥ सरे दाऊनी मागू । राहे जैसा ॥ २१ ॥ फळ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

विउनी फूल सुके । फळ नाशे रसपाकें ॥ तोही रस उपखे । तृप्तीदानीं ॥ २२ ॥ कां आहूति अग्नीआत । घालूनि वोसरे हात ॥ सुख चेवऊनि गीत । उगा राहे ॥ २३ ॥ नाना मुखा मुख दाऊनि । अरिसा जाय निघौनि ॥ कां निदेले चेवउनी । चेविते जैसे ॥ २४ ॥ तैसें सच्चिदानंदा चोखटा । दाऊनि द्रष्टया द्रष्टा ॥ तिन्हीं पदें लागती वाटा । मौनाचिया ॥ २५ ॥ जें जें बोलिजे तें तें नव्हे । होय तें तंव न बोलवे ॥ साउलिवरी न मवे । मावते जैसें ॥ २६ ॥ मग आपुलियाकडे । मावितया से पडे ॥ तै लाजलाजो आखुडे । माविती जैसी ॥ २७ ॥ तैशी सत्ताचि स्वभावें । असत्ता तंव नव्हे ॥ मा सत्तात्व संभवे । सत्तेसी काई ॥ २८ ॥ आणि अचिदाचेनि नाशे । आले जे चिन्मात्रदशे ॥ आतां चिन्मात्रचि मा कैसे । चिन्मात्रीं ये ॥२९॥ नीद प्रबोधाच्या ठाईं । नसे तैसे जागणेंही ॥ तेवि चिन्मात्रचि मा काई । चिन्मात्री ये ॥ ३० ॥ ऐसें यया सुखपणें । नाहीं कीरु दुःख होणें ॥ मा सुख हें गणणें । सुखाशी काई ॥३१॥ ह्मणोनी सदसदत्वें गेलें । चिदचिदत्वें मावळलें ॥ सुखासुख जालें । कांहीं ना कीं ॥ ३२ ॥ आतां द्वंद्वाचे लवंचक । सांडुनि दुणीचें कंचुक ॥ सुखमात्राचि येक । स्वये आथी ॥ ३३ ॥ वरी येकपणें गणिजे । तें गणतेनसी दुजे ॥ ह्मणोनि हें न गणिजे । ऐसें एक ॥ ३४ ॥ सुखा आतोनी निघणें । ते सुखिये सुखी तेणें ॥ हें सुखमात्राचि मा कोणे । अनुभवावें ॥ ३५ ॥ जैं प्रकृति डंकु अनुकारे । तैं प्रकृति डंके अवतरे ॥ मा डंकुचि तैं भरे ।

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

कोणकोणा ॥ ३६ ॥ तैसें आपुलेनि सुखपणें । जया नाहीं सुखावणें ॥ आणि नाहीं हेंही जेणें । नेणिजे सुखें ॥ ३७ ॥ आरिसा न पाहतां मुख । स्वयें सन्मुख ना विन्मुख ॥ तेवीं नसोनी सुखासुख । सुखाचि जें ॥ ३८ ॥ सर्वसिद्धांताच्या उजरिया । सांडूनिया निदसुरिया ॥ आपुलिया हाता चोरिया । आपणाचि जे ॥ ३९ ॥ न लविता ऊंस । ते जैसेनि असे रस ॥ तेथिचा मिठांश । तोचि जाणे ॥ ४० ॥ कां न सज्जीता विणा । तो नादु जो अबोलणा ॥ तया तेणेंचि जाणा । होआवे लागे ॥ ४१ ॥ नाना पुष्पाचिया उदरा । न येतां पुष्पसारा ॥ आपणाचि भवरा । होआवे पडे ॥ ४२ ॥ नाना न रांधिता रससोयें । ते गोडी कैशी पा आहे ॥ हें पाहणें तैसें नोहे । आणिकाजोगी ॥ ४३ ॥ तैसें सुखपणा येवो । लाजे आपुले सुख पावो ॥ ते आणिका चाखोसुवो । येइल काई ॥ ४४ ॥ दिहाच्या दुपारी । चांदू जैसा अंबरीं ॥ ते असणे चांदावरी । जाणावें कीं ॥ ४५ ॥ रूप नाहीं तैं लावण्य । अंग नुठी तैं तारुण्य ॥ क्रिया न फुटे तैं पुण्य । कैसें असे ॥ ४६ ॥ जैं मनाचा अंकुर नुपजे । तेथलेन मकरध्वजे ॥ तोचि हन माजे । तरीच घडे ॥ ४७ ॥ कां वाद्यविशेषाची सृष्टी । जैं जन्म नेघे दृष्टी ॥ तैं नाद ऐशी गोष्टी । नादाचि जोगी ॥ ४८ ॥ नाना काष्ठाचिया विटाळा । वोसरलियाही अनळा ॥ लागणें केवळा । आंगासीचि ॥ ४९ ॥ दर्पणाचेनि नेमें । विणाचि मुख प्रमे ॥ आणिती तेंचि वर्में । वर्मती येणें ॥ ५० ॥ न येरितां पिकू जोडे । ते मुडाचि

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

आहे रोकडे ॥ ऐशिया सोई उघडे । बोलणें हें ॥ ५१ ॥ एवं विशेष सामान्य । दोहीं नातळे चैतन्य ॥ तें भोगिजे अनन्य । तेणेंसी सदां ॥ ५२ ॥ आतां यावरी जें बोलणें । तें येणेंचि बोले शहाणे ॥ जें मौनाचेही निपटणें । पिऊनि गेले ॥ ५३ ॥ एवं प्रमाणें अप्रमाण । पण केलें प्रमाण ॥ दृष्टांती वाइली आण । दिसावयाची ॥ ५४ ॥ आंगाचिया अनुपपत्ती । आटलिया उपपत्ती ॥ येथें उठली पांती । लक्षणांची ॥ ५५ ॥ उपाय मागिला पाये । घेऊनि जाले वाये ॥ प्रतीति सांडिली सोये । प्रत्ययाची ॥ ५६ ॥ येथें निर्धारेंसी विचार । निमोनि जाला साचार ॥ स्वामीच्या संकटीं शूर । सुभट जैसा ॥ ५७ ॥ नाना नाश साधुनी आपुला । बोध बोधें लाजिन्नला ॥ नुसधेपणें थोटावला । अनुभवू जेथ ॥५८॥ भिंगाचिया चडळा । पदराचा पुंज वेगळा ॥ करितां जैसा निफळा । आंगाचा होये ॥ ५९ ॥ कां गजबजिला उबा । पांघुरणें केळीचा गाभा ॥ सांडी तेव्हेळी उभा । कैचा कीजे ॥ ६० ॥ तैसें अनुभाव्य अनुभाविक । इहीं दोहीं अनुभूतिक ॥ ते गेलिया कैचे एक । एकासीचि ॥६१॥ अनुभवा हा ठावोवरी । आपुलीच अनवसरी ॥ तेथें अक्षराची हारी । वाइल काई ॥ ६२ ॥ कां परेसी पडे मिठी । तेथें नादा सळ तुटी ॥ मा वावरीजेल वोठीं । हें कें आहे॥६३॥ चेइलिया पाठीं । चेवणयाच्या गोठी ॥ कीं धाला वैसे पाठीं । रंधनाच्या ॥ ६४ ॥ उदेलिया दिवसपति । तै कीं दिवे सेजे येती ॥ वांचूनि पिकला शेती । सुइजताती नांगर काई ॥ ६५ ॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ह्मणोनि बंधमोक्षाचें व्याज । नाहीं निमाले काज ॥ आतां निरुपण भोज । बोळगे जरी ॥६६॥ आणि पुढिला कां आपणापे । वस्तु विसराचेनि हाते हारपे ॥ मग शद्बेंचि येपे । आठवूनिया ॥ ६७ ॥ येतुलियाही परौते । चांगावें नाहीं शद्बातें ॥ जरी सारकपणें कीर्तीतें । मिरवी हा जगीं ॥ ६८ ॥

इति श्रीसिद्धानुवादे श्रीमदनुभवामृते सच्चिदानंद-
पदत्रयविवरणं नाम पंचमप्रकरणं संपूर्णम् ॥

प्रकरण सहावें

बाप उपेगी वस्तु शब्दु । स्मरणदानीं प्रसिध्दु ॥ अमूर्ताचा विशदु । अरिसा नव्हे ॥ १ ॥ पाहते अरिसा पाहे । येथें कांहींचि नवल नव्हे ॥ परि दर्पणें येणें होये । नपाहते पाहते ॥२॥ वडिला अव्यक्ताचिया वंशा । उद्योतकार सूर्य जैसा ॥ येणें एके गुणें आकाशा । अंबरत्व ॥३॥ आपण तंव खपुष्प । परी फळ दे जगद्रूप ॥ शब्द सवि तैं अमुप । कोण आहे ॥४॥ विधिनिषेधाचिया वाटा । दाविता हाचि दिवटा ॥ बंधमोक्ष कळिकटा । शिष्ट हाचि ॥ ५ ॥ हाचि अविद्येच्या आंगीं पडे । तै नाथिले ऐसें रूढे ॥ न लाहिजे तीन कवडे । साचा वस्तु ॥ ६ ॥ शुद्धा शिवाच्या शरीरीं । कुमारु हा जीउ भरी ॥ जेवि आंगे पंचाक्षरी । तेविचि बोलु ॥ ७ ॥ जीव देहें बांधिला । तो बोलें एकें सुटला ॥ आत्मा बोलें भेटला ।

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

आपणपया ॥८॥ दिवसातें उगो गेला । तंव रात्रीचा द्रोहो आला ॥ ह्मणोनी सूर्यो या बोला । उपमा नव्हेचि ॥ ९ ॥ जे प्रवृत्ति आणि निवृत्ति । विरुद्धा इया हातु धरिती ॥ मग शब्देंचि चालती । एकलेनि ॥ १० ॥ सहाय आत्मविद्येचे । करावया आपण वेंचे ॥ गोमटे काय शब्दाचे । एकैक वानू ॥ ११ ॥ किंबहुना शब्दु । स्मरणदानीं प्रसिध्दु ॥ परी ययाही समंधू । नाहीं येथें ॥ १२ ॥ आत्मया बोलाचे । कांहींचि उपयोगा न वंचे ॥ स्वसंवेद्या कोण्हाचे । ओझें आथी ॥ १३ ॥ आठवे कां विसरे । विषो होऊनि अवतरे ॥ तरी वस्तूशीं वस्तु दुसरे । असेना कीं ॥ १४ ॥ आपण आपणयाते । आठवी विसरे केउतें ॥ काय जिभ जिभेतें । चाखे न चाखे ॥ १५ ॥ जागणेंया नीद नाहीं । मा जागणे घडे काई ॥ स्मरणास्मरण दोन्हीही । स्वरूपी तैशी ॥ १६ ॥ सूर्यो रात्री पा नेणें । मा दीवो काय जाणे ॥ तेवी स्मरणास्मरणें । आपण वस्तु ॥१७॥ एवं स्मरणास्मरण नाहीं । तरी स्मारके काज काई ॥ म्हणोनी इये ठाई । बोलू न सरे ॥ १८ ॥ आणिक एक शब्दें । काज कीरू भले सिद्धे ॥ परी धिवसा न वंधे । विचारु येथ ॥१९ ॥ कां जे बोले अविद्या नाशे । मग आत्मेन आत्मा भासे ॥ ह्मणतखेव पिसें । आलेंच कीं ॥ २० ॥ सूर्यो रात्री मारील । मा आपणया उदो करील ॥ हे कुडे सरती बोल । साचाच्या गांवीं ॥ २१ ॥ निदेले निदे रुसे । ऐसें कीं नीद असे ॥ कीं चेइले चेऊ वैसे । ऐसे चेयों आहे ॥ २२ ॥ ह्मणोनी नाशा पुरती ।

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

अविद्या नाहीं निरुती ॥ नाहीं आत्मा आत्मस्थिति । रिगे ऐसा ॥ २३ ॥ अविद्या तंव स्वरुपे । वांझेचे कीर जाउपे ॥ मा तर्काचें खुरपें । खांडणें कोणा ॥ २४ ॥ इंद्रधनुष्या सिते । कवण थन-वई न घालिजेते ॥ ते दिसे तैसें होतें । साच जरी ॥ २५ ॥ अगस्तीचिया कौतुका । पुरती जरी मृगतृष्णिका ॥ तरी मार देतो तर्का । अविद्येशीं ॥ २६ ॥ साहे बोलाची वळघी । ऐशी अविद्या असे जगीं ॥ तरी जाळूना कां आगीं । गंधर्वनगरे ॥ २७ ॥ नातरी दीपाचिये सोये । अंधारे कीर न साहे ॥ तेथें कांहीं आहे । जावयाजोगें ॥ २८ ॥ नातरी पाहावया दिवसु । वातीचा कीजे सोसु ॥ तेव्हडाही उद्वसु । उद्यम्रु पडे ॥ २९ ॥ जेथें साउली न पडे । तेथें नाहीं जेणें पाडे ॥ मा पडे तेथें तेव्हडे । नाहींच कीं ॥३०॥ दिसताचि स्वप्न लटिकें । हें जागरी होय ठाउकें ॥ तेंवि अविद्याकाळीं सतुके । अविद्या नाहीं ॥ ३१ ॥ वोडंबरीच्या लेणिया । घरभरी आतुडलिया ॥ नागवे नागविलिया । विशेषु काई ॥ ३२ ॥ मनोरथाचे परि-यळ । अरोगिजतु कां लक्षवेळ ॥ परी उपवासा वेगळ । आतु आथी ॥ ३३ ॥ मृगजळ जेथ तुमंडे । तेथ असे पा कोरडे ॥ मा उमंडे तेथ जोडे । वोल्हांसु काई ॥ ३४ ॥ हें दिसे तैसें असे । तरी चित्रींचेनि पाउसे ॥ वोल्हावतु कां माणुसें । आगरा तळी ॥३५॥ कालवूनि अंधारें । लिहों येती अक्षरें ॥ तरी मशी-चिये वोरवारे । कां शिणावें ॥ ३६ ॥ आकाश काय निळें । न देखतु हे डोळे ॥ तेवी आविद्या टवाळे । जाणोनी घेई ॥ ३७ ॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

अविद्या येणें नांवें । मी विद्यमानचि नव्हें ।। हे अविद्याचि स्वभावें । सांगतसे ।। ३८ ।। आणि इये अनिर्वाच्यपण । ते दुजेही देवांगण ।। आपुला अभावी आपण । साधितसे ।। ३९ ।। कांहींच जरी आहे । तरी निर्धारु कां न साहे ।। वरी घटाभावीं भोये । अंकित दिसे ।। ४० ।। अविद्या नाशी आत्मा । ऐशी नव्हे भ्रमा ।। सूर्या आंगीं तमा । जयापरी ।। ४१ ।। हे अविद्या तरी मायावी । परी मायावीपणाचि लपवी ।। हे साचा आली अभावी । आपुलाहे ।। ४२ ।। बहुतापरी ऐशी । अविद्या नाहीं आपैशी ।। आतां बोलू हात वसी । कवणावरी ।। ४३ ।। साउलि येते साबळे । हालया भोय आडळे ।। कीं हालेन अंतराळे । थोटावे हातु ।। ४४ ।। कां मृगजळाच्या पानीं । गगनाच्या आलिंगनी ।। नातरी चुंबनी । प्रतिबिंबाच्या ।। ४५ ।। उठावला वोथरे तवका । तो सुनाथा पडे असिका ।। अविद्यानाशी तर्का । तैसें होये ।। ४६ ।। ऐशी अविद्या नासावी । हे वाहेल जो जीवी ।। त्यानें साली काढावी । आकाशाची ।।४७।। तेणें शेळी गळा दोहावी । गुडगाडोळा वास पहावी ।। वाळवूनि काचरी करावी । सांजवेळेची ।।४८।। जांभई वाटूनि रसु । तेणें काढावा बहुवसु ।। कालवूनि अळसु । मोदला पाजावा ।।४९।। तो पाटा पाणी परतु । पडली साउली उलथु ।। वारयाचे ताथू । वळू सुखे ।। ५० ।। तो बागुलाते मारु । प्रतिबिंब खोळे भरु ।। तळहातीचे विंचरु । केश सुखे ।।५१।। घटाचे नाहींपण फोडु । गगनाचीं फुलें तोडु ।। सशियाचे मोडु । शिंग सुखें ।।५२।। तो

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

कापुराची मशी करु । रत्नदीपीं काजळ धरु ।। वांझेचें लेंकरुं । परणू सुखें ।। ५३ ।। तो अवसेचिनि सुधाकरे । पोखू पाताळींची चकोरें ।। मृगजळींची जळचरें । गाळू सुखे ।। ५४ ।। अहो हे किती बोलावें । अविद्या रचिली अभावें ।। आतां काय नासावें । शब्दे येणें ।। ५५ ।। नाहीं तयाचेनि नासे । शब्द नये प्रमाणदशे ।। आंधारीं अंधारा जैसे । नव्हे रूप ।। ५६ ।। अविद्येची नाहीं जाती । तेथें नाहीं म्हणतया युक्ति ।। जेंवी दुपारी कां वाती । अंगणीचिया ।। ५७ ।। न पेरितां शेतीं । जे कीं संवगणिया जाती ।। तया लाजापरौती । जोडी आहे ।। ५८ ।। खवणियाच्या आंगा । जेणे केला वळघा ।। तो नकारिताचि उगा । घरीं होता ।।५९।। पाणियावरी वरखु । होतां कें असे विशेखू ।। अविद्यानाशी उन्मेखू । फाकावा तैसा ।। ६० ।। माप मापपण श्लाघे । जंव आकाश मऊ नरिघे ।। तम पाहतां वाउगे । दीपाचे जन्म ।। ६१ ।। गगनाची रससोये । जीभ जैं अरोगु जाये ।। मग रसना हे होये । आडनांव कीं ।। ६२ ।। नव्हतेन वल्लभे । आहेवपण कां शोभे ।। खाता केळीचे गाभे । न खाता गेले ।। ६३ ।। स्थूल सूक्ष्म कवणयेकू । पदार्थ न प्रकाशी अर्कू ।। परी रात्रीविषयीं अप्रयोजिकु । जालाचि कीं ।। ६४ ।। दिठी पाहतां काय न फवे । परी निदेते तंव न देखवे ।। चेतातें न संभवे । ह्मणूनिया ।। ६५ ।। चकोराचिया उद्यमा । लटिकेपणाची सीमा ।। जरी दिहाची चंद्रमा । गिंवसूं बैसे ।। ६६ ।। तुसधीयेचि साच्या । मुका होय वाचरुकाचा ।। अंतराळी

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

पायाचा । पैंथा होये ॥ ६७ ॥ तैशीं अविद्येसीं सन्मुखे । सिद्धचि अतिसेदकें ॥ उठलीचि निरर्थकें । जल्पें होती ॥ ६८ ॥ अवसे आला सुधाकरु । न करीचि काई अंधःकारु ॥ अविद्यानाशी विचारु । तैसा होये ॥ ६९ ॥ नाना न निफजतेन अन्नें । जेवणें तेंचि लंघनें ॥ निमालेन नयनें । पाहणाचि अंधू ॥ ७० ॥ कैसेन ही वस्तु नसे । तेथें जैं शब्दाचा अर्थ हो बैसे ॥ तैं निरर्थकपणें नाशे । शब्दही थिता ॥ ७१ ॥ आतां अविद्याचि नाहीं । हें कीर म्हणो काई ॥ परी नाशितां कांहीं । नुरेचि शब्दाचें ॥७२॥ यालागी अविद्येचिया मोहरा । उठिलियाही विचारा ॥ आंगाचाचि संसारा । होऊनि ठेला ॥ ७३ ॥ म्हणोनी अविद्येचेनि मरणें । प्रमाणा येइल बोलणें ॥ हे अविद्याचि नाहींपणें । नेदी घडो ॥ ७४ ॥ आणि आत्मा हन आत्मया । दाऊनि बोलू महिमया ॥ येईल हे सविया । विरुद्धचि ॥ ७५ ॥ आपणया आपणपेशी । लागले लग्न कवणे दिवशीं ॥ कीं सूर्य आंग ग्रासी । ऐसें ग्रहण आहे ॥ ७६ ॥ गगन आपणया निघे । सिंधू आपणपा रिघे ॥ कीं तळहात काय वळंघे । आपणपया ॥ ७७ ॥ सूर्य सूर्यासी विवळे । फळ आपणया फळे ॥ कीं परिमळु परिमळे । घेपतसे ॥ ७८ ॥ चराचरा पाणीपाजणी । करूं येईल एके क्षणी ॥ परी पाणीयासी पाणी । पाजो ये काई ॥ ७९ ॥ साठीतिसा दिवसा । माजी एकादा होय ऐसा ॥ जे सूर्यासी सूर्य जैसा । डोळा दावी ॥ ८० ॥ कृतांत

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

जरी कोपेल । तरी त्रैलोक्य हे जाळील ॥ वांचूनि आगी लावील । आगीसी काई ॥ ८१ ॥ आपणपे आपणया दर्पणेवीण धात्रया ॥ समोर होआवया । ठाकी आहे ॥ ८२॥ दिठी दिठीते रिघो पाहे । रुचि रुचीते चाखू सूये ॥ चेतया चेवऊ ये । हें नाहींच कीं ॥ ८३ ॥ चंदन चंदनपण लावी । रंगु रंगपणा रावी ॥ मोतीपण मोती लेववी । ऐसे कैसे ॥ ८४ ॥ सोनेपण सोने कसी । दीपपण दीप प्रकाशी । रसपण बुडी दे रसीं । तें के जोंडे ॥ ८५ ॥ आपुले मुकुटीं समर्था । चंद्र बैसाविला सर्वथा ॥ परी चंद्र चंद्राचिये माथां वाउ ये काई ॥ ८६ ॥ तैसा आतमराज तंव । ज्ञानमात्रैं भरीव ॥ आतां ज्ञानें ज्ञानासी खेव । कैसें दीजे ॥ ८७ ॥ आपुलेनि जाणपणें । आपणयाते जाणो नेणे ॥ डोळां आपुले पाहणे । दुवाड जैसें ॥ ८८ ॥ आरसा आपुलिये आंगीं आपणा पाहे ॥ तैं जाणणे जाणो लाहे । आपणयाते ॥ ८९ ॥ दिगंता पैलीकडेचे । धांवोनी सूर्या खोंचे ॥ मा तिये तियेचें । आंग फुटे ॥ ९० ॥ रसवृत्तीसी उगाणे । घेऊ जिव्हाग्र शहाणे ॥ परी काई कीजे नेणे । आपणपे चा ॥ ९१ ॥ तरी जिभे काय आपुले । चाखणे हन ठेले ॥ नव्हे संचले । तेचि ते कीं ॥ ९२ ॥ तैसा आत्मा सच्चिदानंदु आपणया आपण सिध्दु ॥ आतां काय दे शब्दु । तयाचे ॥ ९३ ॥ कोणाही प्रमाणाचेन हाते । वस्तु घे ना नेघे आपणयाते ॥ जे स्वयें आइते । घेणे ना नघेणे ॥ ९४ ॥ प्रमाणें

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

आत्मा आत्मलाभे । नांदवूनि शब्द शोभे ॥ येईल ऐसा न लभे । उमसू घेवो ॥ ९५ ॥ एवं माध्यान्हीची दिवी । तम धाडी ना दिवो दावी ॥ तैशी उभयता पदवी । शद्बा जाली ॥ ९६ ॥ आतां अविद्या नाहींपणें । नाहीं तये नासणें ॥ आत्मा सिध्दूचि मा कोणें । काय साधावे ॥ ९७ ॥ ऐसा उभय पक्षीं । बोला न लाहोनी नखी ॥ हारपला प्रळयोदकीं । वोघू जैसा ॥ ९८ ॥ आतां बोला भागू कांहीं । असणे जयाच्या ठाईं ॥ अर्थता तरी नाहीं । निपटूनिया ॥ ९९ ॥ वागूल आला ह्मणते । बोलणें जैसे रिते ॥ कां आकाश वोळंबते । तळहातीं ॥ १०० ॥ तैसें निरर्थके जल्पे । होऊनिया सपडपे ॥ शोभती जैशी लेपे । रंगावरी ॥ १०१ ॥ एवं शद्बैकजीवनें । बापुडीं ज्ञानें अज्ञानें ॥ साचपणे वनें । चित्रीची जैशी ॥ १०२ ॥ या शब्दाचा निमाला । महाप्रळयो हो सरला ॥ अभ्रासवें गेला । दुर्दिनु जैसा ॥ १०३ ॥

इति श्रीसिद्धानुवादे श्रीमदनुभवामृते शब्दखंडनं
नाम षष्ठप्रकरणं संपूर्णम् ॥

प्रकरण सातवें

येऱ्हवी तऱ्ही अज्ञाना । जै ज्ञानाची नसे क्षोभना ॥ तैं तरी काना । खालींच दडे ॥ १ ॥ आडस्नूनि अंधारी । खद्योत दीप्ती सिरी । तैसें लटिकेवरी । अनादी होये ॥२॥ जैशी स्वप्ना स्वप्नीं

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

महिमा । तमीं मानू असे तमा ॥ तेवी अज्ञानगरिमा । अज्ञा
नीची ॥३॥ कोल्हेरीचे असिवारु । न येती धारकी धरु ॥ न
लेणा श्रृंगारु । वोडंबरीचे ॥४॥ हे जाणणयाच्या घरी । खोचि
लेही आन न करी ॥ काई चांदिणा उठे लहरी । मृगजळाचं
॥५॥ आणि ज्ञान हें जें ह्मणिजे । तें अज्ञानाचि पा दुजे ॥ ए
लपवूनि दाविजे । एक नव्हे ॥ ६ ॥ असो आतां हा प्रस्तावो
आधीं अज्ञानाचा घांडोळा घेवो ॥ मग तयाच्या साची लाहो
ज्ञानही लटिकें ॥ ७ ॥ या अज्ञान ज्ञानातें । आंगेंचि आ
जिते ॥ तरी जेथें असे तयातें । नेण कां न करी ॥ ८ ॥ अज्ञानें
जेथें असावें । तेणें सर्व नेण होआवें ॥ ऐशी जाती स्वभावें
अज्ञानाची ॥ ९ ॥ तरी शास्त्रमत ऐसें । जे आत्माच अज्ञान
असे ॥ आणि तेणें तो गिवसे । आश्रो जरी ॥ १० ॥ तर
त्रुठिता दुजे । जैं अज्ञान असे बीजे ॥ तै तेंचि आथी हे बुझे
कोण येथें ॥ ११ ॥ अज्ञान तंव आपणयाते । जडपणें नेण
निरुते ॥ आणि प्रमाण प्रमाणातें । होत आहे ॥ १२ ॥
यालागीं जरी अज्ञान । करील आपुलें ज्ञान ॥ हें ह्मणतखें
घेववी मौन । विरोधचि ॥ १३ ॥ आणि जाणती वस्तु येक
तें येणें अज्ञानें कीजे मूर्ख ॥ तैं अज्ञान हे लेख । कवण घर
॥ १४ ॥ अहो आपणयाही पुरता । नेणू न करवे जाणता ।
तयाते अज्ञान ह्मणता । लाजिजे कीं ॥ १५ ॥ आभाळें भा
ग्रासे । तैं आभाळ कोणें प्रकाशे ॥ सुषुप्ती सुषुप्तेया रुसे । त
तेंचि कोणा ॥ १६ ॥ तैसें अज्ञान असे जेथें । तेंच जर

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

अज्ञान आते ॥ तरी अज्ञान अज्ञानातें । नेणतां गेलें ॥ १७ ॥
नातरी अज्ञान एक घडे । हें जयास्तव निवडे ॥ तें अज्ञान नव्हे
फुडे । कोण्हे काळीं ॥ १८ ॥ पडळही आथी डोळा । आणि
डोळा नव्हे आंधळा ॥ तरी आथी या पोकळा । बोलिया कीं
॥ १९ ॥ इंधनाच्या आंगीं । खवळलेन आगी ॥ ते न जळे
तरी वाउगी । शक्तीच ते ॥ २० ॥ आंधारु कोंडूनि घरी । घरा
पडसाइ न करी ॥ तैं अंधारु इही अक्षरीं । न ह्मणावा कीं
॥२१॥ वोजावो नेदी जागणें । तिये निदेते नीद कोण ह्मणे ॥
दिवसा नाणी उणे । तैं रात्र कैची ॥ २२ ॥ तैसें आत्मा अज्ञान
असिके । असता तो न मुके ॥ तैं अज्ञानशब्द लटिके । आलेंचि
कीं ॥ २३ ॥ येऱ्हवी तरी आत्मया । माजी अज्ञान असावया ॥
कारण म्हणतां न्याया । चुकी येईल कीं ॥२४॥ अज्ञान तम-
मेळणी । आत्मा प्रकाशाची खाणी ॥ आतां दोहीं मिळणी । एकी
कैशी ॥ २५ ॥ स्वप्न आणि जागरु । आठवू आणि विसरु ॥ हे
युग्मे एका हारु । चालती जरी ॥ २६ ॥ शीता तापा एकवट ।
वाहे वस्तीची वाट ॥ कां तमें बांधिजे मोट । सूर्यरश्मीची
॥ २७ ॥ नाना राती आणि दीवो । येती एकेठायी राहो ॥
तै आत्मा जीवे जीवो । अज्ञानाचेनि ॥ २८ ॥ हें असो मृत्यु
आणी जिणे । हे शोभती काय मेहुणे ॥ तरी आत्मेन असणें ।
अज्ञानेशी ॥ २९ ॥ अहो आत्मेन जे बाधे । तेंचि आत्मेनशीं
नांदे ॥ ऐशी कायशी विरुद्धे । बोलणी इये ॥ ३० ॥ अहो
अंधारपणीची सेज । सांडूनि अंधार तेज ॥ जालें तैं सहज ।

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

सूर्य निभ्रांतचि ॥ ३१ ॥ दुलांकुडपण सांडिले । आणि आगी-
पण मांडिले ॥ तै तेंचि आगी जालें । इंधन कीं ॥ ३२ ॥ कां
गंगा पावत खेवो । आनपणाचा ठावो ॥ सांडी तैं गंगा हो ।
लाहे पाणी ॥ ३३ ॥ तैसें अज्ञान हें अज्ञान नोहे । तरी आत्मा
असके असो लाहे ॥ येऱ्हवी अज्ञान होये । लागलेंचि ॥ ३४ ॥
आत्मेनशी विरोधी । ह्मणोनी नुरेचि इये संबंधीं ॥ वेगळे तरी
सिद्धि । जायेचिना ॥ ३५ ॥ लवणाची मासोळी । जऱ्ही होय
जिन्हाळी ॥ तरी जळीं ना वेगळी । न जिये जेवी ॥३६॥ जे
अज्ञान येथें नसे । तरीच आत्मा असे ॥ ह्मणोनी बोलणीं वायसे ।
नायकावी कीं ॥ ३७ ॥ दोरी सर्पाभास होये । तो तेणे दोरें
बांधो ये ॥ ना दवडणे न साहे । जयापरी ॥ ३८ ॥
नाना पुनिवेचेनि आंधारें । दिहाभेण राती महुरे ॥ कीं येताचि
सुधाकरें । गिळिजे जेवी ॥ ३९ ॥ तियापरी उभयता । अज्ञान
शब्द गेला वृथा ॥ हा तर्का वांचोन हाता । स्वरूपें नये ॥४०॥
तरी अज्ञानस्वरूप कैसे । काय कार्यानुमेय असे ॥ कीं प्रत्यक्षचि
दिसे । धांडोळू आतां ॥ ४१ ॥ अहो प्रत्यक्षादि प्रमाणीं ।
कीजे जयाची घेणी ॥ तें अज्ञानाची करणी । अज्ञान नव्हे
॥ ४२ ॥ जैशी अंकुरेसी सरळ । वेली दिसे वेल्हाळ ॥ तें बीज
नव्हे केवळ । बीजकार्य होये ॥ ४३ ॥ कां शुभाशुभरूपें ।
स्वप्नदृष्टि आरोपे ॥ तें नीद नव्हे जाउपे । निदेचें कीं ॥ ४४ ॥
नाना चांदू एकु असे । तो व्योमी दुणावला दिसे ॥ तें
तिमिरकार्य जैसें । तिमिर नव्हे पैं ॥ ४५ ॥ तैसें प्रमाता

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

प्रमेय । प्रमाण जें त्रय ।। तें अज्ञानाचें कार्य । अज्ञान नव्हे ।। ४६ ।। ह्मणोनी प्रत्यक्षादिकीं । अज्ञानकार्याविशेखी ।। न घेपे येविषयीं । आनु नाहीं ।। ४७ ।। अज्ञान कार्यपणे । घेइजे तें अज्ञान ह्मणणे ।। तरी घेताही करणे । तयाचेचि ।। ४८ ।। स्वप्नीं दिसे तें स्वप्न । मा देखता काय आन ।। तैसें कार्यचि अज्ञान । केवळ जरी ।। ४९ ।। तरी चाखिला गूळ गूळे । माखिलें काजळ काजळे ।। कां घेपे देपे शूले । हालया शूळें ।। ५० ।। तैसें कारणअभिन्नपणें । कार्यही अज्ञान होणे ।। तें अज्ञानचि मा कोणें । काय घेपे ।। ५१ ।। आतां घेते घेइजे ते ऐसा । विचारु नये मानसा ।। तरी प्रमाण जाला मासा । मृगजळीचा ना ।।५२।। तंव प्रमाणाचिया मापा । न संपडेचि जे बापा ।। तया आणि खपुष्पा । विशेषु काई ।। ५३ ।। मा हे प्रमाणाचि तुरवी । आथी हे कोण प्रस्तावी ।। येणेंही बोले जाणावी । अज्ञान उखी ।। ५४ ।। एवं प्रत्यक्ष अनुमान । यया प्रमाणा भाजन ।। नहोनी जाले अज्ञान । अप्रमाण ।। ५५ ।। ना स्वकार्यातें विये । जें कारणपणा नये ।। मी अज्ञान ऐसें बिहे । मानू साचे ।। ५६ ।। आत्मया स्वप्न दाउ । न सके कीर बहु ।। परी ठाये ठाउ । निदेजो नेणे ।। ५७ ।। हें असो जिये वेळे । आत्मेपणेचि निखिळे ।। आत्मा अज्ञानमेळे । असे तेणें ।। ५८ ।। जैसें न करितां मंथन । काष्टी अवस्थान ।। जैसें कां हुताशन । सामर्थ्याचें ।। ५९ ।। तैसें आत्मा ऐसें नांव । न साहे आत्मयाची बरव ।। तै का अज्ञान हाव । बांधते

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

का ।। ६० ।। काय दीप न लाविजे । तैंचि काजळी फेडिजे ।।
कीं नुगवतीया वाळीजे । रुखाची छाया ।। ६१ ।। नाना
नुठिता देहदशा । कालवूनि लाविजे चिकसा ।। न घडिता
आरसा । उटिजे काई ।। ६२ ।। कां वोहाच्या दुधीं । सायचि
असावी आधीं ।। मग ते फेडु इये बुद्धि । पवाडु कीजे ।। ६३ ।।
तैसें आत्मयाच्या ठाई । जैं आत्मेपणा ठाऊ नाहीं ।। तैं अज्ञान
कांहीं । सारिखे कैसें ।। ६४ ।। म्हणोनी तेव्हांही अज्ञान नसे ।
हें जालेंचि असे आपैसे ।। आतां रिकामे कायसे । नाहीं म्हणो
।। ६५ ।। ऐसाही आत्मा जेव्हां । जैं नातळे भावाभावा ।।
अज्ञान असे तेव्हां । तरी ते ऐसे ।। ६६ ।। जैसें घटाचें नाहीं-
पण । फुटोनी होय शतचूर्ण ।। किंवा सर्वापरी मरण । मारवलें
।। ६७ ।। नाना निदें नीद आली । कीं मूर्छा मूर्छे गेली ।। कीं
अंधारीं पडली । आंधकूपी ।। ६८ ।। कां अभाव अवघडला ।
कां केळीचा गाभा मोडला ।। चोखळा असुडला । आकाशाचा
।। ६९ ।। कां निवटिया सूदले विख । मुकियाचे वांधिले मुख ।।
नाना नुठिता लेख । पुसिले जैसे ।। ७० ।। तैसें अज्ञान आपु-
लिये वेळ । भोगी हेचि टवाळ ।। आतां तरी केवळ । वस्तु
होऊनि असे ।। ७१ ।। देखा वांझ कैशी विये । विरुढती
भाजलीं बिये ।। कीं सूर्य कोणा लाहे । अंधाराते ।। ७२ ।।
तैसा चिन्मात्री चोखडा । भलतैसा अज्ञानाचा झाडा ।। घेतला
तऱ्ही पवाडा । येईल काई ।। ७३ ।। जे सायेचिया चाडे ।
डहुळे दुधाचें भांडें ।। तें दिसे कीं विघडे । तैसें हे पा ।। ७४ ।।

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

नाना नीद धरावया हातीं । चेऊनि उठिला झडती ॥ ते लाभे कीं थिती । नासली होये ॥ ७५ ॥ तेवीं पहावया अज्ञान ऐसें । हें आंगीं पिसें कायसे ॥ न पाहतां आपैसे । न पाहणोचि की ॥ ७६ ॥ एवं कोण्हेही परी । अज्ञानभावाची उजरी ॥ न पडेचि नगरी । विचाराचिये ॥ ७७ ॥ अहो कोण्हेही वेळे । आत्मा अथवा वेगळे ॥ विचाराचे डोळे । देखते कां ॥ ७८ ॥ ना निर्धाराचें तोंड न माखे । प्रमाण स्वप्नींही नायके ॥ कीं निरुती हन मुके । अनसाईपणा ॥ ७९ ॥ इतुलियाही मागू । अज्ञानाचा तरी तो मागू ॥ निगे ऐसा वागू । पडतां कां देवा ॥ ८० ॥ अवसेचेनि चंद्रबिंबे । निर्वाळीलिये सभे ॥ कां मांडले जैसे खांबे । शशविषाणाचे ॥ ८१ ॥ नाना गगनौला चिया माळा । वांझेचिया झालिया गळा ॥ घापती तो सोहळा । पाविजेत असे ॥ ८२ ॥ आणूनि कासवीचें तूप । भरु आकाशाचें माप ॥ तरी साचा येती संकल्प । ऐसे ऐसे ॥ ८३ ॥ आह्मी येऊनि जाऊनि पुढती । अज्ञान आणावे निरुती ॥ ते नाहीं तरी किती । वतवतु पा ॥ ८४ ॥ ह्मणोनि अज्ञान अक्षरें । तुमस्न आतां निदसुरे ॥ परी आन एक स्फुरे । इयेविपयीं ॥ ८५ ॥ आपणया ना आणिकाते । देखोनी होय देखते ॥ वस्तु ऐशिया पुरते । नव्हेचि आंगे ॥ ८६ ॥ तरी ते आपणया पुढें । दृश्य पघळे येवढे ॥ आपण करी फुडें । द्रष्टपण ॥८७॥ जेथें आत्मत्वाचें सांकडें । तेथें उठे हे येवढें ॥ आणि उकिले तरी सोकडे । देखत असो ॥ ८८ ॥ न दिसे

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

जरी अज्ञान । तरी आहे हें नव्हे आन ।। यया दृश्या अनुमान। प्रमाण जाले ।।८९।। नातरी चंद्र एकु असे। तो व्योमीं दुणा- वला दिसे ।। तरी डोळा तिमिर ऐसें । मानू ये की ।। ९० ।। भूमीवेगळी झाडें। पाणी घेती कवणीकडे ।। न दिसती आणि अपाडे । साजीं असती ।। ९१ ।। तरी भरवसेनी सूळे । पाणी घेती हें न ढळे ।। तैसें अज्ञान कळे । दृश्यास्तव ।। ९२ ।। चेइलेया नीद जाय । निद्रिता तंव ठाउवी नव्हे ।। परी स्वप्न दाऊनी आहे । म्हणो ये कीं ।। ९३ ।। म्हणूनि वस्तुमात्रे चोखें । दृश्य जरी येवढें फाकें ।। तेव्हां अज्ञान आथी सुखें। म्हणो ये की ।। ९४ ।। अगा ऐशिया ज्ञानाते । अज्ञान म्हणणे केउते ।। काय दीवो करी तयाते । अंधारु म्हणिपे ।। ९५ ।। अगा चंद्रापासूनि उजळ । जेणें राविले वस्तु धवल।। तयातें काजळ । ह्मणिजेत असे ।। ९६ ।। आगीचें काज पाणी। निफजा जरी आणी ।। अज्ञान इया वाहणी । मानू तरी ते ।। ९७ ।। कळीपूर्ण चंद्रमा । आणवूनि मेळवी आमा ।। तरी ज्ञान हें अज्ञान नामा । पात्र होइजे ।। ९८ ।। वोरसोनी लोभे । विष कां अमृतें दुभे ।। ना दुभे तरी लाभे। विषचि म्हणणे ।। ९९ ।। तैसा जाणणेयाचा वेव्हारु । जेथें माखला समोरु ।। तेथें आणिजे पुरु । अज्ञानाचा ।। १०० ।। तया नांव अज्ञान ऐसें। तरी ज्ञान होआवें तें कैसें ।। येऱ्हवी कांहींच असे। आत्मा काई ।।१०१।। कांहींच जया न होणें । होय तें स्वतां नेणें ।। शून्याची देवांगणे । प्रमाणासी ।।१०२।। असे म्हणावया जोगे। नाचरे कीर आंगे ।। परी नाहीं हे नलगे। जोडावेचि १०३।।

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

कोण्हाचे असणेनवीण असे । कोण्ही न देखताचि दिसे ॥ हे आथी तरी कायसे । हारतलेपण ॥ १०४ ॥ मिथ्या वादाची कुटी आली । ते निवांताचि साहिली ॥ विशेषाही दिधली । पाठी जेणें ॥ १०५ ॥ जो निमालीही नीद देखे । तो सर्वज्ञ येव्हढा काय चुके ॥ परी दृश्याचिये न ठके । सोइ जो ॥१०६॥ वेदु काय काय न बोले । परी येथें नांवचि नाहीं घेतलें ॥ ऐसें कांहीं जोडलें । नाहीं जेणें ॥ १०७ ॥ सूर्य कोणा न पाहे । परी आत्मा दाविला आहे ॥ गगने व्यापिता ठाये । ऐशी वस्तू ॥ १०८ ॥ देह हाडाची मोळी । मी म्हणोनी पोटाळी ॥ तो अहंकारु गाळी । पदार्थू हा ॥ १०९ ॥ बुद्धि बोध्या सोके । ते येवढी वस्तु चुके ॥ मना संकल्प निके । याहीहूनी ॥ ११० ॥ विषयाचिया वरडी । अखंड घासती तोंडीं ॥ ते इंद्रियें गोडी । न घेपती हे ॥ १११ ॥ परी नाहींपणा सकट । खाऊनी भरलें पोट ॥ ते कोणाही सकट । कां फावेल ॥ ११२ ॥ जो आपणासी नव्हे विखो । तो कोण लाहे देखो ॥ जे वाणी न सके चाखो । आपणापे ॥ ११३ ॥ हें असो नांवें रूपें । पुढारूनि अरूपे ॥ जेथें आलीच वासिपे । अविद्या हे ॥ ११४ ॥ ह्मणोनी आपुलेंचि मुख । पहावयाची भूक ॥ न बाणे मा आणिक । के रिघेल ॥ ११५ ॥ नाडिले जे वादीकोडें । आतुचि बाहेरी खवडे ॥ तैसा निर्णो सुनाथा पडे । केला येथ ॥ ११६ ॥ कां मस्तकांत निर्धारिली । जो छाया उडों पाहे आपुली ॥ तयाची फाकावली । बुद्धि जैशी ॥ ११७ ॥ तैसें दाखवेनी सर्वथा । हे

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ते ऐशी व्यवस्था ॥ करी तो चुके ज्ञाता । वस्तूचा जिये ॥ ११८ ॥ आतां सांगिजे ते केउते । शब्दा संसारा नाहीं जेथें ॥ दर्शना बीजे तेथें । जाणीव आणी ॥ ११९ ॥ जयाचेनि बळे । अचक्षुपण आंधळें ॥ फिटोनी वस्तु मिळे । देखणीदशा ॥१२०॥ आपुलेंचि दृश्यपण । उमसो न लाहे आपण ॥ दृष्टत्वा कीर आण । पडली असता ॥१२१॥ कोणा कोण भेटे । दिठी कैचि फुटे ॥ ऐक्यासकट पोटे । आटोनी गेली ॥१२२॥ येवढे- ही सांकडे । जेणें सारूनी येकीकडे ॥ उघडली कवाडे । प्रका- शाचीं ॥१२३॥ दृश्याचिया सृष्टी । दिठीवरी दिठी ॥ उठलिया तळवटी । चिन्मात्रचि ॥१२४॥ दर्शनरिद्धि बहुवसा । चित्तशेपु मातला ऐसा ॥ जे शिळा न पाहे अरिसा । वेघरत्नाचा ॥१२५॥ क्षणक्षणीं नीच नवी । दृश्याची चोख मदवी ॥ दिठीकरवी वेढवी । उदार जे ॥ १२६ ॥ मागिलीये क्षणीचीं आंगें । पारसी ह्मणोनिया वेगें ॥ सांडुनि दृष्टि रिघे । नवीया रुपा ॥ १२७ ॥ तैशीच प्रतिक्षणीं । जाणिवेची लेणी ॥ लेवोनी आणी । जाणतेपणा ॥ १२८ ॥ तया परमात्मपदीचें शेष । ना कांहीं तया सुसास ॥ आणी होय येवढी कास । घातली जेणें ॥ १२९ ॥ सर्वज्ञतेचे परी । चिन्मात्राचे तोंडवरी ॥ परी ते आन घरी । जाणिजेना ॥ १३० ॥ एवं ज्ञानाज्ञानमिठी । तेही फाकतसे दिठी ॥ दृश्यपणे ये भेटी । आपुलीया ॥१३१॥ तै दृश्य मोटकें देखें । आपण स्वयें दृष्टत्वें तोखे । तेचि दिठी- चेनि सुखे । माजी दाटे ॥ १३२ ॥ तव्हा येणें देणें घटे । परी

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ऐक्याचें सूत न तुटे ॥ जेवीं मुखीं मुख वाटे । दर्पणें केलें ॥ १३३ ॥ आंगें आंगावरी पहुडे । चेइला वेगळा न पडे ॥ तया वारुवाचेनि पाडें । घेणें देणें ॥ १३४ ॥ पाणी कल्लोळाचेनि मिसें । आपणापें वेल्हावे जैसें ॥ वस्तु वस्तुत्वें खेळों ये तैसे । सुखे लाहे ॥ १३५ ॥ गुंफी ज्वाळाचिया माळा । लेइलियाही अनळा ॥ भेदाचिया आहाळा । काय पडणें आहे ॥ १३६ ॥ कीं रश्मीचेनि परिवारें । वेढूनि घेतला थोरें ॥ तऱ्ही सूर्यासी दुसरे । बोलों येईल ॥ १३७ ॥ चांदणियाचा गिंवसु । चांदावरी पडलिया बहुवसु ॥ काय केवळपणी त्रासु । देखिजेल ॥ १३८ ॥ दळाचिया सहस्रवरी । फांको आपुलिया परी ॥ परी नाहीं दुसरी । भास कमळीं ॥ १३९ ॥ सहस्रवरी बाहिया । आहाति सहस्रार्जुनाराया ॥ तरी तो काय तिया । एकोत्तरावा ॥ १४० ॥ सौकडाचिया वोजा । पसरो कां बहु पुंजा ॥ परी तांथूवीण दुजा । भाव आहे ॥ १४१ ॥ कोडीवरी शब्दाचा । मेळावा घरीं वाचेचा ॥ मिनला तरी वाचा । मात्र कीं ते ॥ १४२ ॥ तैसे दृश्याचे डाखळे । नाना दृष्टीचे उमाळे ॥ उठती लेखावेगळे । दृष्टत्वींचि ॥ १४३ ॥ गुळाचा बांधा । फुटलिया मोडीचा धांदा ॥ जाला तरी नुसधा । गुळाचि कीं तो ॥ १४४ ॥ तैसें हें दृश्य देखो । कीं बहु होऊनि फांको ॥ परी भेदाचा नव्हे विखो । तेंचि क्षणवूनि ॥ १४५ ॥ तया आत्मयाच्या भाखा । न पडेचि दुसरी रेखा ॥ जरी विश्वा अशेखा । भरलें आहे ॥ १४६ ॥ दुधंधी क्षीरोदकीं । वाने परी

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

अनेकी ॥ दिसती तरी तितुकी । सुतें आथी ॥ १४७ ॥ पात-
याची मिठी । नुकालिता दिठी ॥ अवघीयाची सृष्टी । पाविजे
जरी ॥ १४८ ॥ न फुटता बीजकणिका । माजी विस्तारे वटु
असिका ॥ तरी अद्वैतफाका । उपमा आथी ॥ १४९ ॥
मग माते म्या न देखावे । ऐसेही भरे हावे ॥ तरी आंगाचिये
विसवे । सेजेवरी ॥ १५० ॥ पातयाची मिठी । पडिलिया
कीजे दिठी ॥ आपुलियेची पोटी । रिगोनी असणे ॥ १५१ ॥
कां नुदोलिया सुधाकरु । आपणपे भरे सागरु ॥ ना कूर्मी
गिळी विस्तारु । आपेआप ॥ १५२ ॥ आवसेचिये दिवशीं ।
सतरावियें अंशीं ॥ स्वयें जैसें शशी । रिगणे होय ॥ १५३ ॥
तैसें दृश्य जिणतां द्रष्टे । पडिले जैताचिये कुटे ॥ तया नांव
वावटे । आपणपेया ॥ १५४ ॥ सहजे आवघेचि आहे । तरी
कोणा कोण पाहे ॥ ते देखणेचि आहे । स्वरूपनिद्रा ॥१५५॥
नाना न देखणे नको । ह्मणे मीचि माते देखो ॥ तरी आपेआप
विखो । आपैसे असे ॥ १५६ ॥ जे अनादीच दृश्यपणें । अना-
दीचि देखणें ॥ हें आतां काय कोणे । रचु जावे ॥ १५७ ॥
अवकाशेशी गगना । स्पर्शेशी पवना ॥ कीं दीप्तीशी तपना ।
समंधु कीजे ॥ १५८ ॥ विश्वपणे उजिवडे । तरी विश्व देखे
पुढें ॥ ना तें नाहीं तरी तेवढे । नाहींच देखे ॥ १५९ ॥
विश्वाचे असेंनाहीं । विपाये बुडालियाही ॥ तऱ्ही दशा ऐशीही ।
देखताचि असे ॥ १६० ॥ कापुराही आथी चांदिणे । कीं तोचि
न मखे तेणें ॥ तैसें केवळ देखणे । दाये दावों ॥ १६१ ॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

किंबहुना ऐसें । वस्तु भलतिये दशे ।। देखतचि असे । आपणपयाते ।। १६२ ।। मनोरथांची देशांतरे । मनीं प्रकाशूनि नरे ।। मग तेथें आदरे । हिंडे जैसें ।। १६३ ।। कां दाटला डोळा डोळया । डोळाचि तारा होऊनिया ।। स्फुरे चोख ह्मणौनिया । विस्मो नाहीं ।। १६४ ।। यालागी एके चिद्रूपें । आपणपया आपणपे ।। देखिजे का आरोपे । काय काज ।। १६५ ।। किळेचें पांघरुण । आपजवी रत्ना कोण ।। कीं सोनें ले सोनेपण । जोडजोडू ।। १६६ ।। चंदन सौरभ वेढी । कां सुधा आपणया वाढी ।। कीं गूळ चाखे गोडी । ऐसें आथी हे ।। १६७ ।। कीं उजाळाचे कीळे । कापुरा पुटीं दिधले ।। कीं ताऊनि ऊन केले । आगीतें काई ।। १६८ ।। नाना ते लता । आपुले वेली गुंडाळता ।। घर करी न करितां । जयापरी ।। १६९ ।। कां प्रभेचा उभळा । दीप प्रकाशे संचला ।। तैसा चैतन्ये गिवसिला । चिद्रूप स्फुरे ।। १७० ।। ऐसें आपणया आपण । आपुलें निरीक्षण ।। करावें येणेवीण । करीतूचि असे ।। १७१ ।। ऐसें हें देखणें न देखणें । हें आंधारें चांदिणें ।। मा चंद्रासी उणे । स्फुरते का ।। १७२ ।। म्हणूनि हें न व्हावें । ऐसेंही करूं पावे ।। तरी तैसाचि स्वभावे । आइता असे ।।१७३।। द्रष्टा दृश्य ऐसें । दोनी अळुमाळ दिसे ।। तेंही परस्परानुप्रवेशें । कांहींना कीं ।। १७४ ।। तेथें दृश्य द्रष्टा भरे । द्रष्टेपण दृश्यीं सरे ।। मा दोन्हीं न होऊनि उरे । दोहींचे साच ।। १७५ ।। मग भलतेथ भलतेव्हां । माझारिले दृश्य द्रष्ट भावा ।। आटणी करीत खेवा । येती दोन्ही ।। १७६ ।। कापुरी अग्निप्रवेशु ।

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

कीं आग्नीं घातला पोतासु ।। ऐसे नव्हे संसरिसु । वेचु झाला ।। १७७ ।। एका एकु वेचला । शून्यबिंदु शून्यें पूशिला ।। द्रष्टादृश्याचा निमाला । तैसें होय ।।१७८।। किंबहुना आपुलिया । प्रतिबिंबा झोंबिनलिया ।। झोंबी सकट आटोनियां । जाइजे जेवीं ।। १७९ ।। तैसें रुसता दृष्टी । द्रष्टा दृश्य भेटी ।। येती तेथें मिठी । दोहींची पडे ।। १८० ।। सिंधू पूर्वापर । न मिळती तंवचि सागर ।। मग एकवट नीर । जैसें होये ।।१८१।। बहु ये हे त्रिपुटी । सहजे हो तया राहटी ।। प्रतिक्षणीं काय ठी । करीतसे ।।१८२।। दोन्ही विशेष गिळी । ना निर्विशिष्टातें उगळी ।। उघडी झापी एकी डोळी । वस्तूची हे ।। १८३ ।। पातया पाते मिळे । कीं द्रष्टत्वें सैंघ पघळे ।। तिये उन्मळितां मावळे । नवलावो हा ।। १८४ ।। द्रष्टा दृश्याच्या ग्रासी । मध्यें लेख विकाशी ।। योग भूमिका ऐशी । आंगी वाजे ।। १८५ ।। उठिला तरंगु बैसे । पुढें अनुही नुमसे ।। ऐसा ठाई जैसें । पाणी होय ।।१८६।। कां नीद सरोनी गेली । जाग्रति नाहीं चेइली ।। तेन्हां होय आपुली । जैशी स्थिति ।। १८७ ।। नाना एका ठाऊनि उठी । अन्यत्र नव्हे पैठी ।। हे गमे तैसिया दृष्टि । दिठी सूता ।। १८८ ।। कां मावळो सरला दीवो । रात्रीचा न करी प्रस्तावो ।। तेणें गगनें हा भावो । चाखाणिला ।। १८९ ।। घेतला श्वासु बुडाला । घापता नाहीं उठिला ।। तैसा दोहीं शिवतला । नव्हे जो अर्थु ।। १९० ।। कीं आघानियाची करणी । [illegible]ची येणी ।। कीरताचि एके क्षणीं । जे

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

कीं आहे ॥ १९१ ॥ तया सारिखा ठावो । हा निकराचा आत्मभावो ॥ येणें कां पाहे । न पाहो लाभे ॥ १९२ ॥ काय आपुलिये भूमिके । आरसा आपुलिये निके ॥ पाहो न पाहो सके । हें कें आहे ॥ १९३ ॥ समोर पाठीमोरया । मुखे होऊं ये आरसिया ॥ वांचूनि तयाप्रति तया । होआवे कां ॥१९४॥ सर्वांगे देखणा रवी । परी ऐसें घडे केवी ॥ जे उदो अस्तूची चवी । स्वयें घेपे ॥ १९५ ॥ कीं रसु आपणया पिये । कीं तोंड लपवूनि ठाये ॥ हें रसपण नव्हे । तया जैसें ॥ १९६ ॥ तैसें पाहणें न पाहणें । पाहणेंपणेंचि हो नेणे ॥ आणि दोनी हे येणें । स्वयेंचि आसिजे ॥ १९७ ॥ जें पाहणेंचि म्हणूनिया । पाहणें नव्हे आपणया ॥ तें न पाहणें आपसया । हाचि आहे ॥ १९८ ॥ आणि न पाहणें मा कैसें । आपणपें पाहो बैसे ॥ तरी पाहणें हें ऐसें । हाचि पुढती ॥ १९९ ॥ हे दोन्ही परस्परें । नांदती एका हारें ॥ वांधोनी येरयेरे । नाहीं केलें ॥ २०० ॥ पाहणया पाहणें आहे । तरी न पाहणें होंचि नव्हे ॥ म्हणोनी याची सोये । नेणती दोन्ही ॥ २०१ ॥ एवं पाहणें न पाहणें । चोरोमियां असणें ॥ ना पाहे तरी कोणे । काय पाहिलें ॥ २०२ ॥ दिसत्यानें दृश्य भासे । म्हणावेना देखिलें ऐसें ॥ तरी दृश्यास्तव दिसे । ऐसें नाहीं ॥ २०३ ॥ दृश्य कीर दृष्टीसी दिसे । परी साच कीं द्रष्टा असे ॥ आतां माहीं तें कैसें । देखिलें होय ॥ २०४ ॥ मुख दिसो कां दर्पणीं । परी असणें कीं तये मुखपणीं ॥ तरी जाली ते वायाणी । प्रतीती कीं ॥ २०५ ॥ देखतांचि आपणयातें । आलिये निद्रे-

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

चेनि हाते ॥ तया स्वप्ना ऐसें येथें । निहाळिता ॥ २०६ ॥ निद्रिस्त सुखासनीं । वाहिजे अनुवाहणी ॥ तो साचे काय तेसणी । दशा पावे ॥ २०७ ॥ कीं सिसेवीण एकएके । दाविली राज्य करिति रंके ॥ तैशीं तियें सतुके । आथीं काई ॥ २०८ ॥ ते निद्रा जेव्हां नाहीं । तेव्हां जो जैसा जिये ठाईं ॥ तैसाचि स्वप्नीं कांहीं । न दाविजेचि कीं ॥ २०९ ॥ तान्हेलिया मृगतृष्णा । न भेटलिया सिणु जेसणा ॥ मा भेटलिया कोणा । काय भेटले ॥ २१० ॥ कीं साउलियेचेनि व्याजे । मेळविलें जेणें दुजें ॥ तयाचें करणें वांझे । जालें जैसें ॥ २११ ॥ तैसें दृश्य करूनिया । तें द्रष्टयातें द्रष्टया ॥ दाऊनि धाडिलें वाया । दाविलेपणही ॥ २१२ ॥ जें दृश्य द्रष्टाचि आहे । मा दावणें कां साहे ॥ न दाविजे तरी नोहे । तया तो कांहीं ॥ २१३ ॥ आरिसा पा न पाहे । तरी मुखाचि वाया जाये ॥ तेणेंवीण आहे । आपणपें कीं ॥ २१४ ॥ तैसें आत्मयाते आत्मया । न दावीचि पै माया ॥ तरी आत्मा वावो कीं वांया । तेंचि तें कीं ना ॥२१५॥ म्हणोनि आपणापे द्रष्टा । न करितां असे पैठा ॥ आतां जालाचि दिठा । कां करावा ॥ २१६ ॥ नाना मागुते दाविलें । तरी पुनरुक्त तेंचि झालें ॥ येणेंही बोले गेले । दावणें वृथा ॥ २१७ ॥ दोरा सर्पाभासा । साचपणें दोरु कां जैसा ॥ द्रष्टा दृश्या तैसा । द्रष्टा साचु ॥ २१८ ॥ दर्पणे आणि मुखे । मुख दिसें हें न चुके ॥ परी मुखी मुख सतुके । दर्पणीं नाहीं ॥ २१९ ॥ तैसें द्रष्टा दृश्या दोहीं । साच कीं देखता ठावो ॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

म्हणोनी दृश्य तें वावो । देखिलें जरी ॥ २२० ॥ वावो कीर होये । तऱ्हीं दिसत तंव आहे ॥ येणे बोले होये । आथी ऐसे ॥ २२१ ॥ तरी आन आनातें । देखोनी होय देखतें ॥ तरी मानु येते । देखिलें ऐसें ॥ २२२ ॥ येथें देखोनी कां न देखोनी । ऐक्य का नाना होऊनि ॥ परी हा येणें वांचूनि । देखणें असे ॥ २२३ ॥ आरशानें हो कां दाविलें । तऱ्ही मुखचि मुखें देखिलें ॥ तो न दावी तऱ्ही संचलें । मुखचि मुखीं ॥ २२४ ॥ तैसें दाविते नाहीं । तरी हाचि ययाच्या ठाईं ॥ ना दावी तऱ्हीही । हाचि यया ॥ २२५ ॥ जाग्रति दाविला । कां निदा हारविला ॥ परी जैसा येकिला । पुरुष पुरुषी ॥ २२६ ॥ का रायातें तूं रावो । ऐसा दाविजे प्रत्ययो ॥ तऱ्ही ठायेंठावो । राजाचि असे ॥ २२७ ॥ नातरी रायपण राया । नाणिजे कीं प्रत्यया ॥ तऱ्ही कांहीं उणें तया । माजी असे ॥ २२८ ॥ तैसें दावितां न दावितां । हा यया परौता ॥ चढेना तुटे आइता । असतचि असे ॥ २२९ ॥ तरि कां निमित्य पिसे । हा यया दाऊं बैसे ॥ देखते नाहीं तैं आरिसे । देखावे कोणे ॥ २३० ॥ दीपु दावीतयाते रुची । कीं तेणेंचि सिद्धी दीपाची ॥ तैशी सत्ता निमित्ताची । येणें साच ॥ २३१ ॥ वन्हीते वन्ही शिखा । प्रकाशी कीर देखा ॥ परी वन्ही नहूनि लेखा । येईल कांई ॥ २३२ ॥ आणि निमित्त जें बोलावें । तें येणें दिसोनि दावावे ॥ देखिलें तऱ्हीं स्वभावें । दृश्यही हा ॥२३३॥ म्हणोनी

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

स्वयंप्रकाशा यथा । आपणपें देखावया ॥ निमित्त हा वांचोनियां । नाहींच मा ॥ २३४ ॥ भलतेन विन्यासें । दिसत तेणोंचि दिसे ॥ हा वांचूनि नसे । येथें कांहीं ॥ २३५ ॥ लेणें आणि भांगारें । भांगारचि एक स्फुरे ॥ कां जेथें दुसरें । नाहींच म्हणौनी ॥ २३६ ॥ जळतरंगीं दोन्हीं । जळावांचूनि नाहीं ॥ म्हणौनी आन कांहीं । नाहीं ना नोहे ॥ २३७ ॥ हो कां घ्राणानुमेयो । येऊ कां हातीं घेवो ॥ लाहो कां दिठी पाहो । भलतैसें ॥ २३८ ॥ परी कापुराच्या ठाईं । कापुरावांचूनि नाहीं ॥ तैसा रीति भलतेययाही । हाचि यथा ॥ २३९ ॥ आतां दृश्यपणें दिसो । कां द्रष्टा होऊनि असो ॥ परी हा वांचूनि अतिसो । नाहीं येथें ॥ २४० ॥ गंगा गंगापणें वाहो । कीं सिंधु होऊनि राहो ॥ परी पाणीपण नवलावो । न देखो कीं ॥ २४१ ॥ थिजावें कीं विघरावें । हें अप्रयोजक आघवें ॥ घृतपण नव्हे । अनारिसें ॥ २४२ ॥ ज्वाळा आणि वन्ही । न लेखिजति दोनी ॥ वन्हीमात्र म्हणोनी । आन नव्हे कीं ॥२४३॥ तैसें दृश्य कां द्रष्टा । या दोन्ही दशा वांझटा ॥ पाहता एकीकाष्टा । स्फूर्तिमात्र तो ॥२४४॥ इये स्फूर्तीकडोनी । नाहीं स्फूर्तिमात्र वांचोनी ॥ तरी काय देखोनी । देखतु असे ॥ २४५ ॥ पुढें फरकेना दिसते । ना मागें डोकावी देखते ॥ पाहतां येणें यथाते । स्फुरद्रूपाचि ॥ २४६ ॥ कल्लोळी जळीं घातलें । सोनेंन सोनें पांघुरलें ॥ दिठीचे पाय गुंतले । दिठीसीचि ॥ २४७ ॥ श्रुतीसी मेळविली श्रुति । दृतीसी

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

मेळविली द्युती ॥ कां तृप्तीसी तृप्ती । वोगरिली ॥ २४८ ॥ गूळ गुळें परिवडिला । मेरु सुवर्णें मढिला ॥ कां ज्वाळा गुंडाळिला । अनळु जैसा ॥ २४९ ॥ हें वहु काय बोलिजे । कीं नभ नभाचिये रिगे सेजे ॥ मग कोणे निदिजे । जागे कोणे ॥ २५० ॥ हा येणे पाहिला ऐसा । कांहीं न पाहिला जैसा ॥ आणि न पाहताही आपैसा । पाहणेंचि हा ॥२५१॥ येथें बोलणें न साहे । जाणणें न समाये ॥ अनुभव न लाहे । आंगीं सिरौ ॥ २५२ ॥ म्हणोनी ययाते येणें । येपरीचें पाहणें ॥ पाहतां कांहीं कोणे । पाहिलें नाहीं ॥२५३॥ किंबहुना ऐसें । आत्मेन आत्मा प्रकाशे ॥ न चेतुचि चेऊ वैसे । तयासी तो ॥ २५४ ॥ स्वये दर्शनाचिया सवा । अवघीयाचि जातसे फावा ॥ परी निजात्मभावा । न मोडताही ॥२५५॥ न पाहतां आरिसा असो पाहे । तरी तोंचि पाहणे होये ॥ आणि पाहणेन तरी ते जाये । न पाहणे पाहणें ॥ २५६ ॥ भलतैसा फाके । परी येकपणा न मुके ॥ नाना संकोच तरी असिके । हाचि आथी ॥ २५७ ॥ सूर्याचिया हाता । अंधकारू नये सर्वथा ॥ मा प्रकाशाची कथा । आइकता का ॥ २५८ ॥ अंधारु कां उजिवडु । हा येकला येकवडु ॥ जैसा कां मार्तंडु । भलतेथें ॥ २५९ ॥ तैसा आवडतिये भूमिके । आरुढलीयाही कौतुकें ॥ परी ययाते हा न चुके । हाचि ऐसा ॥ २६० ॥ सिंधूची शीव न मोडे । पाणीपणा सळु न मोडे ॥ परी मोडतु कां गाडे । तरंगाची ॥ २६१ ॥ रश्मी सूर्याची आथी । परी बिंबा बाहेरी

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

जाती ॥ म्हणोनी बोधसंपत्ति । उपमा नोहे ॥ २६२ ॥
आणि पल्हेचा दोडा । न पडता तढा ॥ जग तंव
कापडा । न भरेचि की ॥ २६३ ॥ सोनयाचा रवा ।
खेपणाचा ठेवा ॥ आवघेयाची अवयवा । लेणे नव्हे ॥२६४॥
न फेडिता आडवावो । दिगंतोनी दिगंता जावो ॥ नये
मा पावो । उपमा काई ॥ २६५ ॥ म्हणोनी इये आत्म-
लीळे । नाहीं आन कांटाळे ॥ आतां ययाचिये तुळे ।
हाचि यया ॥ २६६ ॥ स्वप्रकाशाच्या घासी । जेविता बहु
वेगेशीं ॥ वेचेना परी कुशी । वाखही न पडे ॥ २६७ ॥ ऐसा
निरुपमा परी । आपुलिये विलासवरी ॥ आत्मा राणीव करी ।
आपुले ठाई ॥ २६८ ॥ तयाते म्हाणिपे अज्ञान । तरी न्याया
भरलें रान ॥ आतां म्हणे तयाचें वचन । उपसावो हो आम्ही
॥ २६९ ॥ प्रकाशितें अज्ञान । ऐसें म्हणणें हन ॥ तरी निधि
दावितें अंजन । न म्हणिजे काई ॥ २७० ॥ सुवर्णगौर-
आंबिका । न म्हणिजे काय काळिका ॥ तैसा आत्मप्रकाशका ।
अज्ञानवादु ॥ २७१ ॥ येऱ्हवी शिवोनी पृथ्वीवरी । तत्वाच्या
वानेपरी ॥ जयाच्या रश्मीकरी । उजाळा येती ॥ २७२ ॥
जेणें ज्ञान सज्ञान होये । दङ्मात्र दृष्टीते विये ॥ प्रकाशाचा
दिवो पाहे । प्रकाशासी ॥ २७३ ॥ तें कोणे निकृष्टे । दाविलें
अज्ञानाचेनि वोटे ॥ ना तमे सूर्या मोटे । बांधितां निके
॥ २७४ ॥ अपूर्वे ज्ञानाक्षरीं । वसता अज्ञानाची थोरी ॥
शब्दार्थाची उजरी । अपूर्व नव्हे कीं ॥ २७५ ॥ लाखेचे

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

मांदुसे । आगीचें ठेवणें कायसें ॥ आतुबाहेरी सरिसे । करुनि घाली ॥ २७६ ॥ म्हणोनी जग ज्ञाने स्फिते । बोलता अज्ञान-वादाते ॥ विखुरली होती आते । वाचेचिये ॥ २७७ ॥ अखरी तव गोवधु । पुढारा अनृतबाधु ॥ मा कैसा अज्ञान-वादु । कीजे ज्ञानी ॥२७८॥ आणि अज्ञान ह्मणणे । स्फुरतसे अर्थपणें ॥ आतां हेंचि ज्ञान कोणे । मानिजेना ॥ २७९ ॥ असो हें आत्मराजे । आपणापे जेणें तेजें ॥ आपणाचि देखिजे । बहुयेपरी ॥ २८० ॥ निर्वचिता जे झावळे । तेंचि कीं लाहे डोळे ॥ डोळ्यापुढें मिळे । तेंचि तया ॥२८१॥ ऐसें जगज्ञान जें आहे । तें अज्ञान म्हणे भी विये ॥ येणें अनुमानें हो पाहे । आथी ऐसें ॥ २८२ ॥ तंव अज्ञान विशुद्धी नाहीं । हें जगोंचि ठेविलें ठाई ॥ जे धर्म धर्मित्व केही । ज्ञानाज्ञान असे ॥२८३॥ काजळा मोती विये । राखोंडिया दिपु जिये ॥ तरी ज्ञान धर्म होये । अज्ञानाचा ॥ २८४ ॥ चंद्रमा निगती ज्वाळा । आकाश आते शिळा ॥ तरी अज्ञान उजळा । ज्ञानाते वमी ॥ २८५ ॥ क्षीराब्धिकाळकूट । हें एके परीचें विकट ॥ काळकूटी चोखट । सुधा कैची ॥ २८६ ॥ ना ज्ञानीं अज्ञान जालें । तें होतांचि अज्ञान गेलें ॥ पुढती ज्ञान एकलें । अज्ञान नाहीं ॥ २८७ ॥ ह्मणोनी सूर्य सूर्याचियेवढा । चंद्र चंद्राचि सांगडा ॥ ना दीपा-चिया पडिपाडा । ऐसा दीपू ॥ २८८ ॥ प्रकाशू तो प्रकाशकी । यासी न वंचे घेई चुकी ॥ म्हणोनि जग असिकीं । वस्तुप्रभा ॥ २८९ ॥ विभाति यस्य भासा । सर्वमिदं हा ऐसा ॥ श्रुति

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

काय वायसा । ढेकर देती ॥ २९० ॥ यालागीं वस्तुप्रभा । वस्तूचि पावे शोभा ॥ जातसे लाभा । वस्तूसिचि ॥ २९१ ॥ वांचूनि वस्तु इया । आपणापे प्रकाशावया ॥ अज्ञान हेतु वाया । अवघेंची ॥ २९२ ॥ ह्मणोनी अज्ञान सद्भावो । कोणेपरी न लाहो ॥ अज्ञान कीर वावो । पाहो ठेलियाही ॥ २९३ ॥ परी तमाचा विसुरा । न जोडेचि दिनकरा ॥ रात्रीचिया घरा । गेलियाही ॥ २९४ ॥ कां नीद खोळे भरितां । जागणेंही नये हाता ॥ येकलिया टळटळिता । ठाकिजे जेवीं ॥ २९५ ॥

इति श्रीसिद्धानुवादे श्रीमदनुभवामृते अज्ञानखंडनं नाम सप्तमप्रकरणं संपूर्णम्

प्रकरण आठवें

तैसें आम्हुचेनि नांवें । अज्ञानाचें ज्ञानही नव्हे ॥ आह्मांलागीं गुरुदेवें । आह्मीच केलों ॥ १ ॥ परी आह्मा आह्मी आहों । तें कैसें पाहो जावों ॥ तंव काय कीजे ठावो । लाजिजे ऐसा ॥ २ ॥ हा ठावोवरी गुरुरायें । नांदविलों उवायें ॥ जे आह्मी न समायें । आह्मामाजी ॥ ३ ॥ अहो आत्मपणीं न संटों । स्वसंविती न घसवटो ॥ आंगीं लागलें न फुटो । कैवल्यही ॥ ४ ॥ आम्हुची करवे गोठी । ते जालीचि नाहीं वाक्सृष्टी ॥ आम्हुतें देखो दिठी । ते दिठीच नव्हे ॥ ५ ॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

आम्हुतें करूनि विखो । भोगूं शके पारखो ॥ तैं आम्हुतें न

देखो । आम्हीपणा ॥ ६ ॥ प्रकटो लपो न लाहो । यथें नाहीं नवलावो ॥ परी कैसेनीही विपावो । असणेयाचा ॥ ७ ॥ किंबहुना श्रीनिवृत्ति । ठेविलो असो जये स्थिती ॥ ते काय देऊं हातीं । वाचेचिया ॥ ८ ॥ तेथें समोर व्हावया । अज्ञानाचा पाडु कासया ॥ केउते मेलिया माया । होऊं पाहिजे ॥ ९ ॥ अज्ञानाचा प्रवर्तु । नाहीं जया गांवाआतु ॥ तेथें ज्ञानाची तऱ्ही मातु । कोण जाणे ॥ १० ॥ रात्री म्हणोनी दीवे । पडती कीं लावावें ॥ वांचूनि सूर्यासवे । सिणणे होये ॥ ११ ॥ ह्मणोनी अज्ञान नाहीं । तेथेंचि गेलें ज्ञानही ॥ आतां निमिषोन्मेषा दोही । ठेली वाट ॥ १२ ॥ येऱ्हवी तऱ्ही ज्ञान अज्ञाने । दोहींचीं अभिधानें ॥ अर्थाचेनि आनाने । विप्लाविली ॥ १३ ॥ जैशीं दंपत्तें परस्परें । तोडूनि पालिटिलीं शीरें ॥ तेथें पालटु ना पण सरे । दोहींचें जिणें ॥ १४ ॥ कां पाठीं लाविला होये । तो दीपूचि वांया जाये ॥ दिठी आंधारें पाहे । तें तेंचि वृथा ॥ १५ ॥ तैसें निपटूनि जें नेणिजे । तें अज्ञान शब्दें बोलिजे ॥ आतां सर्वेही जेणे सुजे । तें अज्ञान कैसें ॥ १६ ॥ ऐसें ज्ञान अज्ञान आलें । अज्ञान ज्ञानें गेलें ॥ हे दोन्ही वांझौले । दोनी झाली ॥ १७ ॥ आणि जाणे तोचि नेणे । नेणे तोचि जाणे ॥ आतां के असणे जिणे । ज्ञाना अज्ञाना ॥ १८ ॥ एवं ज्ञानाज्ञान दोन्ही ॥ पोटीं सूनि अहनी क्ष उदेला चिद्गगनीं ॥ चिदादित्यु हा ॥ १९ ॥

इति श्रीसिद्धानुवादे श्रीमदनुभवामृते ज्ञानखंडनं नाम

अष्टमप्रकरणं संपूर्णम्

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

प्रकरण नववें

आतां अमोद सुनास जाले । श्रुतीस श्रवण रिघाले ॥ आरिसे उठिले । लोचनेसी ॥१॥ आपुलेनि समीरपणे । वेल्हावती विंजणें ॥ कीं माथेची चापेपणे । वहकताती ॥२॥ जिव्हा लोधली रसें । कमळ सूर्यपणें विकाशे ॥ चकोरेचि जैसें । चंद्रमा जाली ॥३॥ फुलेंचि जालीं भ्रमर । तरुणीच जाले नर ॥ जालें आपुलें शेजार । निद्राळूचि ॥ ४ ॥ दिठीवियाचा रवा । नागरु इथ ठेवा ॥ घडिला कां कोरिवा । परी जैसा ॥ ५ ॥ तैसें भोग्य आणि भोक्ता । दिसे आणि देखता ॥ हें सरलें अद्वैता । अफुटामाजी ॥ ६ ॥ सेवतेपणा बाहेरी । न निगताचि परी ॥ पाती सहस्रवरी । उपलविजे ॥ ७ ॥ तैसें नवानवा अनुभवी । वाजतां वाधावी ॥ आक्रियेच्या गांवीं । नेणिजे ते ॥ ८ ॥ म्हणूनि विषयाचेनि नांवें । म्लानि इंद्रियांचे थवे ॥ सैंघ धेवें धावें । समोरही ॥ ९ ॥ परी आरिसा सिवेसिवे । तव दिठीसी दिठी फावे ॥ तैसें जाले धांवे । वृत्तिचिया ॥ १० ॥ नाग मुदी कंकण । त्रिलिंगीं भेदली खूण ॥ घेता तरी सुवर्ण । घेइजे कीं ॥ ११ ॥ वेंचूनि आणू कल्लोळ । म्हणोनी घापे करतळ ॥ तेथें तरी निखळ । पाणीच फावे ॥ १२ ॥ हातापाशीं स्पर्शु । डोळ्यापाशीं रूपसु ॥ जीभेपाशी मिठांशु । कोण्ही एकु ॥ १३ ॥ तऱ्ही परिमळापरौते । मिरवणें नाहीं कापुराते ॥ तैसें वहुतापरी स्फुरते । तेचि स्फुरे ॥ १४ ॥ म्हणोनी शब्दादी

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

पदार्थं । श्रोत्रादिकांचे हाते ॥ घ्यावया जेथें । उजू होती ॥ १५ ॥ तेथें संबंधु होय न होये । तंव इंद्रियांचें तें नोहे ॥ मग असताचि आहे । संबंधू ना ॥ १६ ॥ जियें पेरीं दिसती उसी । तियें लाभती कीं रसीं ॥ कांती जेवी शशी । पुनवे-चिया ॥ १७ ॥ पडिलें चांदावरी चांदिणें । समुद्रीं जालें वरखणें ॥ विषया करणें । भेटती तैशी ॥१८॥ ह्मणोनी तोंडा-आड पडे । तेही वाचा वावडे ॥ परी समाधी न मोडे । मौन-मुद्रेची ॥ १९ ॥ व्यापाराचे गाडे । मोडताही अपाडे ॥ अक्रियेचें न मोडे । पाऊल केंही ॥ २० ॥ पसरूनि वृत्तीची बावे । दिठी रुपातें दे खेंवे ॥ परी साचाचेनि नांवें । कांहींच नलगे ॥ २१ ॥ तमातें घ्यावया । उचलूनि सहस्र बाहिया ॥ शेवटीं रवी यया । हाचि जैसा ॥ २२ ॥ स्वप्नीचिया विलासा । भेटइन या आशा ॥ उठिला तंव जैसा । तोंचि मा तो ॥२३॥ तैसा उदैलियानि विषये । ज्ञानी विषयी हो लाहे ॥ तंव दोन्ही न होनी होये । काय नेणो ॥ २४ ॥ चंद्र वेंचूं गेला चांदिणें । तंव वेंचिलें काय कोणें ॥ विऊनि वांझे स्मरणें । होती जैशीं ॥ २५ ॥ प्रत्यहारादि आंगीं । योगें आंग टेकिलें योगी ॥ तों जाला ये मार्गीं । दिहाचा चांदु ॥ २६ ॥ येथें प्रवृत्ति बहुडे जिणे । अप्रवृत्तिसी वाधावणे ॥ आतां प्रत्यङ्-मुखपणे । प्रचारु दिसे ॥ २७ ॥ द्वैतदशेचें आंगण । अद्वैत वोळगे आपण ॥ भेदु तंव तंव दुण । अभेदासी ॥ २८ ॥ कैवल्याही चढावा । करित विषयसेवा ॥ जाला भृत्यु भज्य

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

कालोवा। भक्तीच्या घरीं ॥ २९ ॥ घरामाजी पाये। चालता मार्गूही तोचि होये ॥ ना बैसे तऱ्ही आहे। पावणेंची ॥ ३० ॥ तैसें भलतें करितां। येथें पाविजे कांहीं आतां ॥ ऐसें नाहीं न करितां। ठाकिजेना ॥ ३१ ॥ आठवू आणि विसरू। तयातेंही घेउ नेदी पसरु ॥ दशेचा व्यवहारु। असाधारणु ॥ ३२ ॥ जाली स्वेच्छाची विधि। स्वैर जाली समाधी ॥ दशे इये मोक्षरिद्धि। बैसो घापे ॥ ३३ ॥ जाला देवोचि भक्तु। ठावोचि जाला पंथू ॥ होऊनि ठेला येकांतु। विश्वचि हे ॥ ३४ ॥ भलतेउतेन देवें। भलतेन भक्त होआवे ॥ बैसला तेथें राणिवे। अकर्मू हो ॥ ३५ ॥ देवाचिया दाटणी। देऊळा जाली आटणी ॥ देशकालादि वाहणी। येइचिना ॥ ३६ ॥ देवी देवोचि न माये। मा देवी कें अन्वयो आहे ॥ तेथें परिवारु बहुये। उघडता कीं ॥ ३७ ॥ ऐसाही स्वामीभृत्युसमंधा। लागी उठली श्रद्धा ॥ ते देवोचि नुसधा। कामविजे ॥ ३८ ॥ अवघीयाचि उपचारा। जपध्यान निर्धारा ॥ नाहीं आन संसारा। देवेवांचुनी ॥ ३९ ॥ आतां देवातेंचि देवें। देववरी भजावें ॥ अर्पणाचेनि नांवें। भलतिया ॥ ४० ॥ देव देऊळ परिवारु। कीजे कोरूनि डोंगरु ॥ तैसा भक्तीचा वेव्हारु। कां न व्हावा ॥ ४१ ॥ पाहे पा अवघेया। रूखारूखचि यया ॥ परी दुसरा नाहीं तया। विस्तारु नेणें ॥ ४२ ॥ अहो भ्रुगी भ्रुग जैसें। घेतां न घेतां नवल नसे ॥ केलें देवपण तैसें। दोहींपरी ॥ ४३ ॥ अखताचि देवता।

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

अखतीचि असे न पूजितां ॥ मा अखती काय आतां । पूजो जावो ॥ ४४ ॥ दीप्तीची लुगडी । दीपकळिके तूं वेढी ॥ हें न म्हणतां ते उघडी । ठाके काई ॥ ४५ ॥ कां चंद्रातें चंद्रिका । न म्हणिजे तूं ले का ॥ तऱ्ही तो असिका । तियाचि कीं ना ॥ ४६ ॥ आगीपणें आगी । असतचि असे आंगीं ॥ मा कासयालागीं । देणें न देणें ॥ ४७ ॥ म्हणोनी भजतां भजावें । मा न भजतां काय नव्हे ॥ ऐसें नाहीं स्वभावें । श्रीशिवूचि असे ॥ ४८ ॥ आतां भक्ति अभक्ति । जाले ताट एकी पांती ॥ कर्माकर्मांचिया वाती । माल्हवूनिया ॥ ४९ ॥ म्हणवूनि उपनिषदें । दशे येती निंदे ॥ निंदाचि विशदे । स्तोत्रें होती ॥ ५० ॥ नातरी निंदास्तुति । दोन्ही मौनासाठीं जाती ॥ मौनी मौन आथी । बोलतां बोली ॥ ५१ ॥ घालितां अऱ्हा-सऱ्हा पायें । शिवयात्रा होत जायें ॥ शिवा गेलियाही नोहे । केही जाणें ॥ ५२ ॥ चालणें आणि बैसक । दोन्ही मिळूनि एक ॥ नोहे ऐसें कौतुक । इये ठाईं ॥ ५३ ॥ येऱ्हवी अडो-ळिलिया डोळा । शिवदर्शनाचा सोहळा ॥ भोगिजे भलते व्हेळा । भलतेणें ॥५४॥ ना समोर दिसे शिव ही । परी देखिलें कांहीं नाहीं ॥ देवा भक्ता दोहीं । एकाचि पाडू ॥५५॥ आपणचि चेंडू सुटे । मग आपणया उपटे ॥ तेणें उंदळला दाटे । आपणपाचि ॥५६॥ ऐशी जरी चेंडूफळी । देखिजे कां केव्हेळी ॥ तरी बोलिजे सरळी । प्रबुद्धाची ॥५७॥ कर्माचा हातु न लगे । ज्ञानाचें कांहीं न रिगे ॥ ऐसीच होतसे आंगें । उपास्ती हे ॥ ५८ ॥ निफजे न निमे ।

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

आंगीं आंग घुसे ॥ सुखा सुख उपमे । देववेल इया ॥ ५९ ॥ कोण्ही एक अकृत्रिम । भक्तीचें हें वर्म ॥ योगज्ञानादिविश्राम- । भूमिका हे ॥ ६० ॥ आंगें कीर एक जाहले । परी नामरु- पाचे मासले ॥ होते तेही आटले । हरीहर येथें ॥ ६१ ॥ अहो अर्धनारीनटेश्वरे । गिळित गिळित परस्परे । ग्रहण जाले एकसरें । सर्वग्रासें ॥ ६२ ॥ वाच्यजात खाउनी । वाचकत्वही गिळूनि ॥ ठाकिली निदैजौनी । परा येथ ॥ ६३ ॥ शिवशिवा समर्था स्वामी । येवढीये आनंदभूमि ॥ घेपे दीजे एकें आह्मी । ऐसें केलें ॥ ६४ ॥ चेतचि मा चेवविले । निदें- लेचि मा निदाविले ॥ आम्हीच आम्हा आणिले । नवल जी तुझें ॥ ६५ ॥ आम्ही निखळ मा तुझे । वरी लोभें म्हणसी माझे ॥ हें पुनरुक्त साजे । तूंचि म्हणोनी ॥ ६६ ॥ कोणाचें कांहीं नेघसी । आपुलेंही तैसाचि नेदिसीं ॥ कोण जाणे भोगसीं । गौरव कैसें ॥ ६७ ॥ गुरुत्वें जेवढा चांगू । तेव्ह- डाचि तारूनि लघू ॥ गुरुलघु जाणे जो पांगू । तुझा करी ॥ ६८ ॥ शिष्या देतां वाटे । अद्वैताचा समो फुटे ॥ तरी काह्मा होती भाटें । शास्त्रें तुझीं ॥ ६९ ॥ किंबहुना ये दातारा । मी तूं याचा संसारा ॥ वेंचूनि होसी सोयरा । तेणेंचि तोपे ॥ ७० ॥

इति श्रीसिद्धानुवादे श्रीमदनुभवामृते जीवन्मुक्तदशा- कथनं नाम नवमप्रकरणं संपूर्णम्

———

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

प्रकरण दहावें

परी गा निवृत्तिराया । हातातळीं सुखविलें तुया ॥ परी निवांताचि भिया । भोगावें कीं तें ॥ १ ॥ परी महेशें सूर्या- हातीं । दिधली तेजाची सूती ॥ यया भासाअंतर्वर्ती । जगाचि केलें ॥ २ ॥ चंद्रासी अमृत घातलें । तें तयाचि काई येतुलें ॥ कीं सिंधु मेघा दिधलें । मेघाचि भागू ॥ ३ ॥ दिवा जो उजि- वडु । तो घराच्याचि सुरवाडु ॥ गगनीं आथी पवाडु । तो जगांचाचि कीं ॥ ४ ॥ अगाधे ही उचंबळती । ते चंद्रींची ना शक्ति ॥ वसंत करी तैं होती । झाडाचे दानीं ॥ ५ ॥ म्हणोनी हें असंवर्थ । हे दैवीकीचें औदार्य ॥ वांचूनि स्वातंतर्य । माझें नाहीं ॥६ ॥ आणि हा येवढा ऐसा । परिहार देऊं कायसा॥ प्रभुप्रभावाविन्यासा । आड ठाउनी ॥ ७ ॥ आम्ही बोलिलों जें कांहीं । तें प्रगटाचि असे ठाईं ॥ मा स्वयंप्रकाशा काई । प्रका- शावे बोले ॥ ८ ॥ नाना विपाये आम्ही हन । कीजे तें पां मौन ॥ तरी काय जनीं जन । दिसतेना ॥ ९ ॥ जनातें जनें देखतां । द्रष्टेचि दृश्य तत्वतां ॥ कोण्ही नहोनी आइता । सिद्धांतचि हा ॥ १०॥ यया परौते कांहीं । संवित- रहस्य नाहीं ॥ आणि हें तया आधींही । असताचि असे ॥ ११ ॥ तऱ्ही ग्रंथ प्रस्तावो । न घडे हें म्हणे वावो ॥ तरी सिद्धानुवाद लाहो । आवडी करु ॥ १२ ॥ पढियंते सदा तेंचि । परी भोगी नवी नवी रुची ॥ म्हणोनी हा उचीतचि ।

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

अनुवादसिद्ध ॥ १३ ॥ याकारणें मिया । गौप्य दाविलें
बोलोनिया ॥ ऐसें नाहीं अपैसया । प्रकाशूचि ॥ १४ ॥
आणि पूर्ण अहंता वेठलों । सैंघ आम्हींच दाटलों ॥ मा
लोपलों ना प्रगटलों । कोण्हा होउनी ॥ १५ ॥ आपणया
आपणपे । निरूपण काय वोपे ॥ मा उगेपणें हारपे । ऐसें
आहे ॥ १६ ॥ म्हणोनी माझी वैखरी । मौनाचेंही मौन
करी ॥ हें पाणियावरी मकरी । रेखिलिया ॥ १७ ॥ एवं
दशोपनिषदें । पुढारी न ढळती पदें ॥ देखोनी बुडी बोधें ।
येथोंचि दिधली ॥ १८ ॥ ज्ञानदेव म्हणे श्रीमंत । हें अनुभवा-
मृत ॥ सेवूनि जीवन्मुक्त । हेंचि होतु ॥ १९ ॥ मुक्ति कीर
वेल्हाळ । अनुभवामृत निखिळ ॥ परी अमृताही उठी लाळ ।
अमृतें येणें ॥ २० ॥ नित्य चांदू होये । परी पुनवे आतु
आहे ॥ हें का मी म्हणूं लाहे । सूर्यदिठी ॥ २१ ॥ प्रिया
सावाइले होये । तें आंगीचें आंगीं न समाये । येन्हवीं
तेथोंचि आहे । तारुण्य कीं ॥ २२ ॥ वसंताचा आला ।
फळीं फुलीं आपुला ॥ गगनाचिया डाळा । पेलती झाडें ॥२३॥
ययालागीं हें बोलणें । अनुभवामृतपणें ॥ स्वानुभूति परगुणें ।
वोगरिलें ॥ २४ ॥ आणि मुक्त मुमुक्षु बध्द । हे तववरी
योग्यताभेद ॥ अनुभवामृत स्वाद । विरुद्ध जंव ॥ २५ ॥
गंगावगहना आली । पाणिये गंगा जाली ॥ कां तिमिरें
भेटली । सूर्या जैसी ॥ २६ ॥ नाहीं परिसाची कसवटी ।
तववरी वानियाच्या गोष्टी ॥ मग पंधरावीयाच्या पाठी ।

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

बैसावें कीं ॥ २७ ॥ तैसें जें या अक्षरा । भेटती गाभारा ॥ ते ओघ जैसे सागरा । आंतु आले ॥ २८ ॥ जैशा अकारादि अक्षरा । भेटती पन्नासही मात्रा ॥ तैसें या चराचरा । दुसरें नाहीं ॥ २९ ॥ तैसे तिये ईश्वरीं । आंगोळी तुभेचि दुसरी ॥ किंबहुना सरोभरी । श्रीशीवेशीचि ॥३०॥ म्हणोनि ज्ञानदेवो म्हणे । अनुभवामृतें येणें ॥ सणु भोगिजे सणे । विश्वाचेनि ॥ ३१ ॥

इति श्रीसिध्दानुवादे श्रीमदनुभवामृते ग्रंथमहिमावर्णनं नाम दशमप्रकरणं संपूर्णम्.

श्रीकृष्णार्पणमस्तु. ॥ शुभं भवतु ॥

श्रीअमृतानुभव समाप्त.

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

वारकरी संजीवन
अर्थात्
आध्यात्मिक जीवन
भाग दुसरा

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

नित्योपयोगी श्लोकसंग्रह

प्रातःस्मरण पहिलें

प्रातः स्मरामि हृदि संस्फुरदात्मतत्त्वं
सच्चित्सुखं परमहंसगतिं तुरीयम् ।
यत्स्वप्नजागरसुषुप्तिमवैति नित्यं
तद्ब्रह्म निष्कलमहं न च भूतसङ्घः ॥ १ ॥
प्रातर्भजामि मनसा वचसामगम्यं
वाचो विभान्ति निखिला यदनुग्रहेण ।
यन्नेतिनेतिवचनैर्निगमा अवोचं-
स्तं देवदेवमजमच्युतमाहुरग्र्यम् ॥ २ ॥
प्रातर्नमामि तमसः परमर्कवर्णं
पूर्णं सनातनपदं पुरुषोत्तमाख्यम् ।
यस्मिन्निदं जगदशेषमशेषमूर्तौ
रज्ज्वां भुजङ्गम इव प्रतिभासितं वै ॥ ३ ॥
श्लोकत्रयमिदं पुण्यं लोकत्रयविभूषणम् ।
प्रातःकाले पठेद्यस्तु स गच्छेत्परमं पदम् ॥ ४ ॥

इति श्रीमच्छङ्करभगवतः कृतौ प्रातःस्मरणस्तोत्रं सम्पूर्णम् ।

—

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

प्रातःस्मरण दुसरें

हरिरेव जगज्जगदेव हरि-
हँरितो जगतो नहि भिन्नतनुः ।
इति यस्य मतिः परमार्थगतिः
स नरो भवसागरमुद्धरति ॥ १ ॥

× गोविन्द द्वारिकावासिन् कृष्ण गोपीजनप्रिय ।
कौरवैः परिभूतां मां किं न जानासि केशव ॥ २ ॥
हे नाथ हे रमानाथ व्रजनाथार्तिनाशन ।
कौरवार्णवमग्नां मामुद्धरस्व जनार्दन ॥ ३ ॥
कृष्ण कृष्ण महायोगिन् विश्वात्मन् विश्वभावन ।
प्रपन्नां पाहि गोविन्द कुरुमध्येऽवसीदतीम् ॥ ४ ॥
प्रल्हादनारदपराशरपुण्डरीक·
व्यासाम्बरीषशुकशौनकभीष्मदाल्भ्यान् ।
रुक्माङ्गदार्जुनवासिष्ठविभिषणादीन्, ।
पुण्यानिमान्परमभागवतान् स्मरामि ॥ ५ ॥

इति श्रीप्रातःस्मरणसमाप्त

× टीपः--कौरवसमुद्र भवसागराचें उपलक्षण असून द्रौपदी स्थानीं स्वचा उद्धार होण्याची इच्छा करणारा भक्त.

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

स्नानाचे वेळीं म्हणावयाचे श्लोक

गंगे च यमुने चैव गोदावरि सरस्वति ॥
नर्मदे सिंधु कावेरि जलेऽस्मिन् सान्निधिं कुरु ॥ १ ॥
नमामि गंगे तव पादपंकजं
सुरासुरैर्वन्दितदिव्यरूपम् ।
भुक्तिं च मुक्तिं च ददासि नित्यं
भावानुसारेण सदा नराणाम् ॥
गंगा गङ्गेति यो ब्रूयात् योजनानां शतैरपि ॥
मुच्यते सर्वपापेभ्यो विष्णुलोकं स गच्छति ॥ ३ ॥
गङ्गाद्वारे कुशावर्ते बिल्वके नीलपर्वते ॥
स्नात्वा कनखले तीर्थे पुनर्जन्म न विद्यते ॥ ४ ॥
पापोऽहं पापकर्माऽहं पापात्मा पापसंभवः ॥
त्राहि मां कृपया गङ्गे सर्वपापहरा भव ॥ ५ ॥

श्रीस्नानविधि समाप्त

सूर्यनमस्कार

सांप्रत आपला भारत देश स्वतंत्र झाला आहे, ही सुदैवाची गोष्ट आहे. परंतु भारताचें स्वातंत्र्य टिकवण्यासाठीं भारतांतील जनता बलवान्, धैर्यवान् अशी असली पाहिजे. त्याच राष्ट्राचें स्वातंत्र्य टिकतें कीं, जें राष्ट्र बलवान् असतें. अतः हिंदुस्थानची जनता निर्व्यसनी बनून, व्यायाम करून आरोग्यसंपादनद्वारां बलवान होईल, तर

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

राष्ट्राचें वैभव याहीपेक्षां शतपटीनें वाढेल. कारण राष्ट्राची संपत्ति भौतिक जड द्रव्य नसून तरुण मुलें मुली ही राष्ट्राची खरी संपत्ति आहे. शरीरयष्टि सुदृढ बनण्यासाठीं व्यायामाची अत्यंत अवश्यकता आहे. त्यांतल्यात्यांत सूर्यनमस्कारासारखा वैदिक व्यायाम आयुष्य, तेज, बल, संपत्ति वाढविणारा असून मानसिक स्वास्थ्य ठेवणारा आहे. म्हणून प्रातःकाळीं शौचमुखमार्जन व स्नान केल्यानंतर श्रीसूर्यनारायणांस भक्तिपूर्वक वन्दन करून दररोज नियमितपणें साष्टांग नमस्कार घातल्यानें सर्व शरीरांत एकसारखी उष्णता उत्पन्न होऊन आरोग्यास अवश्यक असलेलें रुधिराभिसरण जोरानें सुरू होतें. व प्रत्येक नाडींतील मळ या रुधिराभिसरणानें घामाच्या रूपानें बाहेर निघून शरीर हलकें व चपल बनतें. व सर्व अवयव प्रमाणबद्ध आणि पुष्ट होतात. तसेंच जठराग्नि प्रदीप्त होऊन पचनशक्ति चांगली वाढते. म्हणून प्रत्येकानें खालील सूर्यध्यानाचा श्लोक म्हणून नंतर अनुक्रमानें पुढील बारा नामांचा उच्चार करून शक्तिनुसार बारा, चोवीस, अठ्ठेचाळीस, किंवा एकशेंआठ झेंपेल त्याप्रमाणें नमस्कार घालावेत.

अथ ध्यानम्

ध्येयः सदा सवितृमंडलमध्यवर्ती,
नारायणः सरसिजासनसंनिविष्टः ।
केयूरवान्मकरकुण्डलवान् किरीटी हारी
हिरण्मयवपुर्धृतशंखचक्रः ॥ १ ॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

सूर्याचीं बारा नांवें

१ ॐ मित्राय नमः
२ ॐ रवये नमः
३ ॐ सूर्याय नमः
४ ॐ भानवे नमः
५ ॐ खगाय नमः
६ ॐ पूष्णे नमः
७ ॐ हिरण्यगर्भाय नमः
८ ॐ मरीचये नमः
९ ॐ आदित्याय नमः
१० ॐ सवित्रे नमः
११ ॐ अर्काय नमः
१२ ॐ भास्कराय नमः

नमस्काराची फलश्रुति

आदित्यस्य नमस्कारान् ये कुर्वन्ति दिने दिने
जन्मान्तरसहस्रेषु दारिद्र्यं नोपजायते ॥ १ ॥
आयुःसत्वबलारोग्य मनःस्वास्थ्यं तथैवच
ये कुर्वन्ति नमस्कारान् ऐश्वर्यं लभते नराः ॥ २ ॥

सूर्यनमस्कारविधि समाप्त

तीर्थप्राशनाचा श्लोक

अकालमृत्युहरणं सर्वव्याधिविनाशनम् ॥
विष्णुपादोदकं तीर्थं जठरे धारयाम्यहम् ॥ १ ॥

भोजनसमयीं ठेवावयाची भावना

हरिर्दाता हरिर्भोक्ता हरिरन्नं प्रजापतिः ॥
हरिर्विप्रशरीरस्तु भुंक्ते भोजयते हरिः ॥ १ ॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

अहं वैश्वानरो भूत्वा प्राणिनां देहमाश्रितः ॥
प्राणापानसमायुक्तः पचाम्यन्नं चतुर्विधम् ॥ २ ॥
ब्रह्मार्पणं ब्रह्म हविर्ब्रह्माग्नौ ब्रह्मणा हुतम् ॥
ब्रह्मैव तेन गन्तव्यं ब्रह्मकर्मसमाधिना ॥ ३ ॥
जनीं भोजनीं नाम वाचे वदावें ।
अति आदरें गद्यघोषें म्हणावें ॥
हरीचिंतनें अन्न सेवीत जावें ।
तरी श्रीहरी पाविजेतो स्वभावें ॥ ४ ॥
वदनीं कवळ घेतां नाम घ्या श्रीहरीचें ।
सहज हवन होतें नाम घेतां फुकाचें ॥
जिवन करी जिवित्वा अन्न हें पूर्ण ब्रह्म ।
उदरभरण नोहे जाणिजे यज्ञकर्म ॥ ५ ॥

भोजनविधि समाप्त.

दीपवंदन

शुभं कुरु त्वं कल्याणमारोग्यं सुखसंपदः ।
शत्रुबुद्धिविनाशाय दीपज्योतिर्नमोऽस्तुते ॥

श्रीपरब्रह्मस्तुति

नमस्ते सते ते जगत्कारणाय
नमस्ते चिते सर्वलोकाश्रयाय ।
नमोऽद्वैततत्त्वाय मुक्तिप्रदाय
नमो ब्रह्मणे व्यापिने शाश्वताय ॥ १ ॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ध्यायामि चौपनिषदं परमात्मतत्त्वं
दृग्रूपमद्वयममूर्तमचिन्त्यरूपम् ।
यद् दुर्ग्रहं समवबोधयितुं यतन्ते
श्रीव्यासशंकरसुरेश्वरमाधवाद्याः ॥ २ ॥

श्रीपरब्रह्मस्तुति समाप्त

श्रीशिवस्तुति

जय जय हे शिव दर्पकदाहक दैत्यविघातक भूतपते
दशमुखनायक शायकदायक कालभयानक भक्तगते ।
त्रिभुवनकारकधारकमारक संसृतिकारक धीरमते
हरिगुणगायक ताण्डवनायक मोक्षविधायक योगरते ॥१॥

श्रीशिवस्तुति समाप्त

श्रीविष्णुस्तुति

शान्ताकारं भुजगशयनं पद्मनाभं सुरेशं
विश्वाधारं गगनसदृशं मेघवर्णं शुभाङ्गम् ।
लक्ष्मीकान्तं कमलनयनं योगिभिर्ध्यानगम्यं
वन्दे विष्णुं भवभयहरं सर्वलोकैकनाथम् ॥ १ ॥
शुक्लाम्बरधरं विष्णुं शशिवर्णं चतुर्भुजम् ।
प्रसन्नवदनं ध्यायेत् सर्वविघ्नोपशान्तये ॥ २ ॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

LIBRARY
Jangamawadi Math, Varanasi
Acc. No. 3745

अजातपक्षा इव मातरं खगाः
स्तन्यं यथा वत्सतराः क्षुधार्ताः ।
प्रियं प्रियेव व्युषितं विषण्णा
मनोऽरविन्दाक्ष दिदृक्षते त्वाम् ॥ ३ ॥
स्वकर्मफलनिर्दिष्टां यां यां योनिं व्रजाम्यहम् ।
तस्यां तस्यां हृषीकेश त्वयि भक्तिर्दृढास्तु मे ॥ ४ ॥
नाथ योनिसहस्रेषु येषु येषु व्रजाम्यहम् ।
तेषु तेष्वचला भक्तिरच्युतास्तु सदा त्वयि ॥ ५ ॥
या प्रीतिरविवेकानां विषयेष्वनपायिनी ।
त्वामनुस्मरतः सा मे हृदयान्मापसर्पतु ॥ ६ ॥
दिवि वा भुवि वा ममास्तु वासो
नरके वा नरकान्तक प्रकामम् ।
अवधीरितशारदारविन्दौ चरणौ
ते मरणेऽपि चिन्तयामि ॥ ७ ॥
यं शैवाः समुपासते शिव इति ब्रह्मेति वेदान्तिनो
बौद्धा बुद्ध इति प्रमाणपटवः कर्तेति नैयायिकाः ।
अर्हन्नित्यथ जैनशासनरताः कर्मेति मीमांसकाः
सोऽयं नो विदधातु वाञ्छितफलं त्रैलोक्यनाथो हरिः ॥८॥
यं ब्रह्मा वरुणेन्द्ररुद्रमरुतः स्तुन्वन्ति दिव्यैः स्तवै-
र्वेदैः साङ्गपदक्रमोपनिषदैर्गायन्ति यं सामगाः ।
ध्यानावस्थिततद्गतेन मनसा पश्यन्ति यं योगिनो
यस्यान्तं न विदुः सुरासुरगणा देवाय तस्मै नमः ॥९॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

श्रीरामस्तुति

सर्वाधिपत्यं समरे गभीरं
सत्यं चिदानन्दमयस्वरूपम् ।
सत्यं शिवं शान्तिमयं शरण्यं
सनातनं राममहं भजामि ॥ १ ॥
ध्येयं सदा परिभवघ्नमभीष्टदोहं
तीर्थास्पदं शिवविरञ्चिनुतं शरण्यम् ।
भृत्यार्तिहं प्रणतपाल भवाब्धिपोतं
वन्दे महापुरुष ते चरणारविन्दम् ॥ २ ॥
त्यक्त्वा सुदुस्त्यजसुरेप्सितराज्यलक्ष्मीं
धर्मिष्ठ आर्यवचसा यदगादरण्यम् ।
मायामृगं दयितयेप्सितमन्वधाव-
द्वन्दे महापुरुष ते चरणारविन्दम् ॥ ३ ॥
आदौ रामतपोवनादिगमनं हत्वा मृगं काञ्चनं
वैदेहीहरणं जटायुमरणं सुग्रीवसम्भाषणम् ।
बालीनिग्रहणं समुद्रतरणं लङ्कापुरीदाहनं
पश्चाद्रावणकुम्भकर्णहननं चैतद्धि रामायणम् ॥४॥
नान्या स्पृहा रघुपते हृदयेऽस्मदीये
सत्यं वदामि च भवानखिलान्तरात्मा ।
भक्तिं प्रयच्छ रघुपुङ्गव निर्भरां मे
कामादिदोषरहितं कुरु मानसं च ॥ ५ ॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

॥ श्रीरामस्तुति समाप्त ॥

श्रीमारुतीस्तुति

मनोजवं मारुततुल्यवेगं जितेन्द्रियं बुद्धिमतां वरिष्ठम् ।
वातात्मजं वानरयूथमुख्यं श्रीरामदूतं शरणं प्रपद्ये ॥१॥

॥ श्रीमारुतीस्तुति समाप्त ॥

श्रीकृष्णस्तुति

वसुदेवसुतं देवं कंसचाणूरमर्दनम् ।
देवकीपरमानन्दं कृष्णं वन्दे जगद्गुरुम् ॥ १ ॥
कस्तूरीतिलकं ललाटपटले वक्षःस्थले कौस्तुभं
नासाग्रे वरमौक्तिकं करतले वेणुः करे कङ्कणम् ।
सर्वाङ्गे हरिचन्दनं सुललितं कण्ठे च मुक्तावली
गोपस्त्रीपरिवेष्टितो विजयते गोपालचूडामणिः ॥ २ ॥
नौमीड्य तेऽभ्रवपुषे तडिदम्बराय
गुञ्जावतंसपरिपिच्छलसन्मुखाय ।
वन्यस्रजे कवलवेत्रविषाणवेणु-
लक्ष्मश्रिये मृदुपदे पशुपाङ्गजाय ॥३॥
अहो बकीयं स्तनकालकूटं जिघांसयापाययदप्यसाध्वी ।
लेभे गतिं धात्र्युचितां ततोऽन्यं कं वा दयालुं शरणं व्रजेम॥४॥
नमो ब्रह्मण्यदेवाय गोब्राह्मणहिताय च ।
जगद्धिताय कृष्णाय गोविन्दाय नमो नमः ॥५॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

वंशीविभूषितकरान्नवनीरदाभात्
पीताम्बरादरुणबिम्बफलाधरोष्ठात् ।
पूर्णेन्दुसुन्दरमुखादरविन्दनेत्रात्
कृष्णात्परं किमपि तत्त्वमहं न जाने ॥ ६ ॥

ध्यानाभ्यासवशीकृतेन मनसा तन्निर्गुणं निष्क्रियं
ज्योतिः किञ्चन योगिनो यदि परं पश्यन्ति पश्यन्तु ते ।
अस्माकं तु तदेव लोचनचमत्काराय भूयाच्चिरं
कालिन्दीपुलिनेषु यत्किमपि तन्नीलं महो धावति ॥७॥

चिदानन्दाकारं जलदरुचि सारं श्रुतिगिरां
व्रजस्त्रीणां हारं भवजलधिपारं कृतधियाम् ।
विहन्तुं भूभारं विदधदवतारं मुहुरहो
महो वारम्वारं भजत कुशलारम्भकृतिनः ॥८॥

हे देव हे दयित हे भुवनैकबन्धो
हे कृष्ण हे चपल हे करुणैकसिन्धो ।
हे नाथ हे रमण हे नयनाभिराम
हा हा कदा नु भवितासि पदं दृशोर्मे ॥९॥

कृष्ण त्वदीयपदपङ्कजपञ्जरान्ते
अद्यैव मे विशतु मानसराजहंसः ।
प्राणप्रयाणसमये कफवातपित्तैः
कण्ठावरोधनविधौ स्मरणं कुतस्ते ॥१०॥

मूकं करोति वाचालं पङ्गुं लङ्घयते गिरिम् ।
यत्कृपा तमहं वन्दे परमानन्दमाधवम् ॥ ११॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

वाणी गुणानुकथने श्रवणौ कथायां
हस्तौ च कर्मसु मनस्तव पादयोर्नः ।
स्मृत्यां शिरस्तव निवासजगत्प्रणामे
दृष्टिः सतां दर्शनेऽस्तु भवत्तनूनाम् ॥ १२ ॥
खं वायुमग्निं सलिलं महीं च
ज्योतींषि सर्वाणि दिशो द्रुमादीन् ।
सरित्समुद्रांश्च हरेः शरीरं
यत्किञ्च भूतं प्रणमेदनन्यः ॥ १३ ॥
एकोऽपि कृष्णस्य कृतः प्रणामो
दशाश्वमेधावभृथेन तुल्यः ।
दशाश्वमेधी पुनरेति जन्म
कृष्णप्रणामी न पुनर्भवाय ॥ १४ ॥
विपदः सन्तु नः शश्वत्तत्र तत्र जगद्गुरो ।
भवतो दर्शनं यत्स्यादपुनर्भवदर्शनम् ॥१५॥
कायेन वाचा मनसेन्द्रियैर्वा
बुद्ध्यात्मना वानुसृतः स्वभावात् ।
करोति यद्यत्सकलं परस्मै
नारायणायेति समर्पयेत्तत् ॥ १६ ॥

॥ श्रीकृष्णस्तुति समाप्त ॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

श्रीगुरुस्तुति

संसारवृक्षमारूढाः पतंति नरकार्णवे ।
येन धृतं जगत्सर्वं तस्मै श्रीगुरवेनमः ॥१॥
गुरुर्ब्रह्मा गुरुर्विष्णु गुरुर्देवो महेश्वरः ।
गुरुरेकं परब्रह्म तस्मै श्रीगुरवेनमः ॥ २ ॥
अखंडमंडलाकारं व्याप्तं येन चराचरं ।
तत्पदं दर्शितं येन तस्मै श्रीगुरवेनमः ॥ ३ ॥
ध्यानमूलं गुरुर्मूर्तिः पूजामूलं गुरोःपदं ।
मंत्रमूलं गुरोर्वाक्यं मोक्षमूलं गुरुकृपा ॥४॥
ब्रह्मानंदं परमसुखदं केवलं ज्ञानमूर्तिं
द्वंद्वातीतं गगनसदृशं तत्वमस्यादिलक्ष्यं ।
एकं नित्यं विमलमचलं सर्वधीसाक्षिभूतं
भावातीतं त्रिगुणरहितं सद्गुरुं तं नमामि ॥५॥
नित्यं शुद्धं निराभासं निराकारं निरंजनं ।
नित्यबोधचिदानंदं गुरुब्रह्म नमाम्यहं ॥ ६ ॥
आनंदमानंदकरप्रसन्नं ज्ञानस्वरूपं निजबोधरूपं ।
योगींद्रमीड्यं भवरोगवैद्यं श्रीमद्गुरुं नित्यमहं नमामि ।७।
नमामि सद्गुरुं शान्तं सच्चिदानंदविग्रहम् ।
पूर्णब्रह्मपरानन्दमीशमालंदिनल्लभम् ॥ ८ ॥

॥ श्रीगुरुस्तुति समाप्त ॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

निवडक स्तोत्रें

श्रीपांडुरंगाष्टक

महायोगपीठे तटे भीमरथ्यां
वरं पुंडरीकाय दातुं मुनींद्रैः ।
समागत्य तिष्ठन्तमानंदकंदं
परब्रह्मलिंगं भजे पांडुरंगम् ॥ १ ॥

तडिद्वाससं नीलमेघावभासं
रमामंदिरं सुंदरं चित्प्रकाशम् ।
वरं त्विष्टिकायां समन्यस्तपादं
परब्रह्मलिंगं भजे पांडुरंगम् ॥ २ ॥

प्रमाणं भवाब्धेरिदं मामकानां
नितंबः कराभ्यां धृतो येन तस्मात् ।
विधातुर्वसत्यै धृतोनाभिकोशः
परब्रह्मलिंगं भजे पांडुरंगम् ॥ ३ ॥

स्फुरत्कौस्तुभालंकृतं कंठदेशे
श्रिया जुष्टकेयूरकं श्रीनिवासम् ।
शिवं शान्तमीड्यं वरं लोकपालं
परब्रह्मलिंगं भजे पांडुरंगम् ॥ ४ ॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

शरच्चंद्रबिंबाननं चारुहासं
लसत्कुंडलाक्रान्तगंडस्थलाङ्गम् ।
जपारागबिंबाधरं कंजनेत्रं
परब्रह्मलिंगं भजे पांडुरंगम् ॥ ५ ॥

किरीटोज्ज्वलत्सर्वदिक्प्रान्तभागं
सुरैरर्चितं दिव्यरत्नैरनर्घ्यैः ।
त्रिभंगाकृतिं बर्हमाल्यावतंसं
परब्रह्मलिंगं भजे पांडुरंगम् ॥ ६ ॥

विभुं वेणुनादं चरन्तं दुरन्तं
स्वयं लीलया गोपवेषं दधानम् ।
गवां वृंदकानन्दनं चारुहासं
परब्रह्मलिंगं भजे पांडुरंगम् ॥ ७ ॥

अजं रुक्मिणीप्राणसंजीवनं तं ।
परं धाम कैवल्यमेकं तुरीयम् ।
प्रसन्नं प्रपन्नार्तिहं देवदेवं
परब्रह्मलिंगं भजे पांडुरंगम् ॥ ८ ॥

॥ इति श्रीमच्छंकराचार्य विरचितम् श्रीपांडुरंगाष्टकम् संपूर्णम् ॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

श्रीहरिशरणाष्टकम्

ध्येयं वदन्ति शिवमेव हि केचिदन्ये
शक्तिं गणेशमपरे तु दिवाकरं वै ।
रूपैस्तु तैरपि विभासि यतस्त्वमेव
तस्मात्त्वमेव शरणं मम दीनबन्धो ॥ १ ॥

नो सोदरो न जनको जननी न जाया
नैवात्मजो न च कुलं विपुलं बलं वा ।
सन्दृश्यते न किल कोऽपि सहायको मे
तस्मात्त्वमेव शरणं मम दीनबन्धो ॥ २ ॥

नोपासिता मदमपास्य मया महान्त-
स्तीर्थानि चास्तिकधिया नहि सेवितानि ।
देवार्चनं च विधिवन्न कृतं कदापि
तस्मात्त्वमेव शरणं मम दीनबन्धो ॥ ३ ॥

दुर्वासना मम सदा परिकर्षयन्ति
चित्तं शरीरमपि रोगगणा दहन्ति ।
सञ्जीवनं च परहस्तगतं सदैव
तस्मात्त्वमेव शरणं मम दीनबन्धो ॥ ४ ॥

पूर्वं कृतानि दुरितानि मया तु यानि
स्मृत्वाखिलानि हृदयं परिकम्पते मे ।
ख्याता च ते पतितपावनता तु यस्मात्
CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri
तस्मात्त्वमेव शरणं मम दीनबन्धो ॥ ५ ॥

दुःखं जराजननजं विविधाश्च रोगाः
काकश्वसूकरजनिर्निरये च पातः ।
ते विस्मृतेः फलमिदं विततं हि लोके
तस्मात्त्वमेव शरणं मम दीनबन्धो ॥ ६ ॥

नीचोऽपि पापवलितोऽपि विनिन्दितोऽपि
ब्रूयात्तवाहमिति यस्तु किलैकवारम् ।
तं यच्छसीश निजलोकमिति व्रतं ते
तस्मात्त्वमेव शरणं मम दीनबन्धो ॥ ७ ॥

वेदेषु धर्मवचनेषु तथागमेषु
रामायणेऽपि च पुराणकदम्बके वा ।
सर्वत्र सर्वविधिना गदितस्त्वमेव
तस्मात्त्वमेव शरणं मम दीनबन्धो ॥ ८ ॥

॥ इति श्रीमत्परमहंसस्वामिब्रह्मानन्दविरचितं श्रीहरिशरणाष्टकं
सम्पूर्णम् ॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

श्रीमुकुन्दाष्टकम्

वृन्दावने च सलिलेन कलिन्दजायाः
पूते भृशं सकलनिर्जरसेवितायाः ।
क्रीडन्तमम्बुजदृशा सह राधया तं
प्रातः स्मरामि भवभीतिहरं मुकुन्दम् ॥१॥

कृष्णातटे बकुलकेसरपारिजात
मन्दारकुन्दतिलकाम्रकदम्बमुख्याः ।
सञ्चिन्तयन्त्यविरतं तरवोऽपि यं तं
प्रातः स्मरामि भवभीतिहरं मुकुन्दम् ॥२॥

यस्याङ्घ्रिनिःसृतजलं शिरसाऽगजायाः
पत्या मुदाऽध्रियत कालियनागजायाः ।
यं यामुनेऽस्तुवत वारि दयानिधिं तं
प्रातः स्मरामि भवभीतिहरं मुकुन्दम् ॥ ३ ॥

राधाविलासरसिकं मृदुमञ्जुलाङ्गं
वक्रासितालककुलोल्लसदुत्तमाङ्गम् ।
तं शर्मदं रदतिरस्कृतरम्यकुन्दं
प्रातः स्मरामि भवभीतिहरं मुकुन्दम् ॥४॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

कामारिजुष्टपदनीरजयुग्मरेणुं
गोपालपालमधरार्पितकेलिवेणुम् ।
लङ्केशकाननरिपुध्वजसारथिं तं
प्रातः स्मरामि भवभीतिहरं मुकुन्दम् ॥ ५ ॥

वृन्दं गवामनुचचार चराचरेज्यो
वृन्दावने कमलकोमलपादयुग्मः ।
यो ग्रान्थिपो द्विविपदां विषदादिजादी-
न्प्रातः स्मरामि तमभीतिकृते मुकुन्दम् ॥६॥

श्यामं शयानमनिलाशनराजभोगे
प्रस्थापिताङ्घ्रिकमलं कमलासनाङ्के ।
तं मन्दहासमरविन्दसमानवक्त्रे
नित्यं मुकुन्दमभवाय भजे प्रभाते ॥७॥

राधापदाम्बुजयुगभ्रमरेण राधा-
कृष्णेन कृष्णदयितं कविना प्रणीतम् ।
ये पद्यकाष्टकमिदं प्रयताः पठेयु-
स्तेषां भवेदुपरि तस्य हरेः प्रसादः ॥८॥

॥ इति तिवारीत्युपाह्व-कविशेखर-पण्डित-राधाकृष्ण-विरचितं-
श्रीमुकुन्दाष्टकं समाप्तम् ॥

———

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

श्रीगोविन्दाष्टकम्

सत्यं ज्ञानमनन्तं नित्यमनाकाशं परमाकाशं
गोष्ठप्राङ्गणरिङ्गणलोलमनायासं परमायासम् ।
मायाकल्पितनानाकारमनाकारं भुवनाकारं
क्ष्मामा नाथमनाथं प्रणमत गोविन्दं परमानन्दम् ॥१॥

मृत्स्नामत्सीहेति यशोदाताडनशैशवसंत्रासं
व्यादितवक्त्रालोकितलोकालोकचतुर्दशलोकालम् ।
लोकत्रयपुरमूलस्तम्भं लोकालोकमनालोकं
लोकेशं परमेशं प्रणमत गोविन्दं परमानन्दम् ॥ २ ॥

त्रैविष्टपरिपुवीरघ्नं क्षितिभारघ्नं भवरोगघ्नं
कैवल्यं नवनीताहारमनाहारं भुवनाहारम् ।
वैमल्यस्फुटचेतोवृत्तिविशेषाभासमनाभासं
शैवं केवलशान्तं प्रणमत गोविन्दं परमानन्दम् ॥ ३ ॥

गोपालं भूलीलाविग्रहगोपालं कुलगोपालं
गोपीखेलनगोवर्धनधृतिलीलालालितगोपालम् ।
गोभिर्निगदितगोविन्दस्फुटनामानं बहुनामानं
गोपीगोचरदूरं प्रणमत गोविन्दं परमानन्दम् ॥४ ॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

गोपीमण्डलगोष्ठीभेदं भेदावस्थमभेदाभं
शश्वद्गोखुरनिर्धूतोद्धतधूलीधूसरसौभाग्यम् ।
श्रद्धाभक्तिगृहीतानन्दमचिन्त्यं चिन्तितसद्भावं
चिन्तामणिमहिमानं प्रणमत गोविन्दं परमानन्दम् ॥५॥
स्नानव्याकुलयोषिद्वस्त्रमुपादायागमुपारूढं
व्यादित्सन्तीरथ दिग्वस्त्रा ह्युपदातुमुपाकर्षन्तम् ।
निर्धूतद्वयशोकविमोहं बुद्धं बुद्धेरन्तस्थं
सत्तामात्रशरीरं प्रणमत गोविन्दं परमानन्दम् ॥ ६ ॥
कान्तं कारणकारणमादिमनादिं कालमनाभासं
कालिन्दीगतकालियशिरसि मुहुर्नृत्यन्तं नृत्यन्तम् ।
कालं कालकलातीतं कलिताशेषं कलिदोषघ्नं
कालत्रयगतिहेतुं प्रणमत गोविन्दं परमानन्दम् ॥ ७ ॥
वृन्दावनभुवि वृन्दारकगणवृन्दाराध्यं वन्देऽहं
कुन्दाभामलमन्दस्मेरसुधानन्दं सुहृदानन्दम् ।
वन्द्याशेषमहामुनिमानसवन्द्यानन्दपदद्वन्द्वं
वन्द्याशेषगुणाब्धिं प्रणमत गोविन्दं परमानन्दम् ॥८॥
गोविन्दाष्टकमेतदधीते गोविन्दार्पितचेता यो
गोविन्दाच्युत माधव विष्णो गोकुलनायक कृष्णेति ।
गोविन्दाङ्घ्रिसरोजध्यानसुधाजलधौतसमस्ताघो
गोविन्दं परमानन्दामृतमन्तःस्थं स समभ्येति ॥९॥

॥ इति श्रीमच्छङ्कराचार्यविरचितं श्रीगोविन्दाष्टकं सम्पूर्णम् ॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

श्रीदीनबन्धुअष्टकम्

यस्मादिदं जगदुदेति चतुर्मुखाद्यं
यस्मिन्नवस्थितमशेषमशेषमूले ।
यत्रोपयाति विलयं च समस्तमन्ते
दृग्गोचरो भवतु मेऽद्य स दीनबन्धुः ॥ १ ॥

चक्रं सहस्रकरचारु करारविन्दे
गुर्वी गदा दरवरश्च विभाति यस्य ।
पक्षीन्द्रपृष्ठपरिरोपितपादपद्मो
दृग्गोचरो भवतु मेऽद्य स दीनबन्धुः ॥ २ ॥

येनोद्धृता वसुमती सलिले निमग्ना
नग्ना च पाण्डववधूः स्थगिता दुकूलैः ।
संमोचितो जलचरस्य मुखाद्गजेन्द्रो
दृग्गोचरो भवतु मेऽद्य स दीनबन्धुः ॥ ३ ॥

यस्यार्द्रदृष्टिवशतस्तु सुराः समृद्धिं
कोपेक्षणेन दनुजा विलयं व्रजन्ति ।
भीताश्चरन्ति च यतोऽर्कयमानिलाद्या
दृग्गोचरो भवतु मेऽद्य स दीनबन्धुः ॥ ४ ॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

गायन्ति सामकुशला यमजं मखेषु
ध्यायन्ति धीरमतयो यतयो विविक्ते ।
पश्यन्ति योगिपुरुषाः पुरुषं शरीरे
दृग्गोचरो भवतु मेऽद्य स दीनबन्धुः ॥ ५ ॥
आकाररूपगुणयोगविवर्जितोऽपि
भक्तानुकम्पननिमित्तगृहीतमूर्तिः ।
यः सर्वगोऽपि कृतशेषशरीरशय्यो
दृग्गोचरो भवतु मेऽद्य स दीनबन्धुः ॥ ६ ॥
यस्याङ्घ्रिपङ्कजमनिद्रमुनीन्द्रवृन्दै-
राराध्यते भवदवानलदाहशान्त्यै ।
सर्वापराधमविचिन्त्य ममाखिलात्मा
दृग्गोचरो भवतु मेऽद्य स दीनबन्धुः ॥ ७ ॥
यन्नामकीर्तनपरः श्वपचोऽपि नूनं
हित्वाखिलं कलिमलं भुवनं पुनाति ।
दग्ध्वा ममाघमखिलं करुणेक्षणेन
दृग्गोचरो भवतु मेऽद्य स दीनबन्धुः ॥ ८ ॥
दीनबन्ध्वष्टकं पुण्यं ब्रह्मानन्देन भाषितम् ।
यः पठेत् प्रयतो नित्यं तस्य विष्णुः प्रसीदति ॥ ९ ॥

॥ इति श्रीमत्परमहंसस्वामिब्रह्मानन्दविरचितं श्रीदीनबन्धुअष्टकम् सम्पूर्णम् ॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

रामरक्षास्तोत्रम्

अस्य श्रीरामरक्षास्तोत्रमन्त्रस्य बुधकौशिक ऋषिः श्रीसीतारामचन्द्रो देवता अनुष्टुप् छन्दः सीता शक्तिः श्रीमान् हनुमान् कीलकं श्रीरामचन्द्रप्रीत्यर्थे रामरक्षास्तोत्रजपे विनियोगः। अथ ध्यानम्—

ध्यायेदाजानुबाहुं धृतशरधनुषं बद्धपद्मासनस्थं
पीतं वासो वसानं नवकमलदलस्पर्धिनेत्रं प्रसन्नम्।
वामाङ्कारूढसीतामुखकमलमिलल्लोचनं नीरदाभं
नानालङ्कारदीप्तं दधतमुरुजटामण्डलं रामचन्द्रम् ॥१॥

चरितं रघुनाथस्य शतकोटिप्रविस्तरम्।
एकैकमक्षरं पुंसां महापातकनाशनम् ॥ १ ॥
ध्यात्वा नीलोत्पलश्यामं रामं राजीवलोचनम्।
जानकीलक्ष्मणोपेतं जटामुकुटमण्डितम् ॥ २ ॥
सासितूणधनुर्बाणपाणिं नक्तंचरान्तकम्।
स्वलीलया जगत्त्रातुमाविर्भूतमजं विभुम् ॥ ३ ॥
रामरक्षां पठेत्प्राज्ञः पापघ्नीं सर्वकामदाम्।
शिरो मे राघवः पातु भालं दशरथात्मजः ॥ ४ ॥
कौसल्येयो दृशौ पातु विश्वामित्रप्रियः श्रुती।
घ्राणं पातु मखत्राता मुखं सौमित्रिवत्सलः ॥ ५ ॥
जिह्वां विद्यानिधिः पातु कण्ठं भरतवन्दितः।
स्कन्धौ दिव्यायुधः पातु भुजौ भग्नेशकार्मुकः ॥ ६ ॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

करौ सीतापतिः पातु हृदयं जामदग्न्यजित् ।
मध्यं पातु खरध्वंसी नाभिं जाम्बवदाश्रयः ॥ ७ ॥
सुग्रीवेशः कटी पातु सक्थिनी हनुमत्प्रभुः ।
ऊरू रघूत्तमः पातु रक्षःकुलविनाशकृत् ॥ ८ ॥
जानुनी सेतुकृत्पातु जङ्घे दशमुखान्तकः ।
पादौ बिभीषणश्रीदः पातु रामोऽखिलं वपुः ॥ ९ ॥
एतां रामबलोपेतां रक्षां यः सुकृती पठेत् ।
स चिरायुः सुखी पुत्री विजयी विनयी भवेत् ॥ १० ॥
पातालभूतलव्योमचारिणश्छद्मचारिणः ।
न द्रष्टुमपि शक्तास्ते रक्षितं रामनामभिः ॥ ११ ॥
रामेति रामभद्रेति रामचन्द्रेति वा स्मरन् ।
नरो न लिप्यते पापैर्भुक्तिं मुक्तिं च विन्दति ॥१२॥
जगज्जैत्रैकमन्त्रेण रामनाम्नाभिरक्षितम् ।
यः कण्ठे धारयेत्तस्य करस्थाः सर्वसिद्धयः ॥ १३ ॥
वज्रपञ्जरनामेदं यो रामकवचं स्मरेत् ।
अव्याहताज्ञः सर्वत्र लभते जयमङ्गलम् ॥ १४ ॥
आदिष्टवान्यथा स्वप्ने रामरक्षामिमां हरः ।
तथा लिखितवान्प्रातः प्रबुद्धो बुधकौशिकः ॥ १५ ॥
आरामः कल्पवृक्षाणां विरामः सकलापदाम् ।
अभिरामस्त्रिलोकानां रामः श्रीमान्स नः प्रभुः ॥ १६ ॥
तरुणौ रूपसम्पन्नौ सुकुमारौ महाबलौ ।
पुण्डरीकविशालाक्षौ चीरकृष्णाजिनाम्बरौ ॥ १७ ॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

फलमूलाशिनौ दान्तौ तापसौ ब्रह्मचारिणौ ।
पुत्रौ दशरथस्यैतौ भ्रातरौ रामलक्ष्मणौ ॥ १८ ॥
शरण्यौ सर्वसत्त्वानां श्रेष्ठौ सर्वधनुष्मताम् ।
रक्षःकुलनिहन्तारौ त्रायेतां नो रघूत्तमौ ॥ १९ ॥
आत्तसज्जधनुषाविषुस्पृशा-
वक्षयाशुगनिषङ्गसङ्गिनौ ।
रक्षणाय मम रामलक्ष्मणा-
वग्रतः पथि सदैव गच्छताम् ॥ २० ॥
सन्नद्धः कवची खड्गी चापबाणधरो युवा ।
गच्छन्मनोरथान्नश्च रामः पातु सलक्ष्मणः ॥ २१ ॥
रामो दाशरथिः शूरो लक्ष्मणानुचरो बली ।
काकुत्स्थः पुरुषः पूर्णः कौसल्येयो रघूत्तमः ॥ २२ ॥
वेदान्तवेद्यो यज्ञेशः पुराणपुरुषोत्तमः ।
जानकीवल्लभः श्रीमानप्रमेयपराक्रमः ॥ २३ ॥
इत्येतानि जपन्नित्यं मद्भक्तः श्रद्धयान्वितः ।
अश्वमेधाधिकं पुण्यं सम्प्राप्नोति न संशयः ॥ २४ ॥
रामं दूर्वादलश्यामं पद्माक्षं पीतवाससम् ।
स्तुवन्ति नामभिर्दिव्यैर्न ते संसारिणो नराः ॥ २५ ॥
रामं लक्ष्मणपूर्वजं रघुवरं सीतापतिं सुन्दरं
काकुत्स्थं करुणार्णवं गुणनिधिं विप्रप्रियं धार्मिकम् ।
राजेन्द्रं सत्यसन्धं दशरथतनयं श्यामलं शान्तमूर्तिं
वन्दे लोकाभिरामं रघुकुलतिलकं राघवं रावणारिम् ॥२६॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

रामाय रामभद्राय रामचन्द्राय वेधसे ।
रघुनाथाय नाथाय सीतायाः पतये नमः ॥ २७ ॥

श्रीराम राम रघुनन्दन राम राम
श्रीराम राम भरताग्रज राम राम ।
श्रीराम राम रणकर्कश राम राम
श्रीराम राम शरणं भव राम राम ॥ २८ ॥

श्रीरामचन्द्रचरणौ मनसा स्मरामि
श्रीरामचन्द्रचरणौ वचसा गृणामि ।
श्रीरामचन्द्रचरणौ शिरसा नमामि
श्रीरामचन्द्रचरणौ शरणं प्रपद्ये ॥ २९ ॥

माता रामो मत्पिता रामचन्द्रः
स्वामी रामो मत्सखा रामचन्द्रः ।
सर्वस्वं मे रामचन्द्रो दयालु-
र्नान्यं जाने नैव जाने न जाने ॥ ३० ॥

दक्षिणे लक्ष्मणो यस्य वामे च जनकात्मजा ।
पुरतो मारुतिर्यस्य तं वन्दे रघुनन्दनम् ॥ ३१ ॥

लोकाभिरामं रणरङ्गधीरं
राजीवनेत्रं रघुवंशनाथम् ।
कारुण्यरूपं करुणाकरं तं
श्रीरामचन्द्रं शरणं प्रपद्ये ॥ ३२ ॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

मनोजवं मारुततुल्यवेगं
जितेन्द्रियं बुद्धिमतां वरिष्ठम् ।
वातात्मजं वानरयूथमुख्यं
श्रीरामदूतं शरणं प्रपद्ये ॥ ३३ ॥

कूजन्तं रामरामेति मधुरं मधुराक्षरम् ।
आरुह्य कविताशाखां वन्दे वाल्मीकिकोकिलम् ॥३४॥

आपदामपहर्तारं दातारं सर्वसम्पदाम् ।
लोकाभिरामं श्रीरामं भूयो भूयो नमाम्यहम् ॥३५॥
भर्जनं भवबीजानामर्जनं सुखसम्पदाम् ।
तर्जनं यमदूतानां रामरामेति गर्जनम् ॥ ३६ ॥

रामो राजमणिः सदा विजयते रामं रमेशं भजे
रामेणाभिहता निशाचरचमू रामाय तस्मै नमः ।
रामान्नास्ति परायणं परतरं रामस्य दासोऽस्म्यहं
रामे चित्तलयः सदा भवतु मे भो राम मामुद्धर॥३७॥

राम रामेति रामेति रमे रामे मनोरमे ।
सहस्रनाम तत्तुल्यं रामनाम वरानने ॥ ३८ ॥

॥ इति श्रीबुधकौशिकमुनिविरचितं श्रीरामरक्षास्तोत्रं सम्पूर्णम् ॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

षट्पदी

अविनयमपनय विष्णो दमय मनः शमय विषयमृगतृष्णाम् ।
भूतदयां विस्तारय तारय संसारसागरतः ॥ १ ॥

दिव्यधुनीमकरन्दे परिमलपरिभोगसच्चिदानन्दे ।
श्रीपतिपदारविन्दे भवभयखेदच्छिदे वन्दे ॥ २ ॥

सत्यपि भेदापगमे नाथ तवाहं न मामकीनस्त्वम् ।
सामुद्रो हि तरङ्गः क्वचन समुद्रो न तारङ्गः ॥ ३ ॥

उद्धृतनग नगभिदनुज दनुजकुलामित्र मित्रशशिदृष्टे ।
दृष्टे भवति प्रभवति न भवति किं भवतिरस्कारः ॥ ४ ॥

मत्स्यादिभिरवतारैरवतारवतावता सदा वसुधाम् ।
परमेश्वर परिपाल्यो भवता भवतापभीतोऽहम् ॥ ५ ॥

दामोदर गुणमन्दिर सुन्दरवदनारविन्द गोविन्द ।
भवजलधिमथनमन्दर परमं दरमपनय त्वं मे ॥ ६ ॥

नारायण करुणामय शरणं करवाणि तावकौ चरणौ ।
इति षट्पदी मदीये वदनसरोजे सदा वसतु ॥ ७ ॥

॥ इति श्रीमच्छङ्कराचार्यविरचितं षट्पदीस्तोत्रं सम्पूर्णम् ॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

निर्वाणदशक

न भूमिर्न तोयं न तेजो न वायु-
र्न खं नेंद्रियं वा न तेषां समूहः ।
अनैकान्तिकत्वात्सुषुप्त्येकसिद्ध-
स्तदेकोवशिष्टः शिवः केवलोहम् ॥ १ ॥

न वर्णा न वर्णाश्रमाचारधर्मा
न मे धारणाध्यानयोगादयोपि ।
अनात्माश्रयाहंममाध्यासहानात्
तदेकोवशिष्टः शिवः केवलोहम् ॥ २ ॥

न माता पिता वा न देवा न लोका
न वेदा न यज्ञा न तीर्थं ब्रुवान्ति ।
सुषुप्तौ निरस्तातिशून्यात्मकत्वात्
तदेकोवशिष्टः शिवः केवलोहम् ॥ ३ ॥

न सांख्यं न शैवं न तत्पाञ्चरात्रं
न जैनं न मीमांसकादेर्मतं वा ।
विशिष्टानुभूत्या विशुद्धात्मकत्वात्
तदेकोवशिष्टः शिवः केवलोहम् ॥ ४ ॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

न चोर्ध्वं न चाधो न चान्तर्न बाह्यं
न मध्यं न तिर्यङ् न पूर्वापरा दिक् ।
वियद्व्यापकत्वादखण्डैकरूप-
स्तदेकोवशिष्टः शिवः केवलोहम् ॥ ५ ॥

न शुक्लं न कृष्णं न रक्तं न पीतं
न कुब्जं न पीनं न ह्रस्वं न दीर्घम् ।
अरूपं तथा ज्योतिराकारकत्वात्
तदेकोवशिष्टः शिवः केवलोहम् ॥ ६ ॥

न शास्ता न शास्त्रं न शिष्यो न शिक्षा
न च त्वं न चाहं न चायं प्रपञ्चः ।
स्वरूपावबोधो विकल्पासहिष्णु-
स्तदेकोवशिष्टः शिवः केवलोहम् ॥ ७ ॥

न जाग्रन्न मे स्वप्नको वा सुषुप्ति-
र्न विश्वो न वा तैजसः प्राज्ञको वा ।
अविद्यात्मकत्वात्त्रयाणां तुरीय-
स्तदेकोवशिष्टः शिवः केवलोहम् ॥ ८ ॥

अपि व्यापकत्वाद्धितत्त्वप्रयोगात्
स्वतःसिद्ध भावादनन्याश्रयत्वात् ।
जगत्तुच्छमेतत्समस्तं तदन्यत्-
तदेकोवशिष्टः शिवः केवलोहम् ॥ ९ ॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

न चैकं तदन्यद् द्वितीयं कुतः स्यात्
न वा केवलत्वं न चाकेवलत्वम् ।
न शून्यं न चाशून्यमद्वैतकत्वात्
कथं सर्ववेदान्तसिद्धं ब्रवीमि ॥ १० ॥

॥ इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचितं निर्वाणदशकं संपूर्णं ॥

कौपीनपंचक

वेदान्तवाक्येषु सदा रमन्तो
भिक्षान्नमात्रेण च तुष्टिमन्तः ।
विशोकमंतःकरणे रमन्तः
कौपीनवन्तः खलु भाग्यवन्तः ॥ १ ॥

मूलं तरोः केवलमाश्रयन्तः
पाणिद्वयं भोक्तुममंत्रयन्तः ।
कन्यामिव श्रीमपि कुत्सयन्तः
कौपीनवन्तः खलु भाग्यवंतः ॥ २ ॥

देहादिभावं परिवर्तयन्तः
आत्मानमात्मन्यवलोकयन्तः ।
नान्तं न मध्यं न बहिः स्मरन्तः
कौपीनवंतः खलु भाग्यवंतः ॥ ३ ॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

स्वानन्दभावे परितुष्टिमन्तः
सशान्तसर्वेन्द्रियतुष्टिमन्तः ।
अहर्निशं ब्रह्मणि ये रमन्तः
कौपीनवन्तः खलु भाग्यवन्तः ॥ ४ ॥

पंचाक्षरं पावनमुच्चरन्तः
पतिं पशूनां हृदि भावयन्तः ।
भिक्षाशिनो दिक्षु परिभ्रमन्तः
कौपीनवंतः खलु भाग्यवंतः ॥ ५ ॥

॥ इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचितं कौपीनपंचकं संपूर्णं ॥

आत्मषट्कम् ।

मनोबुद्ध्यहंकारचित्तानि नाहं
न च श्रोत्रजिह्वे न च घ्राणनेत्रे ।
न च व्योमभूमिर्न तेजो न वायु-
श्चिदानंदरूपः शिवोऽहं शिवोऽहम् ॥ १ ॥

न च प्राणसंज्ञो न पंचानिला मे
न वा सप्तधातुर्न वा पंचकोशः ।

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

न वाक्पाणिपादौ न चोपस्थपायू
चिदानंदरूपः शिवोऽहं शिवोऽहम् ॥ २ ॥
न मे द्वेषरागौ न मे लोभमोहौ
मदो नैव मे नैव मात्सर्यभावः ।
न धर्मो न चार्थो न कामो न मोक्ष-
श्चिदानंदरूपः शिवोऽहं शिवोऽहम् ॥ ३ ॥
न पुण्यं न पापं न सौख्यं न दुःखं
न मंत्रो न तिर्थं न वेदा न यज्ञाः ।
अहं भोजनं नैव भोज्यं न भोक्ता
चिदानंदरूपः शिवोऽहं शिवोऽहम् ॥ ४ ॥
न मे मृत्युशंका न मे जातिभेदः-
पिता नैव मे नैव माता न जन्म ।
न बंधुर्न मित्रं गुरुर्नैव शिष्य-
श्चिदानंदरूपः शिवोऽहं शिवोऽहम् ॥ ५ ॥
अहं निर्विकल्पो निराकाररूपो
विभुर्व्याप्य सर्वत्र सर्वेन्द्रियाणि ।
सदा मे समत्वं न मुक्तिर्न बंध-
श्चिदानंदरूपः शिवोऽहं शिवोऽहम् ॥ ६ ॥

॥ इति श्रीमच्छङ्कराचार्यविरचितं आत्मषट्कम् सम्पूर्णम् ॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

साधनपञ्चकम्

वेदो नित्यमधीयतां तदुदितं कर्म स्वनुष्ठीयतां
तेनेशस्य विधीयतामपचितिः काम्ये मतिस्त्यज्यताम् ।
पापौघः परिधूयतां भवसुखे दोषोऽनुसन्धीयता-
मात्मेच्छा व्यवसीयतां निजगृहात्तूर्णं विनिर्गम्यताम् ॥१॥

सङ्गः सत्सु विधीयतां भगवतो भक्तिर्दृढा धीयतां
शान्त्यादिः परिचीयतां दृढतरं कर्माशु सन्त्यज्यताम् ।
सद्विद्वानुपसर्प्यतां प्रतिदिनं तत्पादुका सेव्यतां
ब्रह्मैकाक्षरमर्थ्यतां श्रुतिशिरोवाक्यं समाकर्ण्यताम् ॥२॥

वाक्यार्थश्च विचार्यतां श्रुतिशिरःपक्षः समाश्रीयतां
दुस्तर्कात्सुविरम्यतां श्रुतिमतस्तर्कोऽनुसन्धीयताम् ।
ब्रह्मैवास्मि विभाव्यतामहरहर्गर्वः परित्यज्यतां
देहेऽहम्मतिरुज्झ्यतां बुधजनैर्वादः परित्यज्यताम् ॥३॥

क्षुद्व्याधिश्च चिकित्स्यतां प्रतिदिनं भिक्षौषधं भुज्यतां
स्वाद्वन्नं न तु याच्यतां विधिवशात्प्राप्तेन सन्तुष्यताम् ।
शीतोष्णादि विषह्यतां न तु वृथा वाक्यं समुच्चार्यता-
मौदासीन्यमभीप्स्यतां जनकृपा नैष्ठुर्यमुत्सृज्यताम् ॥४॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

एकान्ते सुखमास्यतां परतरे चेतः समाधीयतां
पूर्णात्मा सुसमीक्ष्यतां जगदिदं तद्बाधितं दृश्यताम् ।
प्राक्कर्म प्रविलाप्यतां चितिबलान्नाप्युत्तरैः श्लिष्यतां
प्रारब्धं त्विह भुज्यतामथ परब्रह्मात्मना स्थीयताम् ॥५॥

यः श्लोकपञ्चकमिदं पठते मनुष्यः
सञ्चिन्तयत्यनुदिनं स्थिरतामुपेत्य ।
तस्याशु संसृतिदवानलतीव्रघोर-
तापः प्रशान्तिमुपयाति चितिप्रसादात् ॥ ६ ॥

॥ इति श्रीमच्छङ्कराचार्यविरचितं साधनपञ्चकं सम्पूर्णम् ॥

निवडक स्तोत्र समाप्त.

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

" श्रीविष्णु भगवान "

ध्येयं सदा परिभवघ्नमभीष्टदोहं
तीर्थास्पदं शिवविरञ्चिनुतं शरण्यम् ।
भृत्यार्तिहं प्रणतपाल भवाब्धिपोतं
वन्दे महापुरुष ते चरणारविन्दम् ॥ १ ॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

शेषशाई भगवान

ॐ शान्ताकारं भुजगशयनं पद्मनाभं सुरेशं। विश्वाधारं गगनसदृशं मेघवर्णं शुभाङ्गम्॥
लक्ष्मीकान्तं कमलनयनं योगिभिर्ध्यानगम्यं। वन्दे विष्णुं भवभयहरं सर्वलोकैकनाथम्॥ १॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

श्रीविष्णुसहस्रनाम

श्रीगणेशाय नमः ।

मङ्गलम् ।

शुक्लाम्बरधरं विष्णुं शशिवर्णं चतुर्भुजम् ।
प्रसन्नवदनं ध्यायेत्सर्वविघ्नोपशान्तये ॥ १ ॥

नारायणं नमस्कृत्य नरं चैव नरोत्तमम् ।
देवीं सरस्वतीं चैव ततो जयमुदीरयेत् ॥ २ ॥

व्यासं वसिष्ठनप्तारं शक्तेः पौत्रमकल्मषम् ।
पराशरात्मजं वन्दे शुकतातं तपोनिधिम् ॥३॥

व्यासाय विष्णुरूपाय व्यासरूपाय विष्णवे ।
नमो वै ब्रह्मविधये वासिष्ठाय नमो नमः ॥४॥

अचतुर्वदनो ब्रह्मा द्विबाहुरपरो हरिः ।
अभाललोचनः शंभुर्भगवान्बादरायणः ॥ ५ ॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

श्रीगणेशाय नमः ।

यस्य स्मरणमात्रेण जन्मसंसारबन्धनात् ।
विमुच्यते नमस्तस्मै विष्णवे प्रभविष्णवे ॥१॥
नमः समस्तभूतानामादिभूताय भूभृते ।
अनेकरूपरूपाय विष्णवे प्रभविष्णवे ॥ २ ॥

वैशम्पायन उवाच—

श्रुत्वा धर्मानशेषेण पावनानि च सर्वशः ।
युधिष्ठिरः शान्तनवं पुनरेवाभ्यभाषत ॥ ३ ॥

युधिष्ठिर उवाच—

किमेकं दैवतं लोके किंवाप्येकं परायणम् ।
स्तुवन्तः कं कमर्चन्तः प्राप्नुयुर्मानवाः शुभम् ।४।
को धर्मः सर्वधर्माणां भवतः परमो मतः ।
किं जपन्मुच्यते जन्तुर्जन्मसंसारबन्धनात् ।५।

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

भीष्म उवाच—

जगत्प्रभुं देवदेवमनन्तं पुरुषोत्तमम् ।
स्तुवन्नामसहस्रेण पुरुषः सततोत्थितः ॥ ६ ॥
तमेव चार्चयन्नित्यं भक्त्या पुरुषमव्ययम् ।
ध्यायन्स्तुवन्नमस्यंश्च यजमानस्तमेव च ॥७॥
अनादिनिधनं विष्णुं सर्वलोकमहेश्वरम् ।
लोकाध्यक्षं स्तुवन्नित्यं सर्वदुःखातिगो भवेत् ॥८॥
ब्रह्मण्यं सर्वधर्मज्ञं लोकानां कीर्तिवर्धनम् ।
लोकनाथं महद्भूतं सर्वभूतभवोद्भवम् ॥ ९ ॥
एष मे सर्वधर्माणां धर्मोऽधिकतमो मतः ।
यद्भक्त्या पुण्डरीकाक्षं स्तवैरर्चेन्नरः सदा ॥१०॥
परमं यो महत्तेजः परमं यो महत्तपः ।
परमं यो महद्ब्रह्म परमं यः परायणम् ॥ ११ ॥
पवित्राणां पवित्रं यो मङ्गलानां च मङ्गलम् ।
दैवतं देवतानां च भूतानां योऽव्ययः पिता ॥१२॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

यतः सर्वाणि भूतानि भवन्त्यादियुगागमे ।
यस्मिंश्च प्रलयं यान्ति पुनरेव युगक्षये ॥१३॥

तस्य लोकप्रधानस्य जगन्नाथस्य भूपते ।
विष्णोर्नामसहस्रं मे शृणु पापभयापहम् ॥१४॥

यानि नामानि गौणानि विख्यातानि महात्मनः ।
ऋषिभिः परिगीतानि तानि वक्ष्यामि भूतये १५

ऋषिर्नाम्नां सहस्रस्य वेदव्यासो महामुनिः ।
छन्दोऽनुष्टुप् तथा देवो भगवान्देवकीसुतः १६

ॐ विष्णुं जिष्णुं महाविष्णुं प्रभाविष्णुं महेश्वरम्।
अनेकरूपं दैत्यान्तं नमामि पुरुषोत्तमम् ॥१७॥

श्रीवेदव्यास उवाच—

ॐ अस्य श्रीविष्णोर्दिव्यसहस्रनामस्तोत्रमाला·मन्त्रस्य। श्रीभगवान् वेदव्यास ऋषिः । श्रीकृष्णः परमात्मा देवता। अनुष्टुप् छन्दः । आत्मयोनिः स्वयं जात इति बीजम्। देवकीनन्दनः स्रष्टेति शक्तिः । त्रिसामा सामगः सामेति हृदयम् ।

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

शङ्खभृन्नन्दकी चक्रीति कीलकम् । शार्ङ्गधन्वा गदाधर इत्यस्त्रम् । रथाङ्गपाणिरक्षोभ्य इति कवचम् । उद्भवः क्षोभणो देव इति परमो मन्त्रः । श्रीमहाविष्णुप्रीत्यर्थे विष्णोर्दिव्यसहस्रनामजपे विनियोगः ॥

अथ न्यासः ।

ॐ शिरसि वेदव्यासऋषये नमः। मुखे अनुष्टुप्छन्दसे नमः। हृदि श्रीकृष्णपरमात्मदेवतायै नमः। गुह्ये अमृतांशूद्भवो भानुरिति बीजाय नमः । पादयोर्देवकीनन्दनः स्रष्टेति शक्तये नमः। सर्वाङ्गे शङ्खभृन्नन्दकी चक्रीति कीलकाय नमः। करसंपुटे मम श्रीकृष्णप्रीत्यर्थे जपे विनियोगाय नमः ।

इति ऋष्यादिन्यासः

अथ करन्यासः ।

ॐ विश्वं विष्णुर्वषट्कार इत्यङ्गुष्ठाभ्यां नमः ।
अमृतांशूद्भवो भानुरिति तर्जनीभ्यां नमः ।
ब्रह्मण्यो ब्रह्मकृद्ब्रह्मेति मध्यमाभ्यां नमः ।

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

सुवर्णबिन्दुरक्षोभ्य इत्यनामिकाभ्यां नमः ।
निमिषोऽनिमिषः स्रग्वीति कनिष्ठिकाभ्यां नमः।
रथाङ्गपाणिरक्षोभ्य इति करतलकरपृष्ठाभ्यां नमः ।

इति करन्यासः ।

अथ षडङ्गन्यासः ।

ॐ विश्वं विष्णुर्वषट्कार इति हृदयाय नमः ।
अमृतांशूद्भवो भानुरिति शिरसे स्वाहा ।
ब्रह्मण्यो ब्रह्मकृद्ब्रह्मेति शिखायै वषट् ।
सुवर्णबिन्दुरक्षोभ्य इति कवचाय हुम् ।
निमिषोऽनिमिषः स्रग्वीति नेत्रत्रयाय वौषट् ।
रथाङ्गपाणिरक्षोभ्य इत्यस्त्राय फट् ।

इति षडङ्गन्यासः ।

श्रीकृष्णप्रीत्यर्थं विष्णुदिव्यसहस्रनामजपमहं करिष्ये इति सङ्कल्पः । सर्वपापक्षयार्थं श्रीपुरुषोत्तमाराधनेन जपे विनियोगः ।

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

अथ ध्यानम् ।

ॐ शान्ताकारं भुजगशयनं पद्मनाभं सुरेशं
विश्वाधारं गगनसदृशं मेघवर्णं शुभाङ्गम् ।
लक्ष्मीकान्तं कमलनयनं योगिभिर्ध्यानगम्यं
वन्दे विष्णुं भवभयहरं सर्वलोकैकनाथम् ॥

इति ध्यानम् ।

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

ॐ विश्वं विष्णुर्वषट्कारो भूतभव्यभवत्प्रभुः ।
भूतकृद्भूतभृद्भावो भूतात्मा भूतभावनः ॥१॥
पूतात्मा परमात्मा च मुक्तानां परमा गतिः ।
अव्ययः पुरुषः साक्षी क्षेत्रज्ञोऽक्षर एव च ॥२॥
योगो योगविदां नेता प्रधानपुरुषेश्वरः ।
नारसिंहवपुः श्रीमान् केशवः पुरुषोत्तमः ॥३॥
सर्वः शर्वः शिवः स्थाणुर्भूतादिर्निधिरव्ययः ।
संभवो भावनो भर्ता प्रभवः प्रभुरीश्वरः ॥४॥
स्वयंभूः शंभुरादित्यः पुष्कराक्षो महास्वनः ।
अनादिनिधनो धाता विधाता धातुरुत्तमः ॥५॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

अप्रमेयो हृषीकेशः पद्मनाभोऽमरप्रभुः ।
विश्वकर्मा मनुस्त्वष्टा स्थविष्ठः स्थविरो ध्रुवः ॥६॥
अग्राह्यः शाश्वतः कृष्णो लोहिताक्षः प्रतर्दनः ।
प्रभूतस्त्रिककुब्धाम पवित्रं मङ्गलं परम् ॥७॥
ईशानः प्राणदः प्राणो ज्येष्ठः श्रेष्ठः प्रजापतिः ।
हिरण्यगर्भो भूगर्भो माधवो मधुसूदनः ॥८॥
ईश्वरो विक्रमी धन्वी मेधावी विक्रमः क्रमः ।
अनुत्तमो दुराधर्षः कृतज्ञः कृतिरात्मवान् ॥९॥
सुरेशः शरणं शर्म विश्वरेताः प्रजाभवः ।
अहः संवत्सरो व्यालः प्रत्ययः सर्वदर्शनः ॥१०॥
अजः सर्वेश्वरः सिद्धः सिद्धिः सर्वादिरच्युतः ।
वृषाकपिरमेयात्मा सर्वयोगविनिःसृतः ॥११॥
वसुर्वसुमनाः सत्यः समात्मा संमितः समः ।
अमोघः पुण्डरीकाक्षो वृषकर्मा वृषाकृतिः ॥१२॥
रुद्रो बहुशिरा बभ्रुर्विश्वयोनिः शुचिश्रवाः ।
अमृतः शाश्वतस्थाणुर्वरारोहो महातपाः ॥१३॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri.

सर्वगः सर्वविद्भानुर्विष्वक्सेनो जनार्दनः ।
वेदो वेदविदव्यङ्गो वेदाङ्गो वेदवित् कविः॥१४॥
लोकाध्यक्षः सुराध्यक्षो धर्माध्यक्षः कृताकृतः ।
चतुरात्मा चतुर्व्यूहश्चतुर्दंष्ट्रश्चतुर्भुजः ॥१५॥
भ्राजिष्णुर्भोजनं भोक्ता सहिष्णुर्जगदादिजः ।
अनघो विजयो जेता विश्वयोनिः पुनर्वसुः॥१६॥
उपेन्द्रो वामनः प्रांशुरमोघः शुचिरूर्जितः ।
अतीन्द्रः संग्रहः सर्गो धृतात्मा नियमो यमः।१७।
वेद्यो वैद्यः सदायोगी वीरहा माधवो मधुः ।
अतीन्द्रियो महामायो महोत्साहो महाबलः ।१८।
महाबुद्धिर्महावीर्यो महाशक्तिर्महाद्युतिः ।
अनिर्देश्यवपुः श्रीमानमेयात्मा महाद्रिधृक्॥१९॥
महेष्वासो महीभर्ता श्रीनिवासः सतांगतिः ।
अनिरुद्धः सुरानन्दो गोविन्दो गोविदांपतिः २०
मरीचिर्दमनो हंसः सुपर्णो भुजगोत्तमः ।
हिरण्यनाभः सुतपाः पद्मनाभः प्रजापतिः ॥२१॥
अमृत्युः सर्वदृक् सिंहः संधाता सन्धिमान् स्थिरः।
अजो दुर्मर्षणःशास्ता विश्रुतात्मा सुरारिहा।२२।

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

गुरुर्गुरुतमो धाम सत्यः सत्यपराक्रमः ।
निमिषोऽनिमिषः स्रग्वी वाचस्पतिरुदारधीः ॥२३॥
अग्रणीर्ग्रामणीः श्रीमान् न्यायो नेता समीरणः ।
सहस्रमूर्धा विश्वात्मा सहस्राक्षः सहस्रपात् ॥२४॥
आवर्तनो निवृत्तात्मा संवृतः संप्रमर्दनः ।
अहस्संवर्तको वह्निरनिलो धरणीधरः ॥२५॥
सुप्रसादः प्रसन्नात्मा विश्वधृग्विश्वभुग्विभुः ।
सत्कर्ता सत्कृतः साधुर्जह्नुर्नारायणो नरः ॥२६॥
असंख्येयोऽप्रमेयात्मा विशिष्टः शिष्टकृच्छुचिः ।
सिद्धार्थः सिद्धसंकल्पः सिद्धिदः सिद्धिसाधनः ॥२७॥
वृषाही वृषभो विष्णुर्वृषपर्वा वृषोदरः ।
वर्धनो वर्धमानश्च विविक्तः श्रुतिसागरः ॥२८॥
सुभुजो दुर्धरो वाग्मी महेन्द्रो वसुदो वसुः ।
नैकरूपो बृहद्रूपः शिपिविष्टः प्रकाशनः ॥२९॥
ओजस्तेजोद्युतिधरः प्रकाशात्मा प्रतापनः ।
ऋद्धः स्पष्टाक्षरो मन्त्रश्चन्द्रांशुर्भास्करद्युतिः ॥३०॥
अमृतांशूद्भवो भानुः शशबिन्दुः सुरेश्वरः ।
औषधं जगतः सेतुः सत्यधर्मपराक्रमः ॥३१॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

भूतभव्यभवन्नाथः पवनः पावनोऽनलः ।
कामहा कामकृत्कान्तः कामः कामप्रदः प्रभुः ३२

युगादिकृद्युगावर्तो नैकमायो महाशनः ।
अदृश्यो व्यक्तरूपश्च सहस्रजिदनन्तजित् ॥३३॥

इष्टो विशिष्टः शिष्टेष्टः शिखण्डी नहुषो वृषः ।
क्रोधहा क्रोधकृत्कर्ता विश्वबाहुर्महीधरः ॥३४॥

अच्युतः प्रथितः प्राणः प्राणदो वासवानुजः ।
अपांनिधिरधिष्ठानमप्रमत्तः प्रतिष्ठितः ॥३५॥

स्कन्दः स्कन्दधरो धुर्यो वरदो वायुवाहनः ।
वासुदेवो बृहद्भानुरादिदेवः पुरन्दरः ॥ ३६ ॥

अशोकस्तारणस्तारः शूरः शौरिर्जनेश्वरः ।
अनुकूलः शतावर्तः पद्मी पद्मनिभेक्षणः ॥३७॥

पद्मनाभोऽरविन्दाक्षः पद्मगर्भः शरीरभृत् ।
महर्धिर् ऋद्धो वृद्धात्मा महाक्षो गरुडध्वजः३८

अतुलः शरभो भीमः समयज्ञो हविर्हरिः ।
सर्वलक्षणलक्षण्यो लक्ष्मीवान् समितिंजयः ॥३९॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

विक्षरो रोहितो मार्गो हेतुर्दामोदरः सहः ।
महीधरो महाभागो वेगवानमिताशनः ॥४०॥
उद्भवः क्षोभणो देवः श्रीगर्भः परमेश्वरः ।
करणं कारणं कर्ता विकर्ता गहनो गुहः ।४१।
व्यवसायो व्यवस्थानः संस्थानः स्थानदो ध्रुवः।
परर्द्धिः परमस्पष्टस्तुष्टः पुष्टः शुभेक्षणः ॥४२॥
रामो विरामो विरजो मार्गो नेयो नयोऽनयः ।
वीरः शक्तिमतां श्रेष्ठो धर्मो धर्मविदुत्तमः ।४३।
वैकुण्ठः पुरुषः प्राणः प्राणदः प्रणवः पृथुः ।
हिरण्यगर्भः शत्रुघ्नो व्याप्तो वायुरधोक्षजः ।४४।
ऋतुः सुदर्शनः कालः परमेष्ठी परिग्रहः ।
उग्रः संवत्सरो दक्षो विश्रामो विश्वदक्षिणः।४५।
विस्तारः स्थावरस्थाणुः प्रमाणं बीजमव्ययम् ।
अर्थोऽनर्थो महाकाशो महाभोगो महाधनः ४६
अनिर्विण्णः स्थविष्ठोऽभूर्धर्मयूपो महामखः ।
नक्षत्रनेमिर्नक्षत्री क्षमः क्षामः समीहनः ॥४७॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

यज्ञ इज्यो महेज्यश्च क्रतुः सत्रं सतांगतिः ।
सर्वदर्शी विमुक्तात्मा सर्वज्ञो ज्ञानमुत्तमम् ॥४८॥
सुव्रतः सुमुखः सूक्ष्मः सुघोषः सुखदः सुहृत् ।
मनोहरो जितक्रोधो वीरबाहुर्विदारणः ॥४९॥
स्वापनः स्ववशो व्यापी नैकात्मा नैककर्मकृत् ।
वत्सरो वत्सलो वत्सी रत्नगर्भो धनेश्वरः ॥५०॥
धर्मगुब्धर्मकृद्धर्मी सदसत्क्षरमक्षरम् ।
अविज्ञाता सहस्रांशुर्विधाता कृतलक्षणः ॥५१॥
गभस्तिनेमिः सत्त्वस्थः सिंहो भूतमहेश्वरः ।
आदिदेवो महादेवो देवेशो देवभृद्गुरुः ॥५२॥
उत्तरो गोपतिर्गोप्ता ज्ञानगम्यः पुरातनः ।
शरीरभूतभृद्भोक्ता कपीन्द्रो भूरिदक्षिणः ॥५३॥
सोमपोऽमृतपः सोमः पुरुजित्पुरुसत्तमः ।
विनयो जयः सत्यसंधो दाशार्हः सात्वतांपतिः ॥
जीवो विनयितासाक्षी मुकुन्दोऽमितविक्रमः ।
अम्भोनिधिरनन्तात्मा महोदधिशयोऽन्तकः ५५
अजो महार्हः स्वाभाव्यो जितामित्रः प्रमोदनः ।
आनन्दो नन्दनो नन्दः सत्यधर्मा त्रिविक्रमः ॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

महर्षिः कपिलाचार्यः कृतज्ञो मेदिनीपतिः ।
त्रिपदस्त्रिदशाध्यक्षो महाशृङ्गः कृतान्तकृत ५७
महावराहो गोविन्दः सुषेणः कनकाङ्गदी ।
गुह्यो गभीरो गहनो गुप्तश्चक्रगदाधरः ॥५८॥
वेधाः स्वाङ्गोऽजितः कृष्णो दृढः संकर्षणोऽच्युतः।
वरुणो वारुणो वृक्षः पुष्कराक्षो महामनाः ।५९।
भगवान् भगहा नन्दी वनमाली हलायुधः ।
आदित्यो ज्योतिरादित्यः सहिष्णुर्गतिसत्तमः ६०
सुधन्वा खण्डपरशुर्दारुणो द्रविणप्रदः ।
दिवस्पृक् सर्वदृग्व्यासो वाचस्पतिरयोनिजः।६१।
त्रिसामा सामगः साम निर्वाणं भेषजं भिषक् ।
संन्यासकृच्छमःशान्तो निष्ठा शान्तिःपरायणम्॥
शुभाङ्गः शान्तिदः स्रष्टा कुमुदः कुवलेशयः ।
गोहितो गोपतिर्गोप्ता वृषभाक्षो वृषप्रियः ।६३।
अनिवर्ती निवृत्तात्मा संक्षेप्ता क्षेमकृच्छिवः ।
श्रीवत्सवक्षाः श्रीवासः श्रीपतिःश्रीमतांवरः ।६४।
श्रीदः श्रीशः श्रीनिवासः श्रीनिधिः श्रीविभावनः।
श्रीधरः श्रीकरः श्रेयः श्रीमाँल्लोकत्रयाश्रयः ।६५।

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

स्वक्षः स्वङ्गः शतानन्दो नन्दिर्ज्योतिर्गणेश्वरः ।
विजितात्मा विधेयात्मा सत्कीर्तिश्छिन्नसंशयः ६६
उदीर्णः सर्वतश्चक्षुरनीशः शाश्वतस्थिरः ।
भूशयो भूषणो भूतिर्विशोकः शोकनाशनः ॥६७॥
अर्चिष्मानर्चितः कुम्भो विशुद्धात्मा विशोधनः ।
अनिरुद्धोऽप्रतिरथः प्रद्युम्नोऽमितविक्रमः ॥६८॥
कालनेमिनिहा वीरः शौरिः शूरजनेश्वरः ।
त्रिलोकात्मा त्रिलोकेशः केशवः केशिहा हरिः ६९
कामदेवः कामपालः कामी कान्तः कृतागमः ।
अनिर्देश्यवपुर्विष्णुर्वीरोऽनन्तो धनंजयः ॥७०॥
ब्रह्मण्यो ब्रह्मकृद् ब्रह्मा ब्रह्म ब्रह्मविवर्धनः ।
ब्रह्मविद्ब्राह्मणो ब्रह्मी ब्रह्मज्ञो ब्राह्मणप्रियः ॥७१॥
महाक्रमो महाकर्मा महातेजा महोरगः ।
महाक्रतुर्महायज्वा महायज्ञो महाहविः ॥७२॥
स्तव्यः स्तवप्रियः स्तोत्रं स्तुतिः स्तोता रणप्रियः ।
पूर्णः पूरयिता पुण्यः पुण्यकीर्तिरनामयः ॥७३॥
मनोजवस्तीर्थकरो वसुरेता वसुप्रदः ।
वसुप्रदो वासुदेवो वसुर्वसुमना हविः ॥७४॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

सद्गतिः सत्कृतिः सत्ता सद्भूतिः सत्परायणः ।
शूरसेनो यदुश्रेष्ठः सन्निवासः सुयामुनः ॥७५॥
भूतावासो वासुदेवः सर्वासुनिलयोऽनलः ।
दर्पहा दर्पदो दृप्तो दुर्धरोऽथापराजितः ॥७६॥
विश्वमूर्तिर्महामूर्तिर्दीप्तमूर्तिरमूर्तिमान् ।
अनेकमूर्तिरव्यक्तः शतमूर्तिः शताननः ॥७७॥
एको नैकः सवः कः किं यत् तत्पदमनुत्तमम् ।
लोकबन्धुर्लोकनाथो माधवो भक्तवत्सलः ।७८।
सुवर्णवर्णो हेमाङ्गो वराङ्गश्चन्दनाङ्गदी ।
वीरहा विषमः शून्यो घृताशीरचलश्चलः ॥७९॥
अमानी मानदो मान्यो लोकस्वामी त्रिलोकधृक् ।
सुमेधा मेधजो धन्यः सत्यमेधा धराधरः ॥८०॥
तेजोवृषो द्युतिधरः सर्वशस्त्रभृतांवरः ।
प्रग्रहो निग्रहो व्यग्रो नैकशृङ्गो गदाग्रजः ॥८१॥
चतुर्मूर्तिश्चतुर्बाहुश्चतुर्व्यूहश्चतुर्गतिः ।
चतुरात्मा चतुर्भावश्चतुर्वेदविदेकपात् ॥ ८२ ॥
समावर्तो निवृत्तात्मा दुर्जयो दुरतिक्रमः ।
दुर्लभो दुर्गमो दुर्गो दुरावासो दुरारिहा ॥८३॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

शुभाङ्गो लोकसारङ्गः सुतन्तुस्तन्तुवर्धनः ।
इन्द्रकर्मा महाकर्मा कृतकर्मा कृतागमः ॥८४॥
उद्भवः सुन्दरः सुन्दो रत्ननाभः सुलोचनः ।
अर्को वाजसनः शृङ्गी जयन्तः सर्वविज्जयी ८५
सुवर्णबिन्दुरक्षोभ्यः सर्ववागीश्वरेश्वरः ।
महाह्रदो महागर्तो महाभूतो महानिधिः ॥८६॥
कुमुदः कुन्दरः कुन्दः पर्जन्यः पावनोऽनिलः ।
अमृतांशोऽमृतवपुः सर्वज्ञः सर्वतोमुखः ॥८७॥
सुलभः सुव्रतः सिद्धः शत्रुजिच्छत्रुतापनः ।
न्यग्रोधोदुम्बरोऽश्वत्थश्चाणूरान्ध्रनिषूदनः ॥८८॥
सहस्रार्चिः सप्तजिह्वः सप्तैधाः सप्तवाहनः ।
अमूर्तिरनघोऽचिन्त्यो भयकृद्भयनाशनः ॥८९॥
अणुर्बृहत्कृशः स्थूलो गुणभृन्निर्गुणो महान् ।
अधृतः स्वधृतः स्वास्यः प्राग्वंशो वंशवर्धनः॥९०॥
भारभृत् कथितो योगी योगीशः सर्वकामदः ।
आश्रमः श्रमणः क्षामः सुपर्णो वायुवाहनः॥९१॥
धनुर्धरो धनुर्वेदो दण्डो दमयिता दमः ।
अपराजितः सर्वसहो नियन्ता नियमो यमः ९२

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

सत्त्ववान् सात्त्विकः सत्यः सत्यधर्मपरायणः ।
अभिप्रायः प्रियार्होऽर्हः प्रियकृत् प्रीतिवर्धनः ।९३।
विहायसगतिर्ज्योतिः सुरुचिर्हुतभुग्विभुः ।
रविर्विरोचनः सूर्यः सविता रविलोचनः ॥९४॥
अनन्तो हुतभुग्भोक्ता सुखदो नैकजोऽग्रजः ।
अनिर्विण्णः सदामर्षी लोकाधिष्ठानमद्भुतः ९५
सनात्सनातनतमः कपिलः कपिरव्ययः। स्वस्तिदः
स्वस्तिकृत्स्वस्ति स्वस्तिभुक् स्वस्तिदक्षिणः ९६
अरौद्रः कुण्डली चक्री विक्रम्यूर्जितशासनः ।
शब्दातिगः शब्दसहः शिशिरः शर्वरीकरः ।९७।
अक्रूरः पेशलो दक्षो दक्षिणः क्षमिणांवरः ।
विद्वत्तमो वीतभयः पुण्यश्रवणकीर्तनः ॥९८॥
उत्तारणो दुष्कृतिहा पुण्यो दुःस्वप्ननाशनः ।
वीरहा रक्षणः सन्तो जीवनः पर्यवस्थितः ।९९।
अनन्तरूपोऽनन्तश्रीर्जितमन्युर्भयापहः ।
चतुरस्रो गभीरात्मा विदिशो व्यादिशो दिशः॥
अनादिर् भूर्भुवो लक्ष्मीः सुवीरो रुचिराङ्गदः ।
जननो जनजन्मादिर् भीमो भीमपराक्रमः १०१

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

आधारनिलयो धाता पुष्पहासः प्रजागरः ।
ऊर्ध्वगः सत्पथाचारः प्राणदः प्रणवः पणः ।१०२।
प्रमाणं प्राणनिलयः प्राणभृत्प्राणजीवनः ।
तत्त्वं तत्त्वविदेकात्मा जन्ममृत्युजरातिगः १०३
भूर्भुवः स्वस्तरुस्तारः सपिता प्रपितामहः ।
यज्ञो यज्ञपतिर्यज्वा यज्ञाङ्गो यज्ञवाहनः ॥१०४॥
यज्ञभृद् यज्ञकृद् यज्ञी यज्ञभुग् यज्ञसाधनः ।
यज्ञान्तकृद् यज्ञगुह्यमन्नमन्नाद एव च ॥१०५॥
आत्मयोनिः स्वयंजातो वैखानः सामगायनः ।
देवकीनन्दनः स्रष्टा क्षितीशः पापनाशनः १०६
शङ्खभृन्नन्दकी चक्री शार्ङ्गधन्वा गदाधरः ।
रथाङ्गपाणिरक्षोभ्यः सर्वप्रहरणायुधः ॥१०७॥

सर्वप्रहरणायुध ॐ नम इति ।

इतीदं कीर्तनीयस्य केशवस्य महात्मनः ।
नाम्नां सहस्रं दिव्यानामशेषेण प्रकीर्तितम् ॥१॥
य इदं शृणुयान्नित्यं यश्चापि परिकीर्तयेत् ।
नाशुभं प्राप्नुयात्किंचित्सोऽमुत्रेह च मानवः ।२।

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

वेदान्तगो ब्राह्मणः स्यात्क्षत्रियो विजयी भवेत्।
वैश्यो धनसमृद्धः स्याच्छूद्रः सुखमवाप्नुयात्॥३॥
धर्मार्थी प्राप्नुयाद्धर्ममर्थार्थी चार्थमाप्नुयात्।
कामानवाप्नुयात्कामी प्रजार्थी चाप्नुयात्प्रजाम्॥४॥
भक्तिमान् यः सदोत्थाय शुचिस्तद्गतमानसः।
सहस्रं वासुदेवस्य नाम्नामेतत्प्रकीर्तयेत्॥ ५॥
यशः प्राप्नोति विपुलं ज्ञातिप्राधान्यमेव च।
अचलां श्रियमाप्नोति श्रेयः प्राप्नोत्यनुत्तमम्॥६॥
न भयं क्वचिदाप्नोति वीर्यं तेजश्च विन्दति।
भवत्यरोगो द्युतिमान्बलरूपगुणान्वितः॥७॥
रोगार्तो मुच्यते रोगाद् बद्धो मुच्येत बन्धनात्।
भयान्मुच्येत भीतस्तु मुच्येतापन्न आपदः॥८॥
दुर्गाण्यतितरत्याशु पुरुषः पुरुषोत्तमम्।
स्तुवन्नामसहस्रेण नित्यं भक्तिसमन्वितः॥९॥
वासुदेवाश्रयो मर्त्यो वासुदेवपरायणः।
सर्वपापविशुद्धात्मा याति ब्रह्म सनातनम्॥१०॥
न वासुदेवभक्तानामशुभं विद्यते क्वचित्।
जन्ममृत्युजराव्याधिभयं नैवोपजायते॥११॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

इमं स्तवमधीयानः श्रद्धाभक्तिसमन्वितः ।
युज्येतात्मा सुखक्षान्तिश्रीधृतिस्मृतिकीर्तिभिः ॥
न क्रोधो न च मात्सर्यं न लोभो नाशुभा मतिः ।
भवन्ति कृतपुण्यानां भक्तानां पुरुषोत्तमे ॥१३॥
द्यौः सचन्द्रार्कनक्षत्रा खं दिशो भूर्महोदधिः ।
वासुदेवस्य वीर्येण विधृतानि महात्मनः ॥१४॥
ससुरासुरगन्धर्वं सयक्षोरगराक्षसम् ।
जगद्वशे वर्ततेदं कृष्णस्य सचराचरम् ॥१५॥
इन्द्रियाणि मनो बुद्धिः सत्त्वं तेजो बलं धृतिः ।
वासुदेवात्मकान्याहुः क्षेत्रं क्षेत्रज्ञ एव च ॥१६॥
सर्वागमानामाचारः प्रथमं परिकल्पते ।
आचारप्रभवो धर्मो धर्मस्य प्रभुरच्युतः ॥१७॥
ऋषयः पितरो देवा महाभूतानि धातवः ।
जङ्गमाजङ्गमं चेदं जगन्नारायणोद्भवम् ॥१८॥
योगो ज्ञानं तथा सांख्यं विद्याः शिल्पादिकर्म च ।
वेदाःशास्त्राणि विज्ञानमेतत्सर्वं जनार्दनात् ॥१९॥
एको विष्णुर्महद्भूतं पृथग्भूतान्यनेकशः ।
त्रीँल्लोकान्व्याप्य भूतात्मा भुंक्ते विश्वभुगव्ययः ॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

इमं स्तवं भगवतो विष्णोर्व्यासेन कीर्तितम् ।
पठेद्य इच्छेत्पुरुषः श्रेयः प्राप्तुं सुखानि च ॥२१॥
विश्वेश्वरमजं देवं जगतः प्रभवाप्ययम् ।
भजन्ति ये पुष्कराक्षं न ते यान्ति पराभवम्॥

अर्जुन उवाच—

पद्मपत्रविशालाक्ष पद्मनाभ सुरोत्तम ।
भक्तानामनुरक्तानां त्राता भव जनार्दन ॥२३॥

श्रीभगवानुवाच—

यो मां नामसहस्रेण स्तोतुमिच्छति पाण्डव ।
सोऽहमेकेन श्लोकेन स्तुत एव न संशयः ॥२४॥
नमोऽस्त्वनन्ताय सहस्रमूर्तये
सहस्रपादाक्षिशिरोरुबाहवे ।
सहस्रनाम्ने पुरुषाय शाश्वते
सहस्रकोटीयुगधारिणे नमः ॥ २५ ॥
नमः कमलनाभाय नमस्ते जलशायिने ।
नमस्ते केशवानन्त वासुदेव नमोऽस्तु ते ॥२६॥
वासनाद्वासुदेवस्य वासितं भुवनत्रयम् ।
सर्वभूतनिवासोऽसि वासुदेव नमोऽस्तु ते ॥२७॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

नमो ब्रह्मण्यदेवाय गोब्राह्मणहिताय च ।
जगद्धिताय कृष्णाय गोविन्दाय नमो नमः ।२८।
आकाशात्पतितं तोयं यथा गच्छति सागरम् ।
सर्वदेवनमस्कारः केशवं प्रति गच्छति ॥२९॥
एष निष्कण्टकः पन्था यत्र संपूज्यते हरिः ।
कुपथं तं विजानीयाद्गोविन्दरहितागमम् ॥३०॥
सर्ववेदेषु यत्पुण्यं सर्वतीर्थेषु यत्फलम् ।
तत्फलं समवाप्नोति स्तुत्वा देवं जनार्दनम् ॥३१॥
यो नरः पठते नित्यं त्रिकालं केशवालये ।
द्विकालमेककालं वा क्रूरं सर्वं व्यपोहति ॥३२॥
दह्यन्ते रिपवस्तस्य सौम्याः सर्वे सदा ग्रहाः ।
विलीयन्ते च पापानि स्तवे ह्यस्मिन् प्रकीर्तिते ३३
येन ध्यातः श्रुतो येन येनायं पठ्यते स्तवः ।
दत्तानि सर्वदानानि सुराः सर्वे समार्चिताः ।३४।
इह लोके परे वापि न भयं विद्यते क्वचित् ।
नाम्नां सहस्रं योऽधीते द्वादश्यां मम सन्निधौ ।३५।
शनैर्दहति पापानि कल्पकोटिशतानि च ।
अश्वत्थसन्निधौ पार्थ ध्यात्वा मनसि केशवम् ।३६।

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

पठेन्नामसहस्रं तु गवां कोटिफलं लभेत् ।
शिवालये पठेन्नित्यं तुलसीवनसंस्थितः ॥३७॥
नरो मुक्तिमवाप्नोति चक्रपाणेर्वचो यथा ।
ब्रह्महत्यादिकं घोरं सर्वपापं विनश्यति ॥३८॥
विलयं यान्ति पापानि चान्यपापस्य का कथा ।
सर्वपापविनिर्मुक्तो विष्णुलोकं स गच्छति ॥३९॥

इति श्रीमन्महाभारते शतसाहस्र्यां संहितायां वैयासिक्यामानुशासनिके पर्वणि दानधर्मेषु भीष्मयुधिष्ठिरसंवादे श्रीविष्णोर्दिव्यसहस्रनामस्तोत्रं संपूर्णम् ।

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ॐ

श्रीपरमात्मने नमः

श्रीमद्भगवद्गीता

अथ करन्यासः

ॐ अस्य श्रीमद्भगवद्गीतामालामन्त्रस्य भगवान्वेदव्यास ऋषिः। अनुष्टुप् छन्दः। श्रीकृष्णः परमात्मा देवता ॥ अशोच्यानन्वशोचस्त्वं प्रज्ञावादांश्च भाषसे इति बीजम् ॥ सर्वधर्मान् परित्यज्य मामेकं शरणं व्रज इति शक्तिः ॥ अहं त्वा सर्वपापेभ्यो मोक्षयिष्यामि मा शुच इति कीलकम् ॥ नैनं छिन्दन्ति शस्त्राणि नैनं दहति पावक इत्यङ्गुष्ठाभ्यां नमः ॥ न चैनं क्लेदयन्त्यापो न शोषयति मारुत इति तर्जनीभ्यां नमः ॥ अच्छेद्योऽयमदाह्योऽयमक्लेद्योऽशोष्य एव च इति मध्यमाभ्यां नमः॥ नित्यः सर्वगतः स्थाणुरचलोऽयं सनातन इत्यनामिकाभ्यां नमः॥ पश्य मे पार्थ रूपाणि शतशोऽथ सहस्रश इति कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ नानाविधानि दिव्यानि नानावर्णाकृतीनि च इति करतलकरपृष्ठाभ्यां नमः ॥ इति करन्यासः ॥

अथ हृदयादिन्यासः

नैनं छिन्दन्ति शस्त्राणि नैनं दहति पावक इति हृदयाय नमः॥ न चैनं क्लेदयन्त्यापो न शोषयति मारुत इति शिरसे स्वाहा ॥ अच्छेद्योऽयमदाह्योऽयमक्लेद्योऽशोष्य एव च इति शिखायै वषट् ॥ नित्यः

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

सर्वगतः स्थाणुरचलोऽयं सनातन इति कवचाय हुम् ॥ पश्य मे पार्थ रूपाणि शतशोऽथ सहस्रश इति नेत्रत्रयाय वौषट् ॥ नानाविधानि दिव्यानि नानावर्णाकृतीनि च इति अस्त्राय फट् ॥ श्रीकृष्णप्रीत्यर्थे पाठे विनियोगः ॥

ॐ पार्थाय प्रतिबोधितां भगवता नारायणेन स्वयं
व्यासेन ग्रथितां पुराणमुनिना मध्येमहाभारतम् ।
अद्वैतामृतवर्षिणीं भगवतीमष्टादशाध्यायिनी-
मंब त्वामनुसंदधामि भगवद्गीते भवद्वेषिणीम् ॥१॥
नमोऽस्तु ते व्यास विशालबुद्धे फुल्लारविन्दायतपत्रनेत्र ।
येन त्वया भारततैलपूर्णः प्रज्वालितो ज्ञानमयः प्रदीपः ॥२॥
प्रपन्नपारिजाताय तोत्त्रवेत्रैकपाणये ।
ज्ञानमुद्राय कृष्णाय गीतामृतदुहे नमः ॥ ३ ॥
वसुदेवसुतं देवं कंसचाणूरमर्दनम् ।
देवकीपरमानन्दं कृष्णं वन्दे जगद्गुरुम् ॥ ४ ॥
भीष्मद्रोणतटा जयद्रथजला गान्धारनीलोत्पला
शल्यग्राहवती कृपेण वहनी कर्णेन वेलाकुला ।
अश्वत्थामविकर्णघोरमकरा दुर्योधनावर्तिनी
सोत्तीर्णा खलु पाण्डवै रणनदी कैवर्तकः केशवः ॥५॥
पाराशर्यवचःसरोजममलं गीतार्थगन्धोत्कटं
नानाख्यानककेसरं हरिकथासम्बोधनाबोधितम् ।
लोके सज्जनषट्पदैरहरहः पेपीयमानं मुदा
भूयाद्भारतपङ्कज कलिमलप्रध्वंसि नः श्रेयसे ॥६॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

मूकं करोति वाचालं पङ्गुं लङ्घयते गिरिम् ।
यत्कृपा तमहं वन्दे परमानन्दमाधवम् ॥ ७ ॥

अथ गीतामाहात्म्यम्

गीताशास्त्रमिदं पुण्यं यः पठेत्प्रयतः पुमान् ।
विष्णोः पदमवाप्नोति भयशोकादिवर्जितः ॥ १ ॥
गीताध्ययनशीलस्य प्राणायामपरस्य च ।
नैव सन्ति हि पापानि पूर्वजन्मकृतानि च ॥ २ ॥
मलनिर्मोचनं पुंसां जलस्नानं दिने दिने ।
सकृद्गीताम्भसि स्नानं संसारमलनाशनम् ॥ ३ ॥
गीता सुगीता कर्तव्या किमन्यैः शास्त्रविस्तरैः ।
या स्वयं पद्मनाभस्य मुखपद्माद्विनिःसृता ॥४ ॥
भारतामृतसर्वस्वं विष्णोर्वक्त्राद्विनिःसृतम् ।
गीतागङ्गोदकं पीत्वा पुनर्जन्म न विद्यते ॥ ५ ॥
सर्वोपनिषदो गावो दोग्धा गोपालनन्दनः ।
पार्थो वत्सः सुधीर्भोक्ता दुग्धं गीतामृतं महत् ॥६॥
एकं शास्त्रं देवकीपुत्रगीत -
मेको देवो देवकीपुत्र एव ।
एको मन्त्रस्तस्य नामानि यानि
कर्माप्येकं तस्य देवस्य सेवा ॥ ७ ॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

अथ ध्यानम्

शान्ताकारं भुजगशयनं पद्मनाभं सुरेशं
विश्वाधारं गगनसदृशं मेघवर्णं शुभाङ्गम् ।
लक्ष्मीकान्तं कमलनयनं योगिभिर्ध्यानगम्यं
वन्दे विष्णुं भवभयहरं सर्वलोकैकनाथम् ॥१॥
यं ब्रह्मा वरुणेन्द्ररुद्रमरुतः स्तुन्वान्ति दिव्यैः स्तवै-
र्वेदैः साङ्गपदक्रमोपनिषदैर्गायन्ति यं सामगाः ।
ध्यानावस्थिततद्गतेन मनसा पश्यन्ति यं योगिनो
यस्यान्तं न विदुः सुरासुरगणा देवाय तस्मै नमः ॥२॥

इति ध्यानम्

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

मुरली मनोहर श्रीकृष्ण

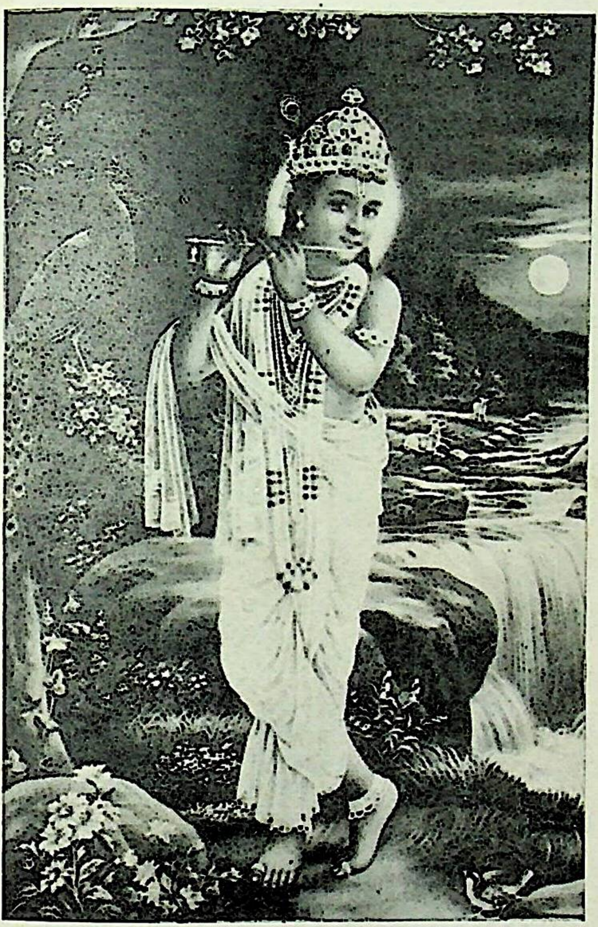

वंशीविभूषितकरान्नवनीरदाभात्
पीताम्बरादरुणबिम्बफलाधरोष्ठात्
पूर्णेन्दुसुन्दरमुखादरविन्दनेत्रात्
कृष्णात्परं किमपि तत्त्वमहं न जाने ॥ १ ॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

जेथ अश्ववाहक आपण । वैकुंठीचा राणा जाण । तया रथाचे गुण । काय वर्णू ॥१४०॥

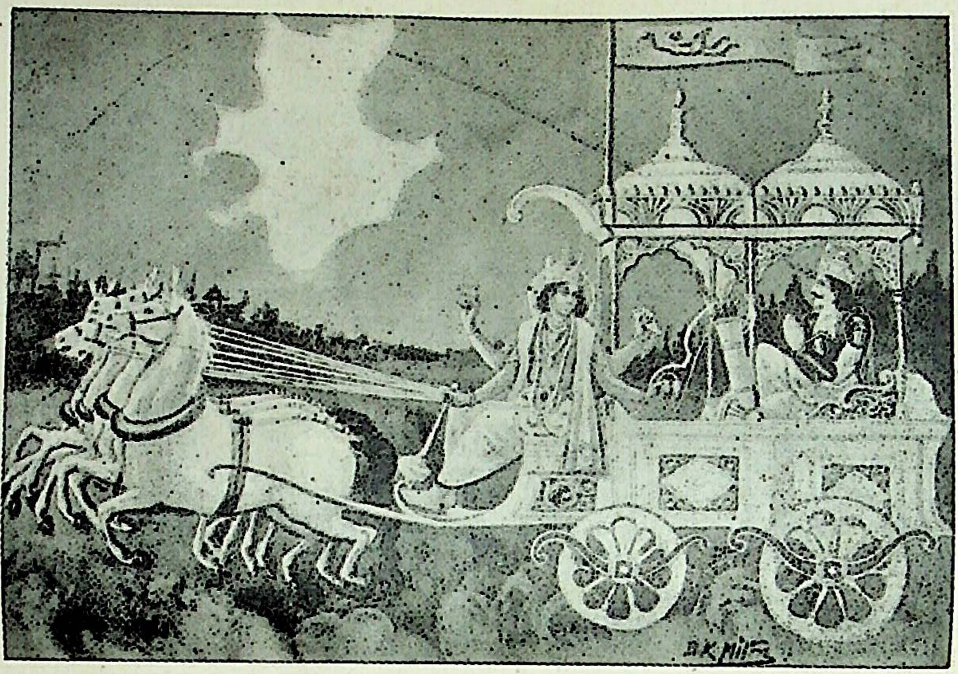

ध्वजस्तंभावरी वानरु । तो मूर्तिमंत शंकरु । सारथी शार्ङ्गधरु । अर्जुनेंसी । ॥१४१॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ॐ श्रीपरमात्मने नमः

अथ श्रीमद्भगवद्गीता

अथ प्रथमोऽध्यायः

धृतराष्ट्र उवाच

धर्मक्षेत्रे कुरुक्षेत्रे समवेता युयुत्सवः । मामकाः पाण्डवाश्चैव
किमकुर्वत संजय ॥ १ ॥

संजय उवाच

दृष्ट्वा तु पाण्डवानीकं व्यूढं दुर्योधनस्तदा । आचार्यमुपसङ्गम्य
राजा वचनमब्रवीत् ॥ २ ॥ पश्यैतां पाण्डुपुत्राणामाचार्य
महतीं चमूम् । व्यूढां द्रुपदपुत्रेण तव शिष्येण धीमता ॥ ३ ॥
अत्र शूरा महेष्वासा भीमार्जुनसमा युधि । युयुधानो विराटश्च
द्रुपदश्च महारथः ॥४॥ धृष्टकेतुश्चेकितानः काशिराजश्च वीर्यवान्।
पुरुजित्कुन्तिभोजश्च शैब्यश्च नरपुङ्गवः ॥ ५ ॥ युधामन्युश्च
विक्रान्त उत्तमौजाश्च वीर्यवान् । सौभद्रो द्रौपदेयाश्च सर्व एव
महारथाः ॥६ ॥ अस्माकं तु विशिष्टा ये तान्निबोध द्विजोत्तम।
नायका मम सैन्यस्य संज्ञार्थं तान्ब्रवीमि ते ॥ ७ ॥ भवान्भी-
ष्मश्च कर्णश्च कृपश्च समितिंजयः । अश्वत्थामा विकर्णश्च सौमद-

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

त्तिस्तथैव च ॥८॥ अन्ये च बहवः शूरा मदर्थे त्यक्तजीविताः। नानाशस्त्रप्रहरणाः सर्वे युद्धविशारदाः ॥९॥ अपर्याप्तं तदस्माकं बलं भीष्माभिरक्षितम् । पर्याप्तं त्विदमेतेषां बलं भीमाभिरक्षितम् ॥ १० ॥ अयनेषु च सर्वेषु यथाभागमवस्थिताः । भीष्ममेवाभिरक्षन्तु भवन्तः सर्व एव हि ॥ ११ ॥ तस्य संजनयन्हर्षं कुरुवृद्धः पितामहः । सिंहनादं विनद्योच्चैः शङ्खं दध्मौ प्रतापवान् ॥ १२ ॥ ततः शङ्खाश्च भेर्यश्च पणवानकगोमुखाः । सहसैवाभ्यहन्यन्त स शब्दस्तुमुलोऽभवत् ॥१३ ॥ ततः श्वेतैर्हयैर्युक्ते महति स्यन्दने स्थितौ । माधवः पाण्डवश्चैव दिव्यौ शङ्खौ प्रदध्मतुः ॥ १४ ॥ पाञ्चजन्यं हृषीकेशो देवदत्तं धनंजयः। पौण्ड्रं दध्मौ महाशङ्खं भीमकर्मा वृकोदरः ॥१५॥ अनन्तविजयं राजा कुन्तीपुत्रो युधिष्ठिरः। नकुलः सहदेवश्च सुघोषमणिपुष्पकौ ॥१६॥ काश्यश्च परमेष्वासः शिखण्डी च महारथः। धृष्टद्युम्नो विराटश्च सात्यकिश्चापराजितः ॥ १७॥ द्रुपदो द्रौपदेयाश्च सर्वशः पृथिवीपते । सौभद्रश्च महाबाहुः शङ्खान्दध्मुः पृथक्पृथक् ॥१८॥ स घोषो धार्तराष्ट्राणां हृदयानि व्यदारयत । नभश्च पृथिवीं चैव तुमुलो व्यनुनादयन् ॥१९॥ अथ व्यवस्थितान्दृष्ट्वा धार्तराष्ट्रान् कपिध्वजः । प्रवृत्ते शस्त्रसंपाते धनुरुद्यम्य पाण्डवः ॥ २० ॥ हृषीकेशं तदा वाक्यमिदमाह महीपते ।

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

अर्जुन उवाच

सेनयोरुभयोर्मध्ये रथं स्थापय मेऽच्युत ॥ २१ ॥ यावदेतान्नि-
रीक्षेऽहं योद्धुकामानवस्थितान् । कैर्मया सह योद्धव्यमस्मिन्रण-
समुद्यमे ॥ २२ ॥ योत्स्यमानानवेक्षेऽहं य एतेऽत्र समागताः ।
धार्तराष्ट्रस्य दुर्बुद्धेर्युद्धे प्रियचिकीर्षवः ॥ २३ ॥

संजय उवाच

एवमुक्तो हृषीकेशो गुडाकेशेन भारत। सेनयोरुभयोर्मध्ये स्थाप-
यित्वा रथोत्तमम् ॥ २४ ॥ भीष्मद्रोणप्रमुखतः सर्वेषां च मही-
क्षिताम् । उवाच पार्थ पश्यैतान्समवेतान्कुरूनिति ॥ २५ ॥
तत्रापश्यत्स्थितान्पार्थः पितॄनथ पितामहान् । आचार्यान्मातु-
लान्भ्रातॄन्पुत्रान्पौत्रान्सखींस्तथा ॥ २६ ॥ श्वशुरान्सुहृदश्चैव
सेनयोरुभयोरपि । तान्समीक्ष्य स कौन्तेयः सर्वान्बन्धूनवस्थि-
तान् ॥२७॥ कृपया परयाविष्टो विषीदन्निदमब्रवीत् ।

अर्जुन उवाच

दृष्ट्वेमं स्वजनं कृष्ण युयुत्सुं समुपस्थितम् ॥ २८ ॥ सीदन्ति
मम गात्राणि मुखं च परिशुष्यति । वेपथुश्च शरीरे मे रोमह-
र्षश्च जायते ॥ २९ ॥ गाण्डीवं स्रंसते हस्तात्त्वक्चैव परिदह्यते ।
न च शक्नोम्यवस्थातुं भ्रमतीव च मे मनः ॥३०॥ निमित्तानि
च पश्यामि विपरीतानि केशव । न च श्रेयोऽनुपश्यामि हत्वा

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

स्वजनमाहवे ॥ ३१ ॥ न काङ्क्षे विजयं कृष्ण न च राज्यं सुखानि च । किं नो राज्येन गोविन्द किं भोगैर्जीवितेन वा ॥ ३२ ॥ येषामर्थे काङ्क्षितं नो राज्यं भोगाः सुखानि च । त इमेऽवस्थिता युद्धे प्राणांस्त्यक्त्वा धनानि च ॥ ३३ ॥ आचार्याः पितरः पुत्रास्तथैव च पितामहाः । मातुलाः श्वशुराः पौत्राः श्यालाः सम्बन्धिनस्तथा ॥३४॥ एतान्न हन्तुमिच्छामि घ्नतोऽपि मधुसूदन । अपि त्रैलोक्यराज्यस्य हेतोः किं नु महीकृते ॥३५॥ निहत्य धार्तराष्ट्रान्नः का प्रीतिः स्याज्जनार्दन। पापमेवाश्रयेदस्मान्हत्वैतानाततायिनः ॥ ३६ ॥ तस्मान्नार्हा वयं हन्तुं धार्तराष्ट्रान्स्वबान्धवान् । स्वजनं हि कथं हत्वा सुखिनः स्याम माधव ॥३७॥ यद्यप्येते न पश्यन्ति लोभोपहतचेतसः। कुलक्षयकृतं दोषं मित्रद्रोहे च पातकम् ॥ ३८ ॥ कथं न ज्ञेयमस्माभिः पापादस्मान्निवर्तितुम् । कुलक्षयकृतं दोषं प्रपश्यद्भिर्जनार्दन ॥ ३९ ॥ कुलक्षये प्रणश्यन्ति कुलधर्माः सनातनाः । धर्मे नष्टे कुलं कृत्स्नमधर्मोऽभिभवत्युत ॥ ४० ॥ अधर्माभिभवात्कृष्ण प्रदुष्यन्ति कुलस्त्रियः। स्त्रीषु दुष्टासु वार्ष्णेय जायते वर्णसंकरः ॥ ४१ ॥ संकरो नरकायैव कुलघ्नानां कुलस्य च । पतन्ति पितरो ह्येषां लुप्तपिण्डोदकक्रियाः ॥ ४२ ॥ दोषैरेतैः कुलघ्नानां वर्णसंकरकारकैः । उत्साद्यन्ते जातिधर्माः कुलधर्माश्च शाश्वताः ॥ ४३ ॥ उत्सन्नकुलधर्माणां मनुष्याणां

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

जनार्दन । नरकेऽनियतं वासो भवतीत्यनुशुश्रुम ॥ ४४ ॥ अहो बत महत्पापं कर्तुं व्यवसिता वयम् । यद्राज्यसुखलोभेन हन्तुं स्वजनमुद्यताः ॥ ४५ ॥ यदि मामप्रतीकारमशस्त्रं शस्त्रपाणयः । धार्तराष्ट्रा रणे हन्युस्तन्मे क्षेमतरं भवेत् ॥ ४६ ॥

संजय उवाच

एवमुक्त्वार्जुनः संख्ये रथोपस्थ उपाविशत् । विसृज्य सशरं चापं शोकसंविग्नमानसः ॥ ४७ ॥

ॐ तत्सदिति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादेऽर्जुनविषादयोगो नाम प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥

अथ द्वितीयोऽध्यायः

संजय उवाच

तं तथा कृपयाविष्टमश्रुपूर्णाकुलेक्षणम् । विषीदन्तमिदं वाक्यमुवाच मधुसूदनः ॥१॥

श्रीभगवानुवाच

कुतस्त्वा कश्मलमिदं विषमे समुपस्थितम् । अनार्यजुष्टमस्वर्ग्यमकीर्तिकरमर्जुन ॥२॥ क्लैब्यं मा स्म गमः पार्थ नैतत्त्वय्युपपद्यते । क्षुद्रं हृदयदौर्बल्यं त्यक्त्वोत्तिष्ठ परंतप ॥३॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

अर्जुन उवाच

कथं भीष्ममहं संख्ये द्रोणं च मधुसूदन। इषुभिः प्रति योत्स्यामि
पूजार्हावरिसूदन ॥ ४ ॥ गुरूनहत्वा हि महानुभावान् श्रेयो
भोक्तुं भैक्ष्यमपीह लोके। हत्वार्थकामांस्तु गुरूनिहैव भुञ्जीय
भोगान्रुधिरप्रदिग्धान् ॥५॥ न चैतद्विद्मः कतरन्नो गरीयो यद्वा
जयेम यदि वा नो जयेयुः। यानेव हत्वा न जिजीविषामस्तेऽ-
वस्थिताः प्रमुखे धार्तराष्ट्राः ॥ ६ ॥ कार्पण्यदोषोपहतस्वभावः
पृच्छामि त्वां धर्मसंमूढचेताः। यच्छ्रेयः स्यान्निश्चितं ब्रूहि
तन्मे शिष्यस्तेऽहं शाधि मां त्वां प्रपन्नम् ॥७॥ न हि प्रपश्यामि
ममापनुद्याद् यच्छोकमुच्छोषणमिन्द्रियाणाम्। अवाप्य भूमाव-
सपत्नमृद्धं राज्यं सुराणामपि चाधिपत्यम् ॥ ८ ॥

संजय उवाच

एवमुक्त्वा हृषीकेशं गुडाकेशः परंतप। न योत्स्य इति गोविन्द-
मुक्त्वा तूष्णीं बभूव ह ॥ ९ ॥ तमुवाच हृषीकेशः प्रहसन्निव
भारत। सेनयोरुभयोर्मध्ये विषीदन्तमिदं वचः ॥१०॥

श्रीभगवानुवाच

अशोच्यानन्वशोचस्त्वं प्रज्ञावादांश्च भाषसे। गतासूनगतासूंश्च
नानुशोचन्ति पण्डिताः ॥११॥ न त्वेवाहं जातु नासं न त्वं नेमे
जनाधिपाः। न चैव न भविष्यामः सर्वे वयमतः परम् ॥१२॥
देहिनोऽस्मिन्यथा देहे कौमारं यौवनं जरा। तथा देहान्तर-
प्राप्तिर्धीरस्तत्र न मुह्यति ॥ १३ ॥ मात्रास्पर्शास्तु कौन्तेय

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

शीतोष्णसुखदुःखदाः । आगमापायिनोऽनित्यास्तांस्तितिक्षस्व
भारत ॥ १४ ॥ यं हि न व्यथयन्त्येते पुरुषं पुरुषर्षभ । समदुः-
खसुखं धीरं सोऽमृतत्वाय कल्पते ॥ १५ ॥ नासतो विद्यते
भावो नाभावो विद्यते सतः । उभयोरपि दृष्टोऽन्तस्त्वनयो-
स्तत्त्वदर्शिभिः ॥ १६ ॥ अविनाशि तु तद्विद्धि येन सर्वमिदं
ततम् । विनाशमव्ययस्यास्य न कश्चित्कर्तुमर्हति ॥१७॥ अन्त-
वन्त इमे देहा नित्यस्योक्ताः शरीरिणः । अनाशिनोऽप्रमेयस्य
तस्माद्युध्यस्व भारत ॥ १८ ॥ य एवं वेत्ति हन्तारं यश्चैनं
मन्यते हतम् । उभौ तौ न विजानीतो नायं हन्ति न हन्यते
॥ १९ ॥ न जायते म्रियते वा कदाचिन्नायं भूत्वा भविता वा
न भूयः । अजो नित्यः शाश्वतोऽयं पुराणो न हन्यते
हन्यमाने शरीरे ॥ २० ॥ वेदाविनाशिनं नित्यं य एनमजम-
व्ययम् । कथं स पुरुषः पार्थ कं घातयति हन्ति कम् ॥ २१ ॥
वासांसि जीर्णानि यथा विहाय नवानि गृह्णाति नरोऽपराणि ।
तथा शरीराणि विहाय जीर्णान्यन्यानि संयाति नवानि देही
॥ २२ ॥ नैनं छिन्दन्ति शस्त्राणि नैनं दहति पावकः । न चैनं
क्लेदयन्त्यापो न शोषयति मारुतः॥२३॥अच्छेद्योऽयमदाह्योऽयमक्ले-
द्योऽशोष्य एव च । नित्यः सर्वगतः स्थाणुरचलोऽयं सनातनः
॥२४॥ अव्यक्तोऽयमचिन्त्योऽयमविकार्योऽयमुच्यते । तस्मादेवं
विदित्वैनं नानुशोचितुमर्हसि ॥२५॥ अथ चैनं नित्यजातं नित्यं
वा मन्यसे मृतम् । तथापि त्वं महाबाहो नैवं शोचितुमर्हसि
॥ २६ ॥ जातस्य हि ध्रुवो मृत्युर्ध्रुवं जन्म मृतस्य च । तस्माद-

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

परिहार्येऽर्थे न त्वं शोचितुमर्हसि ॥ २७ ॥ अव्यक्तादीनि भूतानि व्यक्तमध्यानि भारत । अव्यक्तनिधनान्येव तत्र का परिदेवना ॥ २८ ॥ आश्चर्यवत्पश्यति कश्चिदेनमाश्चर्यवद्वदति तथैव चान्यः । आश्चर्यवच्चैनमन्यः शृणोति श्रुत्वाप्येनं वेद न चैव कश्चित् ॥ २९ ॥ देही नित्यमवध्योऽयं देहे सर्वस्य भारत । तस्मात्सर्वाणि भूतानि न त्वं शोचितुमर्हसि ॥ ३० ॥ स्वधर्ममपि चावेक्ष्य न विकम्पितुमर्हसि । धर्म्याद्धि युध्दाच्छ्रेयोऽन्यत्क्षात्रियस्य न विद्यते ॥ ३१ ॥ यदृच्छया चोपपन्नं स्वर्गद्वारमपावृतम् । सुखिनः क्षत्रियाः पार्थ लभन्ते युद्धमीदृशम् ॥ ३२ ॥ अथ चेत्त्वमिमं धर्म्यं संग्रामं न करिष्यसि। ततः स्वधर्मं कीर्तिं च हित्वा पापमवाप्स्यसि ॥ ३३ ॥ अकीर्तिं चापि भूतानि कथयिष्यान्ति तेऽव्ययाम् । संभावितस्य चाकीर्तिर्मरणादतिरिच्यते ॥ ३४ ॥ भयाद्रणादुपरतं मंस्यन्ते त्वां महारथाः । येषां च त्वं बहुमतो भूत्वा यास्यासि लाघवम् ॥३५॥ अवाच्यवादांश्च बहून्वादिष्यन्ति तवाहिताः । निन्दन्तस्तव सामर्थ्यं ततो दुःखतरं नु किम् ॥३६॥ हतो वा प्राप्स्यसि स्वर्गं जित्वा वा भोक्ष्यसे महीम् । तस्मादुत्तिष्ठ कौन्तेय युद्धाय कृतनिश्चयः ॥३७॥ सुखदुःखे समे कृत्वा लाभालाभौ जयाजयौ। ततो युद्धाय युज्यस्व नैवं पापमवाप्स्यासि ॥३८॥ एषा तेऽभिहिता सांख्ये बुद्धिर्योगे त्विमां शृणु । बुद्ध्या युक्तो यया पार्थ कर्मबन्धं प्रहास्यासि ॥३९॥ नेहाभिक्रमनाशोऽस्ति प्रत्यवायो न विद्यते । स्वल्पमप्यस्य धर्मस्य त्रायते महतो

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

भयात् ॥४०॥ व्यवसायात्मिका बुद्धिरेकेह कुरुनन्दन । बहुशाखा ह्यनन्ताश्च बुद्धयोऽव्यवसायिनाम् ॥४१॥ यामिमां पुष्पितां वाचं प्रवदन्त्यविपश्चितः । वेदवादरताः पार्थ नान्यदस्तीति वादिनः ॥४२॥ कामात्मानः स्वर्गपरा जन्मकर्मफलप्रदाम् । क्रियाविशेष-बहुलां भोगैश्वर्यगतिं प्रति ॥४३॥ भोगैश्वर्यप्रसक्तानां तयापहृत-चेतसाम् । व्यवसायात्मिका बुद्धिः समाधौ न विधीयते ॥४४॥ त्रैगुण्यविषया वेदा निस्त्रैगुण्यो भवार्जुन । निर्द्वन्द्वो नित्यसत्त्वस्थो निर्योगक्षेम आत्मवान् ॥४५॥ यावानर्थ उदपाने सर्वतः संप्लु-तोदके । तावान्सर्वेषु वेदेषु ब्राह्मणस्य विजानतः ॥४६॥ कर्मण्ये-वाधिकारस्ते मा फलेषु कदाचन । मा कर्मफलहेतुर्भूर्मा ते सङ्गो-ऽस्त्वकर्मणि ॥४७॥ योगस्थः कुरु कर्माणि सङ्गं त्यक्त्वा धनं-जय । सिद्ध्यसिद्ध्योः समो भूत्वा समत्वं योग उच्यते ॥४८॥ दूरेण ह्यवरं कर्म बुद्धियोगाद्धनंजय । बुद्धौ शरणमन्विच्छ कृपणाः फलहेतवः ॥४९॥ बुद्धियुक्तो जहातीह उभे सुकृतदु-ष्कृते । तस्माद्योगाय युज्यस्व योगः कर्मसु कौशलम् ॥ ५० ॥ कर्मजं बुद्धियुक्ता हि फलं त्यक्त्वा मनीषिणः । जन्मबन्धविनि-र्मुक्ताः पदं गच्छन्त्यनामयम् ॥ ५१ ॥ यदा ते मोहकलिलं बुद्धिर्व्यतितरिष्यति । तदा गन्तासि निर्वेदं श्रोतव्यस्य श्रुतस्य च ॥५२॥ श्रुतिविप्रतिपन्ना ते यदा स्थास्यति निश्चला । समाधा-वचला बुद्धिस्तदा योगमवाप्स्यसि ॥ ५३ ॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

अर्जुन उवाच

स्थितप्रज्ञस्य का भाषा समाधिस्थस्य केशव । स्थितधीः किं प्रभाषेत किमासीत व्रजेत किम् ॥५४ ॥

श्रीभगवानुवाच

प्रजहाति यदा कामान्सर्वान्पार्थ मनोगतान् । आत्मन्येवात्मना तुष्टः स्थितप्रज्ञस्तदोच्यते ॥ ५५ ॥ दुःखेष्वनुद्विग्नमनाः सुखेषु विगतस्पृहः । वीतरागभयक्रोधः स्थितधीर्मुनिरुच्यते ॥ ५६ ॥ यः सर्वत्रानभिस्नेहस्तत्तत्प्राप्य शुभाशुभम् । नाभिनन्दति न द्वेष्टि तस्य प्रज्ञा प्रतिष्ठिता ॥ ५७ ॥ यदा संहरते चायं कूर्मोऽङ्गानीव सर्वशः । इन्द्रियाणीन्द्रियार्थेभ्यस्तस्य प्रज्ञा प्रतिष्ठिता ॥ ५८ ॥ विषया विनिवर्तन्ते निराहारस्य देहिनः । रसवर्जं रसोऽप्यस्य परं दृष्ट्वा निवर्तते ॥ ५९ ॥ यततो ह्यपि कौन्तेय पुरुषस्य विपश्चितः । इन्द्रियाणि प्रमाथीनि हरन्ति प्रसभं मनः ॥ ६० ॥ तानि सर्वाणि संयम्य युक्त आसीत मत्परः । वशे हि यस्येन्द्रियाणि तस्य प्रज्ञा प्रतिष्ठिता ॥ ६१ ॥ ध्यायतो विषयान्पुंसः सङ्गस्तेषूपजायते । सङ्गात्संजायते कामः कामात्क्रोधोऽभिजायते ॥ ६२ ॥ क्रोधाद्भवति संमोहः संमोहात्स्मृतिविभ्रमः । स्मृतिभ्रंशाद्बुद्धिनाशो बुद्धिनाशात्प्रणश्यति ॥ ६३ ॥ रागद्वेषवियुक्तैस्तु विषयानिन्द्रियैश्चरन् । आत्मवश्यैर्विधेयात्मा प्रसादमधिगच्छति ॥ ६४ ॥ प्रसादे सर्वदुःखानां हानिरस्योपजायते । प्रसन्नचेतसो ह्याशु बुद्धिः पर्यवतिष्ठते ॥ ६५ ॥ नास्ति बुद्धिरयुक्तस्य न

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

चायुक्तस्य भावना। न चाभावयतः शान्तिरशान्तस्य कुतः सुखम्
॥६६॥ इन्द्रियाणां हि चरतां यन्मनोऽनु विधीयते। तदस्य हरति
प्रज्ञां वायुर्नावमिवाम्भसि ॥ ६७ ॥ तस्माद्यस्य महाबाहो
निगृहीतानि सर्वशः। इन्द्रियाणीन्द्रियार्थेभ्यस्तस्य प्रज्ञा प्रति-
ष्ठिता ॥ ६८ ॥ या निशा सर्वभूतानां तस्यां जागर्ति संयमी।
यस्यां जाग्रति भूतानि सा निशा पश्यतो मुनेः ॥ ६९ ॥
आपूर्यमाणमचलप्रतिष्ठं समुद्रमापः प्रविशन्ति यद्वत्। तद्वत्कामा
यं प्रविशन्ति सर्वे स शान्तिमाप्नोति न कामकामी ॥ ७० ॥
विहाय कामान्यः सर्वान्पुमांश्चरति निःस्पृहः। निर्ममो
निरहंकारः स शान्तिमधिगच्छति ॥ ७१ ॥ एषा ब्राह्मी स्थितिः
पार्थ नैनां प्राप्य विमुह्यति। स्थित्वास्यामन्तकालेऽपि ब्रह्मनिर्वाण-
मृच्छति ॥ ७२ ॥

ॐ तत्सदिति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे
श्रीकृष्णार्जुनसंवादे सांख्ययोगो
नाम द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥

———

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ॐ श्रीपरमात्मने नमः

अथ तृतीयोऽध्यायः

अर्जुन उवाच

ज्यायसी चेत्कर्मणस्ते मता बुद्धिर्जनार्दन । तत्किं कर्मणि घोरे मां नियोजयसि केशव ॥ १ ॥ व्यामिश्रेणेव वाक्येन बुद्धिं मोहयसीव मे । तदेकं वद निश्चित्य येन श्रेयोऽहमाप्नुयाम् ॥२॥

श्रीभगवानुवाच

लोकेऽस्मिन्द्विविधा निष्ठा पुरा प्रोक्ता मयानघ । ज्ञानयोगेन सांख्यानां कर्मयोगेन योगिनाम् ॥ ३ ॥ न कर्मणामनारम्भान्नैष्कर्म्यं पुरुषोऽश्नुते । न च संन्यसनादेव सिद्धिं समधिगच्छति ॥४॥ न हि कश्चित्क्षणमपि जातु तिष्ठत्यकर्मकृत् । कार्यते ह्यवशः कर्म सर्वः प्रकृतिजैर्गुणैः ॥ ५ ॥ कर्मेन्द्रियाणि संयम्य य आस्ते मनसा स्मरन् । इन्द्रियार्थान्विमूढात्मा मिथ्याचारः स उच्यते ॥६॥ यस्त्विन्द्रियाणि मनसा नियम्यारभतेऽर्जुन । कर्मेन्द्रियैः कर्मयोगमसक्तः स विशिष्यते ॥७॥ नियतं कुरु कर्म त्वं कर्म ज्यायो ह्यकर्मणः । शरीरयात्रापि च ते न प्रसिद्ध्येदकर्मणः ॥ ८ ॥ यज्ञार्थात्कर्मणोऽन्यत्र लोकोऽयं कर्मबन्धनः । तदर्थं कर्म कौन्तेय मुक्तसङ्गः समाचर ॥ ९ ॥ सहयज्ञाः प्रजाः सृष्ट्वा पुरोवाच प्रजापतिः । अनेन प्रसविष्यध्वमेष वोऽस्त्विष्टकामधुक् ॥ १० ॥ देवान्भावयतानेन ते देवा भावयन्तु वः । परस्परं

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

भावयन्तः श्रेयः परमवाप्स्यथ ॥ ११ ॥ इष्टान्भोगान्हि वो देवा
दास्यन्ते यज्ञभाविताः । तैर्दत्तानप्रदायैभ्यो यो भुङ्क्ते स्तेन एव
सः ॥ १२ ॥ यज्ञशिष्टाशिनः सन्तो मुच्यन्ते सर्वकिल्बिषैः ।
भुञ्जते ते त्वघं पापा ये पचन्त्यात्मकारणात् ॥ १३ ॥ अन्ना-
द्भवन्ति भूतानि पर्जन्यादन्नसंभवः । यज्ञाद्भवति पर्जन्यो यज्ञः
कर्मसमुद्भवः ॥ १४ ॥ कर्म ब्रह्मोद्भवं विद्धि ब्रह्माक्षरसमुद्भवम् ।
तस्मात्सर्वगतं ब्रह्म नित्यं यज्ञे प्रतिष्ठितम् ॥ १५ ॥ एवं प्रवर्तितं
चक्रं नानुवर्तयतीह यः । अघायुरिन्द्रियारामो मोघं पार्थ
स जीवति ॥ १६ ॥ यस्त्वात्मरतिरेव स्यादात्मतृप्तश्च
मानवः । आत्मन्येव च संतुष्टस्तस्य कार्यं न विद्यते ॥ १७ ॥
नैव तस्य कृतेनार्थो नाकृतेनेह कश्चन । न चास्य सर्वभूतेषु
कश्चिदर्थव्यपाश्रयः ॥ १८ ॥ तस्मादसक्तः सततं कार्यं कर्म
समाचर । असक्तो ह्याचरन्कर्म परमाप्नोति पूरुषः ॥ १९ ॥
कर्मणैव हि संसिद्धिमास्थिता जनकादयः । लोकसंग्रहमेवापि
संपश्यन्कर्तुमर्हसि ॥२०॥ यद्यदाचरति श्रेष्ठस्तत्तदेवेतरो जनः । स
यत्प्रमाणं कुरुते लोकस्तदनुवर्तते ॥ २१॥ न मे पार्थास्ति कर्तव्यं
त्रिषु लोकेषु किंचन । नानवाप्तमवाप्तव्यं वर्त एव च कर्मणि ॥२२॥
यदि ह्यहं न वर्तेयं जातु कर्मण्यतन्द्रितः । मम वर्त्मानुवर्तन्ते
मनुष्याः पार्थ सर्वशः ॥ २३ ॥ उत्सीदेयुरिमे लोका न कुर्यां
कर्म चेदहम् । संकरस्य च कर्ता स्यामुपहन्यामिमाः प्रजाः ॥२४॥
सक्ताः कर्मण्यविद्वांसो यथा कुर्वन्ति भारत । कुर्याद्विद्वांस्तथा-
सक्तश्चिकीर्षुर्लोकसंग्रहम् ॥ २५ ॥ न बुद्धिभेदं जनयेदज्ञानां

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

कर्मसङ्गिनाम् । जोषयेत्सर्वकर्माणि विद्वान्युक्तः समाचरन् ॥२६॥
प्रकृतेः क्रियमाणानि गुणैः कर्माणि सर्वशः । अहंकारविमूढात्मा
कर्ताहमिति मन्यते ॥ २७ ॥ तत्त्ववित्तु महाबाहो गुणकर्म-
विभागयोः । गुणा गुणेषु वर्तन्त इति मत्वा न सज्जते ॥२८॥
प्रकृतेर्गुणसंमूढाः सज्जन्ते गुणकर्मसु । तानकृत्स्नविदो मन्दान्कृत्स्न-
विन्न विचालयेत् ॥२९॥ मयि सर्वाणि कर्माणि संन्यस्याध्यात्म-
चेतसा । निराशीर्निर्ममो भूत्वा युध्यस्व विगतज्वरः ॥ ३० ॥
ये मे मतमिदं नित्यमनुतिष्ठन्ति मानवाः । श्रद्धावन्तोऽनसूयन्तो
मुच्यन्ते तेऽपि कर्मभिः ॥ ३१ ॥ ये त्वेतदभ्यसूयन्तो
नानुतिष्ठन्ति मे मतम् । सर्वज्ञानविमूढांस्तान्विद्धि नष्टान-
चेतसः ॥ ३२ ॥ सदृशं चेष्टते स्वस्याः प्रकृतेर्ज्ञानवानपि ।
प्रकृतिं यान्ति भूतानि निग्रहः किं करिष्यति ॥३३॥ इन्द्रियस्ये-
न्द्रियस्यार्थे रागद्वेषौ व्यवस्थितौ । तयोर्न वशमागच्छेत्तौ ह्यस्य
परिपन्थिनौ ॥ ३४ ॥ श्रेयान् स्वधर्मो विगुणः परधर्मात्स्व-
नुष्ठितात् । स्वधर्मे निधनं श्रेयः परधर्मो भयावहः ॥ ३५ ॥

अर्जुन उवाच

अथ केन प्रयुक्तोऽयं पापं चरति पूरुषः । अनिच्छन्नपि वार्ष्णेय
बलादिव नियोजितः ॥ ३६ ॥

श्रीभगवानुवाच

काम एष क्रोध एष रजोगुणसमुद्भवः । महाशनो महापाप्मा
विद्ध्येनमिह वैरिणम् ॥ ३७ ॥ धूमेनाव्रियते वह्निर्यथादर्शो
मलेन च । यथोल्बेनावृतो गर्भस्तथा तेनेदमावृतम् ॥ ३८ ॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

आवृतं ज्ञानमेतेन ज्ञानिनो नित्यवैरिणा। कामरूपेण कौन्तेय दुष्पूरेणानलेन च ॥ ३९ ॥ इन्द्रियाणि मनो बुद्धिरस्याधिष्ठानमुच्यते। एतैर्विमोहयत्येष ज्ञानमावृत्य देहिनम् ॥ ४० ॥ तस्मात्त्वमिन्द्रियाण्यादौ नियम्य भरतर्षभ। पाप्मानं प्रजहि ह्येनं ज्ञानविज्ञाननाशनम् ॥ ४१ ॥ इन्द्रियाणि पराण्याहुरिन्द्रियेभ्यः परं मनः। मनसस्तु परा बुद्धिर्यो बुद्धेः परतस्तु सः ॥ ४२ ॥ एवं बुद्धेः परं बुद्ध्वा संस्तभ्यात्मानमात्मना। जहि शत्रुं महाबाहो कामरूपं दुरासदम् ॥ ४३ ॥

ॐ तत्सदिति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे कर्मयोगो नाम तृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थोऽध्यायः

श्रीभगवानुवाच

इमं विवस्वते योगं प्रोक्तवानहमव्ययम्। विवस्वान्मनवे प्राह मनुरिक्ष्वाकवेऽब्रवीत् ॥ १ ॥ एवं परम्पराप्राप्तमिमं राजर्षयो विदुः। स कालेनेह महता योगो नष्टः परंतप ॥२॥ स एवायं मया तेऽद्य योगः प्रोक्तः पुरातनः। भक्तोऽसि मे सखा चेति रहस्यं ह्येतदुत्तमम् ॥ ३ ॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

अर्जुन उवाच

अपरं भवतो जन्म परं जन्म विवस्वतः । कथमेतद्विजानीयां त्वमादौ प्रोक्तवानिति ॥ ४ ॥

श्रीभगवानुवाच

बहूनि मे व्यतीतानि जन्मानि तव चार्जुन । तान्यहं वेद सर्वाणि न त्वं वेत्थ परंतप ॥ ५ ॥ अजोऽपि सन्नव्ययात्मा भूतानामीश्वरोऽपि सन् । प्रकृतिं स्वामधिष्ठाय संभवाम्यात्ममायया ॥ ६ ॥ यदा यदा हि धर्मस्य ग्लानिर्भवति भारत । अभ्युत्थानमधर्मस्य तदात्मानं सृजाम्यहम् ॥ ७ ॥ परित्राणाय साधूनां विनाशाय च दुष्कृताम् । धर्मसंस्थापनार्थाय संभवामि युगे युगे ॥८॥ जन्म कर्म च मे दिव्यमेवं यो वेत्ति तत्त्वतः । त्यक्त्वा देहं पुनर्जन्म नैति मामेति सोऽर्जुन ॥ ९ ॥ वीतरागभयक्रोधा मन्मया मामुपाश्रिताः । बहवो ज्ञानतपसा पूता मद्भावमागताः ॥ १०॥ ये यथा मां प्रपद्यन्ते तांस्तथैव भजाम्यहम् । मम वर्त्मानुवर्तन्ते मनुष्याः पार्थ सर्वशः ॥ ११ ॥ काङ्क्षन्तः कर्मणां सिद्धिं यजन्त इह देवताः । क्षिप्रं हि मानुषे लोके सिद्धिर्भवति कर्मजा ॥ १२ ॥ चातुर्वर्ण्यं मया सृष्टं गुणकर्मविभागशः । तस्य कर्तारमपि मां विद्ध्यकर्तारमव्ययम् ॥ १३ ॥ न मां कर्माणि लिम्पन्ति न मे कर्मफले स्पृहा । इति मां योऽभिजानाति कर्मभिर्न स बध्यते ॥ १४ ॥ एवं ज्ञात्वा कृतं कर्म पूर्वैरपि मुमुक्षुभिः । कुरु कर्मैव तस्मात्त्वं पूर्वैः

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

पूर्वतरं कृतम् ॥ १५ ॥ किं कर्म किमकर्मेति कवयोऽप्यत्र मोहिताः । तत्ते कर्म प्रवक्ष्यामि यज्ज्ञात्वा मोक्ष्यसेऽशुभात् ॥ १६ ॥ कर्मणो ह्यपि बोद्धव्यं बोद्धव्यं च विकर्मणः । अकर्मणश्च बोद्धव्यं गहना कर्मणो गतिः ॥ १७ ॥ कर्मण्यकर्म यः पश्येदकर्मणि च कर्म यः । स बुद्धिमान्मनुष्येषु स युक्तः कृत्स्नकर्मकृत् ॥१८॥ यस्य सर्वे समारम्भाः कामसंकल्पवर्जिताः। ज्ञानाग्निदग्धकर्माणं तमाहुः पण्डितं बुधाः ॥ १९ ॥ त्यक्त्वा कर्मफलासङ्गं नित्यतृप्तो निराश्रयः । कर्मण्यभिप्रवृत्तोऽपि नैव किञ्चित्करोति सः ॥ २० ॥ निराशीर्यतचित्तात्मा त्यक्तसर्व-परिग्रहः । शारीरं केवलं कर्म कुर्वन्नाप्नोति किल्बिषम् ॥ २१ ॥ यदृच्छालाभसंतुष्टो द्वन्द्वातीतो विमत्सरः । समः सिद्धावसिद्धौ च कृत्वापि न निबध्यते ॥ २२ ॥ गतसङ्गस्य मुक्तस्य ज्ञानाव-स्थितचेतसः । यज्ञायाचरतः कर्म समग्रं प्रविलीयते ॥ २३ ॥ ब्रह्मार्पणं ब्रह्म हविर्ब्रह्माग्नौ ब्रह्मणा हुतम् । ब्रह्मैव तेन गन्तव्यं ब्रह्मकर्मसमाधिना ॥२४॥ दैवमेवापरे यज्ञं योगिनः पर्युपासते । ब्रह्माग्नावपरे यज्ञं यज्ञेनैवोपजुह्वति ॥२५॥ श्रोत्रादीनीन्द्रियाण्यन्ये संयमाग्निषु जुह्वति। शब्दादीन्विषयानन्य इन्द्रियाग्निषु जुह्वति।२६। सर्वाणीन्द्रियकर्माणि प्राणकर्माणि चापरे । आत्मसंयमयोगाग्नौ जुह्वति ज्ञानदीपिते ॥२७॥ द्रव्ययज्ञास्तपोयज्ञा योगयज्ञास्तथापरे । स्वाध्यायज्ञानयज्ञाश्च यतयः संशितव्रताः॥२८॥ अपाने जुह्वति प्राणं प्राणेऽपानं तथापरे । प्राणापानगती रुद्ध्वा प्राणायामपरायणाः ॥ २९ ॥ अपरे नियताहाराः प्राणान्प्राणेषु जुह्वति । सर्वेऽप्येते

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

यज्ञविदो यज्ञक्षपितकल्मषाः ॥ ३० ॥ यज्ञशिष्टामृतभुजो यान्ति ब्रह्म सनातनम् । नायं लोकोऽस्त्ययज्ञस्य कुतोऽन्यः कुरुसत्तम ॥ ३१ ॥ एवं बहुविधा यज्ञा वितता ब्रह्मणो मुखे । कर्मजान्विद्धि तान्सर्वानेवं ज्ञात्वा विमोक्ष्यसे ॥ ३२ ॥ श्रेयान्द्रव्यमयाद्यज्ञाज्ज्ञानयज्ञः परंतप । सर्वं कर्माखिलं पार्थ ज्ञाने परिसमाप्यते ॥ ३३ ॥ तद्विद्धि प्रणिपातेन परिप्रश्नेन सेवया । उपदेक्ष्यन्ति ते ज्ञानं ज्ञानिनस्तत्त्वदर्शिनः ॥ ३४ ॥ यज्ज्ञात्वा न पुनर्मोहमेवं यास्यसि पाण्डव । येन भूतान्यशेषेण द्रक्ष्यस्यात्मन्यथो मयि ॥ ३५ ॥ अपि चेदसि पापेभ्यः सर्वेभ्यः पापकृत्तमः । सर्वं ज्ञानप्लवेनैव वृजिनं संतरिष्यसि ॥ ३६ ॥ यथैधांसि समिद्धोऽग्निर्भस्मसात्कुरुतेऽर्जुन । ज्ञानाग्निः सर्वकर्माणि भस्मसात्कुरुते तथा ॥ ३७ ॥ न हि ज्ञानेन सदृशं पवित्रमिह विद्यते । तत्स्वयं योगसंसिद्धः कालेनात्मनि विन्दति ॥ ३८ ॥ श्रद्धावाँल्लभते ज्ञानं तत्परः संयतेन्द्रियः । ज्ञानं लब्ध्वा परां शान्तिमचिरेणाधिगच्छति ॥३९॥ अज्ञश्चाश्रद्दधानश्च संशयात्मा विनश्यति । नायं लोकोऽस्ति न परो न सुखं संशयात्मनः ॥४०॥ योगसंन्यस्तकर्माणं ज्ञानसंछिन्नसंशयम् । आत्मवन्तं न कर्माणि निबध्नन्ति धनंजय ॥ ४१ ॥ तस्मादज्ञानसंभूतं हृत्स्थं ज्ञानासिनात्मनः। छित्त्वैनं संशयं योगमातिष्ठोत्तिष्ठ भारत ॥४२॥

ॐ तत्सदिति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे ज्ञानकर्मसंन्यासयोगो नाम चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

अथ पञ्चमोऽध्यायः

अर्जुन उवाच

संन्यासं कर्मणां कृष्ण पुनर्योगं च शंससि । यच्छ्रेय एतयोरेकं तन्मे ब्रूहि सुनिश्चितम् ॥ १ ॥

श्रीभगवानुवाच

संन्यासः कर्मयोगश्च निःश्रेयसकरावुभौ । तयोस्तु कर्मसंन्यासात्कर्मयोगो विशिष्यते ॥ २ ॥ ज्ञेयः स नित्यसंन्यासी यो न द्वेष्टि न काङ्क्षति । निर्द्वन्द्वो हि महाबाहो सुखं बन्धात्प्रमुच्यते ॥ ३ ॥ सांख्ययोगौ पृथग्बालाः प्रवदन्ति न पण्डिताः । एकमप्यास्थितः सम्यगुभयोर्विन्दते फलम् ॥ ४ ॥ यत्सांख्यैः प्राप्यते स्थानं तद्योगैरपि गम्यते । एकं सांख्यं च योगं च यः पश्यति स पश्यति ॥ ५ ॥ संन्यासस्तु महाबाहो दुःखमाप्तुमयोगतः । योगयुक्तो मुनिर्ब्रह्म नचिरेणाधिगच्छति ॥ ६ ॥ योगयुक्तो विशुद्धात्मा विजितात्मा जितेन्द्रियः । सर्वभूतात्मभूतात्मा कुर्वन्नपि न लिप्यते ॥ ७ ॥ नैव किंचित्करोमीति युक्तो मन्येत तत्त्ववित् । पश्यञ्शृण्वन्स्पृशञ्जिघ्रन्नश्नन्गच्छन्स्वपञ्श्वसन् ॥ ८ ॥ प्रलपन्विसृजन्गृह्णन्नुन्मिषन्निमिषन्नपि । इन्द्रियाणीन्द्रियार्थेषु वर्तन्त इति धारयन् ॥ ९ ॥ ब्रह्मण्याधाय कर्माणि सङ्गं त्यक्त्वा करोति यः । लिप्यते न स पापेन पद्मपत्रमिवाम्भसा ॥ १० ॥ कायेन मनसा बुद्ध्या केवलैरिन्द्रियैरपि । योगिनः कर्म कुर्वन्ति सङ्गं

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

त्यक्त्वात्मशुद्धये ॥११॥ युक्तः कर्मफलं त्यक्त्वा शान्तिमाप्नोति नैष्ठिकीम् । अयुक्तः कामकारेण फले सक्तो निबध्यते ॥१२॥ सर्वकर्माणि मनसा संन्यस्यास्ते सुखं वशी । नवद्वारे पुरे देही नैव कुर्वन्न कारयन् ॥१३॥ न कर्तृत्वं न कर्माणि लोकस्य सृजति प्रभुः। न कर्मफलसंयोगं स्वभावस्तु प्रवर्तते ॥ १४ ॥ नादत्ते कस्यचित्पापं न चैव सुकृतं विभुः । अज्ञानेनावृतं ज्ञानं तेन मुह्यन्ति जन्तवः ॥ १५ ॥ ज्ञानेन तु तदज्ञानं येषां नाशितमात्मनः । तेषामादित्यवज्ज्ञानं प्रकाशयति तत्परम् ॥ १६ ॥ तद्बुद्धयस्तदात्मानस्तन्निष्ठास्तत्परायणाः । गच्छन्त्यपुनरावृत्तिं ज्ञाननिर्धूतकल्मषाः ॥ १७ ॥ विद्याविनयसंपन्ने ब्राह्मणे गवि हस्तिनि । शुनि चैव श्वपाके च पण्डिताः समदर्शिनः ॥१८॥ इहैव तैर्जितः सर्गो येषां साम्ये स्थितं मनः । निर्दोषं हि समं ब्रह्म तस्माद्ब्रह्मणि ते स्थिताः ॥१९॥ न प्रहृष्येत्प्रियं प्राप्य नोद्विजेत्प्राप्य चाप्रियम् । स्थिरबुद्धिरसंमूढो ब्रह्मविद् ब्रह्मणि स्थितः ॥२०॥ बाह्यस्पर्शेष्वसक्तात्मा विन्दत्यात्मनि यत्सुखम् । स ब्रह्मयोगयुक्तात्मा सुखमक्षयमश्नुते ॥ २१ ॥ ये हि संस्पर्शजा भोगा दुःखयोनय एव ते । आद्यन्तवन्तः कौन्तेय न तेषु रमते बुधः ॥ २२ ॥ शक्नोतीहैव यः सोढुं प्राक्शरीरविमोक्षणात । कामक्रोधोद्भवं वेगं स युक्तः स सुखी नरः ॥ २३ ॥ योऽन्तःसुखोऽन्तरारामस्तथान्तर्ज्योतिरेव यः । स योगी ब्रह्मनिर्वाणं ब्रह्मभूतोऽधिगच्छति ॥ २४ ॥ लभन्ते ब्रह्मनिर्वाणमृषयः क्षीणकल्मषाः । छिन्नद्वैधा यतात्मानः सर्वभूतहिते

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

रताः ॥ २५ ॥ कामक्रोधवियुक्तानां यतीनां यतचेतसाम् । अभितो ब्रह्मनिर्वाणं वर्तते विदितात्मनाम् ॥ २६ ॥ स्पर्शान्कृत्वा बहिर्बाह्यांश्चक्षुश्चैवान्तरे भ्रुवोः । प्राणापानौ समौ कृत्वा नासाभ्यन्तरचारिणौ ॥ २७ ॥ यतेन्द्रियमनोबुद्धिर्मुनिर्मोक्षपरायणः । विगतेच्छाभयक्रोधो यः सदा मुक्त एव सः ॥ २८ ॥ भोक्तारं यज्ञतपसां सर्वलोकमहेश्वरम् । सुहृदं सर्वभूतानां ज्ञात्वा मां शान्तिमृच्छति ॥ २९ ॥

ॐ तत्सदिति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे कर्मसंन्यासयोगो नाम पञ्चमोऽध्यायः ।

ॐ श्रीपरमात्मने नमः

अथ षष्ठोऽध्यायः

श्रीभगवानुवाच

अनाश्रितः कर्मफलं कार्यं कर्म करोति यः । स संन्यासी च योगी च न निरग्निर्न चाक्रियः ॥१॥ यं संन्यासमिति प्राहुर्योगं तं विद्धि पाण्डव । न ह्यसंन्यस्तसंकल्पो योगी भवति कश्चन ॥ २ ॥ आरुरुक्षोर्मुनेर्योगं कर्म कारणमुच्यते । योगारूढस्य तस्यैव शमः कारणमुच्यते ॥ ३ ॥ यदा हि नेन्द्रियार्थेषु न

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

कर्मस्वनुषज्जते । सर्वसंकल्पसंन्यासी योगारूढस्तदोच्यते ॥ ४ ॥
उद्धरेदात्मनात्मानं नात्मानमवसादयेत् । आत्मैव ह्यात्मनो
बन्धुरात्मैव रिपुरात्मनः ॥ ५ ॥ बन्धुरात्मात्मनस्तस्य येनात्मै-
वात्मना जितः । अनात्मनस्तु शत्रुत्वे वर्तेतात्मैव शत्रुवत् ॥६॥
जितात्मनः प्रशान्तस्य परमात्मा समाहितः । शीतोष्णसुख-
दुःखेषु तथा मानापमानयोः ॥ ७ ॥ ज्ञानविज्ञानतृप्तात्मा कूटस्थो
विजितेन्द्रियः । युक्त इत्युच्यते योगी समलोष्टाश्मकाञ्चनः ॥८॥
सुहृन्मित्रार्युदासीनमध्यस्थद्वेष्यबन्धुषु । साधुष्वपि च पापेषु
समबुद्धिर्विशिष्यते ॥ ९ ॥ योगी युञ्जीत सततमात्मानं रहसि
स्थितः । एकाकी यतचित्तात्मा निराशीरपरिग्रहः ॥ १० ॥
शुचौ देशे प्रतिष्ठाप्य स्थिरमासनमात्मनः । नात्युच्छ्रितं
नातिनीचं चैलाजिनकुशोत्तरम् ॥ ११ ॥ तत्रैकाग्रं मनः कृत्वा
यतचित्तेन्द्रियक्रियः । उपविश्यासने युञ्ज्याद्योगमात्मविशुद्धये
॥ १२ ॥ समं कायशिरोग्रीवं धारयन्नचलं स्थिरः । संप्रेक्ष्य
नासिकाग्रं स्वं दिशश्चानवलोकयन् ॥ १३ ॥ प्रशान्तात्मा
विगतभीर्ब्रह्मचारिव्रते स्थितः । मनः संयम्य मच्चित्तो युक्त
आसीत मत्परः ॥१४॥ युञ्जन्नेवं सदात्मानं योगी नियतमानसः ।
शान्तिं निर्वाणपरमां मत्संस्थामधिगच्छति ॥ १५ ॥ नात्य-
श्नतस्तु योगोऽस्ति न चैकान्तमनश्नतः । न चाति स्वप्नशीलस्य
जाग्रतो नैव चार्जुन ॥ १६ ॥ युक्ताहारविहारस्य युक्तचेष्टस्य
कर्मसु । युक्तस्वप्नावबोधस्य योगो भवति दुःखहा ॥१७॥ यदा
विनियतं चित्तमात्मन्येवावतिष्ठते । निःस्पृहः सर्वकामेभ्यो युक्त

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

इत्युच्यते तदा ॥ १८ ॥ यथा दीपो निवातस्थो नेङ्गते
सोपमा स्मृता । योगिनो यतचित्तस्य युञ्जतो योगमात्मनः
॥ १९ ॥ यत्रोपरमते चित्तं निरुद्धं योगसेवया । यत्र चैवा-
त्मनात्मानं पश्यन्नात्मनि तुष्यति ॥ २० ॥ सुखमात्यन्तिकं
यत्तद्बुद्धिग्राह्यमतीन्द्रियम् । वेत्ति यत्र न चैवायं स्थितश्चलति
तत्त्वतः ॥ २१ ॥ यं लब्ध्वा चापरं लाभं मन्यते नाधिकं ततः ।
यस्मिन्स्थितो न दुःखेन गुरुणापि विचाल्यते ॥ २२ ॥ तं
विद्याद्दुःखसंयोगवियोगं योगसंज्ञितम् । स निश्चयेन योक्तव्यो
योगोऽनिर्विण्णचेतसा ॥ २३ ॥ संकल्पप्रभवान्कामांस्त्यक्त्वा
सर्वानशेषतः । मनसैवेन्द्रियग्रामं विनियम्य समन्ततः ॥ २४ ॥
शनैः शनैरुपरमेद्बुद्ध्या धृतिगृहीतया । आत्मसंस्थं मनः कृत्वा
न किंचिदपि चिन्तयेत् ॥ २५ ॥ यतो यतो निश्चरति मनश्च-
ञ्चलमस्थिरम् । ततस्ततो नियम्यैतदात्मन्येव वशं नयेत् ॥२६॥
प्रशान्तमनसं ह्येनं योगिनं सुखमुत्तमम् । उपैति शान्तरजसं
ब्रह्मभूतमकल्मषम् ॥ २७ ॥ युञ्जन्नेवं सदात्मानं योगी विगत-
कल्मषः । सुखेन ब्रह्मसंस्पर्शमत्यन्तं सुखमश्नुते ॥ २८ ॥ सर्व-
भूतस्थमात्मानं सर्वभूतानि चात्मनि । ईक्षते योगयुक्तात्मा सर्वत्र
समदर्शनः ॥ २९ ॥ यो मां पश्यति सर्वत्र सर्वं च
मयि पश्यति । तस्याहं न प्रणश्यामि स च मे न प्रणश्यति
॥ ३० ॥ सर्वभूतस्थितं यो मां भजत्येकत्वमास्थितः ।
सर्वथा वर्तमानोऽपि स योगी मयि वर्तते ॥ ३१ ॥ आत्मौप-
म्येन सर्वत्र समं पश्यति योऽर्जुन । सुखं वा यदि वा दुःखं स
योगी परमो मतः ॥ ३२ ॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

अर्जुन उवाच

योऽयं योगस्त्वया प्रोक्तः साम्येन मधुसूदन । एतस्याहं न पश्यामि चञ्चलत्वात्स्थितिं स्थिराम् ॥ ३३ ॥ चञ्चलं हि मनः कृष्ण प्रमाथि बलवद्दृढम् । तस्याहं निग्रहं मन्ये वायोरिव सुदुष्करम् ॥ ३४ ॥

श्रीभगवानुवाच

असंशयं महाबाहो मनो दुर्निग्रहं चलम् । अभ्यासेन तु कौन्तेय वैराग्येण च गृह्यते ॥ ३५ ॥ असंयतात्मना योगो दुष्प्राप इति मे मतिः । वश्यात्मना तु यतता शक्योऽवाप्तुमुपायतः ॥३६॥

अर्जुन उवाच

अयतिः श्रद्धयोपेतो योगाच्चलितमानसः । अप्राप्य योगसंसिद्धिं कां गतिं कृष्ण गच्छति ॥ ३७ ॥ कच्चिन्नोभयविभ्रष्टश्छिन्नाभ्रमिव नश्यति । अप्रतिष्ठो महाबाहो विमूढो ब्रह्मणः पथि ॥३८॥ एतन्मे संशयं कृष्ण छेत्तुमर्हस्यशेषतः । त्वदन्यः संशयस्यास्य छेत्ता न ह्युपपद्यते ॥ ३९ ॥

श्रीभगवानुवाच

पार्थ नैवेह नामुत्र विनाशस्तस्य विद्यते । न हि कल्याणकृत्कश्चिद् दुर्गतिं तात गच्छति ॥ ४० ॥ प्राप्य पुण्यकृतां लोकानुषित्वा शाश्वतीः समाः । शुचीनां श्रीमतां गेहे योगभ्रष्टोऽभिजायते ॥ ४१ ॥ अथवा योगिनामेव कुले भवति धीमताम् । एतद्धि

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

दुर्लभतरं लोके जन्म यदीदृशम् ॥ ४२ ॥ तत्र तं बुद्धिसंयोगं लभते पौर्वदेहिकम् । यतते च ततो भूयः संसिद्धौ कुरुनन्दन ॥४३॥ पूर्वाभ्यासेन तेनैव ह्रियते ह्यवशोऽपि सः । जिज्ञासुरपि योगस्य शब्दब्रह्मातिवर्तते ॥ ४४ ॥ प्रयत्नाद्यतमानस्तु योगी संशुद्धकिल्बिषः । अनेकजन्मसंसिद्धस्ततो याति परां गतिम् ॥४५॥ तपस्विभ्योऽधिको योगी ज्ञानिभ्योऽपि मतोऽधिकः । कर्मिभ्यश्चाधिको योगी तस्माद्योगी भवार्जुन ॥ ४६ ॥ योगिनामपि सर्वेषां मद्गतेनान्तरात्मना । श्रद्धावान्भजते यो मां स मे युक्ततमो मतः ॥ ४७ ॥

ॐ तत्सदिति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे आत्मसंयमयोगो नाम षष्ठोऽध्यायः ॥६॥

अथ सप्तमोऽध्यायः

श्रीभगवानुवाच

मय्यासक्तमनाः पार्थ योगं युञ्जन्मदाश्रयः । असंशयं समग्रं मां यथा ज्ञास्यसि तच्छृणु ॥ १ ॥ ज्ञानं तेऽहं सविज्ञानमिदं वक्ष्याम्यशेषतः । यज्ज्ञात्वा नेह भूयोऽन्यज्ज्ञातव्यमवशिष्यते ॥ २ ॥ मनुष्याणां सहस्रेषु कश्चिद्यतति सिद्धये । यततामपि सिद्धानां कश्चिन्मां वेत्ति तत्त्वतः ॥ ३ ॥ भूमिरापोऽनलो वायुः खं मनो

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

बुद्धिरेवच । अहंकार इतीयं मे भिन्ना प्रकृतिरष्टधा ॥४॥ अप-
रेयमितस्त्वन्यां प्रकृतिं विद्धि मे पराम् । जीवभूतां महाबाहो
ययेदं धार्यते जगत् ॥ ५ ॥ एतद्योनीनि भूतानि सर्वाणीत्युप-
धारय । अहं कृत्स्नस्य जगतः प्रभवः प्रलयस्तथा ॥ ६ ॥ मत्तः
परतरं नान्यत्किञ्चिदस्ति धनंजय । मयि सर्वमिदं प्रोतं सूत्रे
मणिगणा इव ॥ ७ ॥ रसोऽहमप्सु कौन्तेय प्रभास्मि शशि-
सूर्ययोः । प्रणवः सर्ववेदेषु शब्दः खे पौरुषं नृषु ॥८॥ पुण्यो गन्धः
पृथिव्यां च तेजश्चास्मि विभावसौ । जीवनं सर्वभूतेषु तपश्चास्मि
तपस्विषु ॥९॥ बीजं मां सर्वभूतानां विद्धि पार्थ सनातनम् ।
बुद्धिर्बुद्धिमतामस्मि तेजस्तेजस्विनामहम् ॥१०॥ बलं बलवतां चाहं
कामरागविवर्जितम् । धर्माविरुद्धो भूतेषु कामोऽस्मि भरतर्षभ
॥११॥ ये चैव सात्त्विका भावा राजसास्तामसाश्च ये । मत्त एवेति
तान्विद्धि न त्वहं तेषु ते मयि ॥ १२ ॥ त्रिभिर्गुणमयैर्भावैरेभिः
सर्वमिदं जगत् । मोहितं नाभिजानाति मामेभ्यः परमव्ययम्
॥ १३ ॥ दैवी ह्येषा गुणमयी मम माया दुरत्यया । मामेव ये
प्रपद्यन्ते मायामेतां तरन्ति ते ॥ १४ ॥ न मां दुष्कृतिनो मूढाः
प्रपद्यन्ते नराधमाः । माययापहृतज्ञाना आसुरं भावमाश्रिताः
॥ १५ ॥ चतुर्विधा भजन्ते मां जनाः सुकृतिनोऽर्जुन । आर्तो
जिज्ञासुरर्थार्थी ज्ञानी च भरतर्षभ ॥ १६ ॥ तेषां ज्ञानी नित्य-
युक्त एकभक्तिर्विशिष्यते । प्रियो हि ज्ञानिनोऽत्यर्थमहं स च मम
प्रियः ॥ १७ ॥ उदाराः सर्व एवैते ज्ञानी त्वात्मैव मे मतम् ।
आस्थितः स हि युक्तात्मा मामेवानुत्तमां गतिम् ॥ १८ ॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

बहूनां जन्मनामन्ते ज्ञानवान्मां प्रपद्यते । वासुदेवः सर्वमिति स महात्मा सुदुर्लभः ॥ १९ ॥ कामैस्तैस्तैर्हृतज्ञानाः प्रपद्यन्तेऽन्यदेवताः । तं तं नियममास्थाय प्रकृत्या नियताः स्वया ॥ २० ॥ यो यो यां यां तनुं भक्तः श्रद्धयार्चितुमिच्छति । तस्य तस्याचलां श्रद्धां तामेव विदधाम्यहम् ॥ २१ ॥ स तया श्रद्धया युक्तस्तस्याराधनमीहते । लभते च ततः कामान्मयैव विहितान्हि तान् ॥ २२ ॥ अन्तवत्तु फलं तेषां तद्भवत्यल्पमेधसाम् । देवान्देवयजो यान्ति मद्भक्ता यान्ति मामपि ॥ २३ ॥ अव्यक्तं व्यक्तिमापन्नं मन्यन्ते मामबुद्धयः । परं भावमजानन्तो ममाव्ययमनुत्तमम् ॥ २४ ॥ नाहं प्रकाशः सर्वस्य योगमायासमावृतः । मूढोऽयं नाभिजानाति लोको मामजमव्ययम् ॥ २५ ॥ वेदाहं समतीतानि वर्तमानानि चार्जुन । भविष्याणि च भूतानि मां तु वेद न कश्चन ॥ २६ ॥ इच्छाद्वेषसमुत्थेन द्वन्द्वमोहेन भारत । सर्वभूतानि संमोहं सर्गे यान्ति परन्तप ॥ २७ ॥ येषां त्वन्तगतं पापं जनानां पुण्यकर्मणाम् । ते द्वन्द्वमोहनिर्मुक्ता भजन्ते मां दृढव्रताः ॥ २८ ॥ जरामरणमोक्षाय मामाश्रित्य यतन्ति ये । ते ब्रह्म तद्विदुः कृत्स्नमध्यात्मं कर्म चाखिलम् ॥ २९ ॥ साधिभूताधिदैवं मां साधियज्ञं च ये विदुः । प्रयाणकालेऽपि च मां ते विदुर्युक्तचेतसः ॥ ३० ॥

ॐ तत्सदिति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे ज्ञानविज्ञानयोगो नाम सप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

अथाष्टमोऽध्यायः

अर्जुन उवाच

किं तद्ब्रह्म किमध्यात्मं किं कर्म पुरुषोत्तम। अधिभूतं च किं प्रोक्तमधिदैवं किमुच्यते ॥१॥ अधियज्ञः कथं कोऽत्र देहेऽस्मिन्मधुसूदन। प्रयाणकाले च कथं ज्ञेयोऽसि नियतात्मभिः ॥ २ ॥

श्रीभगवानुवाच

अक्षरं ब्रह्म परमं स्वभावोऽध्यात्ममुच्यते। भूतभावोद्भवकरो विसर्गः कर्मसंज्ञितः ॥ ३ ॥ अधिभूतं क्षरो भावः पुरुषश्चाधिदैवतम्। अधियज्ञोऽहमेवात्र देहे देहभृतां वर ॥ ४ ॥ अन्तकाले च मामेव स्मरन्मुक्त्वा कलेवरम्। यः प्रयाति स मद्भावं याति नास्त्यत्र संशयः ॥५॥ यं यं वापि स्मरन्भावं त्यजत्यन्ते कलेवरम्। तं तमेवैति कौन्तेय सदा तद्भावभावितः ॥ ६ ॥ तस्मात्सर्वेषु कालेषु मामनुस्मर युध्य च। मय्यर्पितमनोबुद्धिर्मामेवैष्यस्यसंशयम् ॥ ७ ॥ अभ्यासयोगयुक्तेन चेतसा नान्यगामिना। परमं पुरुषं दिव्यं याति पार्थानुचिन्तयन् ॥ ८ ॥ कविं पुराणमनुशासितारमणोरणीयांसमनुस्मरेद्यः। सर्वस्य धातारमचिन्त्यरूपमादित्यवर्णं तमसः परस्तात् ॥ ९ ॥ प्रयाणकाले मनसाचलेन भक्त्या युक्तो योगबलेन चैव। भ्रुवोर्मध्ये प्राणमावेश्य सम्यक् स तं परं पुरुषमुपैति दिव्यम् ॥ १० ॥ यदक्षरं वेदविदो वदन्ति विशन्ति यद्यतयो वीत-

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

रागाः । यदिच्छन्तो ब्रह्मचर्यं चरन्ति तत्ते पदं संग्रहेण प्रवक्ष्ये
॥ ११ ॥ सर्वद्वाराणि संयम्य मनो हृदि निरुध्य च । मूर्ध्न्या-
धायात्मनः प्राणमास्थितो योगधारणाम् ॥ १२ ॥ ओमित्येका-
क्षरं ब्रह्म व्याहरन्मामनुस्मरन् । यः प्रयाति त्यजन्देहं स याति
परमां गतिम् ॥ १३ ॥ अनन्यचेताः सततं यो मां स्मरति
नित्यशः । तस्याहं सुलभः पार्थ नित्ययुक्तस्य योगिनः ॥१४॥
मामुपेत्य पुनर्जन्म दुःखालयमशाश्वतम् । नाप्नुवन्ति महात्मानः
संसिद्धिं परमां गताः ॥ १५ ॥ आब्रह्मभुवनाल्लोकाः पुनरावर्ति-
नोऽर्जुन । मामुपेत्य तु कौन्तेय पुनर्जन्म न विद्यते ॥ १६ ॥
सहस्रयुगपर्यन्तमहर्यद्ब्रह्मणो विदुः । रात्रिं युगसहस्रान्तां तेऽ-
होरात्रविदो जनाः ॥ १७ ॥ अव्यक्ताद्व्यक्तयः सर्वाः प्रभव-
न्त्यहरागमे । रात्र्यागमे प्रलीयन्ते तत्रैवाव्यक्तसंज्ञके ॥ १८ ॥
भूतग्रामः स एवायं भूत्वा भूत्वा प्रलीयते । रात्र्यागमेऽवशः
पार्थ प्रभवत्यहरागमे ॥ १९ ॥ परस्तस्मात्तु भावोऽन्योऽव्यक्तोऽ-
व्यक्तात्सनातनः । यः स सर्वेषु भूतेषु नश्यत्सु न विनश्यति ॥२०॥
अव्यक्तोऽक्षर इत्युक्तस्तमाहुः परमां गतिम् । यं प्राप्य न निव-
र्तन्ते तद्धाम परमं मम ॥ २१ ॥ पुरुषः स परः पार्थ भक्त्या
लभ्यस्त्वनन्यया । यस्यान्तःस्थानि भूतानि येन सर्वमिदं ततम्
॥ २२ ॥ यत्र काले त्वनावृत्तिमावृत्तिं चैव योगिनः । प्रयाता
यान्ति तं कालं वक्ष्यामि भरतर्षभ ॥२३॥ अग्निर्ज्योतिरहः शुक्लः
षण्मासा उत्तरायणम् । तत्र प्रयाता गच्छन्ति ब्रह्म ब्रह्मविदो जनाः
॥ २४ ॥ धूमो रात्रिस्तथा कृष्णः षण्मासा दक्षिणायनम् । तत्र

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

चान्द्रमसं ज्योतिर्योगी प्राप्य निवर्तते ॥ २५ ॥ शुक्लकृष्णे गती
ह्येते जगतः शाश्वते मते । एकया यात्यनावृत्तिमन्ययावर्तते पुनः
॥२६॥ नैते सृती पार्थ जानन्योगी मुह्यति कश्चन। तस्मात्सर्वेषु
कालेषु योगयुक्तो भवार्जुन ॥ २७ ॥ वेदेषु यज्ञेषु तपःसु चैव
दानेषु यत्पुण्यफलं प्रदिष्टम् । अत्येति तत्सर्वमिदं विदित्वा
योगी परं स्थानमुपैति चाद्यम् ॥ २८ ॥

ॐ तत्सदिति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे अक्षरब्रह्मयोगो नामाष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥

अथ नवमोऽध्यायः

श्रीभगवानुवाच

इदं तु ते गुह्यतमं प्रवक्ष्याम्यनसूयवे । ज्ञानं विज्ञानसहितं
यज्ज्ञात्वा मोक्ष्यसेऽशुभात् ॥ १ ॥ राजविद्या राजगुह्यं पवित्र-
मिदमुत्तमम् । प्रत्यक्षावगमं धर्म्यं सुसुखं कर्तुमव्ययम् ॥ २ ॥
अश्रद्दधानाः पुरुषा धर्मस्यास्य परंतप । अप्राप्य मां निवर्तन्ते
मृत्युसंसारवर्त्मनि ॥३॥ मया ततमिदं सर्वं जगदव्यक्तमूर्तिना।
मत्स्थानि सर्वभूतानि न चाहं तेष्ववस्थितः ॥ ४ ॥ न च
मत्स्थानि भूतानि पश्य मे योगमैश्वरम् । भूतभृन्न च भूतस्थो
ममात्मा भूतभावनः ॥ ५ ॥ यथाकाशस्थितो नित्यं वायुः

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

सर्वत्रगो महान् । तथा सर्वाणि भूतानि मत्स्थानीत्युपधारय
॥६॥ सर्वभूतानि कौन्तेय प्रकृतिं यान्ति मामिकाम् । कल्पक्षये
पुनस्तानि कल्पादौ विसृजाम्यहम् ॥ ७ ॥ प्रकृतिं स्वामवष्टभ्य
विसृजामि पुनः पुनः । भूतग्राममिमं कृत्स्नमवशं प्रकृतेर्वशात्
॥ ८ ॥ न च मां तानि कर्माणि निबध्नन्ति धनंजय ।
उदासीनवदासीनमसक्तं तेषु कर्मसु ॥ ९ ॥ मयाध्यक्षेण
प्रकृतिः सूयते सचराचरम् । हेतुनानेन कौन्तेय जगद्विप-
रिवर्तते ॥ १० ॥ अवजानन्ति मां मूढा मानुषीं तनुमाश्रितम् ।
परं भावमजानन्तो मम भूतमहेश्वरम् ॥ ११ ॥ मोघाशा
मोघकर्माणो मोघज्ञाना विचेतसः । राक्षसीमासुरीं चैव प्रकृतिं
मोहिनीं श्रिताः ॥ १२ ॥ महात्मानस्तु मां पार्थ दैवीं प्रकृति-
माश्रिताः । भजन्त्यनन्यमनसो ज्ञात्वा भूतादिमव्ययम् ॥ १३ ॥
सततं कीर्तयन्तो मां यतन्तश्च दृढव्रताः । नमस्यन्तश्च मां भक्त्या
नित्ययुक्ता उपासते ॥१४॥ ज्ञानयज्ञेन चाप्यन्ये यजन्तो मामु-
पासते । एकत्वेन पृथक्त्वेन बहुधा विश्वतोमुखम् ॥ १५ ॥
अहं क्रतुरहं यज्ञः स्वधाहमहमौषधम् । मन्त्रोऽहमहमेवाज्यम-
हमग्निरहं हुतम् ॥ १६ ॥ पिताहमस्य जगतो माता धाता
पितामहः । वेद्यं पवित्रमोंकार ऋक्साम यजुरेव च ॥ १७ ॥
गतिर्भर्ता प्रभुः साक्षी निवासः शरणं सुहृत् । प्रभवः
प्रलयः स्थानं निधानं बीजमव्ययम् ॥ १८ ॥ तपाम्यहमहं
वर्षं निगृह्णाम्युत्सृजामि च । अमृतं चैव मृत्युश्च सदस-

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

च्चाहमर्जुन ॥ १९ ॥ त्रैविद्या मां सोमपाः पूतपापा यज्ञै-
रिष्ट्वा स्वर्गतिं प्रार्थयन्ते । ते पुण्यमासाद्य सुरेन्द्रलोकमश्नन्ति
दिव्यान्दिवि देवभोगान् ॥ २० ॥ ते तं भुक्त्वा स्वर्गलोकं
विशालं क्षीणे पुण्ये मर्त्यलोकं विशन्ति । एवं त्रयीधर्ममनुप्रपन्ना
गतागतं कामकामा लभन्ते ॥ २१ ॥ अनन्याश्चिन्तयन्तो मां ये
जनाः पर्युपासते । तेषां नित्याभियुक्तानां योगक्षेमं वहाम्यहम्
॥ २२ ॥ येऽप्यन्यदेवता भक्ता यजन्ते श्रद्धयान्विताः । तेऽपि
मामेव कौन्तेय यजन्त्यविधिपूर्वकम् ॥ २३ ॥ अहं हि सर्वय-
ज्ञानां भोक्ता च प्रभुरेव च । न तु मामभिजानान्ति तत्त्वेनातश्च्य-
वन्ति ते ॥२४॥ यान्ति देवव्रता देवान्पितॄन्यान्ति पितृव्रताः ।
भूतानि यान्ति भूतेज्या यान्ति मद्याजिनोऽपि माम् ॥ २५ ॥
पत्रं पुष्पं फलं तोयं यो मे भक्त्या प्रयच्छति । तदहं भक्त्युपहृ-
तमश्नामि प्रयतात्मनः ॥ २६ ॥ यत्करोषि यदश्नासि यज्जु-
होषि ददासि यत् । यत्तपस्यसि कौन्तेय तत्कुरुष्व मदर्पणम्
॥ २७ ॥ शुभाशुभफलैरेवं मोक्ष्यसे कर्मबन्धनैः । संन्यासयोग-
युक्तात्मा विमुक्तो मामुपैष्यसि ॥ २८ ॥ समोऽहं सर्वभूतेषु न
मे द्वेष्योऽस्ति न प्रियः । ये भजन्ति तु मां भक्त्या मयि ते तेषु
चाप्यहम् ॥ २९ ॥ अपि चेत्सुदुराचारो भजते मामनन्यभाक् ।
साधुरेव स मन्तव्यः सम्यग्व्यवसितो हि सः ॥ ३० ॥ क्षिप्रं
भवति धर्मात्मा शश्वच्छान्तिं निगच्छति । कौन्तेय प्रति
जानीहि न मे भक्तः प्रणश्यति ॥ ३१ ॥ मां हि पार्थ व्यपा-
श्रित्य येऽपि स्युःपापयोनयः । स्त्रियो वैश्यास्तथा शूद्रास्तेऽपि

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

यान्ति परां गतिम् ॥ ३२॥ किं पुनर्ब्राह्मणाः पुण्या भक्ता राज-र्षयस्तथा । अनित्यमसुखं लोकमिमं प्राप्य भजस्व माम् ॥ ३३॥ मन्मना भव मद्भक्तो मद्याजी मां नमस्कुरु । मामेवैष्यसि युक्त्वैवमात्मानं मत्परायणः ॥ ३४ ॥

ॐ तत्सदिति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे राजविद्याराजगुह्ययोगो नाम नवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥

अथ दशमोऽध्यायः

श्रीभगवानुवाच

भूय एव महाबाहो शृणु मे परमं वचः । यत्तेऽहं प्रीयमाणाय वक्ष्यामि हितकाम्यया ॥ १ ॥ न मे विदुः सुरगणाः प्रभवं न महर्षयः । अहमादिर्हि देवानां महर्षीणां च सर्वशः ॥ २ ॥ यो मामजमनादिं च वेत्ति लोकमहेश्वरम् । असंमूढः स मर्त्येषु सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ ३ ॥ बुद्धिर्ज्ञानमसंमोहः क्षमा सत्यं दमः शमः । सुखं दुःखं भवोऽभावो भयं चाभयमेव च ॥ ४ ॥ अहिंसा समता तुष्टिस्तपो दानं यशोऽयशः । भवन्ति भावा भूतानां मत्त एव पृथग्विधाः ॥ ५ ॥ महर्षयः सप्त पूर्वे चत्वारो

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

मनवस्तथा । मद्भावा मानसा जाता येषां लोक इमाः प्रजाः
॥ ६ ॥ एतां विभूतिं योगं च मम यो वेत्ति तत्त्वतः । सोऽवि-
कम्पेन योगेन युज्यते नात्र संशयः ॥ ७ ॥ अहं सर्वस्य प्रभवो
मत्तः सर्वं प्रवर्तते । इति मत्वा भजन्ते मां बुधा भाव-
समन्विताः ॥ ८ ॥ मच्चित्ता मद्गतप्राणा बोधयन्तः परस्परम् ।
कथयन्तश्च मां नित्यं तुष्यन्ति च रमन्ति च ॥ ९ ॥ तेषां
सततयुक्तानां भजतां प्रीतिपूर्वकम् । ददामि बुद्धियोगं तं येन
मामुपयान्ति ते ॥ १० ॥ तेषामेवानुकम्पार्थमहमज्ञानजं तमः ।
नाशयाम्यात्मभावस्थो ज्ञानदीपेन भास्वता ॥ ११ ॥

अर्जुन उवाच

परं ब्रह्म परं धाम पवित्रं परमं भवान् । पुरुषं शाश्वतं दिव्य-
मादिदेवमजं विभुम् ॥ १२ ॥ आहुस्त्वामृषयः सर्वे देवर्षिर्ना-
रदस्तथा । असितो देवलो व्यासः स्वयं चैव ब्रवीषि मे ॥१३॥
सर्वमेतदृतं मन्ये यन्मां वदसि केशव । न हि ते भगवन्व्यक्तिं
विदुर्देवा न दानवाः ॥ १४ ॥ स्वयमेवात्मनात्मानं वेत्थ त्वं
पुरुषोत्तम । भूतभावन भूतेश देवदेव जगत्पते ॥ १५ ॥ वक्तु-
मर्हस्यशेषेण दिव्या ह्यात्मविभूतयः । याभिर्विभूतिभिर्लोकानि-
मांस्त्वं व्याप्य तिष्ठसि ॥ १६ ॥ कथं विद्यामहं योगिंस्त्वां
सदा परिचिन्तयन् । केषु केषु च भावेषु चिन्त्योऽसि
भगवन्मया ॥१७॥ विस्तरेणात्मनो योगं विभूतिं च जनार्दन ।
भूयः कथय तृप्तिर्हि शृण्वतो नास्ति मेऽमृतम् ॥ १८ ॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

श्रीभगवानुवाच

हन्त ते कथयिष्यामि दिव्या ह्यात्मविभूतयः । प्राधान्यतः कुरुश्रेष्ठ नास्त्यन्तो विस्तरस्य मे ॥ १९ ॥ अहमात्मा गुडाकेश सर्वभूताशयस्थितः । अहमादिश्च मध्यं च भूतानामन्त एव च ॥ २० ॥ आदित्यानामहं विष्णुर्ज्योतिषां रविरंशुमान् । मरीचिर्मरुतामस्मि नक्षत्राणामहं शशी ॥ २१ ॥ वेदानां सामवेदोऽस्मि देवानामस्मि वासवः । इन्द्रियाणां मनश्चास्मि भूतानामस्मि चेतना ॥२२॥ रुद्राणां शंकरश्चास्मि वित्तेशो यक्षरक्षसाम् । वसूनां पावकश्चास्मि मेरुः शिखरिणामहम् ॥२३॥ पुरोधसां च मुख्यं मां विद्धि पार्थ बृहस्पतिम् । सेनानीनामहं स्कन्दः सरसामस्मि सागरः ॥ २४ ॥ महर्षीणां भृगुरहं गिरामस्म्येकमक्षरम् । यज्ञानां जपयज्ञोऽस्मि स्थावराणां हिमालयः ॥ २५ ॥ अश्वत्थः सर्ववृक्षाणां देवर्षीणां च नारदः । गन्धर्वाणां चित्ररथः सिद्धानां कपिलो मुनिः ॥ २६ ॥ उच्चैःश्रवसमश्वानां विद्धि माममृतोद्भवम् । ऐरावतं गजेन्द्राणां नराणां च नराधिपम् ॥२७॥ आयुधानामहं वज्रं धेनूनामस्मि कामधुक् । प्रजनश्चास्मि कन्दर्पः सर्पाणामस्मि वासुकिः ॥२८॥ अनन्तश्चास्मि नागानां वरुणो यादसामहम् । पितॄणामर्यमा चास्मि यमः संयमतामहम् ॥२९॥ प्रह्लादश्चास्मि दैत्यानां कालः कलयतामहम् । मृगाणां च मृगेन्द्रोऽहं वैनतेयश्च पक्षिणाम् ॥ ३० ॥ पवनः पवतामस्मि रामः शस्त्रभृतामहम् । झषाणां मकरश्चास्मि स्रोतसामस्मि जाह्नवी ॥ ३१ ॥ सर्गाणामादिरन्तश्च मध्यं चैवाहमर्जुन । अध्यात्म-

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

विद्या विद्यानां वादः प्रवदतामहम् ॥ ३२ ॥ अक्षराणामकारोऽस्मि द्वन्द्वः सामासिकस्य च । अहमेवाक्षयः कालो धाताहं विश्वतोमुखः ॥ ३३ ॥ मृत्युः सर्वहरश्चाहमुद्भवश्च भविष्यताम् । कीर्तिः श्रीर्वाक्च नारीणां स्मृतिर्मेधा धृतिः क्षमा ॥ ३४ ॥ बृहत्साम तथा साम्नां गायत्री छन्दसामहम् । मासानां मार्गशीर्षोऽहमृतूनां कुसुमाकरः ॥ ३५ ॥ द्यूतं छलयतामस्मि तेजस्तेजस्विनामहम् । जयोऽस्मि व्यवसायोऽस्मि सत्त्वं सत्त्ववतामहम् ॥ ३६ ॥ वृष्णीनां वासुदेवोऽस्मि पाण्डवानां धनंजयः । मुनीनामप्यहं व्यासः कवीनामुशना कविः ॥ ३७ ॥ दण्डो दमयतामस्मि नीतिरस्मि जिगीषताम् । मौनं चैवास्मि गुह्यानां ज्ञानं ज्ञानवतामहम् ॥ ३८ ॥ यच्चापि सर्वभूतानां बीजं तदहमर्जुन । न तदस्ति विना यत्स्यान्मया भूतं चराचरम् ॥ ३९ ॥ नान्तोऽस्ति मम दिव्यानां विभूतीनां परंतप । एष तूद्देशतः प्रोक्तो विभूतेर्विस्तरो मया ॥ ४० ॥ यद्यद्विभूतिमत्सत्त्वं श्रीमदूर्जितमेव वा । तत्तदेवावगच्छ त्वं मम तेजोंऽशसंभवम् ॥ ४१ ॥ अथवा बहुनैतेन किं ज्ञातेन तवार्जुन । विष्टभ्याहमिदं कृत्स्नमेकांशेन स्थितो जगत् ॥ ४२ ॥

ॐ तत्सदिति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे विभूतियोगो नाम दशमोऽध्यायः ॥ १० ॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ॐ श्रीपरमात्मने नमः

अथैकादशोऽध्यायः

अर्जुन उवाच

मदनुग्रहाय परमं गुह्यमध्यात्मसंज्ञितम् । यत्त्वयोक्तं वचस्तेन
मोहोऽयं विगतो मम ॥ १ ॥ भवाप्ययौ हि भूतानां श्रुतौ
विस्तरशो मया । त्वत्तः कमलपत्राक्ष माहात्म्यमपि चाव्ययम्
॥ २ ॥ एवमेतद्यथात्थ त्वमात्मानं परमेश्वर । द्रष्टुमिच्छामि ते
रूपमैश्वरं पुरुषोत्तम ॥ ३॥ मन्यसे यदि तच्छक्यं मया द्रष्टुमिति
प्रभो । योगेश्वर ततो मे त्वं दर्शयात्मानमव्ययम् ॥ ४ ॥

श्रीभगवानुवाच

पश्य मे पार्थ रूपाणि शतशोऽथ सहस्रशः । नानाविधानि
दिव्यानि नानावर्णाकृतीनि च ॥५॥ पश्यादित्यान्वसून्रुद्रान-
श्विनौ मरुतस्तथा । बहून्यदृष्टपूर्वाणि पश्याश्चर्याणि भारत ॥६॥
इहैकस्थं जगत्कृत्स्नं पश्याद्य सचराचरम् । मम देहे गुडाकेश
यच्चान्यद्द्रष्टुमिच्छसि ॥ ७ ॥ न तु मां शक्यसे द्रष्टुमनेनैव
स्वचक्षुषा । दिव्यं ददामि ते चक्षुः पश्य मे योगमैश्वरम् ॥ ८ ॥

संजय उवाच

एवमुक्त्वा ततो राजन्महायोगेश्वरो हरिः । दर्शयामास
पार्थाय परमं रूपमैश्वरम् ॥ ९ ॥ अनेकवक्त्रनयनमनेकाद्भु-
तदर्शनम् । अनेकदिव्याभरणं दिव्यानेकोद्यतायुधम् ॥१०॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

दिव्यमाल्याम्बरधरं दिव्यगन्धानुलेपनम् । सर्वाश्चर्यमयं देवमनन्तं
विश्वतोमुखम् ॥ ११ ॥ दिवि सूर्यसहस्रस्य भवेद्युगपदुत्थिता ।
यदि भाः सदृशी सा स्याद्भासस्तस्य महात्मनः ॥ १२ ॥ तत्रै-
कस्थं जगत्कृत्स्नं प्रविभक्तमनेकधा । अपश्यद्देवदेवस्य शरीरे
पाण्डवस्तदा ॥ १३ ॥ ततः स विस्मयाविष्टो हृष्टरोमा
धनंजयः । प्रणम्य शिरसा देवं कृताञ्जलिरभाषत ॥ १४ ॥

अर्जुन उवाच

पश्यामि देवांस्तव देव देहे सर्वांस्तथा भूतविशेषसङ्घान् ।
ब्रह्माणमीशं कमलासनस्थमृषींश्च सर्वानुरगांश्च दिव्यान् ॥ १५ ॥
अनेकबाहूदरवक्त्रनेत्रं पश्यामि त्वां सर्वतोऽनन्तरूपम् । नान्तं न
मध्यं न पुनस्तवादिं पश्यामि विश्वेश्वर विश्वरूप ॥ १६ ॥
किरीटिनं गदिनं चक्रिणं च तेजोराशिं सर्वतो दीप्तिमन्तम् ।
पश्यामि त्वां दुर्निरीक्ष्यं समन्ताद्दीप्तानलार्कद्युतिमप्रमेयम् ॥ १७ ॥
त्वमक्षरं परमं वेदितव्यं त्वमस्य विश्वस्य परं निधानम् ।
त्वमव्ययः शाश्वतधर्मगोप्ता सनातनस्त्वं पुरुषो मतो मे ॥ १८ ॥
अनादिमध्यान्तमनन्तवीर्यमनन्तबाहुं शशिसूर्यनेत्रम् । पश्यामि
त्वां दीप्तहुताशवक्त्रं स्वतेजसा विश्वमिदं तपन्तम् ॥ १९ ॥
द्यावापृथिव्योरिदमन्तरं हि व्याप्तं त्वयैकेन दिशश्च सर्वाः ।
दृष्ट्वाद्भुतं रूपमुग्रं तवेदं लोकत्रयं प्रव्यथितं महात्मन् ॥ २० ॥
अमी हि त्वां सुरसङ्घा विशन्ति केचिद्भीताः प्राञ्जलयो गृणन्ति ।
स्वस्तीत्युक्त्वा महर्षिसिद्धसङ्घाः स्तुवन्ति त्वां स्तुतिभिः पुष्क-
लाभिः ॥ २१ ॥ रुद्रादित्या वसवो ये च साध्या विश्वेऽश्विनौ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

मरुतश्चोष्मपाश्च । गन्धर्वयक्षासुरसिद्धसङ्घा वीक्षन्ते त्वां विस्मि-
ताश्चैव सर्वे ॥२२॥ रूपं महत्ते बहुवक्त्रनेत्रं महाबाहो बहुबाहूरु-
पादम् । बहूदरं बहुदंष्ट्राकरालं दृष्ट्वा लोकाः प्रव्यथितास्तथाहम्
॥ २३ ॥ नभःस्पृशं दीप्तमनेकवर्णं व्यात्ताननं दीप्तविशालनेत्रम् ।
दृष्ट्वा हि त्वां प्रव्यथितान्तरात्मा धृतिं न विन्दामि शमं च विष्णो
॥ २४ ॥ दंष्ट्राकरालानि च ते मुखानि दृष्ट्वैव कालानलसन्नि-
भानि । दिशो न जाने न लभे च शर्म प्रसीद देवेश जगन्निवास
॥२५॥ अमी च त्वां धृतराष्ट्रस्य पुत्राः सर्वे सहैवावनिपालसङ्घैः ।
भीष्मो द्रोणः सूतपुत्रस्तथासौ सहास्मदीयैरपि योधमुख्यैः ॥२६॥
वक्त्राणि ते त्वरमाणा विशन्ति दंष्ट्राकरालानि भयानकानि ।
केचिद्विलग्ना दशनान्तरेषु संदृश्यन्ते चूर्णितैरुत्तमाङ्गैः ॥ २७ ॥
यथा नदीनां बहवोऽम्बुवेगाः समुद्रमेवाभिमुखा द्रवन्ति । तथा
तवामी नरलोकवीरा विशन्ति वक्त्राण्यभिविज्वलन्ति ॥ २८ ॥
यथा प्रदीप्तं ज्वलनं पतङ्गा विशन्ति नाशाय समृद्धवेगाः । तथैव
नाशाय विशन्ति लोकास्तवापि वक्त्राणि समृद्धवेगाः ॥ २९ ॥
लेलिह्यसे ग्रसमानः समन्ताल्लोकान्समग्रान्वदनैर्ज्वलद्भिः । तेजो-
भिरापूर्य जगत्समग्रं भासस्तवोग्राः प्रतपन्ति विष्णो ॥ ३० ॥
आख्याहि मे को भवानुग्ररूपो नमोऽस्तु ते देववर प्रसीद ।
विज्ञातुमिच्छामि भवन्तमाद्यं न हि प्रजानामि तव
प्रवृत्तिम् ॥ ३१ ॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

श्रीभगवानुवाच

कालोऽस्मि लोकक्षयकृत्प्रवृद्धो लोकान्समाहर्तुमिह प्रवृत्तः।
ऋतेऽपि त्वां न भविष्यन्ति सर्वे येऽवस्थिताः प्रत्यनीकेषु योधाः
॥ ३२ ॥ तस्मात्त्वमुत्तिष्ठ यशो लभस्व जित्वा शत्रून् भुङ्क्ष्व
राज्यं समृद्धम् । मयैवैते निहताः पूर्वमेव निमित्तमात्रं भव सव्य-
साचिन् ॥३३॥ द्रोणं च भीष्मं च जयद्रथं च कर्णं तथान्यानपि
योधवीरान् । मया हतांस्त्वं जहि मा व्यथिष्ठा युध्यस्व जेतासि
रणे सपत्नान् ॥ ३४॥

संजय उवाच

एतच्छ्रुत्वा वचनं केशवस्य कृताञ्जलिर्वेपमानः किरीटी ।
नमस्कृत्वा भूय एवाह कृष्णं सगद्गदं भीतभीतः प्रणम्य ॥३५॥

अर्जुन उवाच

स्थाने हृषीकेश तव प्रकीर्त्या जगत्प्रहृष्यत्यनुरज्यते च ।
रक्षांसि भीतानि दिशो द्रवन्ति सर्वे नमस्यन्ति च सिद्धसङ्घाः
॥ ३६ ॥ कस्माच्च ते न नमेरन्महात्मन् गरीयसे ब्रह्मणोऽप्यादि-
कर्त्रे । अनन्त देवेश जगन्निवास त्वमक्षरं सदसत्तत्परं यत्
॥ ३७ ॥ त्वमादिदेवः पुरुषः पुराणस्त्वमस्य विश्वस्य परं
निधानम् । वेत्तासि वेद्यं च परं च धाम त्वया ततं विश्वमनन्त-
रूप ॥ ३८ ॥ वायुर्यमोऽग्निर्वरुणः शशाङ्कः प्रजापतिस्त्वं प्रपि-
तामहश्च । नमो नमस्तेऽस्तु सहस्रकृत्वः पुनश्च भूयोऽपि नमो

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

नमस्ते ॥ ३९ ॥ नमः पुरस्तादथ पृष्ठतस्ते नमोऽस्तु ते सर्वत
एव सर्व । अनन्तवीर्यामितविक्रमस्त्वं सर्वं समाप्नोषि ततोऽसि
सर्वः ॥ ४० ॥ सखेति मत्वा प्रसभं यदुक्तं हे कृष्ण हे यादव हे
सखेति । अजानता महिमानं तवेदं मया प्रमादात्प्रणयेन वापि
॥४१॥ यच्चावहासार्थमसत्कृतोऽसि विहारशय्यासनभोजनेषु ।
एकोऽथवाप्यच्युत तत्समक्षं तत्क्षामये त्वामहमप्रमेयम् ॥ ४२ ॥
पितासि लोकस्य चराचरस्य त्वमस्य पूज्यश्च गुरुर्गरीयान् । न
त्वत्समोऽस्त्यभ्यधिकः कुतोऽन्यो लोकत्रयेऽप्यप्रतिमप्रभाव
॥ ४३ ॥ तस्मात्प्रणम्य प्रणिधाय कायं प्रसादये त्वामहमीश-
मीड्यम् । पितेव पुत्रस्य सखेव सख्युः प्रियः प्रियायार्हसि देव
सोढुम् ॥ ४४ ॥ अदृष्टपूर्वं हृषितोऽस्मि दृष्ट्वा भयेन च प्रव्यथितं
मनो मे । तदेव मे दर्शय देव रूपं प्रसीद देवेश जगन्निवास
॥४५॥ किरीटिनं गदिनं चक्रहस्तमिच्छामि त्वां द्रष्टुमहं तथैव ।
तेनैव रूपेण चतुर्भुजेन सहस्रबाहो भव विश्वमूर्ते ॥ ४६ ॥

श्रीभगवानुवाच

मया प्रसन्नेन तवार्जुनेदं रूपं परं दर्शितमात्मयोगात् । तेजोमयं
विश्वमनन्तमाद्यं यन्मे त्वदन्येन न दृष्टपूर्वम् ॥ ४७ ॥ न वेदय-
ज्ञाध्ययनैर्न दानैर्न च क्रियाभिर्न तपोभिरुग्रैः । एवंरूपः शक्य
अहं नृलोके द्रष्टुं त्वदन्येन कुरुप्रवीर ॥ ४८ ॥ मा ते व्यथा मा
च विमूढभावो दृष्ट्वा रूपं घोरमीदृङ्ममेदम् । व्यपेतभीः प्रीत-
मनाः पुनस्त्वं तदेव मे रूपमिदं प्रपश्य ॥ ४९ ॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

संजय उवाच

इत्यर्जुनं वासुदेवस्तथोक्त्वा स्वकं रूपं दर्शयामास भूयः। आश्वासयामास च भीतमेनं भूत्वा पुनः सौम्यवपुर्महात्मा ॥५०॥

अर्जुन उवाच

दृष्ट्वेदं मानुषं रूपं तव सौम्यं जनार्दन। इदानीमस्मि संवृत्तः सचेताः प्रकृतिं गतः ॥ ५१ ॥

श्रीभगवानुवाच

सुदुर्दर्शमिदं रूपं दृष्टवानसि यन्मम। देवा अप्यस्य रूपस्य नित्यं दर्शनकाङ्क्षिणः ॥ ५२ ॥ नाहं वेदैर्न तपसा न दानेन न चेज्यया। शक्य एवंविधो द्रष्टुं दृष्टवानसि मां यथा ॥५३॥ भक्त्या त्वनन्यया शक्य अहमेवंविधोऽर्जुन। ज्ञातुं द्रष्टुं च तत्त्वेन प्रवेष्टुं च परंतप ॥ ५४ ॥ मत्कर्मकृन्मत्परमो मद्भक्तः सङ्गवर्जितः। निर्वैरः सर्वभूतेषु यः स मामेति पाण्डव ॥ ५५ ॥

ॐ तत्सदिति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे विश्वरूपदर्शनयोगो नामैकादशोऽध्यायः ॥११॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ॐ श्रीपरमात्मने नमः

अथ द्वादशोऽध्यायः

अर्जुन उवाच

एवं सततयुक्ता ये भक्तास्त्वां पर्युपासते । ये चाप्यक्षरमव्यक्तं तेषां के योगवित्तमाः ॥ १ ॥

श्रीभगवानुवाच

मय्यावेश्य मनो ये मां नित्ययुक्ता उपासते । श्रद्धया परयो-
पेतास्ते मे युक्ततमा मताः ॥ २ ॥ ये त्वक्षरमनिर्देश्यमव्यक्तं
पर्युपासते । सर्वत्रगमचिन्त्यं च कूटस्थमचलं ध्रुवम् ॥ ३ ॥
संनियम्येन्द्रियग्रामं सर्वत्र समबुद्धयः । ते प्राप्नुवन्ति मामेव
सर्वभूतहिते रताः ॥ ४ ॥ क्लेशोऽधिकतरस्तेषामव्यक्तासक्त-
चेतसाम् । अव्यक्ता हि गतिर्दुःखं देहवद्भिरवाप्यते ॥ ५ ॥
ये तु सर्वाणि कर्माणि मयि संन्यस्य मत्पराः । अनन्येनैव
योगेन मां ध्यायन्त उपासते ॥ ६ ॥ तेषामहं समुद्धर्ता
मृत्युसंसारसागरात् । भवामि नचिरात्पार्थ मय्यावेशितचेतसाम्
॥७॥ मय्येव मन आधत्स्व मयि बुद्धिं निवेशय । निवसिष्यसि
मय्येव अत ऊर्ध्वं न संशयः ॥ ८ ॥ अथ चित्तं समाधातुं न
शक्नोषि मयि स्थिरम् । अभ्यासयोगेन ततो मामिच्छाप्तुं धनं-
जय ॥ ९ ॥ अभ्यासेऽप्यसमर्थोऽसि मत्कर्मपरमो भव । मदर्थ-
मपि कर्माणि कुर्वन्सिद्धिमवाप्स्यसि ॥१०॥ अथैतदप्यशक्तोऽसि

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

कर्तुं मद्योगमाश्रितः । सर्वकर्मफलत्यागं ततः कुरु यतात्मवान्
॥ ११ ॥ श्रेयो हि ज्ञानमभ्यासाज्ज्ञानाद्ध्यानं विशिष्यते ।
ध्यानात्कर्मफलत्यागस्त्यागाच्छान्तिरनन्तरम् ॥ १२ ॥ अद्वेष्टा
सर्वभूतानां मैत्रः करुण एव च । निर्ममो निरहंकारः समदुः-
खसुखः क्षमी ॥ १३॥ संतुष्टः सततं योगी यतात्मा दृढनिश्चयः।
मय्यर्पितमनोबुद्धिर्यो मद्भक्तः स मे प्रियः ॥ १४ ॥ यस्मान्नो-
द्विजते लोको लोकान्नोद्विजते च यः । हर्षामर्षभयोद्वेगैर्मुक्तो यः
स च मे प्रियः ॥१५॥ अनपेक्षः शुचिर्दक्ष उदासीनो गतव्यथः।
सर्वारम्भपरित्यागी यो मद्भक्तः स मे प्रियः ॥ १६ ॥ यो न
हृष्यति न द्वेष्टि न शोचति न काङ्क्षति । शुभाशुभपरित्यागी
भक्तिमान्यः स मे प्रियः ॥ १७ ॥ समः शत्रौ च मित्रे च तथा
मानापमानयोः । शीतोष्णसुखदुःखेषु समः सङ्गविवर्जितः
॥१८ ॥ तुल्यनिन्दास्तुतिर्मौनी संतुष्टो येन केनचित् । अनिकेतः
स्थिरमतिर्भक्तिमान्मे प्रियो नरः ॥ १९ ॥ ये तु धर्म्यामृतमिदं
यथोक्तं पर्युपासते । श्रद्दधाना मत्परमा भक्तास्तेऽतीव मे
प्रियाः ॥ २० ॥

ॐ तत्सदिति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां
योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे भक्तियोगो
नाम द्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

अथ त्रयोदशोऽध्यायः

श्रीभगवानुवाच

इदं शरीरं कौन्तेय क्षेत्रमित्यभिधीयते। एतद्यो वेत्ति तं प्राहुः क्षेत्रज्ञ इति तद्विदः ॥१॥ क्षेत्रज्ञं चापि मां विद्धि सर्वक्षेत्रेषु भारत। क्षेत्रक्षेत्रज्ञयोर्ज्ञानं यत्तज्ज्ञानं मतं मम ॥ २ ॥ तत्क्षेत्रं यच्च यादृक्च यद्विकारि यतश्च यत् । स च यो यत्प्रभावश्च तत्समासेन मे शृणु ॥३॥ ऋषिभिर्बहुधा गीतं छन्दोभिर्विविधैः पृथक् । ब्रह्मसूत्रपदैश्चैव हेतुमद्भिर्विनिश्चितैः ॥४॥ महाभूतान्यहंकारो बुद्धिरव्यक्तमेव च । इन्द्रियाणि दशैकं च पञ्च चेन्द्रियगोचराः ॥ ५ ॥ इच्छा द्वेषः सुखं दुःखं संघातश्चेतना धृतिः । एतत्क्षेत्रं समासेन सविकारमुदाहृतम् ॥ ६ ॥ अमानित्वमदम्भित्वमहिंसा क्षान्तिरार्जवम् । आचार्योपासनं शौचं स्थैर्यमात्मविनिग्रहः ॥ ७ ॥ इन्द्रियार्थेषु वैराग्यमनहंकार एव च । जन्ममृत्युजराव्याधिदुःखदोषानुदर्शनम् ॥ ८ ॥ असक्तिरनभिष्वङ्गः पुत्रदारगृहादिषु । नित्यं च समचित्तत्वमिष्टानिष्टोपपत्तिषु ॥ ९ ॥ मयि चानन्ययोगेन भक्तिरव्यभिचारिणी । विविक्तदेशसेवित्वमरतिर्जनसंसदि ॥ १० ॥ अध्यात्मज्ञाननित्यत्वं तत्त्वज्ञानार्थदर्शनम् । एतज्ज्ञानमिति प्रोक्तमज्ञानं यदतोऽन्यथा ॥ ११ ॥ ज्ञेयं यत्तत्प्रवक्ष्यामि यज्ज्ञात्वामृतमश्नुते । अनादिमत्परं ब्रह्म न सत्तन्नासदुच्यते ॥ १२ ॥ सर्वतः पाणिपादं तत्सर्वतोऽक्षिशिरोमुखम् । सर्वतः

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

श्रुतिमल्लोके सर्वमावृत्य तिष्ठति ॥ १३ ॥ सर्वेन्द्रियगुणाभासं सर्वेन्द्रियविवर्जितम् । असक्तं सर्वभृच्चैव निर्गुणं गुणभोक्तृ च ॥ १४ ॥ बहिरन्तश्च भूतानामचरं चरमेव च । सूक्ष्मत्वात्तदविज्ञेयं दूरस्थं चान्तिके च तत् ॥ १५ ॥ अविभक्तं च भूतेषु विभक्तमिव च स्थितम् । भूतभर्तृ च तज्ज्ञेयं ग्रसिष्णु प्रभविष्णु च ॥ १६ ॥ ज्योतिषामपि तज्ज्योतिस्तमसः परमुच्यते । ज्ञानं ज्ञेयं ज्ञानगम्यं हृदि सर्वस्य विष्ठितम् ॥ १७ ॥ इति क्षेत्रं तथा ज्ञानं ज्ञेयं चोक्तं समासतः । मद्भक्त एतद्विज्ञाय मद्भावायोपपद्यते ॥ १८ ॥ प्रकृतिं पुरुषं चैव विद्ध्यनादी उभावपि। विकारांश्च गुणांश्चैव विद्धि प्रकृतिसंभवान् ॥ १९ ॥ कार्यकरणकर्तृत्वे हेतुः प्रकृतिरुच्यते । पुरुषः सुखदुःखानां भोक्तृत्वे हेतुरुच्यते ॥ २० ॥ पुरुषः प्रकृतिस्थो हि भुङ्क्ते प्रकृतिजान्गुणान् । कारणं गुणसङ्गोऽस्य सदसद्योनिजन्मसु ॥ २१ ॥ उपद्रष्टानुमन्ता च भर्ता भोक्ता महेश्वरः । परमात्मेति चाप्युक्तो देहेऽस्मिन्पुरुषः परः ॥ २२ ॥ य एवं वेत्ति पुरुषं प्रकृतिं च गुणैः सह । सर्वथा वर्तमानोऽपि न स भूयोऽभिजायते ॥ २३ ॥ ध्यानेनात्मनि पश्यन्ति केचिदात्मानमात्मना । अन्ये सांख्येन योगेन कर्मयोगेन चापरे॥२४॥अन्ये त्वेवमजानन्तः श्रुत्वान्येभ्य उपासते । तेऽपि चातितरन्त्येव मृत्युं श्रुतिपरायणाः ॥ २५ ॥ यावत्संजायते किंचित्सत्त्वं स्थावरजङ्गमम् । क्षेत्रक्षेत्रज्ञसंयोगात्तद्विद्धि भरतर्षभ ॥ २६ ॥ समं सर्वेषु भूतेषु तिष्ठन्तं परमेश्वरम् । विनश्यत्स्वविनश्यन्तं यः पश्यति स

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

पश्यति ॥२७॥ समं पश्यन्हि सर्वत्र समवस्थितमीश्वरम् । न
हिनस्त्यात्मनात्मानं ततो याति परां गतिम् ॥ २८ ॥ प्रकृत्यैव
च कर्माणि क्रियमाणानि सर्वशः । यः पश्यति तथात्मानमक-
र्तारं स पश्यति ॥ २९ ॥ यदा भूतपृथग्भावमेकस्थमनुपश्यति ।
तत एव च विस्तारं ब्रह्म संपद्यते तदा ॥ ३० ॥ अनादित्वा-
न्निर्गुणत्वात्परमात्मायमव्ययः । शरीरस्थोऽपि कौन्तेय न
करोति न लिप्यते ॥ ३१ ॥ यथा सर्वगतं सौक्ष्म्यादाकाशं
नोपलिप्यते । सर्वत्रावस्थितो देहे तथात्मा नोपलिप्यते ॥ ३२ ॥
यथा प्रकाशयत्येकः कृत्स्नं लोकमिमं रविः । क्षेत्रं क्षेत्री तथा
कृत्स्नं प्रकाशयति भारत ॥ ३३ ॥ क्षेत्रक्षेत्रज्ञयोरेवमन्तरं
ज्ञानचक्षुषा । भूतप्रकृतिमोक्षं च ये विदुर्यान्ति ते परम् ॥ ३४ ॥

ॐ तत्सदिति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे
श्रीकृष्णार्जुनसंवादे क्षेत्रक्षेत्रज्ञविभागयोगो
नाम त्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशोऽध्यायः

श्रीभगवानुवाच

परं भूयः प्रवक्ष्यामि ज्ञानानां ज्ञानमुत्तमम् । यज्ज्ञात्वा मुनयः
सर्वे परां सिद्धिमितो गताः ॥ १ ॥ इदं ज्ञानमुपाश्रित्य मम

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

साधर्म्यमागताः । सर्गेऽपि नोपजायन्ते प्रलये न व्यथन्ति च
॥ २ ॥ मम योनिर्महद्ब्रह्म तस्मिन्गर्भं दधाम्यहम् । संभवः
सर्वभूतानां ततो भवति भारत ॥३॥ सर्वयोनिषु कौन्तेय मूर्तयः
संभवन्ति याः । तासां ब्रह्म महद्योनिरहं बीजप्रदः पिता ॥४॥
सत्त्वं रजस्तम इति गुणाः प्रकृतिसंभवाः । निबध्नन्ति महाबाहो
देहे देहिनमव्ययम् ॥ ५ ॥ तत्र सत्त्वं निर्मलत्वात्प्रकाशकमनाम-
यम् । सुखसङ्गेन बध्नाति ज्ञानसङ्गेन चानघ ॥ ६ ॥ रजो रागा-
त्मकं विद्धि तृष्णासङ्गसमुद्भवम् । तन्निबध्नाति कौन्तेय कर्म-
सङ्गेन देहिनम् ॥७॥ तमस्त्वज्ञानजं विद्धि मोहनं सर्वदेहिनाम्।
प्रमादालस्यनिद्राभिस्तन्निबध्नाति भारत ॥ ८ ॥ सत्त्वं सुखे संज-
यति रजः कर्मणि भारत । ज्ञानमावृत्य तु तमः प्रमादे संजय-
त्युत ॥ ९ ॥ रजस्तमश्चाभिभूय सत्त्वं भवति भारत । रजः सत्त्वं
तमश्चैव तमः सत्त्वं रजस्तथा ॥ १० ॥ सर्वद्वारेषु देहेऽस्मिन्प्र-
काश उपजायते । ज्ञानं यदा तदा विद्याद्विवृद्धं सत्त्वमित्युत
॥ ११ ॥ लोभः प्रवृत्तिरारम्भः कर्मणामशमः स्पृहा । रजस्ये-
तानि जायन्ते विवृद्धे भरतर्षभ ॥ १२ ॥ अप्रकाशोऽप्रवृत्तिश्च
प्रमादो मोह एव च । तमस्येतानि जायन्ते विवृद्धे कुरु-
नन्दन ॥ १३ ॥ यदा सत्त्वे प्रवृद्धे तु प्रलयं याति देहभृत् ।
तदोत्तमविदां लोकानमलान्प्रतिपद्यते ॥ १४ ॥ रजसि प्रलयं
गत्वा कर्मसङ्गिषु जायते । तथा प्रलीनस्तमसि मूढयोनिषु
जायते ॥ १५ ॥ कर्मणः सुकृतस्याहुः सात्त्विकं निर्मलं

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

फलम् । रजसस्तु फलं दुःखमज्ञानं तमसः फलम् ॥१६॥ सत्त्वा-
त्संजायते ज्ञानं रजसो लोभ एव च । प्रमादमोहौ तमसो
भवतोऽज्ञानमेव च ॥ १७ ॥ ऊर्ध्वं गच्छन्ति सत्त्वस्था मध्ये
तिष्ठन्ति राजसाः । जघन्यगुणवृत्तिस्था अधो गच्छन्ति तामसाः
॥ १८ ॥ नान्यं गुणेभ्यः कर्तारं यदा द्रष्टानुपश्यति । गुणे-
भ्यश्च परं वेत्ति मद्भावं सोऽधिगच्छति ॥ १९ ॥ गुणानेतान-
तीत्य त्रीन्देही देहसमुद्भवान् । जन्ममृत्युजरादुःखैर्विमुक्तोऽ-
मृतमश्नुते ॥ २० ॥

अर्जुन उवाच

कैर्लिङ्गैस्त्रीन्गुणानेतानतीतो भवति प्रभो । किमाचारः कथं
चैतांस्त्रीन्गुणानतिवर्तते ॥ २१ ॥

श्रीभगवानुवाच

प्रकाशं च प्रवृत्तिं च मोहमेव च पाण्डव । न द्वेष्टि संप्रवृत्तानि
न निवृत्तानि काङ्क्षति ॥ २२ ॥ उदासीनवदासीनो गुणैर्यो न
विचाल्यते । गुणा वर्तन्त इत्येव योऽवतिष्ठति नेङ्गते ॥ २३ ॥
समदुःखसुखः स्वस्थः समलोष्टाश्मकाञ्चनः । तुल्यप्रियाप्रियो
धीरस्तुल्यनिन्दात्मसंस्तुतिः ॥२४ ॥ मानापमानयोस्तुल्यस्तुल्यो
मित्रारिपक्षयोः । सर्वारम्भपरित्यागी गुणातीतः स उच्यते
॥ २५ ॥ मां च योऽव्यभिचारेण भक्तियोगेन सेवते । स

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

गुणान्समतीत्यैतान्ब्रह्मभूयाय कल्पते ॥ २६ ॥ ब्रह्मणो हि प्रति-
ष्ठाहममृतस्याव्ययस्य च । शाश्वतस्य च धर्मस्य सुखस्यैकान्ति-
कस्य च ॥ २७ ॥

ॐ तत्सदिति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे गुणत्रयविभागयोगो नाम चतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥

ॐ श्रीपरमात्मने नमः

अथ पञ्चदशोऽध्यायः

श्रीभगवानुवाच

ऊर्ध्वमूलमधःशाखमश्वत्थं प्राहुरव्ययम् । छन्दांसि यस्य पर्णानि
यस्तं वेद स वेदवित् ॥ १ ॥ अधश्चोर्ध्वं प्रसृतास्तस्य शाखा
गुणप्रवृद्धा विषयप्रवालाः । अधश्च मूलान्यनुसंततानि कर्मानु-
बन्धीनि मनुष्यलोके ॥२॥ न रूपमस्येह तथोपलभ्यते नान्तो
न चादिर्न च संप्रतिष्ठा । अश्वत्थमेनं सुविरूढमूलमसङ्गशस्त्रेण
दृढेन छित्त्वा ॥ ३ ॥ ततः पदं तत्परिमार्गितव्यं यस्मिन्गता
न निवर्तन्ति भूयः । तमेव चाद्यं पुरुषं प्रपद्ये यतः प्रवृत्तिः
प्रसृता पुराणी ॥ ४ ॥ निर्मानमोहा जितसङ्गदोषा अध्यात्म-

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

नित्या विनिवृत्तकामाः । द्वन्द्वैर्विमुक्ताः सुखदुःखसंज्ञैर्गच्छ-
न्त्यमूढाः पदमव्ययं तत् ॥ ५ ॥ न तद्भासयते सूर्यो न
शशाङ्को न पावकः । यद्गत्वा न निवर्तन्ते तद्धाम परमं मम
॥ ६ ॥ ममैवांशो जीवलोके जीवभूतः सनातनः । मनः-
षष्ठानीन्द्रियाणि प्रकृतिस्थानि कर्षति ॥ ७ ॥ शरीरं यदवाप्नोति
यच्चाप्युत्क्रामतीश्वरः । गृहीत्वैतानि संयाति वायुर्गन्धानि-
वाशयात् ॥ ८ ॥ श्रोत्रं चक्षुः स्पर्शनं च रसनं घ्राणमेव च ।
अधिष्ठाय मनश्चायं विषयानुपसेवते ॥ ९ ॥ उत्क्रामन्तं स्थितं
वापि भुञ्जानं वा गुणान्वितम् । विमूढा नानुपश्यन्ति पश्यन्ति
ज्ञानचक्षुषः ॥ १० ॥ यतन्तो योगिनश्चैनं पश्यन्त्यात्मन्यव-
स्थितम् । यतन्तोऽप्यकृतात्मानो नैनं पश्यन्त्यचेतसः ॥ ११ ॥
यदादित्यगतं तेजो जगद्भासयतेऽखिलम् । यच्चन्द्रमसि यच्चाग्नौ
तत्तेजो विद्धि मामकम् ॥ १२ ॥ गामाविश्य च भूतानि धार-
याम्यहमोजसा । पुष्णामि चौषधीः सर्वाः सोमो भूत्वा रसा-
त्मकः ॥ १३ ॥ अहं वैश्वानरो भूत्वा प्राणिनां देहमाश्रितः ।
प्राणापानसमायुक्तः पचाम्यन्नं चतुर्विधम् ॥ १४ ॥ सर्वस्य
चाहं हृदि संनिविष्टो मत्तः स्मृतिर्ज्ञानमपोहनं च । वेदैश्च सर्वैर-
हमेव वेद्यो वेदान्तकृद्वेदविदेव चाहम् ॥ १५ ॥ द्वाविमौ पुरुषौ
लोके क्षरश्चाक्षर एव च । क्षरः सर्वाणि भूतानि कूटस्थोऽक्षर
उच्यते ॥ १६ ॥ उत्तमः पुरुषस्त्वन्यः परमात्मेत्युदाहृतः । यो
लोकत्रयमाविश्य बिभर्त्यव्यय ईश्वरः ॥ १७ ॥ यस्मात्क्षरमतीतोऽ-
हमक्षरादपि चोत्तमः । अतोऽस्मि लोके वेदे च प्रथितः पुरुषो-

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

त्तमः ॥ १८ ॥ यो मामेवमसंमूढो जानाति पुरुषोत्तमम् । स
सर्वविद्भजति मां सर्वभावेन भारत ॥ १९ ॥ इति गुह्यतमं शास्त्र-
मिदमुक्तं मयानघ । एतद्बुद्ध्वा बुद्धिमान्स्यात्कृतकृत्यश्च
भारत ॥ २० ॥

ॐ तत्सदिति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां
योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे पुरुषोत्तमयोगो
नाम पञ्चदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥

अथ षोडशोऽध्यायः

श्रीभगवानुवाच

अभयं सत्त्वसंशुद्धिर्ज्ञानयोगव्यवस्थितिः । दानं दमश्च यज्ञश्च
स्वाध्यायस्तप आर्जवम् ॥ १ ॥ अहिंसा सत्यमक्रोधस्त्यागः
शान्तिरपैशुनम् । दया भूतेष्वलोलुप्त्वं मार्दवं ह्रीरचापलम् ॥२॥
तेजः क्षमा धृतिः शौचमद्रोहो नातिमानिता । भवन्ति संपदं दैवीम-
भिजातस्य भारत ॥३॥ दम्भो दर्पोऽभिमानश्च क्रोधः पारुष्यमेवच
अज्ञानं चाभिजातस्य पार्थ संपदमासुरीम् ॥ ४ ॥ दैवी संपद्वि-
मोक्षाय निबन्धायासुरी मता। मा शुचः संपदं दैवीमभिजातोऽसि
पाण्डव ॥ ५ ॥ द्वौ भूतसर्गौ लोकेऽस्मिन्दैव आसुर एव च।

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

दैवो विस्तरशः प्रोक्त आसुरं पार्थ मे शृणु ॥ ६ ॥ प्रवृत्तिं च
निवृत्तिं च जना न विदुरासुराः । न शौचं नापि चाचारो न
सत्यं तेषु विद्यते ॥ ७ ॥ असत्यमप्रतिष्ठं ते जगदाहुरनीश्वरम् ।
अपरस्परसंभूतं किमन्यत्कामहैतुकम् ॥ ८ ॥ एतां दृष्टिमवष्टभ्य
नष्टात्मानोऽल्पबुद्धयः । प्रभवन्त्युग्रकर्माणः क्षयाय जगतोऽहिताः
॥ ९ ॥ काममाश्रित्य दुष्पूरं दम्भमानमदान्विताः । मोहाद्गृ-
हीत्वासद्ग्राहान्प्रवर्तन्तेऽशुचिव्रताः ॥ १० ॥ चिन्तामपरिमेयां
च प्रलयान्तामुपाश्रिताः । कामोपभोगपरमा एतावदिति निश्चिताः
॥ ११ ॥ आशापाशशतैर्बद्धाः कामक्रोधपरायणाः । ईहन्ते
कामभोगार्थमन्यायेनार्थसञ्चयान् ॥ १२ ॥ इदमद्य मया लब्ध-
मिमं प्राप्स्ये मनोरथम् । इदमस्तीदमपि मे भविष्यति पुनर्धनम्
॥१३॥ असौ मया हतः शत्रुर्हनिष्ये चापरानपि । ईश्वरोऽहमहं
भोगी सिद्धोऽहं बलवान्सुखी ॥ १४ ॥ आढ्योऽभिजनवानस्मि
कोऽन्योऽस्ति सदृशो मया । यक्ष्ये दास्यामि मोदिष्य इत्यज्ञान-
विमोहिताः ॥ १५ ॥ अनेकचित्तविभ्रान्ता मोहजालसमावृताः ।
प्रसक्ताः कामभोगेषु पतन्ति नरकेऽशुचौ ॥१६॥ आत्मसंभाविताः
स्तब्धा धनमानमदान्विताः । यजन्ते नामयज्ञैस्ते दम्भेनाविधि-
पूर्वकम् ॥ १७ ॥ अहंकारं बलं दर्पं कामं क्रोधं च संश्रिताः ।
मामात्मपरदेहेषु प्रद्विषन्तोऽभ्यसूयकाः ॥ १८ ॥ तानहं द्विषतः
क्रूरान्संसारेषु नराधमान् । क्षिपाम्यजस्रमशुभानासुरीष्वेव
योनिषु ॥१९॥ आसुरीं योनिमापन्ना मूढा जन्मनि जन्मनि ।
मामप्राप्यैव कौन्तेय ततो यान्त्यधमां गतिम् ॥ २० ॥ त्रिविधं

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

नरकस्येदं द्वारं नाशनमात्मनः । कामः क्रोधस्तथा लोभस्तस्मा-
देतत्त्रयं त्यजेत् ॥ २१ ॥ एतैर्विमुक्तः कौन्तेय तमोद्वारैस्त्रि-
भिर्नरः । आचरत्यात्मनः श्रेयस्ततो याति परां गतिम् ॥ २२ ॥
यः शास्त्रविधिमुत्सृज्य वर्तते कामकारतः । न स सिद्धिमवा-
प्नोति न सुखं न परां गतिम् ॥ २३ ॥ तस्माच्छास्त्रं प्रमाणं ते
कार्याकार्यव्यवस्थितौ । ज्ञात्वा शास्त्रविधानोक्तं कर्म कर्तुमि-
हार्हसि ॥ २४ ॥

ॐ तत्सदिति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे दैवासुरसंपद्विभागयोगो नाम षोडशोऽध्यायः ॥१६॥

अथ सप्तदशोऽध्यायः

अर्जुन उवाच

ये शास्त्रविधिमुत्सृज्य यजन्ते श्रद्धयान्विताः । तेषां निष्ठा तु का
कृष्ण सत्त्वमाहो रजस्तमः ॥ १ ॥

श्रीभगवानुवाच

त्रिविधा भवति श्रद्धा देहिनां सा स्वभावजा । सात्त्विकी राजसी
चैव तामसी चेति तां शृणु ॥ २ ॥ सत्त्वानुरूपा सर्वस्य श्रद्धा

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

भवति भारत । श्रद्धामयोऽयं पुरुषो यो यच्छ्रद्धः स एव सः
॥ ३ ॥ यजन्ते सात्त्विका देवान्यक्षरक्षांसि राजसाः । प्रेतान्भू-
तगणांश्चान्ये यजन्ते तामसा जनाः ॥ ४ ॥ अशास्त्रविहितं घोरं
तप्यन्ते ये तपो जनाः । दम्भाहंकारसंयुक्ताः कामरागबला-
न्विताः ॥५॥ कर्षयन्तः शरीरस्थं भूतग्राममचेतसः । मां चैवा-
न्तःशरीरस्थं तान्विद्ध्यासुरनिश्चयान् ॥६ ॥ आहारस्त्वपि सर्वस्य
त्रिविधो भवति प्रियः । यज्ञस्तपस्तथा दानं तेषां भेदमिमं
शृणु ॥ ७ ॥ आयुःसत्त्वबलारोग्यसुखप्रीतिविवर्धनाः ।
रस्याः स्निग्धाः स्थिरा हृद्या आहाराः सात्त्विकप्रियाः ॥ ८ ॥
कट्वम्ललवणात्युष्णतीक्ष्णरूक्षविदाहिनः । आहारा राजस-
स्येष्टा दुःखशोकामयप्रदाः ॥ ९ ॥ यातयामं गतरसं पूति
पर्युषितं च यत् । उच्छिष्टमपि चामेध्यं भोजनं तामसप्रियम्
॥ १० ॥ अफलाकाङ्क्षिभिर्यज्ञो विधिदृष्टो य इज्यते । यष्टव्य-
मेवेति मनः समाधाय स सात्त्विकः ॥ ११ ॥ अभिसंधाय तु
फलं दम्भार्थमपि चैव यत् । इज्यते भरतश्रेष्ठ तं यज्ञं विद्धि
राजसम् ॥ १२ ॥ विधिहीनमसृष्टान्नं मन्त्रहीनमदक्षिणम् ।
श्रद्धाविरहितं यज्ञं तामसं परिचक्षते ॥ १३ ॥ देवद्विजगुरुप्राज्ञ-
पूजनं शौचमार्जवम् । ब्रह्मचर्यमहिंसा च शारीरं तप उच्यते
॥ १४ ॥ अनुद्वेगकरं वाक्यं सत्यं प्रियहितं च यत् । स्वाध्या-
याभ्यसनं चैव वाङ्मयं तप उच्यते ॥ १५ ॥ मनःप्रसादः
सौम्यत्वं मौनमात्मविनिग्रहः । भावसंशुद्धिरित्येतत्तपो मानस-
मुच्यते ॥ १६ ॥ श्रद्धया परया तप्तं तपस्तत्त्रिविधं नरैः ।

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

अफलाकाङ्क्षिभिर्युक्तैः सात्त्विकं परिचक्षते ॥ १७ ॥ सत्कार-
मानपूजार्थं तपो दम्भेन चैव यत् । क्रियते तदिह प्रोक्तं
राजसं चलमध्रुवम् ॥ १८ ॥ मूढग्राहेणात्मनो यत्पीडया
क्रियते तपः । परस्योत्सादनार्थं वा तत्तामसमुदाहृतम् ॥१९॥
दातव्यमिति यद्दानं दीयतेऽनुपकारिणे । देशे काले च पात्रे
च तद्दानं सात्त्विकं स्मृतम् ॥ २० ॥ यत्तु प्रत्युपकारार्थं
फलमुद्दिश्य वा पुनः । दीयते च परिक्लिष्टं तद्दानं राजसं स्मृतम्
॥ २१ ॥ अदेशकाले यद्दानमपात्रेभ्यश्च दीयते । असत्कृतमव-
ज्ञातं तत्तामसमुदाहृतम् ॥ २२ ॥ ॐ तत्सदिति निर्देशो ब्रह्मण-
स्त्रिविधः स्मृतः । ब्राह्मणास्तेन वेदाश्च यज्ञाश्च विहिताः
पुरा ॥ २३ ॥ तस्मादोमित्युदाहृत्य यज्ञदानतपः-
क्रियाः । प्रवर्तन्ते विधानोक्ताः सततं ब्रह्मवादिनाम् ॥२४॥
तदित्यनभिसंधाय फलं यज्ञतपःक्रियाः । दानक्रियाश्च विविधाः
क्रियन्ते मोक्षकाङ्क्षिभिः ॥ २५ ॥ सद्भावे साधुभावे च सदि-
त्येतत्प्रयुज्यते । प्रशस्ते कर्मणि तथा सच्छब्दः पार्थ युज्यते
॥ २६ ॥ यज्ञे तपसि दाने च स्थितिः सदिति चोच्यते । कर्म
चैव तदर्थीयं सदित्येवाभिधीयते ॥२७॥ अश्रद्धया हुतं दत्तं तप-
स्तप्तं कृतं च यत् । असदित्युच्यते पार्थ न च तत्प्रेत्य नो
इह ॥२८॥

ॐ तत्सदिति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे
श्रीकृष्णार्जुनसंवादे श्रद्धात्रयविभाग-
योगो नाम सप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

अथाष्टादशोऽध्यायः

अर्जुन उवाच

संन्यासस्य महाबाहो तत्त्वमिच्छामि वेदितुम् । त्यागस्य च हृषीकेश पृथक्केशिनिषूदन ॥ १ ॥

श्रीभगवानुवाच

काम्यानां कर्मणां न्यासं संन्यासं कवयो विदुः । सर्वकर्म-
फलत्यागं प्राहुस्त्यागं विचक्षणाः ॥ २ ॥ त्याज्यं दोषवदित्येके
कर्म प्राहुर्मनीषिणः । यज्ञदानतपःकर्म न त्याज्यमिति चापरे
॥ ३ ॥ निश्चयं शृणु मे तत्र त्यागे भरतसत्तम । त्यागो हि
पुरुषव्याघ्र त्रिविधः संप्रकीर्तितः ॥ ४ ॥ यज्ञदानतपःकर्म न
त्याज्यं कार्यमेव तत् । यज्ञो दानं तपश्चैव पावनानि मनी-
षिणाम् ॥५॥ एतान्यपि तु कर्माणि सङ्गं त्यक्त्वा फलानि च ।
कर्तव्यानीति मे पार्थ निश्चितं मतमुत्तमम् ॥ ६ ॥ नियतस्य तु
संन्यासः कर्मणो नोपपद्यते । मोहात्तस्य परित्यागस्तामसः
परिकीर्तितः ॥७॥ दुःखमित्येव यत्कर्म कायक्लेशभयात्त्यजेत् ।
स कृत्वा राजसं त्यागं नैव त्यागफलं लभेत् ॥ ८ ॥ कार्य-
मित्येव यत्कर्म नियतं क्रियतेऽर्जुन । सङ्गं त्यक्त्वा फलं चैव
स त्यागः सात्त्विको मतः ॥९॥ न द्वेष्ट्यकुशलं कर्म कुशले नानु-
षज्जते। त्यागी सत्त्वसमाविष्टो मेधावी छिन्नसंशयः ॥१०॥ न हि
देहभृता शक्यं त्यक्तुं कर्माण्यशेषतः । यस्तु कर्मफलत्यागी स
त्यागीत्यभिधीयते ॥११॥ अनिष्टमिष्टं मिश्रं च त्रिविधं कर्मणः

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

फलम् । भवत्यत्यागिनां प्रेत्य न तु संन्यासिनां क्वचित् ॥१२॥
पञ्चैतानि महाबाहो कारणानि निबोध मे । सांख्ये कृतान्ते
प्रोक्तानि सिद्धये सर्वकर्मणाम् ॥ १३ ॥ अधिष्ठानं तथा कर्ता
करणं च पृथग्विधम् । विविधाश्च पृथक्चेष्टा दैवं चैवात्र पञ्च-
मम् ॥ १४ ॥ शरीरवाङ्मनोभिर्यत्कर्म प्रारभते नरः । न्याय्यं
वा विपरीतं वा पञ्चैते तस्य हेतवः ॥ १५ ॥ तत्रैवं सति कर्ता-
रमात्मानं केवलं तु यः । पश्यत्यकृतबुद्धित्वान्न स पश्यति
दुर्मतिः ॥ १६ ॥ यस्य नाहंकृतो भावो बुद्धिर्यस्य न लिप्यते ।
हत्वापि स इमाँल्लोकान्न हन्ति न निबध्यते ॥ १७ ॥ ज्ञानं ज्ञेयं
परिज्ञाता त्रिविधा कर्मचोदना । करणं कर्म कर्तेति त्रिविधः
कर्मसंग्रहः ॥ १८ ॥ ज्ञानं कर्म च कर्ता च त्रिधैव गुणभेदतः ।
प्रोच्यते गुणसंख्याने यथावच्छृणु तान्यपि ॥ १९ ॥ सर्वभूतेषु
येनैकं भावमव्ययमीक्षते । अविभक्तं विभक्तेषु तज्ज्ञानं विद्धि सात्त्वि-
कम् ॥२०॥ पृथक्त्वेन तु यज्ज्ञानं नानाभावान्पृथग्विधान् । वेत्ति
सर्वेषु भूतेषु तज्ज्ञानं विद्धि राजसम् ॥२१॥ यत्तु कृत्स्नवदेकस्मि-
न्कार्ये सक्तमहैतुकम् । अतत्त्वार्थवदल्पं च तत्तामसमुदाहृतम् ॥२२॥
नियतं सङ्गरहितमरागद्वेषतः कृतम् । अफलप्रेप्सुना कर्म यत्तत्सा-
त्त्विकमुच्यते ॥२३॥ यत्तु कामेप्सुना कर्म साहंकारेण वा पुनः ।
क्रियते बहुलायासं तद्राजसमुदाहृतम् ॥ २४ ॥ अनुबन्धं क्षयं
हिंसामनवेक्ष्य च पौरुषम् । मोहादारभ्यते कर्म यत्तत्तामसमु-
च्यते ॥ २५ ॥ मुक्तसङ्गोऽनहंवादी धृत्युत्साहसमन्वितः ।
सिद्ध्यसिद्ध्योर्निर्विकारः कर्ता सात्त्विक उच्यते ॥ २६ ॥ रागी

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

कर्मफलप्रेप्सुर्लुब्धो हिंसात्मकोऽशुचिः । हर्षशोकान्वितः कर्ता
राजसः परिकीर्तितः ॥ २७ ॥ अयुक्तः प्राकृतः स्तब्धः शठो
नैष्कृतिकोऽलसः । विषादी दीर्घसूत्री च कर्ता तामस उच्यते
॥२८॥ बुद्धेर्भेदं धृतेश्चैव गुणतस्त्रिविधं शृणु । प्रोच्यमानमशेषेण
पृथक्त्वेन धनंजय ॥ २९ ॥ प्रवृत्तिं च निवृत्तिं च कार्याकार्ये
भयाभये । बन्धं मोक्षं च या वेत्ति बुद्धिः सा पार्थ सात्त्विकी
॥ ३० ॥ यया धर्ममधर्मं च कार्यं चाकार्यमेव च । अयथावत्प्र-
जानाति बुद्धिः सा पार्थ राजसी ॥ ३१ ॥ अधर्मं धर्ममिति या
मन्यते तमसावृता । सर्वार्थान्विपरीतांश्च बुद्धिः सा पार्थ
तामसी ॥ ३२ ॥ धृत्या यया धारयते मनःप्राणेन्द्रियक्रियाः ।
योगेनाव्यभिचारिण्या धृतिः सा पार्थ सात्त्विकी ॥ ३३ ॥ यया
तु धर्मकामार्थान्धृत्या धारयतेऽर्जुन । प्रसङ्गेन फलाकाङ्क्षी
धृतिः सा पार्थ राजसी ॥ ३४ ॥ यया स्वप्नं भयं शोकं विषादं
मदमेव च । न विमुञ्चति दुर्मेधा धृतिः सा पार्थ तामसी ॥३५॥
सुखं त्विदानीं त्रिविधं शृणु मे भरतर्षभ । अभ्यासाद्रमते यत्र
दुःखान्तं च निगच्छति ॥ ३६ ॥ यत्तदग्रे विषमिव परिणामेऽ-
मृतोपमम् । तत्सुखं सात्त्विकं प्रोक्तमात्मबुद्धिप्रसादजम् ॥३७॥
विषयेन्द्रियसंयोगाद्यत्तदग्रेऽमृतोपमम् । परिणामे विषमिव तत्सुखं
राजसं स्मृतम् ॥ ३८ ॥ यदग्रे चानुबन्धे च सुखं मोहनमात्मनः ।
निद्रालस्यप्रमादोत्थं तत्तामसमुदाहृतम् ॥३९॥ न तदस्ति पृथिव्यां
वा दिवि देवेषु वा पुनः । सत्त्वं प्रकृतिजैर्मुक्तं यदेभिः स्यात्त्रिभि-
र्गुणैः ॥४०॥ ब्राह्मणक्षत्रियविशां शूद्राणां च परंतप । कर्माणि

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

प्रविभक्तानि स्वभावप्रभवैर्गुणैः ।४१। शमो दमस्तपः शौचं क्षान्ति-
रार्जवमेव च । ज्ञानं विज्ञानमास्तिक्यं ब्रह्मकर्म स्वभावजम् ॥४२॥
शौर्यं तेजो धृतिर्दाक्ष्यं युद्धे चाप्यपलायनम् । दानमीश्वरभावश्च
क्षात्रं कर्म स्वभावजम् ॥ ४३ ॥ कृषिगौरक्ष्यवाणिज्यं वैश्यकर्म
स्वभावजम् । परिचर्यात्मकं कर्म शूद्रस्यापि स्वभावजम् ॥४४॥
स्वे स्वे कर्मण्यभिरतः संसिद्धिं लभते नरः । स्वकर्मनिरतः
सिद्धिं यथा विन्दति तच्छृणु ॥ ४५ ॥ यतः प्रवृत्तिर्भूतानां येन
सर्वमिदं ततम् । स्वकर्मणा तमभ्यर्च्य सिद्धिं विन्दति मानवः
॥ ४६ ॥ श्रेयान्स्वधर्मो विगुणः परधर्मात्स्वनुष्ठितात् ।
स्वभावनियतं कर्म कुर्वन्नाप्नोति किल्बिषम् ॥ ४७ ॥ सहजं कर्म
कौन्तेय सदोषमपि न त्यजेत् । सर्वारम्भा हि दोषेण धूमेना-
ग्निरिवावृताः ॥ ४८ ॥ असक्तबुद्धिः सर्वत्र जितात्मा विगत-
स्पृहः । नैष्कर्म्यसिद्धिं परमां संन्यासेनाधिगच्छति ॥ ४९ ॥
सिद्धिं प्राप्तो यथा ब्रह्म तथाप्नोति निबोध मे । समासेनैव
कौन्तेय निष्ठा ज्ञानस्य या परा ॥ ५० ॥ बुद्ध्या विशुद्धया
युक्तो धृत्यात्मानं नियम्य च । शब्दादीन्विषयांस्त्यक्त्वा राग-
द्वेषौ व्युदस्य च ॥ ५१ ॥ विविक्तसेवी लघ्वाशी यतवाक्काय-
मानसः । ध्यानयोगपरो नित्यं वैराग्यं समुपाश्रितः ॥ ५२॥
अहंकारं बलं दर्पं कामं क्रोधं परिग्रहम् । विमुच्य निर्ममः
शान्तो ब्रह्मभूयाय कल्पते ॥ ५३ ॥ ब्रह्मभूतः प्रसन्नात्मा न
शोचति न काङ्क्षति । समः सर्वेषु भूतेषु मद्भक्तिं लभते पराम्
॥ ५४ ॥ भक्त्या मामभिजानाति यावान्यश्चास्मि तत्त्वतः ।

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ततो मां तत्त्वतो ज्ञात्वा विशते तदनन्तरम् ॥ ५५ ॥ सर्वकर्मा-
ण्यपि सदा कुर्वाणो मद्व्यपाश्रयः । मत्प्रसादादवाप्नोति शाश्वतं
पदमव्ययम् ॥५६॥ चेतसा सर्वकर्माणि मयि संन्यस्य मत्परः ।
बुद्धियोगमुपाश्रित्य मच्चित्तः सततं भव ॥ ५७ ॥ मच्चित्तः
सर्वदुर्गाणि मत्प्रसादात्तरिष्यसि । अथ चेत्त्वमहंकारान्न
श्रोष्यसि विनङ्क्ष्यसि ॥ ५८ ॥ यदहंकारमाश्रित्य न
योत्स्य इति मन्यसे । मिथ्यैष व्यवसायस्ते प्रकृतिस्त्वां नियो-
क्ष्यति ॥ ५९ ॥ स्वभावजेन कौन्तेय निबद्धः स्वेन कर्मणा ।
कर्तुं नेच्छसि यन्मोहात्करिष्यस्यवशोऽपि तत् ॥ ६० ॥
ईश्वरः सर्वभूतानां हृद्देशेऽर्जुन तिष्ठति । भ्रामयन्सर्वभूतानि यन्त्रा-
रूढानि मायया ॥६१॥ तमेव शरणं गच्छ सर्वभावेन भारत ।
तत्प्रसादात्परां शान्तिं स्थानं प्राप्स्यसि शाश्वतम् ॥ ६२ ॥ इति
ते ज्ञानमाख्यातं गुह्याद्गुह्यतरं मया । विमृश्यैतदशेषेण यथे-
च्छसि तथा कुरु ॥ ६३ ॥ सर्वगुह्यतमं भूयः शृणु मे परमं
वचः । इष्टोऽसि मे दृढमिति ततो वक्ष्यामि ते हितम् ॥६४॥
मन्मना भव मद्भक्तो मद्याजी मां नमस्कुरु । मामेवैष्यसि सत्यं
ते प्रतिजाने प्रियोऽसि मे ॥ ६५ ॥ सर्वधर्मान्परित्यज्य मामेकं
शरणं व्रज । अहं त्वा सर्वपापेभ्यो मोक्षयिष्यामि मा शुचः
॥ ६६ ॥ इदं ते नातपस्काय नाभक्ताय कदाचन । न चाशु-
श्रूषवे वाच्यं न च मां योऽभ्यसूयति ॥ ६७ ॥ य इमं परमं
गुह्यं मद्भक्तेष्वभिधास्यति । भक्तिं मयि परां कृत्वा मामेवैष्यत्य-
संशयः ॥ ६८ ॥ न च तस्मान्मनुष्येषु कश्चिन्मे प्रियकृत्तमः ।

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

भविता न च मे तस्मादन्यः प्रियतरो भुवि ॥ ६९ ॥ अध्येष्यते
च य इमं धर्म्यं संवादमावयोः । ज्ञानयज्ञेन तेनाहमिष्टः स्यामिति
मे मतिः ॥७०॥ श्रद्धावाननसूयश्च शृणुयादपि यो नरः । सोऽ-
पि मुक्तः शुभाँल्लोकान्प्राप्नुयात्पुण्यकर्मणाम् ॥ ७१ ॥ कच्चिदे-
तच्छ्रुतं पार्थ त्वयैकाग्रेण चेतसा । कच्चिदज्ञानसंमोहः प्रनष्टस्ते
धनंजय ॥७२॥

अर्जुन उवाच

नष्टो मोहः स्मृतिर्लब्धा त्वत्प्रसादान्मयाच्युत । स्थितोऽस्मि गत-
सन्देहः करिष्ये वचनं तव ॥ ७३ ॥

संजय उवाच

इत्यहं वासुदेवस्य पार्थस्य च महात्मनः । संवादमिममश्रौषम-
द्भुतं रोमहर्षणम् ॥७४॥ व्यासप्रसादाच्छ्रुतवानेतद्गुह्यमहं परम् ।
योगं योगेश्वरात्कृष्णात्साक्षात्कथयतः स्वयम् ॥७५॥ राजन्सं-
स्मृत्य संस्मृत्य संवादमिममद्भुतम् । केशवार्जुनयोः पुण्यं हृष्यामि
च मुहुर्मुहुः ॥७६॥ तच्च संस्मृत्य संस्मृत्य रूपमत्यद्भुतं हरेः ।
विस्मयो मे महान्राजन्हृष्यामि च पुनः पुनः ॥ ७७॥ यत्र योगे-
श्वरः कृष्णो यत्र पार्थो धनुर्धरः । तत्र श्रीर्विजयो भूतिर्ध्रुवा
नीतिर्मतिर्मम ॥ ७८ ॥

ॐ तत्सदिति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां
योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे मोक्षसंन्यासयोगो
नामाष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

❀ सामुदायिक प्रार्थना.

आतां विश्वात्मकें देवें । येणें वाग्यज्ञें तोषावे ।
तोषोनि मज द्यावें । पसायदान हें ॥ १ ॥
जे खळाची व्यंकटी सांडो । तया सत्कर्मीं रती वाढो ।
भूता परस्परें घडो । मैत्र जीवांचे ॥ २ ॥ " तथास्तु "
दुरिताचें तिमिर जावो । विश्व स्वधर्म सूर्यें पाहो ।
जो जें वांछील तो तें लाहो । प्राणिजात ॥३॥ " तथास्तु"
वर्षत सकळ मंगळी । ईश्वरनिष्ठांची मांदियाळी ।
अनवरत भूतळीं । भेटो तयां भूतां ॥४॥ " तथास्तु "
चला कल्पतरूंचें अरव । चेतना चिंतामणीचे गांव ।
बोलते जे अर्णव । पीयूषाचे ॥ ५ ॥ " तथास्तु "
चंद्रमे जे अलांछन । मार्तंड जे तापहीन ।
ते सर्वांही सदा सज्जन । सोयरे होतु ॥ ६ ॥ " तथास्तु"
किंबहुना सर्वसुखीं । पूर्ण होऊनि तिहीं लोकीं ।
भजिजो आदिपुरुखीं । अखंडित ॥ ७ ॥ " तथास्तु "
आणि ग्रंथोपजीविये । विशेषीं लोकीं इये ।
दृष्टादृष्टविजयें । होआवें जी ॥ ८ ॥ " तथास्तु "
येथ म्हणे श्रीविश्वेशरावो । हा होईल दान पसावो ।
येणें वरें ज्ञानदेवो । सुखिया जाहला ॥ ९ ॥ " तथास्तु "

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

स्वस्ति प्रजाभ्यः परिपालयन्तां। न्याय्येन मार्गेण महीं महीशाः।
गोब्राह्मणेभ्यः शुभमस्तु नित्यं। लोकाः समस्ताः सुखिनो भवन्तु॥१॥
काले वर्षतु पर्जन्यः पृथिवी सस्यशालिनी।
देशोऽयं क्षोभरहितो ब्राह्मणाः सन्तु निर्भयाः॥ २॥
अपुत्राः पुत्रिणः सन्तु, पुत्रिणः सन्तु पौत्रिणः।
अधनाः सधनाः सन्तु, जीवन्तु शरदां शतम्॥ ३॥
सर्वेऽत्रसुखिनः सन्तु, सर्वे सन्तु निरामयाः।
सर्वे भद्राणि पश्यन्तु, मा कश्चिद्दुःखमाप्नुयात्॥ ४॥

तुकाराम तुकाराम तुकाराम तुकाराम
पुंडलीक वरदे हरि विठ्ठल श्रीज्ञानदेव तुकाराम
दत्तात्रय जनार्दन श्रीएकनाथ, श्रीज्ञानेश्वर महाराज की जय
श्रीसद्गुरु स्वामीमहाराज की जय
" द्वितीय भाग समाप्त "

❀ टीपः—ही सामुदायिक प्रार्थना चांदे (नेवासे) येथें श्रीज्ञानेश्वर भजनी मंडळांत प्रतिदिवशीं भजनाचे शेवटीं म्हणतात.

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

परिशिष्ट पहिलें

ज्ञा. म. कृत नमनस्तोत्रः— नमन हेंचि तारक । नमन हाचि विवेक । नमनेंविण त्रैलोक्य । आडमार्गें रिघताती ॥ ९२ ॥

अनुभवामृतः— ज्ञानदेव म्हणे श्रीमंत । हें अनुभवामृत । सेवूनि जीवन्मुक्त । हेचि होतूं ॥ १९ ॥ आणि मुक्त मुमुक्षु बद्ध । हे तववरी योग्यता भेद । अनुभवामृतस्वाद । विरुद्ध जंव ॥ २५ ॥ अ. प्र. १०

चांगदेवपासष्टीः— तियेपरी जो इया । दर्पण करील ओविया । तो आत्मा एवढिया । मिळेल सुखा ॥ ६३ ॥ चां. पा.

ज्ञा. म. कृत हरिपाठः— त्रिगुण असार निर्गुण हे सार । सारासार विचार हरिपाठ ॥१॥ अथवा " नित्य सत्यमित हरिपाठ ज्यासी । कळिकाळ त्यासी न पाहे दृष्टी ॥ १ ॥
ना. म. कृत हरिपाठः— हरिमुखें गातां हरपली चिंता । त्या नाहीं मागुता जन्म घेणें ॥१॥

निवडक स्तोत्रेंः— स्तोत्रांचें महत्त्व काय आहे हें त्या त्या स्तोत्राचे शेवटीं स्तोत्रकर्त्यानें दिलें आहेच.

श्रीविष्णुसहस्रनामः— " हेंचि भवरोगाचें औषध । जन्म जरा तुटे व्याध । आणिक कांहीं नव्हे बाध । करील वध षड्वर्गा ॥१॥ [कोणत्या औषधानें भवरोग निवृत्त होईल म्हणाल तर]

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

सांवळें रूप ल्यावें डोळां । सहा चौ अठरांचा मेळा । पदर लागो नेदी खळा । नाममंत्र माळा विष्णुसहस्र ॥२॥ [तु. म. नाट.]

श्रीमद्भगवद्गीता:— बाप ! बाप ! ग्रंथ गीता । जो वेदीं प्रतिपाद्य देवता । तो श्रीकृष्ण वक्ता । जियें ग्रंथीं ॥२६॥ ज्ञा. अ. ११
" साचचि बोलाचें नव्हे हें शास्त्र । पैं संसार जिणतें हें शस्त्र । आत्मा अवतरवितें मंत्र । अक्षरें इये ॥ ५७६ ॥ ज्ञा. अ. १५
[या ओवींतून गीताशास्त्र अनिष्टनिवृत्तिपूर्वक इष्टप्राप्ति करून देणारें आहे असें ज्ञानेश्वर महाराज सूचित करतात.] म्हणोनी जाणतया सवा । गीताचि एकी सेवा । काय कराल आघवा । शास्त्रीं येरी ॥१६९५॥ ज्ञा. अ. १८

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

परिशिष्ट दुसरें

" कांहीं नित्यनेमाविण । अन्न खाय तोचि श्वान । वाया मनुष्यपण । भार वाहे तो वृषभ ॥१॥ श्री तु. महाराज

मनुष्यानें आपली जीवनयात्रा [भगवत्प्रसादसंपादनद्वारा] सफल होण्यासाठीं खालील नियमानें कटिबद्ध असावें.

१ मी दररोज ब्राह्ममुहूर्ताला म्हणजे प्रातःकालीं पांच वाजण्याचे पूर्वी उठेन. हा नियम ज्या दिवशीं चुकेल त्या दिवशीं एक वेळ जेवण करीन.

२ मी दररोज स्नान, संध्या, प्राणायाम (निदान ५ तरी) केल्याशिवाय जेवण करणार नाहीं.

३ मी दररोज भगवंताची पूजाअर्चा केल्याशिवाय भोजन करणार नाहीं.

४ मी दररोज भगवंताचें दर्शन, तीर्थ, तुलसी, घेतल्यावांचून भोजन करणार नाहीं.

५ मी दररोज शक्तिनुसार ८।१६।२४ सूर्यनमस्कार घातल्याशिवाय भोजन करणार नाहीं.

६ मी दररोज हरिपाठ, विष्णुसहस्रनाम, व भगवद्गीतेच्या एक अध्याय म्हटल्याशिवाय भोजन करणार नाहीं.

७ मी दररोज तीन अक्षरी (विठ्ठल), षडक्षरी (रामकृष्णहरी) अथवा द्वादश अक्षरी (ॐ नमो भगवते वासुदेवाय) मंत्राचा जप नित्यनियमानें केल्याशिवाय झोंपणार नाहीं.

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

८ मी दररोज अर्धा तास मौन धारण करून भगवंताचें ध्यान करीन.

९ मी प्रत्येक महिन्यांतील शुद्ध व वद्य एकादशीव्रत करीन.

१० मी पवित्र अशा तुलसीकाष्ठाची माला गळ्यांत धारण करीन.

११ मी दररोज श्रीज्ञानेश्वरीचें नियमानें वाचन करीन.

१२ श्रीक्षेत्र पंढरी व आळंदीची वर्षांतून एक तरी आषाढी कार्तिकीची वारी करीन.

१३ मी दररोज कांहींतरी शक्तिनुसार दान करीन. (मग ती एक पै किंवा चतकोर भाकरी का असेना.)

१४ मी समयानुसार आपद्-ग्रस्तांची व रोग्यांची बनेल तशी शुश्रुषा करीन.

१५ मी प्रातःकालीं उठते वेळीं, भोजनसमयीं व झोंपतांना श्रीहरीचें ध्यान करीन.

चित्तशुद्धीला प्रतिबंधक असें

१६ मी दिवसा झोंप घेणार नाहीं. (घेतल्यास त्या दिवशीं सायंकाळीं भोजन करणार नाहीं.)

१७ मी भगवंताच्या मंदिरांत आध्यात्मिक चर्चेशिवाय प्रापंचिक गोष्टी करणार नाहीं.

१८ मी असत्य बोलणार नाहीं.

१९ मी धूम्रपान व मद्यपानादि कोणतेंहि दुर्व्यसन ठेवणार नाहीं.

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

२० मी सिनेमा, नाटक, खेळ, तमाशे पाहणार नाहीं व रात्रीं दहाचें पुढें जागरण करणार नाहीं.

२१ मी हॉटेलांत चुकूनसुद्धां खाद्यपेयादि घेणार नाहीं. अपवित्र पदार्थ सेवन करणार नाहीं.

२२ मी मद्यमांसादि निषिद्ध पदार्थ भक्षण करणार नाहीं.

२३ मी विश्वासघातानें परद्रव्य अपहरण व परस्त्रीगमनादि निषिद्ध कर्म करणार नाहीं.

२४ मी साधुसंत, वेदशास्त्र, यांची मर्यादा उल्लंघन करणार नाहीं.

अभंगः— आवडे देवासी तो ऐका प्रकार।
नामाचा उच्चार रात्रंदिवस ।।१।।
तुळसीमाळ गळां गोपीचंदन टिळा।
हृदयीं कळवळा वैष्णवांचा ।।२।।
आषाढी कार्तिकी पंढरीची वारी।
साधन निर्धारीं आन नाहीं ।।३।।
एका जनार्दनी ऐसा ज्याचा नेम।
तो देवा परमपूज्य जगीं ।।४।।

नाथमहाराज

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

शुद्धिपत्र

अशुद्ध	शुद्ध	पृष्ठ	पंक्ति
दिन	दीन	३	११
सर्वारिष्ठ	सर्वावरिष्ठ	३	१२
ब्रह्माड	ब्रह्मांड	६	४
आके कोचनाची	आंकोचनाची	६	६
आंगरीगमागस्थाने	आंगरागमार्गस्थाने	६	१३
....	भजन-रामकृष्णहरी		
	जयजय राम कृष्णहरी	११	१७
....	भजन-विठ्ठल विठ्ठल विठ्ठल	१३	१८
....	गुरुवारचे अभंग	१६	१२
लांब	लांव	१९	२०
शवेटची ओळ	तुज हा शब्द नको	२४	२२
परमात्मातत्त्वं	परमात्मतत्त्वं	१००	१
वाली	वाली	१०२	१५
षरमा	परमा	१०४	२२
ावपदः	विपदः	१०५	१३
दातं	दातुं	१०७	२
भृश	भृशं	१११	२
लाज्ञ	लाज्ञ	१११	१३

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

शुद्ध	शुद्ध	पृष्ठ	पंक्ति
[illegible]	ह्युप	११४	६
द्र	द्र	११५	११
योन्त	योन्तः	१७७	२०
उद्धरेदा	उद्धरेदा	१७९	२
तृप्तत्मा	तृप्तात्मा	१७९	६
युवत्त्वै	युवत्त्वैव	१९०	३
लोक	लोक	१९०	८
यशोयश	यशोयशः	१९०	११
विद्याना	विद्यानां	१९३	१
दा	दी	१९५	११

टीपः— श्रीविष्णुसहस्रनामांतील विसर्गांचीं चिन्हें बारीक पडलीं आहेत. तरी वाचकांनीं वाचतांना दक्षता घ्यावी, अशी विनंति आहे.

SRI JAGADGURU VISHWARADHYA
JNANA SIMHASAN JNANAMANDIR
LIBRARY
Jangamawadi Math, Varanasi
Acc. No. 3745

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

प्रकाशक : फुलचंद गोवर्धनदास खडलोया (सोलापूर)

भूमिकालेखक व संपादक :

ह. भ. प. श्रीकृष्णदास लोहिया महाराज,
श्रीकृष्णदासनिवास, पंढरपूर

आमचेकडे मिळणारीं पुस्तकें

श्री. ह. भ. प. वंकटस्वामी महाराज

(१) सांप्रदायिक भजनीमालिका
(२) वारकरी संजीवन अर्थात् आध्यात्मिक जीवन

लवकर प्रसिद्ध होणारीं पुस्तकें

„ सार्थ अनुभवामृत
„ सार्थ चांगदेवपासष्टी

पुस्तकें मिळण्याचीं ठिकाणें :—

मुंबईचे एकमेव विक्रेते :—तुकाराम पुंडलिक शेट्ये
तुकाराम बुक डेपो, माधवबाग, मुंबई नं. ४

पंढरपूर :—सर्व बुकसेलरकडे मिळतील.

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

मुखपृष्ठ छपाई : हिंद प्रिंटिंग वर्क्स, गिरगांव, मुंबई नं. ४